

Ida Friederike Coudenhove

EGY HŐSI ÉLET HŐSI LEGENDAJA

*Szent István
Társulat kiadása.*

IDA FRIEDERIKE COUDENHOVE

EGY HŐSI ÉLET HŐSI LEGENDÁJA

(WARD MÁRIA)

SZENT ISTVÁN-TÁRSULAT
AZ APOSTOLI SZENTSZÉK KÖNYVKIADÓJA
BUDAPEST

A német eredeti címe :
MARIA WARD.
EINE HELDENLEGENDE.
Fordította: Thurzó Gábor.
Megjelent az Anton Pustet cégnél,
Salzburg, 1933.

Nihil obstat. *Dr. Michael Marcell*, censor dioecesanus. Nr. 5026/1938. Imprimatur. Strigonii, die 26. Novembris 1938. *Dr. Joannes Drahos*, vicarius generalis.

STEPHANEUM NYOMDA ÉS KÖNYVKIADÓ R. T.
Budapest, VIII., Szentkirályi-utca 28. — A nyomdáért felelős: ifj. Kohl F.

«Te is nagyobbat akartál, de földhöz kény-
szerít mindünket a szeretet s még erőseb-
ben hajlít meg a fájdalom. És nem hiába
tér vissza életünk oda, ahonnan elindult.»

Hölderlin

*A hajdani nővéreknek,
a maiaknak és azoknak, kik utánunk
következnek.*

ELSŐ RÉSZ.

Egyszer volt : így kezdődnek a csodálatos történetek akkor is, ha igazak.

Isten fergetege száguldott Northumberland erdei és mocsarai fölött. A tölgyek között tombolt, az elmúlt esztendő kemény lombját a hóba rázta, és a pelyhek már betakarták a leveleket, mielőtt a földön feküdtek volna. Hó és hó karácsony óta, az erdőben nem találni meg az utakat, az országúton vándorok fagynak meg. Jó is és rossz is ez egyszerre. Rossz, mert szent időszak van, papok vándorolnak az országban, menekülve és titokban, ma parasztnak öltözve, holnap csatlósnak, bőrzekében és gömbölyű ércsisakban ; egyikük mágiszternek álcázza magát s merev gallérban és magas fekete kalapban vágat Oxford felé, másikuk pedig hosszúhajú gavallérnak öltözködik, letűrt szájú csizmába, hegyes kecskeszakállal. De tarsolyuk mélyén, piacra váró alma és szalonna, latin fóliáns és diáktalár, selyem zeke és francia kesztyű alatt mindig ugyanaz az útravaló van : kehely és áldozati tányér, cink szelencében betegelölaja, stóla és oltárereklye. Mert hősi síron kell megpihennie az Úr szent testének, ha leszáll a földre.

Magányos kastélyokban és udvarházakban — ahol a titkos lovasok éjszakára eltűnnek — különös éjszakai élet kezdődik. A sövényeken és utcai árkokon lámpások

táncolnak fel-alá, az ajtókon kipróbálják a zárat és a kulcsokat, a kutyákat erősen a küszöbhez kötik. Bent szorgosan, akár Márta, csillogó szemű asszonyok futkosnak, levendulás szekrényből elővett vászon és fehér gyertyák illata szálldos, a fiúk megragadják az utolsó országos vásáron vett új vadászkéseket és gyorsuló érveréssel rajtaütésről, árulásról, hősi halálról álmodnak ... «Rögtön meghallom, ha jönnek ... az ajtóra vetem magam, feltartóztatom őket és ha utána meztelenül akasztanak is a kéménybe, feltartóztatom őket, amíg a páter a pincén át megszökik és anya a csomagot a szent dolgokkal a vajasbödönbe rejti ... akkor betörhetnek az előcsarnokba, és akkor ...»

Igy álmodoznak a fiúk és szinte azt kívánnák, hogy egyszer erre is sor kerüljön ; ahogy szerteszét mesélik — ez lenne aztán valami ! S álmodnak még akkor is, amikor a legtitkosabb, elzárt kamrácskában térdelnek már, messze a sarokban, a kicsinyek helyén. Elöl anya és apa térdel a szőnyegen, körülöttük mind a házbeliék és a falusi hívők, akik valahogy megneszelték a dolgot, a kandallónál pedig, a fehéren terített, piros bogyókkal és fenyőgallyal díszített asztal előtt, ahol a csapóajtó a pincébe nyílik, áll az idegen pap, és a gyertyák között, melyek meredeken égnek, akár a kardok a királyi tisztelgésnél, konzekrálja a kenyeret és a bort, s a magasba emeli. Az idősebb népek néha hangosan sóhajtva gondolnak a régi időkre, amikor még szabadon és büszkén, mindenki szeme láttára, reggel mehettek a templomba, mint ma már csak «azok» és minden harang zenghetett ... Ma pedig a fejükkel játszanak mindannyiszor valamennyien.

És ha a vihar hangosabban veti magát az őrzött ablaknak, hogy a deszkák megrecsegnek, vagy a tetőn ropog a zsindely, az imádkozók felriadnak, kezüket még a mellükön kulcsolják össze, de a férfiak már a pisztolyok után nyúlnak és üzött lélegzettel várnak valamennyien arra, hogy az ő riasztó lövése elcsattanjon . . .

Másnap reggel, mielőtt a vastag sötétség szürkülni kezdene, az utazó vendég ismét lóra ül. A gyerekek még alszanak — a szülők fél éjszaka beszélgettek a pappal — rejtetten nyikkan a kapu, nem mozdul fény az elő csarnokban, mert senki sem tudhatja, mi rejtezik oda kint — egy gyors áldó intés még a lóról és a pelyhek rajzásában mint az árnyék tűnik el a lovas . . .

Ezért jó és rossz egyszerre, hogy ezen a télen annyi hó esik. Rossz, mert a pap útja amúgyis veszélyes és kemény, és a titkos utak járhatatlanok. És jó mégis, mert az ítéletidőben jóformán senki sincs úton és az is siet, aki kint jár, fültre húzott sapkával, nem törődve a többi utazó céljával.

Isten vihara száguld Anglia fölött és nemcsak Northumberland tölgyeit rázza meg. Sir Marmaduke Ward is erre gondol, míg a nehéz zárt visszaerősíti a kapura. Nagy juhászcutyája nyugtalanul játszó fülekkel kíséri, de tudja, hogy ezekre a vendégekre nem szabad ugatni. Sir Marmaduke megsimogatja a kutya fejét és nehézkesen, harisnyában topog fölfelé a lépcsőn, mely az ablakok szürke havas fényében úgy emelkedik előtte, mintha pókhálóban lenne. Halkan, csak halkan, a gyerekek alszanak. A kutya hangtalanul, meggyorsulva ugrik egyet, a lépcső tetején valami fehérség.kuporodik, majd

főlegyenesezik és tiszta éberséggel kicsi, magas hang kérdezi :

— Apám, itt van még a páter?

Sir Marmaduke megrendülten tekint legidősebb leányára, aki mezítláb, uszályos hálóingben áll előtte, átfonja az óriási kutya nyakát és a gömbölyű hálósapkában, sötétben fénylő szemekkel neheztelve néz rá.

— Megint nem szóltál nekem, apám, pedig én is szeretném már egyszer látni a páttert.

— Kisleányoknak nem kell mindent látni és hallani — mondja az apa. — Éjszaka pedig a kisleányokat se lássa senki. Ágyban van ilyenkor a helyük, aludniuk kell. Várj, amíg nagy leszel.

A gyermek, akit Sir Marmaduke, míg a testvérekhez visszamennek, a vállára emel, mint Szent Kristóf a mennyei kisfiút, álomba hajolva suttozga :

— Ha nagy leszek, én is páter leszek . . .

A szülők hálósobájában, a fekete mennyezetes ágyban, dobogó szívvel, nagy, elnyílt szemekkel vár férjére Ursula, vékonyan és átlátszóan, ágya mellett egyetlen szál gyertya. Két kezét háta mögött a lepedőnek támasztja, egyenesen ül és halkan reszket, mint a megremegő láng. Megfárad az ember az örökös izgalomban, éjszakai látogatásokban, házkutatásokban, idézésekben . . . Áldás a házon, hogy sir Marmaduke maga a nyugalom. El se gondolhatná Ursula, mi lenne, ha egyszer elfognák, Londonba, a Towerbe vinnék, mint nemrégén, a mult héten a sógorát, Ralphot . . . Ő pedig egyedül maradna a sok kicsi gyerekkel . . . De sir Marmaduke már itt van és hatalmas árnyéka egy pillá-

natra elsötétíti a táncoló fényt. Az ágy lábának magas támlájára dől.

— A kicsinek el kell innen menni, Ursula. Sokat lát és sokat hall már. Egy ötéves gyereknek nem olyan erős még az értelme, hogy tudja, mikor kell hallgatnia. De nyelve van már, sok bajt okozhat vele. Nagyon közel lakunk az országúthoz, sok idegen tér be hozzánk, sok koldus, ebben a hideg télben a szokottnál is többen ... Nem maradhat tovább velünk.

Ursula egyszerre megint elszánt és gyakorlatias :

— Az anyámhoz megy természetesen. Ploughlandban biztonságban lehet, míg az idők megváltoznak — kicsit megremeg a hangja, de hátraveti a fejét és hangoosan, dacosan ismétli — ha az idők megváltoznak, visszahozzuk.

Igy került Johanna Mária a nagyanyjához, Ploughland Hallba, ahol semmi sem volt olyan szép, mint otthon. Nagy, csöndes ház ez, nagyon sötét, meglehetősen elvadult hatalmas kert közepén. Sir Robert nem szabadul a besúgók büntetéspénzeitől, és szolgálkat se nagyon kaphat olyan ház, melynek gazdája gyakran vándorol a börtönbe. Ha valaki összeszámolja a rövid és hosszabb bebörtönzéseket, nagyanya életének teljes tizennégy évét töltötte börtönben. Johanna korán megtudja ezt és félenk tisztelettel nézi a nagy, sovány, összeszorított ajkú öregasszonyt, ahogy feketében és elfátyolozva, mintha özvegy lenne már, botjára támaszkodva járkál a sötétre spalettázott szobákban. A kisleány egyszer megnézte nagyanyja botját : szép, megbarnult elefántcsont fogója van, a végét pedig mintha apró, éles fogak rágták volna el. «Patkányok» — felelte nagy-

anyja a kisleány bátortalan kérdésére — «Patkányok. Az egész börtön tele volt velük. Nem volt lámpásunk és erre szemtelenek lettek. Reggel aztán megszámláltuk, ki vágta agyon a legtöbbet. A győztes külön krajcárt kapott a kasszából, ahova minden nap hat pfenniget kellett betennünk . . .»

De nagyanya ritkán mesélt. Nagyon keveset beszélt az emberekkel. Ha Johanna éjjel felébredt — és ez gyakran megtörtént, kiskorától hozzászokott az éjszakai alarmokhoz — pillantása nem az old-mulfordi gyerekszoba éjszakai lámpájának fényében békésen fekvő kistestvérek szőke fejére esett, hanem a nagyanyjára, aki a hatalmas, fekete terem egyik messzi sarkában, idegen, zöld ampolna alatt térdelt, néha föl-emelt karokkal, és sápadt, hegyes arca valami földöntúli fényben fehérebb volt, mint nappal, ajkáról pedig halk, gyors szavak szálltak föl, sziszegve és élesen, gyötrődő sóhajtásokkal megszakítva. Ilyenkor félt a kisleány, takarója alá bujt, de a rózsafüzér pergése, csörgése a meleg, biztos sötétbe, az álomba is tovább követte.

Nagyapa is magas volt, sovány, szófukar és fekete-tébe öltözött. Hosszú botra támaszkodva járt ő is, hosszú, fehér szakállát simogatta és este sokáig mormolt az előcsarnokban, a tűz előtt. Johanna az apja után kívánczozott — milyen nagy és erős férfi sir Marmaduke a szép kék és zöld ruhákban, melyeken annyi vidám holmi fénylik! Milyen csengőn nevet, ha a gyerekeket a vállára ülteti és a kerten keresztül galopposzik velük, akár a legszebb vadász! Apa mindig víg és jókedvű, és semmivel sem szerette kevésbé, hogy egyszer

hatalmas pofont kapott, mert büszkén és felnőtten, akár a kertész, azt szájalta, hogy «Isten szent sebeire!» A házban csak öreg emberek voltak, mind feketében jártak és halk léptekkel. Minden reggel egy szakaszt tanultatott meg Johannával nagyanyja a zsoltárokból, naponta imádkozták a rózsafüzért és máskor sem volt szabad lármázni, mert valaki mindig imádkozott a házban. Néha Johanna szépnek találta a sötétmetszésű kis oltár előtt este és reggel égő gyertyákat, és mindenek előtt Miasszonyunk nagy képét. A Szűzanyán piros ruha és kék köntös volt, pompás arany kelme előtt ült, melyet mélyen meghajló, rakoncátlan fürtű angyalok tartottak kétfelől, fehér és rózsaszín ruhában. A térdén pedig nevető gyermek ült, csak egy fátyolkendővel betakarva és egy kövér, sárgászöld körte felé nyult, melyet a feketehajú, barnára sült kis Keresztelő János, a kecskebőrben, tartott feléje . . . A kép volt az egyetlen világos és színes folt a komor házban, és a kisleány lassankint mindennél jobban szeretett a kék térdplőn kuporogni és komoly szemekkel a képre bámulni. Ilyenkor megelégedetten bólintott nagyanyja és mintha mosoly futott volna át kemény, szigorú arcán, hogy az unokáját így találta. «Ájtatoskodik a Miasszonyunk előtt» — mondta aztán — «Jól van így, így van a legjobban.»

Néha szinte semmit sem ettek a házban. Ünnepelesen az asztalhoz ültek ilyenkor is, akár máskor, de a nagy cintálon vékony, barna kenyérszeletekből kirakott koszorút hoztak csak és a kelyhekbe az inas hideg vizet öntött. A cselédség hallgatagon még egy tál káposztát vagy répát is evett, a nagyszülők azonban

nem nyúltak főtt ételhez. Csak Johannának kellett — s mindketten ünnepélyesen várakozva nézték — kis tányérjáról húst és más dolgot ennie. Kínos és zavaró volt ez nagyon, egyik alkalommal erőt vett magán és azt mondta: «Nagyanya, ha te nem eszel semmit, én sem akarok enni». Az öregasszony örömmel bólintott és azt felelte: «Nagyon nagy kegyelem az, ha egy ilyen kis gyerekek része lehet a szent böjtben». A szolgálók nyitott szájjal néztek a kisleányra és ünnepélyesen bólogattak főköthőjükkel. Johanna ezt nem értette egészen, de attól fogva ezeken a napokon kenyeret vagy levest evett ő is, és nagyon büszke volt.

A nyáron, mikor tízéves lett, még egy vendég érkezett a házba: anyjának legfiatalabb húga, Martha Wright, aki csak öt évvel volt a kisleánynál idősebb. Johanna egyszerre magánkívvül lett örömében az új nagynéni fölött. Milyen remek teremtés volt Martha Wright! Hetyke, zöldtollas bársonybaretet viselt és merev, zizegő fodrot a nyaka körül. Gömbölyű tükör lógott az övé, amelybe a kisleány néha beleshetett, sok különös, apró szelencéje volt, faragott elefántcsontból, füstös üvegből, és kicsi ezüst üvegcsék, melyeknek erős és csodálatos illata volt. Nagyanya mindezt nem látta. Martha sárga bőrzacskóba rejtette kincseit, amikor az öregasszony az első estén szigorú szavakat ejtett a pogány és ostoba, keresztény házba nem illő cicomák ellen.

De nem bánhatott nagyon szigorúan a leányával, mert Martha menyasszony volt már és jövő tavasszal esküszik. Martha is a biztonság kedvéért volt a kicsi, magányos birtokon, de tökéletesítenie kellett házi-

asszonyi erényeit is. A két fiatal leány gyakran volt együtt. Johanna tágra nyitotta a fülét, ha a nagynéni különös és csodásan izgató dolgokat mesélt arról a világról, ahol a tiltott pompás holmik — melyeket most legtöbbször csak éjszaka, gyertyafénynél nézhetnek és simogathattak meg — olyan közönségesek voltak, mint a mogyorók a sövényeken. Hallott a nagy Erzsébet királynőről, akinek nevét nem említhették a nélkül az asztalnál, hogy a nagyszülők keresztet ne vetettek volna. Ő lett volna az a gonosz asszony, aki a jó és jámbor embereket bebörtönözteti és kirabolttatja, a papokat pedig, akár a vadakat, az országon át hajszolttatja? Johanna a mesék boszorkányának képzelte, öregnek és sivárnak, óriás bőszen szemfoggal, csepű hajjal és rongy ruhájából előbukkanó otromba, sánta lábakkal.

— Ó, te kis csacsi — mondta Martha — a királyné Anglia legszebb asszonyának tartja magát, a legszebb és legfiatalabb lovagok teszik körülötte a szépet és szívesen udvarolnak neki . . . Azt mondják, hogy már egy pillantása is elvarázsol és a férfiak életük fogytáig mással sem törődnek, mint azzal, hogy a királynő dicsőségére hatalmas tetteket vigyenek végbe . . . Glorianának nevezik, mint a tündérkirálynőt. Gyöngyök vannak a cipőjén, a haja vörösén lángol, mint a nap és kincstárában háromezer selyem- és bársonyruhát őriz. A világ minden hercege és fejedelme harcol a kezéért, de Erzsébetnek egyik sem kellett, egyedül akart trónján ülni és egyedül akar uralkodni . . . Te még komolyan nem hallottál erről semmit?

Nem, még nem hallott semmit — vallotta be Johanna megszegyenítve, és kicsinek, ostobának ítélte

magát. A dicsőséges Armadáról és annak egy júliusi éjszakán hét év előtt történt dicstelen pusztulásáról sem hallott. «Akkor még menni sem tudtál, te kicsi, kicsi kisleány...» A királynő olyan, mint a biblia Judithja, Esztere és gonosz Jezabelje, olyan, mint valahányan együtt. Johanna akkora szorgalommal, mint még soha, olvasta ezentúl a szent könyveket és mindent a londoni udvar színeiben látott.

Ha néha a nagyon magas és szűk öltözködő szobában ültek és a finom öltések a vásznon elmosódtak az alkonyatban, Martha ölébe ejtette a kézimunkát, kitárta a karjait és felkiáltott: «Megöli az embert nálatok az unalom! Gyere, táncoljunk, különben elfelejtek mindent!» És Johanna, akit megzavart az idősebb pajkossága, vonakodva fölállt, engedte, hogy megfogják a kezét, megmutassák a lépéseket, és kettesben, fáradhatatlanul gyakorolják a corantót, a levoltát és a merev pávatáncot. Martha halkán fütyülte hozzá a muzsikát...

De még mást is tudott a csodálatos rokon. Menyasszony volt. Vőlegényét Thomas Percynek hívták, unokaöccse volt Northumberland grófjának. Egyszer még nagy szerepet játszik az országban, már most okosabb és ügyesebb, udvariasabb és bátrabb, mint bárki. Leveleket hordozott Martha magánál, csudásan cifra betűkkel és épp ilyen cifra versekkel, melyeket éjszaka felolvasott a kisleánynak. Johanna nem értett meg semmit a szonettekéből, de mindent titokzatosnak és valószerűtlennek látott. Martha a komornáját is magával hozta, a kicsi, fekete és szemtelen szemű Maggiét. Nagyanya nem szerette, ha a leányok sokat

beszélnek a cselédséggel, így Maggie evéskor dacosan és megfélemlítve ült — Johannát egy szarkára emlékeztetve, — a ház helytelenítő pillantású, öreg, feszes cselédleányai között. De este bekopogott az ablakon, mely mögött a leányok, parancs ellenére, az esti ima után még beszélgetve, szorosan összeölelkezve kuporogtak az ágyon és a jelre vártak. Martha halkán, nagyon halkán kinyitotta az ajtót, Maggie besurrant, mint egy kicsi fekete macska és bolond suttogás, nevetgélés kerekedett a nagyleányok között. Johanna nem mindig hallgathatott oda. Néha behozták a nagy, eltiltott ruhászsákot a szekrényből és Martha felpróbálta a drága, új holmikat, melyeket itt sohasem viselhetett. Mulatságosan fintorogva páváskodott fel-alá, arcokat vágott, ismerősöket majmolt, és végül kicsattanva az ágyra vetette magát, hogy elfojtsa kacagását. Johanna pedig komolyan csodálkozva, egyik ujjával a szájában, guggolt a ládán.

Egy este Maggie izgalommal pattanásig telve jött be és elmesélte, hogy jövőmondó asszonyt fedezett fel a faluban, aki valóságos boszorkány, kristálygolyóval. Nem lenne-e kedvük megtudakolni tőle a jövődőt? Titkos huzavonák után, egy rezzenéstelen nyári éjszakán, a három fiatal leány kimászott a földszinti, elvadult kertre nyíló ablakon. Cipőjükkel a kezükben futottak a zöld holdfénytől megzavarón elöntött hűvös fűvön, az erős orgonaillatban, átmásztak az öreg, roskadozó kerti falon és izgalomtól remegve beléptek a téglavörös boszorkánybarlangba, a malomhajtó patak mellett. A malomkerék klappogása, sokszorosán felerősödve a tiszta éjszakában, elnyomta az ajtó nyikorgását.

Az üres kályha mellett, a tiszta szobácskában, ahol erős illatú füvek száradtak hosszú láncban fölaggatva, barnaruhás, fehér mellvédős öregasszony ült a zsámolyon. A kandur hatalmasra puposodott a tűzhely mellett. Johanna körültétovázott. Azt várta, hogy a kandur beszélni kezd vagy a kövér tök a sarokban szemük láttára változik át Hamupipőke hintójává. De nem történt semmi. Csak az öregasszony brummogott fekete fogai között :

«Készen van minden, szép ifjú hölgyeim, rögtön minden készen van . . . aki pillantást akar vetni a jövő-dőbe . . .»

A leányok egymás mellé ültek, Johanna nagyon fehéren, a másik kettő nagyon pirosan. A vénasszony félretette a pipáját, nagy kristálygolyót állított különös talapzaton az asztalra és kihamvadt tekintettel, idézőn kifeszített ujjakkal meredt a csillogó golyóba. Johanna félfüllel hallotta, hogy mormogva suttogott a leányoknak, sok uraságot, aranyat, átkot, bosszút és könnyeket emlegetve. Martha egészen megzavarva ült, Maggie megpróbált szemtelenül nevetni. Aztán Johanna volt a soron. Az öregasszony nyögött és zihált, hatalmas fejét ingatta, ujjai, mint a kapa, fogódzkodtak a kéken füstös levegőbe, ahol a hűvös holdfény mintha csorogni kezdett volna. «A tengeren túlra fog menni . . .» — mondta — «messze, nagyon messze . . . Nem látok tisztán . . . Újra eltűnik előlem . . . Városok, idegen városok . . . Nem Angliában . . . nem tudom, hogy hol . . .» És aztán, nyomasztó csönd után : «Hegyek . . . magas hegyek, tele hóval . . . nagy fekete kalapban, amilyent a cornwalli asszonyok viselnek, egy öszvér

után haladsz... sápadt vagy nagyon, sántítasz kicsit... nagy teremben ülsz, vörösköpenyes férfiak ülnek körülötted... kicsi, sötét szobát látok... kint temető nyugszik...»

Martha felkiáltott, hirtelen elvesztette a fejét. Remegett a borzalomtól, a kristályt a vénasszony ölébe lökte, aki kiégve vinnyogott föl és roskadt össze, aztán megragadta Maggie karját és kirohant az ajtón. Lélegzet nélkül vágattak a leányok visszafelé. Szót sem váltottak, amíg viszolygós borzongásoktól rázva az ágyban nem feküdtek. Johanna nagyon rosszul érezte magát; nem cselekedett helyesen. Haragudott Marthara és Maggiere és még jobban önmagára, hogy mindezt megtette a kedvükért. Másnap nem akarta előimádkozni az imát, gonosznak érezte magát a kedves kép tiszta szemei előtt, csukott szájjal dacoskodott és bocsánatkérés nélkül engedte, hogy nagyanyja kiküldje a szobából.

Ettől kezdve megváltozott. Ostobának találta Martha tetszelgését a ruháival és kis üvegeivel, nem kérdezősködött a távoli londoni világról és csak azért táncolt, hogy vonakodásával Marthát meg ne szomorítsa. Ha a nagyleányok este sokáig nevetgéltek és sugdolóztak, hirtelen az jutott eszébe, hogy kicsi korában hogyan leste meg nagyanyát az esti imánál. Valami történt benne, nem tudta micsoda, de mintha erős illat osont volna el a februári olvadó hó fölött, amelyben közel és távol semmi zöld nem sarjadt, csak a füzek ágai fénylettek föl lassan pirosodva. Szívesen futkározott magányosan a kertben, lassanként minden fát ismert, ügyesen, akár a macska mászott fel rájuk, és

nem tudta megérteni, miért fél Martha a sötétben, hiszen olyan szép, amikor a világ lassan sötétkék lesz, az ágakon csillagok függnék és különös hangok szállnak át a csöndön, talán a manók hangjai, akik ilyenkor ébrednek fel és csínytevőn rosszkodva ólálkodnak az emberek házai körül.

Nagyon kíváncszott haza. A hajdani tartózkodás helyébe mély, határozott szeretet nőtt nagyanyja felé, egyetlen lágy szavára vörösen szállt szívébe a boldogság forrósága s egyszer már beszélni szeretett volna vele, de nem tudta, hogy mit. Az emberek különben is furcsák voltak, közelségük terhesen, lélegzetfojtóan nehezedett rá, keze és lába egyszerre nagyon nagy lett, mindig útban volt és akármit mondott, vagy felelt, mindig fordítva sült el, és mindenki nevetett rajta, vagy megharagudott rá. Egyszer azt a hírt kapta, hogy új kisöccse született s ettől kezdve nem nézett többé a falusi gyerekekre a nélkül, hogy különös éhség ne szállta volna meg. Marthával való barátsága nagyon elhidegedett és egyikük sem sajnálta, amikor Johannának hirtelen el kellett utaznia. A nagyszülőktől gyengéden és gyorsan búcsúzott, még egyszer végigjárta a sok sötét szobát, mintha keresne valamit, amit itthagzott, de maga sem tudta, hogy mit. Megállt a Szűzanya képe előtt is, búcsúzásul legszívesebben megsimogatta volna a Gyermecket, de nem mert feléje nyúlni.

Old-Mulfordban Johanna az új öcsikén, a villám-kék szemű Georgon kívül, aki olyan elkényeztetett volt, hogy nővérei, Elisabeth és Barbara, megsértődtek és féltékenyek lettek, még egy idősebb fiút talált, akit Master Redshawként mutattak be. Tizenhatéves, nagy

nyurga fiú volt ez, nagyon fehérszökén, igen piros arc-cal. Egyszer azt is megtudta Johanna — vagy Mária, ahogy egy idő óta nevezte magát — hogy jegyesek lesznek. Semmit nem csodálkozott : anyja, az első férje halála után, nem volt-e már tizennégyéves korában özvegy? És csak nagyon komikusnak találta a dolgot. A kisleányok néha butákat kérdeztek, anya pedig a staffirungról beszélt és arról, hogy milyen nehezen kerít majd elő ezekben a nehéz időkben mindent. Egy napon Redshaw egyedül találta az ablakpárkányon, melléje ült és hirtelen, a nélkül, hogy egy szót szolt volna, játszani kezdett a nyakán. Johanna felugrott, tetőtől-talpig felforródosva, vörösen, és kirohant. Kint hevesen elkezdett sírni. Mindenféle eszébe jutott a ploughland-halli leányszoba sugdosó fecsegéséből, nem értett még belőlük semmit, de a szíve nehéz lett és félénk. Egyikük sem beszélt az este talányosságáról, de Mária úgy intézte, hogy soha többé nem maradt egyedül a fiúval. Nem tudta, hogy Master Redshaw észrevette-e, de különben is közömbös volt számára. Egy este hirtelen követ jött : Redshaw utazzon azonnal Londonba. A búcsú nagyon hanyathomlok történt : egyszerre mindenkitől. Mária sokáig térdelt még az ablakban és integetett, míg Barbara nevetve meg nem lökte és azt nem mondta : «Hiszen már régen túl vannak a dombon !»

Majdnem minden éjjel a nagy, halvány-szöke fiúról álmodott, néha titokban bement a szobájába, ahol lovagló csizmák és bőrzekék szagát érezte, megállt a kisiús összevisszaság közepén és nem mert semmit sem megérinteni.

— Milyen nagy lesz ez a leány ! — mondta az apa.

— Milyen sovány és erőscsontú! — mondta az anya.

A kistestvérek úgy találták, Mária unalmas lett, már nem játszhatnak olyan jól vele, mint régebben. Egy hirtelen éjszakai tűznél azonban, amikor érthetetlen zavarodottságban vagy feledékenységben a gyerekszobát magárahagyták, az óriási zajban Mária a gyerekeket sorban kézen fogta, nyugodtan a konyha melletti kamrába vezette, egymás mellé, glédában egy fehérneműs ládára ültette és hangosan, könnyörtelenül, minden zavart siránkozás ellenére, elkezdte imádkozni a rózsafüzért. Így talált rájuk sir Marmaduke, aki megperzselt ruhában, feketén a koromtól és őrjöngő kétségbeesésben futotta keresztül-kasul a recsegő házat és hallotta meg valamelyik ajtó mögül a négyszólamú kórust. Ettől kezdve Mária volt megint a kicsinyek imádott hőse és vezére.

De nagyon szerette volna tudni, hogy Redshaw vajjon gondol-e még rá Londonban? Ilyet azonban nem lehet kérdezni. Eleinte nagynéha érkeztek még levelek a szülőkhöz, mindig tiszteletteljes üdvözetet küldve Johanna Maria Ward leányzónak. Aztán elapadt lassan ez is és egy napon a szülők izgatott párbeszédének egyik töredékéből meghallotta, hogy Redshaw Lincolnshireben elmátkásodott. Apa nagyon haragos volt és olyan hangosan kiabált, hogy Mária szégyenkezve gyorsan elfutott, mert hallgatózni illetlen és csúf dolog. Mikor aztán este anya nehéz vallomásra szánta el magát és amit ritkán tett: a nyársatnyelt kisleányt térdéhez huzta és zavartan, akadozva hozzá kezdett, hogy »Master Redshawtól levelet kaptunk«, — Mária elvonta

magát és így felelt: «Minek beszélünk Redshawról, anyám? Hiszen jól megvagyunk mi így is, nincs szükségünk másra.»

És nagy önlegyőzéssel meg is csókolta az anyját, a házinyulairól kezdett beszélni, és arról, hogy nem kell-e megint csomagot készíteni a Tower rabjai számára? Nagyanya mindig küldött nekik valamit, «egyszer, amikor még kicsi voltam, odaadtam a kis fehér csirkémet, később aztán nagyon sírtam, hiszen nem is akartam őket odaadni s csak azt szerettem volna, hogy nagymama megdícsérjen, de akkor még olyan kicsi voltam.» És mosolyog, mintha furcsának találná, hogy egyszer kicsi is volt. Ursula asszony csodálkozva néz rá. Tizenhárom éves, — kisleány még Mária? vagy nagy-leány már? Milyen hosszú és sápadt lesz Mária. De jó, hogy akkora gyerek még, hogy inkább a házinyulaira gondol, mint a hűtlen vőlegényre. Az ő korában én már sokkal érettebb voltam, — gondolja Ursula asszony, — némelyik gyereknél lassabban megy...

— Még nem adtam enni a nyulaimnak, — mondja Mária egyszerre, nagyon különös hangon s majdnem kiált. Aztán kint áll egy kövér, hű fa mellett, rászorítja az arcát és meglepi, hogy nagy, vad könnycseppek csordulnak végig az arcán, haragos, mérges, szomorú könnycseppek. És úgy érzi: mélyen megsértették és megsebeztek. De miért? Ó, miért nem tudja soha, hogy mit gondol, mit akar és miért nem felelhet erre neki senki? Csak azt tudta, tompán és homályosan, hogy a nagy, fehéres szőke fiú, aki az életéhez tartozott és aki valahogyan azt is megigérte, hogy jó lesz hozzá, nem tartotta meg a szavát. Csunya és szomorú dolog, hogy valaki ilyesmit

csinál, mert ha szégyenlem, hogy miattam szegte meg valaki a szavát, az majdnem olyan rossz, mintha én magam szegtem volna meg az ígéretemet.

Miért van ez így? Miért van minden úgy, ahogy van? Sohasem szabad kérdezni, mindig csak odafigyelni lehet. Mária mostanában szívesen odaült, ha szülei este, alvás előtt, a kandalló mellett beszélgettek és ez olyan magától-értetődően történt, hogy senkinek föl nem tűnt, miért nem megy a kicsinyekkel együtt az ágyba. Kézimunkával a kezében huzódott az egyik sarokba és nem szólt egy szót sem. Ha idegen páter jött a házba, a titkos és várvavárt vendégek egyike, akik annyi veszedelmet és vigasztalást hoztak magukkal, Mária kezéből mozdulatlanul csüngött lefele a kézimunka, az álsruhas vendég szemeibe tekintve itta tanításait, történeteit és egy szavát el nem felejtette volna.

Egyszer vendégek jöttek, rokonok, a család egyik távolabbi, újhítű ágából, akiket kicsit merev udvarias-sággal ugyan, de a vérségi kötelék kedvéért mégis szívesen fogadtak. A fiatalabbak között heves vallási viták pattantak ki, — az öregebbek csak hallgattak, kifáradtak az örökös küzdelemben s úgy égett bennük az örökös viszálykodás, mint egy nyitott, mérgezett seb. Apa meglegedetten nevetett, amikor Mária, mint egy kis theológus állta a kérdéseket és feleleteket, — először hűvös, pontos mondatokban, később pedig szikrázó és forró szenvedélyességgel átfülve, égő arccal és lángoló szemekkel. «Úgye, páter lennél legszívesebben most is, mint ötéves korodban», mondta sir Marmaduke kedves gúnnyal. Mária mosoly nélkül felelte: «Én csak egy kisleány vagyok» s hirtelen erősen összeszorította a

száját s nagy, haragos könnycseppek hulltak a himző-rámára feszített selyemre. «Nem szép, hogy apa ilyen vicceket csinál. Hát nem ismeri Mária egyetlen, réges-régi álmát? Ha én fiú lennék . . . még három, négy év . . . titokban latinul tanulnék . . . aztán: Sankt Omer felé indulna velem a hajó! A jézustársaságiak kollégiuma, — még néhány év szeminárium és hazajönnék . . . megjegyezten és kitaszítva, igen, kitaszítának az ország törvényei, de titkos, utazó lovag lennék mégis . . . Ismerek minden talpalatnyi földet, vállalom minden álöltözetet, ó, hajszoljanak csak minden kutyájukkal, nem fognak el soha . . . A falifüggöny mögött kuporogva figyelek, míg a lándzsások átkutatják a szobát . . . hosszú lovaglások a csillagos ég alatt, megeresztett gyep-lőkkel, a legcsodásabb, legszentebb Vagyonnal ruhám alatt, a mellemen . . . csodás beszédek a börtönben, hogy minden kialvó lélek ismét egyenesen lángoljon az ég felé . . . és a végén mégis Tyburn felé visz a szekér . . . mint Edward Campiant, a szent, dicső, csodás, vértanu Campiant . . . utolsó szavakat vetek fáklyaként a bitófa létrafokairól a nép közé, hogy még ott, a véres kölönc előtt térdre hulljanak . . . És keserű, irgalmatlan minden ébredés: hiszen csak leány vagyok . . .»

Az országban viharos áradattá duzzad az üldözés. A börtönök csordultig telnek, titkosan suttogott hírek járják szájról-szájra szállva papok mártirhaláláról, vagy röplapokon borzalmasan följegyezve. Sok köztük az ismerős név. Becsomagolják megint a zsákokat és ládákat, és egy napon a család lovon és kocsin utazik észak felé. És ismét el kell válniok, Mária Aldringtonné asszonyhoz kerül, Harewellbe. A napok iramlanak,

gyorsan és homályosan iramlanak az utolsó, későnyári napok a megrakott, érő almafák alatt. Mária nem lát és nem hall sokat arról, ami történik, egyetlen egy érzés tölti el édes lázzal: Miasszonyunk születésének napján először veszi magához Urunk Testét. S csak akkor tartozik majd igazán azokhoz, akik eleven és sebzett, vérző és mégis mindig biztos falként őrzik meztelen életükkel a szent lobogót...

Az este viharrafordulón függ a betakarított földek fölött. Aggódo tücskök percegnek a sötétben, apró, hideg szélrohamok szaggatják hirtelen, durván a virágokat. Mária a kápolnában térdel: minden nap a titokban bejelentett papot várják, aki Harewellben tölti az ünnepet. A keskeny, gótikus ablak ki van nyitva és félénken verdesi a kápolna falát. Pillangók támolynak be, hangtalan, fekete, éji pillangók. Mintha fütyültek volna odakünt? Tisztán és élesen... Minden rezzenést hallani a szombatesti csöndben. És most mintha hívná valaki, bentről, hang nélkül. És nem kétséges: valaki várja odakünt Máriát. A ház küszöbéről látja már a magas rácsos kapu előtt a lovast. Nem hallotta a patkók csattogását... A meleg, zöldesen-kék alkonyatban az idegen sir Marmaduketől érkezett pecsétetes levelet nyújt át, hogy Mária azonnal olvassa el... Mária nem ismeri sem a hangot, sem az arcot, az idegen nem az emberük s ez annál különösebb, mert azt mondja, hogy a levelet nem adhatja ki a kezéből, Máriának csak fel kell olvasnia... «Megáldalak és azt parancsolom neked, szeretett, kedves lányom, hogy gondolkodás nélkül, rögtön hagyd abba a Szentségre való előkészületet és gyere haza. Magas, megbecsülni-

való házassági kapcsolat van számodra készülöben . . .»
 Mária felelni és kérdezni sem tud, — a lovas mély lendülettel veszi le a kalapját és a feketészöld este már el is nyeli, némán, mint ahogy jött s a villámlás, amely mind gyakrabban és gyorsabban cikkáz át a fehér országot fölött, nem mutatja nyomát . . . Didergős borzongás ragadja meg a kisleányt, gyorsan visszatér a házba, amely óvón fogadja be. Özvegy Aldringtonné nem szól, pedig a nyitott ablaknál ült, — de az egész dologból nem látott semmit . . . Szenteltvízzel keresztet hint önmagára és a gyermekekre, majd a kezében a jeruzsálemi szent olajfaligetből származó ággal, egy zarándokörökséggel, sorra járja a szobákat, ünnepi eredetű leveleket tesz az ágyakra és este hangosan, szorgosan, egymásután háromszor imádkozzák el valamennyien a kilencvenedik zsoltárt.

Aldringtonné újra ír Északra. Amikor megérkezik sir Marmaduke levele, melyben közli, hogy sohasem küldött üzenetet és Mária megkapja áldását a szent napra, — egymásra néznek mindketten, nem szólnak semmit és este ismét a kilencvenedik zsoltárt imádkozzák. Hiszen egész idő óta tudták, hogy mit tartsanak a néma lovagról.

Tizenhat évesnek lenni még nehezebb, mint tizenháromnak. A szülők változtak meg annyira, vagy pedig én? Hogy apa, a jó, megértő apa sem érti meg, hogy én komolyan gondolom, amit mondok s valóban nem akarok a házasságról hallani többet, a kérők körüli örökös pletykás szóbeszédről és a jó, szép, előnyös kapcsolatú partikról . . . Itt van Elisabeth és Barbara, — mért éppen énfelölem tervezgetnek? Betegnek

kell lenni, meg kell szökni, ha minden néhány hétben egyszer este, amikor a gyertyákat az alváshoz viszik, az egyik szülő, — szegény kicsi mama, ő a legbátrabb — megfogja a kezét, a jólismert ünnepélyes szemekkel néz és halkán, mintha halálhírt hozna, fohászkodik fel: «Gyermekem, komoly szót szeretnék veled váltani . . .» Ilyenkor melléje kell ülni a kandallóhoz és már előre szeretnie kell valakit . . . És akkor elkezdik, hogy nem Isten akarata-e . . . Ó, ezek a nemes, jó családból való ifjak! Mária olyan hevesen kívánná őket oda, ahol nem terem babér, hogy az esti lelki-vizsgálatnál meg kell kérdeznie néha, hogy nem vétkezett-e már ezzel is a felebaráti szeretet ellen . . . Mert komolyan próbára teszi egy fiatal leány türelmét, ha unosuntalan fiatalember látogató érkezik — és a játék mindig ugyanaz, kívülről tudja már. Az első napokban kedvesek és rendesek mind, akár a bátyja, akihez látszólag érkeznek, — ifjú falusi gavallérok és nemesek, kicsit nehézkesek, kicsit falánkak, néha mintha kelletténél többet ordítóznának a söröskancsók fölött, amikor az asszony nép visszavonul, máskülönben pedig jól-neveltek, bátortalanok, fontoskodásukban és rátermettségükben kicsit elkapatottak. Vadászatról, lovaglásról, háborús kalandokról és összeesküvésekről beszélnek, átkozódnak, ha a gonosz időkről szólnak és ijedten elhallgatnak, ha a hölgyekre gondolnak. Szőkék vagy barnák vagy vörösek, legtöbbjüknek kisfiú-szeme van és úgy mozognak, mint a még szabadjára nem bocsátott medvék . . . Nem, nem is olyan gonoszak. Egyszer egy idősebb fiú is volt köztük, finom, komoly fiatal-ember, aki sokat utazott és sir Marmadukenak este

Hollandiáról, Franciaországról, Németországról és Svédországról beszélt. Mária órákhosszat elhallgatta volna . . . De mindig eljön a dolog másik fele is, — úgy megbámulják Máriát, mintha igazi medvék lennének és Mária lenne a lépesméz, arcuk elvörösödik és dadognak felelet helyett, ha kérdez tőlük valamit . . . Ó, mennyire ismeri, gyűlöli ezt már! Milyen nevetségesnek tartja! És a nóta vége mindig az ünnepélyes, szülői megbeszélés.

Nemrégiben azt mondta neki apa, hogy ne húzódjon annyit, tizenhat éves korában már nem olyan fiatal egy lány, — vagy talán kolostorra gondol Mária? Kolostor? Mi az? Nem valamikor nagyon régen, még Szent Edward korában történt-e olyasmi, hogy a jámbor asszonyok vezeklésül befalaztatták magukat, vagy más hasonlót csináltak? Nem, álmában sem gondol ilyesmire. Apát nagyon kielégíti Mária dacos válasza és azt hiszi, csak a szegény Ralph Eldrington nem tetszik a «hercegnőnek». Talán egyszer mégis talál valakit, aki megfelel Mária finomkodó ízlésének . . .

Anyja azonban minden nap újra kezdi Eldrington dicséretét, mintha a dicséreték száma változtathatna valamin. Mária nem válaszol többé, de egyre soványabb lesz, szemei kék gyűrűkben fekszenek, a testvérek hallják, ahogy éjszaka nyugtalanul és szinte zokogva dobálja magát az ágyában, és egyszerre a fehérnemű hajtogatásnál, komolyan, mentség nélkül rosszul lesz.

És ekkor sir Marmaduke kicsit rossz lelkiismerettel fordul Ursula asszonyhoz, akit gondjai egyre kisebbé és vékonyabbá tesznek :

— Mind a ketten megbetegedtek, te is, meg a

leányod is. Kemény feje van Máriának, mint a Wardoknak, Wrighteknek, Malloryknak együtt. Ha sokáig itt marad, úgy meggyülöli a házasságot, hogy minél nagyobb lesz, annál rosszabb lesz a helyzet. Küldjük megint a rokonokhoz, ez még mindig segített rajta. Náluk talán kitalál valamit, a kedélye pedig megnyugszik és akkor talán válthatok vele komoly apai szót úgyis, hogy nem gombolkozik be rögtön.

És Mária egy langyos, viharzó koratavaszi napon apja oldalán Yorktól nyolc mérföldnyire, Babthorpe-ba lovagol.

Nagyon zavartan lép az emberekkel teli csarnokba, ahol sokszoros, harsogó kiáltozás köszönti. Az új rokonok azonban első pillantásra megtetszenek és van valami a ház levegőjében, ami végtelen békességgel veszi körül rögtön. Amikor apa két nap múlva hazalovagol, Máriának már nem nehéz a szíve, mint máskor, vidáman integet utána, összefogózkodva Lady Grace-szel és úgy érzi magát, mintha mindig itt élt volna. Lady Grace kövér, fehér a haja s vidám, kerek arcában aprók, szürkék a szemei. Nyelve előtt minden férfi elnémul s nem egy angol királyi bírót kihozott már vele a sodrából a kihallgatásokon. Lady Grace tartja kezében a jogart, sir Ralph fölött, aki nem is nagyon ellenkezik, mert naphosszat írószobájában ül és öreg levelek, pecsétek, kéziratok között turkál. Lady Grace uralkodik a fia, sir William és annak szép ír felesége fölött is, de ő parancsol a leányának, Arabellának, vejének, a vidám, hosszú sir Georgenak és a mindkét nembeli unokák egész seregének. És nem utolsó sorban uralkodik Pollard atya fölött, aki valószínűleg jezsuita,

de álnéven lakik velük és legtöbbször sir Ralph-val ül a kéziratok között, hosszúnyelű nagyíttóval a kezében és sohasem használ latin szótárt.

Mária eleinte végére nem ér a csodálkozásnak. Hát van ilyen világ is? ! Még álmában sem várta, hogy egyszer ilyen házba kerülhet !

És még mindig nem tudja, mi a kolostor, bár Pollard atya néha azt meséli, hogy a kolostorban úgy élnek, mint egy rendes szemináriumban, ha végre már nyugodtabb idők jönnek.

Reggel hatkor van az első mise, a cselédek számára, de az egész család, asszonyok és férfiak, velük tartanak, térdepelve. Nyolckor van a második mise, azoknak, akik az első misét a házimunka miatt elmulasztották, legtöbbször azonban megint ott van mindenki. Minden vasárnap zárt ajtók mögött prédikáció és vallás-oktatás van, ilyenkor valamelyik fiú veszi át az őrseget. Legalább egy pap mindig lakik a házban. Négy órakor megzendül a nagyharang az előcsarnokban, összegyűlekeznek a vecsernyére, utána pedig elimádkozzák még közösen a rorátékat is. Kilenckor, vacsora után, közösen eléneklik a litániát, aztán szigorú a hallgatás a házban az első miséig. Mária hamarosan észrevette, hogy a kápolna soha sincs üresen. Mindig térdel valaki a tabernákulum előtt, — Mária, ha így térdelni látja a férfiakat, egyenes, hosszú derékkel, szorosan összetett kezekkel, fejüket kicsit álmosan egyik vállukra döntve, az asszonyokat pedig magas főkötőkben, melyeknek selyme és csipkéje halkan rezeg és zizeg, az otthoni templom sírköveire kénytelen gondolni. Órákhosszat térdelnek így, mintha örök életükben ezt csinálták

volna. És úgy látszik, az is szokás a házban, hogy minderről nem beszélnek egy szót sem és ha a kápolnában találkoznak, úgy csinálnak, mintha nem látnák és nem ismernék egymást. Senki sem csinál titkot senki előtt a lelki életéből, de senki sem üti bele az orrát a másikéba. Minden nagyon magától értetődőn megy itt.

Mária gondolataiban gyakran összehasonlítja ezt az életet gyerekeinek nagyszülői házával. Nagyanyjánál mindenki feketében járt és hallgatott, — itt vidáman vannak, vadásznak és muzsikálnak. És Mária mégis azt érzi, hogy itt járják a keményebb szelek. Nagyanyjánál véget ért már az élet, emlékek keserédes illatából éltek, szinte szigeten, melyet elmúlt fájdalmak tengere választott el a világtól. Itt pedig erős, bővérű nemzedék nőtt föl, amely feltartóztatlanul vette föl a harcot, semmit ki nem került s alaposan és gondosan fegyverkezett. Tulajdonképen nem volt derűs ház ez sem, át és átjárta a véres kor barátságtalan viharhangulata, de állandóan zengett benne a kikerülhetetlen gyászra készülők fegyverkovácsolása és gyakran minden sorstól-sötét komolyságból is elszánt, dühös tréfa csapott ki.

Lady Grace házában nemcsak vallásos gyakorlatokat tartottak, amit az ősök örökségeként büszke és fájdalmas daccal óvtak és őriztek, hanem igazi lelki életet is éltek, amely az egész nagy házat úgy töltötte be, mint valami erős és fanyar illat. Isten viharos tavasza virágozik ki bennük, álomszerűen, tékozlón. Mária száz dagadó vitorlával utazik az eléje táruló tenger felé. Miért mondják a jámbor könyvek azt, hogy

a szentségi élet útja keskeny, meredek és tövises? Hiszen édes ez az út, édes és határtalanul megragadó.

Édesek a kápolna ünnepélyes reggeli órái a hideg, hamuszürke derengésben, amely pihekönnyen és rózsaszínen világosodik meg, mintha az Áldozat maga világítaná meg felragyogva. Édes az izzó viasz és a friss vászon, a tömjén és a virágok illata. És csodálatos az esték bíbor csöndje, mikor az örökmécs, akár egy üreges rubin, csillámló láncokon hintázik, az öregségtől síma padokon sikló fényeket kerget és a gyertya egyre hosszabban tündöklő lángjában csodálatos a litániának emelkedő akcentussal nekikezdő pap mély hangja.

És mondhatatlanul édes, hogy Lady Grace Máriára bízza a sekrestyeszolgálatot. Boldogok az órák az apró, fekete padlójú sekrestyében, amikor Mária krétával és lágy szarvasbőrdarabkával matat a gyertyatartókon és füstölőkön ; amikor a merev, csipkekemény vásznat hajtogatja és a fehér, piros, zöld ruhákat emeli és fektetgeti ; amikor félórákra szinte álomba hull és az aranyos tányért, melyen Urunk teste naponta nyugszik és vérének kelyhét, a legszentebb eszközöket, amelyet meg sem érinthet, vágyakozva nézi a titokban kinyitott szekrénykében. Szívében kicsi, dobogó borzongás áramlik, ha boldog ujjakkal a Jelenvaló közelében fölváltja az oltárterítőket, a gyertyacsonkokat hosszú gyertyákra cseréli ki, a fonnyadó virágokat pedig frissekre. Mennyire érzi a kicsi, fehéres-arany szekrényből kiáramló legtitkosabb közelséget, amely nem engedte menekülni és mint egy pillantás, mint egy eleven lehelet tartja fogva, ha a kicsi kamrát söpri, a kevéske port törli a székekről vagy az ablakokat nyitja-csukja.

Néha munkája közben le kell térdelnie, hódoló ajkakkal az oltárterítőnek csak a szegélyét megérinteni, csak a homlokát egy pillanatra a szent asztal széléhez értetni s visszafojtott lélegzettel, dobogó szívvel az imádó becézés pillanatába merülni.

Szépek az órák az imádkozó, éneklő jámbor család körében, de még szebbek az egyedüllet — nem is az egyedüllet : az Istennel való kettősség óráiban. Varázslatos éjszakai órák, amikor halkan, nagyon halkan kilopózik a szobácskájából, cipőjét kezébe fogja és oson a sötét lépcsőn, melynek lassan már minden fokát ismeri és amely mintha szövetségese lenne, barátságosan tartja vissza ropogásait ! És varázslatos a csend, ha az oltár lépcsőin térdel és minden alszik a házban ! Kint vándorol a szél, a fák beszélnek és kiáltoznak zavartan, nagyon messze a víz zuhog és Mária a tenger-mélyi sötétségben a vérét hallja dobogni és az olajlámpákban úszó kanóc hajszálfínom sistergését. Mindenki aluszik, csak én virrasztok az én Uram mellett !

Álomnélküli és édes ezután az alvás és a nagy ház még mindig nem ébredt fel, amikor az első mise előtt Mária a kertben bolyong már, a szent órák könyvével a kezében. Fehér dicsfényben kel fel a nap, «mint kamrájából a vőlegény, boldogan, mint az órjas, hogy nekifusson útjának», párafüggöny függ opálosan a rózsás dombokon, ezüstösen felhőzik a tiszta ég, a madarak ujjonganak, végtelenül ujjonganak az aranyosan áradó fényben és a fű hétszínű az úszó harmatban, Mária lábai alatt. Űristen, édes Űristenünk, milyen csodás a Te neved a földön ! A zsoltárok a

reggel hangjai, a nyár hangjai, Mária ifjúságának hangjai !

Istenem, én Istenem, hajnalban ébredek föl hozzád,
Téged szomjaz a lelkem, Téged szomjaz a testem . . .

Különös, hogy bár teli van a ház, Mária mégis egyedül van az Úrral, mint egy szigeten. Mintha gyengéd fátylon át látná a többieket : a hangok messziről érnek feléje és alig találják meg, szíve telve van szeretettel irántuk, de valahogyan nem számítanak, ottvannak és még sincsenek ott, — közte és köztük csodásan zengő magányosság áramlik. Néha finoman elcsodálkozik, ha haragot vagy szomorúságot lát az arcukon és még jobban csodálkozik, ha inkább köteles szeretetből, mint igazi aggódásból, megkérdezi tőlük, hogy miért szomorúak és haragosak, és türelmesen meghallgatja a panaszukat. Hogyan okozhat ilyesmi fájdalmat valakinek? Tollkönnyű páncél védi a szívét, melyről a mindennapok nyíllai láthatatlanul pattannak vissza.

Lady Grace látja ezt és látják valamennyien. Mária kivirágzik, mint egy ifjú fa, melynek egyetlen éjszakán kipattantak a bimbói, az első szerelem álmodó, győzelmes szépségében virágzik. A többiek néha nevetnek, kicsit mulatva és kicsit fájdalmasan, mintha ifjú szerelmeseket mosolyognának meg, akik azt hiszik, titkot őriznek, pedig minden pillanatban elárulják magukat. Egyik este sir George, amikor Mária éppen ismét hangtalanul eltűnt, az anyósához fordul : «Ezen a télen megtakaríthatjátok a gyertyát asszonyanyám. Csak a kis hugunkat kell az előcsarnokba állítani, dicsfénye elég lesz világításnak». A többiek nevetnek,

Lady Grace azonban komolyan mondja: «Senki ne tegye nekem nyugtalanná ezt a gyermeket ostoba tréfáival. Holdkórosak nyugodtan járkálhatnak a tetőkön és tornyokon, és mégis csak akkor törik ki a lábukat, ha valaki rájuk kiált . . .»

Lady Grace megengedi és nem szól semmit, ha a kisleány távolmarad a ház pici ünnepeitől, ha eltűnik a sekrestyében, mihelyt vendéget jelentenek és nem mond semmit, amikor Mária ruhái az évekkel egyre szigorúbbak és egyszerűbbek lesznek és régóta nem visel ékszereket. — Ó, semmisem az! — gondolja Mária. A szentek élete tele van keserőséggel és vezekléssel. Mindent megpróbál, de csak ezt nem sikerül sohasem igazán elérni. Mert édes és nem keserű, ha minden porcikája fáj a hideg fáradtságtól, — édes az égető szomjúság a forró nyárban, mikor naphosszat eltölt magától minden csepp vizet, — édes a bőjtök metsző, facsaró éhsége. És csak a csúf, gyalázatos szégyen keserű, ha megint engednie kell és többet eszik a szűkös jóllakásnál. Nem, sohasem gondolta volna, hogy egyetlenegy darab barna kenyér olyan gyilkosan fojtogathat később. És csupa játék még a sok fejtörés után titokban drótból font vezeklőöv is, melyet csupasz bőrén visel a nehéz kék posztóruha alatt. Olyan boldog, olyan végtelenül, kimondhatatlanul üdvözült, — mit jelent ilyenkor egy-két karcolás, mit bántja kicsit duzzadt és véres bőre! Néha szinte szomorú, hogy életétől a fájdalom talányosan távolmarad és egészen egyszerűen nem találhat rá a kereszt királyi ösvényére, minden szent útjára . . . Mivel tette érdemtelené magát Isten kegyelmére és Isten kedveltjeinek pecsét-

jére? Talán még mindig nagyon ragaszkodik az emberek iránti szeretethez, talán még mindig sok benne az öröm, a rokonok jóságát, jóakarátát és a csodálatuk meg-némító illatát érzi? Nem ágaskodott-e benne magasra multkor a büszkeség sugara, amikor a folytonosan családi iratok között kutató sir Ralph az ebédnél elmesélte, hogy biztos bizonyítékokat talált arra, hogy Mária egyik öse, egy Ward of Givendale, Hódító Vilmos betörése után tíz évvel a skót határ őrgrofja volt? . . . Oh, telítve van még büszkeséggel és világi hiúsággal! Amikor legközelebb a szomszéd kastélyokból látogató érkezik, Mária fölgyűrt ujakkal, főkendőben, egy vödör forró vízzel a lépcsőn térdel és sikál, — és boldog, amikor a vendégek valóban cselédnek tartják és még ennél is boldogabb, amikor lady Arabella, aki fel- ismeri, haragosan és halkán megparancsolja, hogy öltözzön fel rögtön, mert az ilyen bolond csinyek telje- sen méltatlanok egy nemes hölgyhöz . . .

Lady Grace-hez, aki mindenféle gyógyírhoz ért, egyik nap egy konyhalány jön : az arca és karjai tele vannak csúf kiütéssel. Mária tartja a balzsamos edényt, nyújtogatja az öreg vászonból tépett kötést és azt veszi észre, hogy torkában magasra kúszik az utál- kozás és míg a nagynéni erős viccelődés közben, félelem nélkül, ügyes kézzel dolgozik, ő szinte akaratlanul el- fordítja a fejét. Estig sápadtan és szeme alatt mély árokkal jár- kel, és éjszaka a beteg leány arra riad, hogy egyszerre ott áll Mistress Mary az ágyánál, fehéren, mint a kísértet és olyan parancsoló hangon, amilyent még sohasem hallott tőle, azt mondja : «Ne szólj egy szót se és lelked üdvösségére mondd, hogy senkinek

sem meséled el, hogy itt jártam». És a lány mellé fekszik, a piszkos ágy borzalmas, lázas forróságába, arcát a beteg durva és ragadós arcához teszi, aki félelmében és gyötrelmében izzad és szuszog és szemét be nem csukja, míg a kisasszony néhány kínos óra után ki nem bújik megint.

Néhány nap múlva maga Mária is úgy járkál, mint egy szegény Lázár, de amikor Lady Grace a balzsamostégelyt hozza, fekete szemeiben akkora a kérés és borzalom, hogy a Lady fejtrázva megy el orvosságával és hallhatóan felsóhajt: «Csak legalább valami okosabbat sugallna ennek a leánynak a Szentlélek!» Pater Pollard régen elment már, Mária már harmadik éve van Bathorpe-ban, — Lady Grace azt tanácsolja Máriának, hogy a misszionáriusok egyikével, akik újra és újra felkeresik a házat, beszélje meg lelki életének dolgait. De a leány eszméletlenül elpírulva néz rá: idegen emberrel, még akkor is, ha üldözött hitvalló, beszéljen legtitkosabb dolgairól? Lehetetlen lenne. A töredelem szentsége is eléggé nehéz, még akkor is, ha nincs sok gyónnivalója, — ez azonban még nehezebb lenne. De mindent összevéve: a nagynéninek néha furcsa ötletei vannak.

Egy rozsdabarna őszi estén, amikor magas, szalmával fedett állásokon megforgatják az almáspincében az almát és a rothadtakat kiszemelik, Mária felfedezi, hogy az öreg Margaret Garret, Lady Grace kulcsárnője, egészen kislány korában egy női zárdában élt. Apja az eshwoldi cisztercita apácáknál kertészkedett és Margaret bejáratos volt a fehér nővéreknél. Szívesen közejük lépett volna, de akkor tört ki Henrik király

alatt a nagy kolostor-vihar és az apácák Franciaországba költöztek.

Felejthetetlen telek, felejthetetlen esték következtek az öregasszony kamrájában, ahol a tűzön píruló alma és a nyers gyapju illata szállt. Az öreg a szövőszéknél ült, a leányok, — mert Barbarát, a legkisebbik Babthorpe leányt, a nyolcéves, gömbölyű, szőke kis-leányt nem lehetett Máriától elszakítani, — az ablaklépcsőn, színes rongypárnákon kuporogtak a lábainál. A kicsi tartotta a fonalat és Mária óriási gombolyagokat gombolyított. Kint hó kavargott, jégvirágok tapadtak ezüstösen, meseszerűen a kicsi ablakokra és az ablakdeszkán odakünn lassan kövér párna nőtt, fehérén, mint az öregek fejkötői.

És Margaret Garret mesélt.

Mesélt a magas, szürke apácatemplomról, a kórus rácsa mögött a fehér köntösökről, a végtelen, emelkedett zsolozsmázásról, mely valamivel éjfél után kezdődött. Ő sem léphetett a klauzurába, de egyszer és később sokszor, a kolostorfal borostyánján felmászott és belesett a kertbe: nehéz, fehérposztó köntösökben sétálgattak a szent asszonyok, kezüket a ruhaujjukba tették, szemüket lesütötték. Vászon homlokszalagot és fekete fátyolt viseltek rövidrenyírt fejükön, éjjel és nappal. Ruhában kellett aludniok, mint a katonáknak a táborban, készen arra, hogy az első harangszóra felkeljenek és hosszú sorban, kettesével a templomba vonuljanak és mialatt a világ alszik, Isten dicsőségét énekeljék. A kert körül kőből való keresztút futott, karcsú kettős oszlopokon. Télen színes üveg zárta el, nyáron piros rózsák futottak a négyszög

közepén a hatalmas keresztre és a feszület lábához kerek edényből csorgó szökőkút körül merev, tündöklő liliomok nőttek. Agatha testvér, a kapus, kicsit fecsegő volt, de végül is tudta, hogy Margaret be akar öltözni és szinte már a konventhez számította. Ezért nem volt olyan nagy baj, hogy sokat mesélt.

Az apácák hosszú, boltíves teremben ettek, ahol nem volt tűzhely, síma asztalok mellett, fa-szilkékből. Noviciák szolgáltak ki, köztük előkelő házból való lányok is, hercegi, sőt még királyi vér is gyakran volt szent Benedek és szent Bernát házaiban. Egyszer három napra eltűnt Agatha testvér a forgó ablaktól, idegen arc látta el a szolgálatot és nem felelt, amikor Margaret riadtan kérdezte, hogy barátnője beteg-e? Amikor végre újra megjelent, könnyek között mondta el a kisleánynak, hogy büntetésből, mivel dacosan ellentmondott a főnöknőnek, vezeklésül kizárták az asztaltól és a kórustól. Ó, olyan volt az, mint a tisztító-tűz, soha többé nem vétkezne! De még egyszer vezekelnie kellett, mert a kapunál elfecsegte az időt és későn érkezett a vecsernyéhez.

— Ilyen kicsiség miatt?! — szólt Mária, de az öreg elgondolkozva bólintott és azt mondta: «A kolostorban nincsenek kicsiségek. Magas és szent ez a hivatás és aki azt választja magának, mindenben tökéletes kell, hogy legyen. A szerzetesek az Egyház ékszerei és az ékkövek akkor igaziak, ha egészen hibátlanok». Mária nem szólt többet.

Magas és szent hivatás. Akik ezt választják maguknak, azoknak hibátlanoknak kell lenni. Nem rázta-e Mária négy esztendő előtt a fejét, amikor sír Mar-

maduke azt kérdezte, hogy kolostorba akar-e vonulni, ha a szegény Eldrington nem tetszik?

Most új álmodik naphosszat, szüntelenül, szenvedélyesen és titkosan, akár tizennégy éves korában, amikor a bátor hithirdetők sorsát festegette maga elé. Akkor reménytelenül álmodozott és valóban csak álmodozott — az új vágyakozás mögött azonban már hajnalló remény van, mely világosabbá, biztosabbá tesz minden napot és lassan-lassan elviselhetetlen vággyal égeti. Sohasem lehet pap, ezzel meg kell békülnie, Isten az asszonyok kisebb sorsát szánta neki, — rendben van. De ha már úgy van, hogy az asszony csak önmagának használhat és másoknak legföljebb imádsággal — keserű, nagyon keserű szegénység ez akkor is, ha Isten akarja így! —, akkor Mária kikeresi minden szerzet között a legszigorúbbat és komolyan, irgalmatlan áhítattal fogja beváltani azt, amire rendeltetett.

Szobácskájának most már cella a neve és naphosszat nem a saját feje után, hanem az elhivatottak ünneplésével imádkozik. Lesütött szemekkel jár és kezeit ruhája ujjába rejtene, ha a szabás, sajnos, nem lenne túlságosan szűk. Egy alkalommal, amikor sir Ralph megengedi, hogy átrendezze a könyvhalmazt, egy igen öreg klastromi elmélkedés-gyűjteményt talál. *«A pompázatos illat aranyos füstölője a Legmagasságosabbnak szent színe előtt»*, ez a könyvecske címe. Mária ettől kezdve kínos pontossággal gyakorolja a jámbor élet valamennyi csodás előírását, amire a könyv tanítja. Tovább játssza játékos apáca-életét: a ház minden szobáját más-más szentnek bízta pártfogására, akiket

különösen kell tisztelni és példaként utánozni, amíg valaki a szobában tartózkodik, — a hét minden napjára más erény gyakorlását tűzi ki és szombaton, Miasszonyunk napján koszorút köt a hét erényeiből és a Szent Szűz lábai elé helyezi. Egy misszionárius, aki meggyóntatta, emlékbe kicsi könyvet ad neki, a «Lelki harcot», melyet Isten tisztelendő szolgája Laurentius Scuppoli írt s amely a lelki bölcsesség valóságos kincsestára. Éhes lelke most megkapja vágyva vágyott táplálékát : a könyv szüntelen vele van, szinte kívülről betanulja szövegét és megpróbál teljesen az előírásokhoz méltóan élni, az ébredés eltökélésétől egészen az imádás és bánat-indítás elalvás előtti utolsó szakaszáig. A megszakíthatatlan imádkozásban gyakorolja magát és Isten előtti magaviseletét csiszolja.

Ő, mit jelent számára az, hogy a rokonok napok óta Erzsébet királynő betegségéről beszélnek, a skót Stuart valószínű trónralépéséről, a skót Mária fiának bizonytalan vallási magatartásáról s a trónváltozás valószínű következményeiről regélnek? Mi köze hozzá, hogy suttogva azt mesélik, hogy a borzalmas királynő Witehall-i ágyasházában egy halom párnán ül, mert fél az ágytól és sem élni, sem meghalni nem tud, nem eszik és nem beszél, szájabadugott ujjal, üveges pillantással mered a lábainál fekvő szőnyegre? Másra kell gondolnia : Tamás napja óta a nagy számadásra, az egyetemes gyónásra gondol, amit értékes és Istennek nagyon tetsző cselekedetnek tanít a kis könyv. Egy szeles márciusi reggelen, kevésbé húsvét előtt, a kápolnában térdelt, előkészületben. Az oltáron mohos edényben az első halvány sárga kankalinok álltak. Egyszerre

sietős patkócsattogást hallott az országútról, mely a park mögött észak felé tartott. Sir Robert Cary volt, aki a királynő halálának hírével vágtatott Skócia felé. «Okuljatok hát, ti királyok és bűnhődjete, ti bírái a földnek» — olvasta a kislány a zsoltáraiban. — «vasból készült jogarral verd el őket és mint agyagkorsókat törd össze őket . . .» Mozdulatlan pillákkal becsukta a könyvet és fölállt, hogy meggyujtsa a misegyertyákat.

Reggelinél a misszionárius, aki éppen a kontinensről jött, egy híres francia zárdában tett látogatását mesélte el. Szavai közben Mária felállt az asztaltól és kiment, a jelenlévők még látták, hogy arcát könnyek árasztják el. «Szép kis história, Lady Grace» — mondta a páter és megsímogatta a szakállát — «szép kis história!» — «Szép kis história» — ismételte haragosan az öreg hölgy is. Barbara csodálkozva nézett az anyjára.

Este hosszú megbeszélést folytatott Mária és a nagynénje. «Akárhogy is van, gyermekem, de ilyen esztelenséget nem tűrök el a házamban», — mondta Lady Grace gondterhelten és szigorúan. — «Nem akarom dicsérni magamat, de te magad is tudod, hogy itt Babthorpe-ban keresztényi életet élünk. Mindig örültem, hogy a mi Urunk nagy kegyelemben részesített és sohasem keresztettem az utadat, ha a Szentlélek különös dolgokra ösztökölt, még akkor sem, amikor a rühösséggel csináltad azt az ostoba históriát. De az, hogy most már komolyan gondolsz arra, hogy franciaországi kolostorba vonulj, egyszerűen örülség, tiszta örülség, megérted? Édes szívem, szép dolog lenne, ha gyermekeink — amikor sikerült már őket fáradságosan, gondoktól gyötörten a szent hitben megtartani —

öreg napjainkban eltűnnének mellőlünk és minket itt-hagynának a nyomorúságban ! Magad is tudod, hogy száműznének, kitagadnának és soha többé nem jöhetnél vissza ! Mennyi gonddal neveltek titeket gyerekeket a szüleitek az igazi keresztény életre ! Hányszor tette apád értetek hurokba a fejét ! A legkevesebb, amit megtehettek értük, hogy ezekben a nehéz időkben kitartotok az oldala mellett. Mária, én bizony szégyelném magam, akármilyen öreg vagyok is már, ha szorongattatott angol Egyházunkat a faképnél hagynám és elásnám magamat valamelyik kényelmes külföldi paradicsomba . . . » És így ment tovább, órák hosszat. Mária szájalomraméltón, falfehéren, összeszorított fogakkal ült Lady Grace mellett . . .

És jöttek hamarosan a rokonok is, a ház férjes leányai, akiknek valamikor szintén voltak efféle «ostoba kisleánygondolatai, míg aztán az anya és a feleség becsületes keresztényi kötelességeire nem ébredtek». És jöttek a barátságos unokatestvérek, akik a családról, a becsületről és a fenyegetett posztokon való kitaratásról beszéltek. Csak sir Ralph nem szólt semmit. Gondterhelten és helytelenítőn Máriára nézett néha az asztalon át, egyszer pedig azt mondta lady Grace-nek : «Örülök, hogy Mária nem az én leányom».

Mária hirtelen ismét idegen lett a szeretett családban. Szokás szerint végezte apró kötelességeit és ajtatoskodását, de árnyék volt mindenben, bizonytalan sejtelem függött a levegőben, sötéten és áthatolhatatlanul. Ó, hogy senkivel, senkivel a világon nem lehet beszélni ! És ajkait szorosabban zárta össze mint valaha. Kicsi, kemény vonás vésődött a szája köré. Egy moz-

dulatlan délután, fehérneműjavítás közben, amikor odakint eső pacskolta az ablakot, a legyek csak vándorogtak és a világ leirhatatlanul szürkén, kihamvadtan feküdt körülöttük, egyszerre hangosan, eszméletlenül sírni kezdett. Egyszerűen sok volt már a szenvedés, nagyon sok. Margaret Garret, aki foltozgatva, némán hajolt egy harisnyahegy fölé — némán, hiszen a kolostori történeteket megtiltották neki —, aggódón bólogatott a fejével és halkán suttozta: «Igen, igen gyermekem, mindig így volt még eddig... Elfelejtetted-e már, hogy a mesebeli királykisasszonyok hét esztendeig hallgattak, zokogtak és vándoroltak meztelen lábbal az üveghegyen és a bógánccsföldön át, míg céljukat érték?» Erre ismét elapadtak Mária könnyei és szeme némán, dacosan fellángolt.

De jöttek még rosszabb idők is. Lady Grace elhatározta, hogy levelet ír sir Marmaduke Wardnak, melyben közli, hogy a leánya félig-meddig már apáca és nagyon nehezen lehet csak bánni vele. Attól tartanak, hogy az apai szó nagyobb hatással lenne rá...

Egy hét múlva megérkezett sir Marmaduke. Megöregedett, haja megöszült, arca sötét volt és megkínzott. Olyan feldúltan támadt a leányára, amilyennek még sohasem látta őt senki. Ezek a nehéz idők nem kisleányok bolondériáira valók. Ha Mária a békének ezen a szigetén nem sejt semmit az ország nehéz napjairól, hát mesélhet neki eleget. Stuart Jakab még elszántabban tombol a katolikusok ellen, mint maga a rosszemlékű királynő. Újra és újra megjelennek a büntetéspénzt fizetők listái, «akiktől Őfelsége udvaroncai számára hasznót kíván húzni». Véres gúnnyá vált a híres mon-

dás, hogy az én házam az én váram. Alig van katolikus család, melyet ne gyaláztak volna meg házkutatással. Az éjszaka bármely órájában betörnek a magisztrátusok urai és emberei a lakásokba, kikergetik az embereket az ágyból, kivont fegyverrel fenyegetik meg az asszonyokat és a gyermekeket, letépi a falakról a függönyöket és a burkolatot, mindenütt «bálványimádás» nyomait kutatják. Széttúrnak az ágyakat, sokszor még a padlót is felszakítják, hogy rejtekhelyeket keressenek, feltépi a zárat, felhasítják a szublódokat és a bőröndöket. Elpusztítanak és szétrombolnak mindent, amit csak akarnak, akár a vadállatok, leveleket és ezüstöket rabolnak, könyvet, ruhaneműket és pénzt visznek magukkal. Régóta jövedelmező foglalkozás — a legmocskosabb foglalkozás Isten szerencsétlen földjén — följelenteni a katolikusokat és az efféle rablóhadjáratok zsákmányával gazdagodni. Gonosz szolgálégyenyek, elcsapott cselédek, türelmetlen hívők, sértett rokonok paradicsoma a világ.

Sir Marmaduke föl-alá futkos a szobában, az ökleit rázza, hajába tűr — Mária még sohasem látta nyugodt apját ennyire feldultnak. Mit tehet ő, a hűbérúr és a lovag, ha falvaiból az eltűrt égbekiáltó igazságtalanságok miatt panaszra jönnek az emberek? Aki szegény és nem tudja megfizetni a büntetéspénzeket, annak ingó vagyona kétharmad részével kell lakolnia. A törvényszolgák éjszaka, télvíz idején viszik el a kunyhók ágyaiból a takarót, sőt magát az ágyat, elviszik a posztót, amit a gyerekek téli ruhájául szőttek, elhajtják a tehenet, vagy azt a néhány maradék birkát is. Egy öregembernek, aki a kastélyban még egy kanna tejet

koldult, kiöntötték a tűzhelyről a tejét, s magukkal vitték a kannával együtt a serpenyőt is. A szomszédos protestáns templom sekrestyéjét egészen a padlásig tömték tele a rablott csöbrökkel, serpenyőkkel, cín-edényekkel és korsókkal. És sir Marmadukenak túrníe kell mindezt. Hiszen neki magának is annyira megcsappant a vagyona, hogy nem tudja pótolni a bérlőinek, amit hitük miatt vesztek. Naponta négy tucat szegénynek ad ételt a saját konyhájáról, elengedi a tartozásukat és a kamatokat, megtesz mindent, amit megtehet — de mit ér mindez? Legtöbbjük szívesebben megy a börtönbe, semhogy fizessen, és hogy ez mit jelent, azt tudja mindenki. Yorkban ötvennyolc fogoly közül negyven halt meg — azt mondják, hogy a rossz levegőtől. De talán a rossz étellemezés is oka lehetett. Az emberek jobban félnek a börtöntől, mint a pokoltól.

Csoda-e, hogy soknak elzsibbad a buzgósa és elfárad a bátorsága? Minden veszélynek ki vannak téve. A szó szoros értelmében vadásznak rájuk. Herefordban nemrégiben volt egy ilyen razzia, harminc mér-földnyi körzetben — a fogdmegek nem találtak mást, csak egy öregasszonyt és néhány gyereket, az emberek utolsó szálíg átszöktek Walesbe . . . Júniusban az egyik házkutatásnál tizenegy falu lett üres, az emberek az erdőkbe menekültek, mint a vadak, napokat és éjszakákat töltöttek ott, míg ismét visszamerészkedtek az üres kunyhókba, kifosztott istállókba, feldúlt kertekbe és földekre. Csoda-e, ha sokan azt gondolják, hogy Isten elhagyta őket és talán mégis a másik párt él az Igazságban? Csoda-e, ha egyre több az elszakadás? Sir Marmaduke tudja, hogy az északi grófságok kastélyaiban

a fiatalabb férfiak éjszakai gyűléseken terveket kovácsolnak, tudja, hogy összeesküvés van készülöben és a fél család részes benne : Thomas Percy, a feleségének sógora, Ursula asszony fivérei, a két harci-kakas : John és Cristopher, és még sokan a rokonságból. Sir Marmaduke tudja ezt, de nem akar hallani semmiről, ellene van az erőszaknak, hű alattvalója a hűtlen királynak. A felkelés gaztett Isten és az ember előtt, nincs áldás rajta, csak mondhatatlan bosszút hozhat az amúgy is szorongatottakra. De vannak más utak is : becsületesek, békések — Sir Marmaduke szeme előtt is áll egy — és itt csak Mária segíthet neki, egyedül Mária.

Mária mereven és egyenesen ül apja előtt, míg Sir Marmaduke izgatott, könyörgő kezekkel fogja meg vállait. Szegény, szegény apa ! Még sohasem szeretete így, ilyen reménytelenül és fájón, mint most . . . És sir Marmaduke egyszerre azt kérdezi Máriától, hogy emlékszik-e Edward Nevillere? . . .

Igen, Lord Neville gyakran vendégeskedett Babthorpeban és a szomszédos birtokokon, ahová gyakran lovagoltak át látogatóba. Apja a szerencsétlen skót királynő paladinja volt, ami az 1569-es hiábavaló felkelés után birtokainak elvesztésébe került és kis híjja az életébe, ha nem számúzik. Nyolc gyermeket hagyott hátra . . . Edward Neville sohasem volt protestáns, bár ifjúkorában kényszerűségből az államegyházat támogatta. Tizenötéves korában azonban megvilágosította a Szentlélek és azóta a mi ügyünk legjobb és leghívebb harcosa — hallod-e Mária? Már nem fiatal, már megvan negyvenhárom éves is — igen, Mária emlékszik okos, keskeny fejére, hegyes barna szakállára, tiszta kék

szemeire, melyek tele vannak jósággal és humorral . . . Ő a soros örököse a Westmoreland címnek, mióta az utolsó earl flandriai száműzetésbe ment. Ha megkapja a címet, ha sikerül az óriási birtokot katolikus kezekre juttatni, akkor az ügynök északon hatalmas védőbástyája van s nem mellékes, hogy mit jelent ez, ha sikerül. Mert királyunk — bocsánat a szóért — más, mint aki minden hibája mellett a halott Felség volt — szélkakas, akinek a címek és a pénzek urai tetszenek legjobban.

Lord Neville azonban csak egy feltétellel kívánja a grófi címet: ha családot alapíthat; vagyis, ha feleségül kapja Máriát. Babthorpeban találkozott vele, életének késői és egyetlen szerelmét ismerte meg benne, és ha Mária nem lehet a felesége, örökre lemond a házasságról.

Hallod ezt Mária? Nem egy kicsi falusi nemes szívérről van szó, aki csalódását egy-két pohár borral leúsztatja és más valakinél vigasztalódik, hiszen akárki megvigasztalhatja . . . Egy érett férfi utolsó választása a tét, és ez a férfi a legjobb, legnemesebb és legelőkelőbb, akit kívánhatsz magadnak. A katolikus Anglia reménységéről van szó, és nemcsak erről: öreg apád esztendőket óta melengetett legszebb kívánságáról is. Nem lehetsz ennyire gyerekes, ennyire ostoba — és most már kiabál sir Marmaduke — ennyire lelkiismeretlen, az Isten szerelmére! . . . Megparancsolom, megtiltom neked, én, az apád, hogy az én határozott parancsomon kívül Angliát elhagyd. Megértettél?

Szegény, szegény apa. Mária még mindig egyenesen ül, kezét a térdén szorítja össze, és fehér, akár merev fehér főkötője.

— Apám, nagyon, nagyon fáj, de nem lehet. Nem szabad engedelmeskednem.

Szegény lord Neville, olyan jó volt hozzá mindig Ő, észrevette ezt Mária, de nem merte soha másként értelmezni az annyival idősebb férfi udvariasságát. Becsüli és tiszteli, sőt még ennél is többet : *jó* hozzá, *bizalmas* és *meleg*, mint soha más férfihoz. Nagyon szomorú, hogy éppen neki kell fájdalmat okoznia. Ha soha többé nem találkozik vele, rettenetes lesz a számára.

És az apa megint beszél, kiabál, már-már sír, magán kívül van : «Mit ér a te jámborságod, ha ilyen kevés benned a szeretet és a buzgalom Isten ügye iránt? Ha csak magadra gondolsz? Ha annyira sem indít meg hittestvéreid szüksége, hogy szép leányálmodat feláldozd? Kitől tanultad ezt? Nem tőlünk, a szüleidtől, sem a Babthorpeoktól, nem, nem mitőlünk, mert mi megvalljuk a hitünket és szenvedünk érte. Nem szégyeled magad nemzetséged vértanui, Robert Middleton, Edward Thwing és a többiek előtt, akik vérüket is odaadták hitükért? Nincs pap, aki makacs fejedet helyére csavarná?» És így beszél egész este . . .

Mária összetörten térdel a kápolnában, sir Marmaduke pedig családi tanácsra ül össze a rokonokkal. Most itt van hát a kereszt, amelyről Mária annyit olvasott, amelyért annyit imádkozott. De rosszabb, mint gondolta, mert nemcsak neki fáj — ó, az édes lenne — hanem az apjának, édes, drága apjának is, aki leányát hűtlennek, szeretetlennek és — ez a legkeserűbb fájdalom! — majdnem becsstelennek látja, mert nem akar vállalkozni arra, ami lovagi vére számára is a legszebb cselekedet lenne : hogy önmagát

áldozza föl a szent, szeretett és fenyegetett ügy érdekében. És itt van lord Neville is...

— Menekülni — mondja Mária hangosan maga elé. Reszket a novemberi fagyban, amely nedvesen és hidegen árad be a nyitott ablakon, reszket, mert köpönyeg nélkül sietett a kápolnába. De mintha láz izzana mégis minden porcikájában. Menekülni. Soha többé nem akarom látni apát, mert még egy ilyen jelenetet, mint a mai, nem tudok elviselni. Nem lesz nehéz a faluban parasztruhát keríteni, az emberek ismernek és szeretnek, aztán a tengerpartra kell jutnom és hajót találnom, mely magával visz. Nem lesz nehéz, hiszen mindnyájan megszokták, hogy korábban keljek föl. Egyik reggel kimegyek a kertbe, mint mindig és egyszerűen nem jövök vissza többé... soha többé. Isten kísérni fog tovább. De rettegések ébrednek föl benne... nem vagyok elég erős, nem szoktam meg az egyszerű életet... mi lesz, ha megbetegszem útközben, ha egy pápista-vadászaton elfognak?

A misekönyv az oltáron fekszik. Mária felüti, emlékszik, így kutatta egyszer Szent Ferenc is Isten akaratát és így kapott választ. A piros lámpás imbolygó fényében alig láthatóan fölismeri a nagy, festett betűket: «Quaerite primum regnum Dei...» Ó, igen, igen! «Keressétek először Isten országát és minden más hozzáadatik néktek.» Lassan összeroskad benne a zaklatottság. Apám, én is szeretem a szent, szorongatott ügyet, minden szavad nyílt sebet talált bennem. Gyerekkorom óta arról álmondtam, hogy véretem a szent hitért ajánlom föl... De kezeim meg vannak kötve, nem tudom miért, csak azt tudom, hogy nem vagyok többé sza-

bad, annyira sem, hogy Isten országa kedvéért munkát vállaljak . . . És ez számomra is a legnehezebb. De talán van más mártíromság is, mint a testé — igen, apám, azt hiszem, hogy van, és engem erre szemelt ki Isten . . .

A következő napok az izgatottság egyetlen forrása. Máriának csomagolnia kell, apja Londonba viszi, még egyszer találkozni akar vele együtt lord Neville-el. Előbb páter Holtbyhez, az öreg misszionáriushoz akar-nak utazni, aki egyedül tud csak Mária klastromi terveiről. És a bátor, jámbor pappal, aki megértéssel viseltetik mindkét ügy iránt, nyugodtan megbeszélik majd a dolgot. Mária boldog, hogy nem kell Babthorpe-ből megszöknie és sokat vár páter Holtby bölcsességétől. Ha a páter az ő oldalán van, akkor megnyerték az apját, ha ő sem osztja tervét, akkor Londonból sem lesz nehéz eltűnni. Sir Marmaduke előrelovagol. Másnap hírvívő találkozik Máriával és azt a hírt hozza, hogy apját, sok nemessel együtt, Warwirckshireben elfogták. Mark Brittaine, Mártha néni lovásza, akinél sir Marmaduke az utolsó éjszakát töltötte, megszökött és ő hozta a hírt. Nem tudja ő sem, hogy mi történt, de forrong az egész vidék. Egy órával Alcesterbe való érkezésük előtt, csapatok lovagoltak végig az úton London-tól Dunchurchig, csupa nemes és kísérete, nyolcvan ember, és mr. Catesby lovai is köztük voltak. Sokan azt beszélnek, hogy nem is csapatok voltak, hanem vadászatra lovagoltak csak, vagy talán esküvőre: Sir Everard Digbyhez.

És néhány nappal később letartóztatják a két nagy-nénit, Dorothyt és Margaretet, a Wright-ek asszonyait és a vidám Marthát, Thomas Percy feleségét. Londonban irtózatosságot okozó összeesküvést fedeztek föl: harminchat hordó

puskapor volt a parlament alatt, egy titokzatos levél készült lord Mouteaglehez . . . Senki nem tudja még, hogy ugyanaznap, amikor ez a híradás érkezik, az utolsó összeesküvők és a sheriff emberei között kétségbeesett harc tombol Holbeachben. Puskapor robbant, az urak közül is megsebesült néhány, Catesby porrá elégett, a két bátor Wright pedig és a két Winter unokatestvér elesett. Thomas Percyt súlyos sebesülten vitték a Towerbe, ahol néhány nap múlva meghalt. Az egész család gyászol. A búcsú Babthorpe-tól most már jelentéktelen és valószínűtlen, mindenki másra gondol. Mária, utazó kabátban, még egyszer végigvándorol a házon, a kedves kápolnán . . . aztán csöndesen és barnán elmarad mögötte minden az esőben és elmúlt, eltűnt megint hét esztendő az életéből.

Holbornban, Baldwins Gardensben, találkozik apjával, aki kiszabadult, mert bebizonyította, hogy semmit sem tudott a puskapor-összeesküvésről. Keveset beszélnek róla, de minden pillantása és minden hallgatása azt mondja : látod, milyen komoly a dolog? Látod, hová kergeti a kétségbeesés az embereket — és éppen a legjobbakat?

Másnap reggel, mise előtt, páter Holtby behívja Máriát a kicsi, fehér sekrestyébe. Röviden és világosan közli vele, hogy házassága lord Neville-el nyilvánvalóan Isten akarata. Ismeri Mária lelkét és kolostorba vágyódását, maga is szerzetes, de a katolicizmus mostani helyzetében nincs más választás. Hogy az Earl of Westmoreland északon megvetheti egy öröklött katolikus védőbástya alapjait, lényegesen fontosabb, mint egy ájtatos kisleány vágyódása a kontemplatív élet után. Tisztán és

egyértelműen csak ez lehet Mária kötelessége és akkor sem tehetne Istennek nagyobb szolgálatot, ha novicia volna valamelyik szerzetben és onnan térne vissza a világba, hogy feleségül menjen lord Neville-hez. Az engedelmesség több, mint az áldozat, — páter Holtby elvárja, hogy Mária többé nem szegül apja ellen és még londoni tartózkodásuk alatt a kívánt eredményre vezeti az ügyet. Egy kézmozdulattal elbocsátotta és öltözni kezdett a miséhez.

Kezébe temetett arccal, mozdulatlanul térdelt Mária a helyén, egész lénye néma és hatalmas kérésként feszült meg: Úristen, légy a szószólóm . . .

Zajt hallott, följedt és csodálkozva látta, hogy a mise végétért, az oltárt letakarították. Páter Holtby az egyik sarokban a kezét mosta. Mária mintha a babthorpe-i sekrestyében lett volna, fölállt és mint a hú sekrestyés, nyujtotta feléje a kendőt. És ekkor rémülten vette észre, hogy mi ébresztette föl elmerültségéből: páter Holtby sírt, szürke szakállában könnyek remegtek és maga elé sóhajtott: «Miért kell azért élnem, Uram, hogy téged megbántsalak?» — és Mária felé fordult — «Isten azt akarta, hogy a szent átváltozás után felborítsam a kelyhet . . . Rettenetes dolog ez egy papnak . . . ! És közben mintha azt mondta volna Isten: Vigyázz, nehogy még egy kelyhét kiöntsed az én áldozatomnak ! És azt hiszem, tudom, hogy mit akart. Megint okosabb szerettem volna lenni, mint a Gondviselés. Édes fiam, soha többé nem ellenzem elhatározásodat, mely a kolostori élet felé vezet, hanem minden örömmel meg akarom győzni apádat, hogy egyedül ez, nem pedig más Isten legszentebb akarata.»

MÁSODIK RÉSZ.

Lassan minden elmaradt. A búcsú apától, aki fáradtan és örömtelenül, de keserőség nélkül engedi útjára, — a búcsú a legkedvesebb bátyjától. Anyjával és a kicsinyekkel már nem találkozhatott . . . Elmaradtak a hónapok a londoni rokonoknál, míg hajót talált, amely vállalni merte, hogy önkéntes emigránsokat vigyen át a másik partra . . . Május van, a falvakban májusfák emelkednek mindenütt, koszorúsan és áramló tarka szalagokkal s körülöttük táncol az éneklő ifjúság . . . Pümkösd van sok titkos lakásban, elrekesztelt ajtók mögött üldözött papok mutatják be a szent áldozatot és a szegény, üldözött, halálig hű gyülekezet számára erőért és keménységért imádkoznak a Szentlélekhez.

Mária egyedül áll a «Dámvad» korlátja mellett, amely dagadó vitorlákkal siklik ki a ragyogó, szürkés-kék tengerre. Igazi pümkösd szél borzolódik nyugat felől, lassan elsüllyednek Dover fehér sziklái és a zöld, drága föld. Mária egyetlen mozdulattal háttatfordít a hazájának : «Aki az eke szarvára tette a kezét és hátranéz, nem érdemel meg engem», villan át az agyán. De ajka úgy remeg, hogy míg a fájdalmát nem érzi, összeszorítja fogait. A nyílt tenger ezer fényben szikrázik, a hajó orrán gyöngyözve törik meg a palackzölden áramló zuhatag, sirályok húznak el fénylő fehérén és kiáltozva

mellette, a távolban kék vonásként ködlenek a flandriai partok, — az Igéret Földje . . . A nap megtörik kezein, melyek csöndesen fogják a korlátot és megtörik barna utazókabátján. Az egész világ sugárzik, hintázik, nevet, a szél ujjong fölötte, hogy belenyögnek és zúgnak az erős vitorlák, a kaland és messzeség hatalmas illata duzzadoz és szimatolva borítja el a hajót. Pünkösöd van ma és május van ma és én a szabadság felé hajózom . . .

De egyszerre földrecsuklik ott ahol áll és már térdel, fejét karjaihoz szorítja és sír, zokog, szívettépőn. A hatalmas feszültség, amely eddig tartotta magát benne, megoldódik, szíve kimerülten roskad össze. Egyedül van és segélytelenül, tele félelemmel, nem tudja hová megy, csak apja szomorú szemeire emlékszik és arra, hogy nem látja őt többé viszont. S haza szeretne menni, Babthorpe-ba, Angliába. Sír és sír, végül egy nagy köteg hajókötélre zuhan és mint a gyermek alszik el keserűségében.

Megkezdődik tehát új élete . . .

Különös dolog katolikus földön járni. Egészen, egészen más most még minden, mint gondoltam.

Itt valóban az ablakból kiáltják feléje, amit náluk a kamrákban is csak suddognak. Minden házon szentkép van, nem is egy, rengeteg : az ajtó fölött kőbefaragva és fából kivésve, szürkén és tarkán, az ablakok között vidám színekkel a meszelt falra festve, az utcasarkokon mély benyílókban, friss és fonnyadó koszorúkkal átfonva, piros és sárga lámpácskákkal díszítve. Ha este az utcán jár valaki, minden szögletből ezek a jámbor szentjánosbogárcák fénylenek és csillognak elő. Minden kút fölött ott áll egy ünnepélyes vagy vidám szent, minden piaci bódéről, minden iparos-szín fölül egy-egy véd-

szent integet. Az egész mennyei sereg itt lakik, mélyre meggyökerezve, kedélyesen. Egyesek leveszik a sapkájukat előttük, mások meg kedélyesen köszöntik őket, mint valamelyik tisztos szomszédot. És a harangok állandóan belezengetik mennyei üzenetüket a piac és az utcák lármájába és a nagy, pompás, magastornyú templomok kapui tárva állanak, — az utcáról egyenesen az oltárt látni, az égő gyertyák százait, a függő lámpákat. A képek és oszlopok között virágok pompája ágaskodik s Mária soha nem látott még ilyent : rózsák és liliomok, szegfűk és tulipánok, mindenütt ezer színben pompás, ragyogó tulipánok. Minduntalan körmenetek vándorolnak végig a városon, az emberek, lovasok, kocsik, piaci állatok nyüzsgésén át, — hosszú-hosszú körmenetek, bársony párnákon magas szentszobrokat hordanak vállmagasságban, hatalmas selyemzászlók lobognak szárnyalva a fejek fölött, füstölők és rengeteg gyertya villog, az emberek hangosan énekelnek és aki az utcán van, térdrehull. Mária most lát először szerzeteseket. Mintha a babthorpe-i régi legendáskönyvben látná : hosszú csuhás barátok, mezítláb, kötéllel derekukon, barna, fekete, szürke, fehér és fekete csuhákban, hosszú szakállal és szakáll nélkül, hatalmas hajkoszorúval a símára nyirt pilis körül. Világi papokat is lát, feketében és lilában, hosszú köntösben és vállgallérban és szürke-ruhás asszonyokat fehér főkötőben, — Mária először azt hiszi, ezek az apácák, pedig csak beginák, szűzek, akik nagy, csöndes udvarházakban gyengéd és óvott életet élnek. És közöttük, angol szemei előtt épolyan idegenül, mint az egyházi képek : spanyol katonák minden fegyvernemből, fekete-sárga vaffenrokkban, habsburgi sas

alatt. Az utcák népének nyelve nem hallatszik idegenül, bár Mária egy szót sem ért meg belőle. A katonaság spanyolul, olaszul, franciául, — ezt érti kicsit Mária, — és németül fecseg.

Mária tőlük érdeklődik a St. Omeri angol szeminárium felől. Új, nagy ház az angol szeminárium, szép kőportállal, barna kapu fölött fekete vasrácsos kosárban a Miasszonyunk trónol magas császári koronában a kerek kő-felhőkön. Egy retesz nyílik és csukódik az ajtón, amikor Mária megrántja a csöngőszárat. Álmában, egyszer, látta már mindezt, a sötét előszobát, a fehérre mázolt falakat, ahonnan három fekete ajtó nyílik és mögöttük léptek csattognak. A középső kicsi lámpa rőt glóriájában nagy, sötét képek tűnnek elő. Erős a tömjén és a dohány szaga és párás a hideg, amely a nagy kőlapokról lábaira kúszik.

Kezében gyűrögeti a levelet, melyet páter Holtby páter Flake számára adott. Az ajtók mögül suttogás és csörömpölés hallatszik, egy harang sok, kicsi és gyors hangon szólal meg — mindent átéltem már egyszer! Azt is, hogy a középső ajtó megnyílik és egy fekete-reverendás kicsi ember tart sebesen feléje. Mária átnyújtja a levelet, a férfi elteszi, anélkül, hogy egy pillantást vetne rá.

Páter Flake sajnos elutazott, őt páter Keynesnek hívják, régóta vár már Máriára.

Mária a félhomályban csak kicsi, éles arcát látja, a nagyon eleven szemeket. Páter Keynes szüntelenül dörzsölgeti a kezét. Igen, már régen várják — úgye meglepi ez Máriát? Szinte csoda ez, azt mondhatná, hogy imameghallgatás, mert, ó, annyi mindent elérhet egy novéna!

Az apátnő üzeni, hogy akár azonnal átmehet, a zár-dában már nagyon kíváncsiak az új jelöltre . . . Mária egészen megzavartan kérdezi :

— Az apátnő? Hiszen még nem is választottam magamnak kolostort . . .

— Isten választott már az Ön számára, — mondta páter Keynes diadalmasan és dörzsölte a kezeit — igen, igen, már mindent elhatároztunk. A szegény klarisszák közé fog lépni. Sok angol nő van már közöttük, Ön sem fogja megbánni. A háznak jó a szelleme, egészen kiváló a szelleme, kedves kisasszony. Ön ugyan csak laikus testvér lesz, mert a kórus száma már betelt, de ez még egy nemes kisasszony számára sem szégyen. Sőt, éppen ellenkezőleg, különös kegy, hogy alázatos köntösben élheti Krisztus jegyesének életét. A szent törvények ugyanazok és a laikus testvéreknek még nagyobb alkalmuk van az alázatra és a szeretetre, mert ők járnak ki kol-dulni és ők táplálják a házat kezük munkájával. Nemde már az is Isten ujjsmutatása, hogy a jó nővérek olyan vágyakozva várják Önt, holott még nem is látták? Nemde a Szentlélek maga jelölte ki így az Ön helyét? Mert én Isten akaratát és az Ön hivatását látom ebben.

Egyszer már végigéltem ezt, gondolta Mária bor-zongva . . . ezt a rettenetes pallérozott hangot, ezt a hideg és keserű tömjénszagot, ezt a félelmet, ó, ezt a hideg félelmet, ezt a torkot fojtogató félelmet . . .

— Nos? — kérdezte páter Keynes szigorúan és jobb vállára ejtette a fejét — vonakodik? Én azt mon-dom Önnek, hogy sokan boldogok lennének. Azt hiszi talán, hogy olyan könnyű helyet kapni egy rendház-ban? Vagy talán szegény Angliánkban — Isten bo-

csássa meg! — már a katolikus családok sem vélekednek helyesen a szerzetesség kegyelméről és az isteni akarat iránti engedelmességről . . . ?

Mária összeszedte magát. «Az isteni akarat . . . » — ismételte — «az isteni akarat . . . Páter kérem, elmegyek a nővérekhez . . . »

-- No látja ! — szólt elégedett örömmel páter Keynes. — Csak le kell győzni az önfejűség ördögét és már tudja az ember, hogy mi a kötelessége ! Jöjjön csak, jöjjön csak kedves gyermekem, jó édesanyja várja már !

Ilyen lesz tehát az új élet . . .

Kicsi, sötét társalgó egy ősrégi épületben. Akár egy sziklába vésott barlang, sötét és alacsony. A kicsi ablak a nehéz boltív egyik mély, ferde üregében bújik meg. Egyetlen, nyers fából ácsolt pad áll alatta, a helyiség máskülönben üres. Nagy vasrács töri át a szemközti falat, mögötte néhány nehéz, fából készült ablaktábla. Itt is tömjén szállong, mint a jezsuita kollégiumban, de már a hering és a fehérnemű szaga is.

A rácsmögötti ablaktábla kinyílik. A félhomályban Mária egy sötét alakot lát, akin valami fehérén sejlik, két nagyon sápadt kéz int feléje, egy hideg, halk hang pedig közli, hogy mindjárt behurcolkodhat a kapu melletti szobába, amelyet a legutóbbi kaputestvér használt. Holnap már elindulhat kéregetni, hiszen még egy hónapi próbaideje van a beöltöztetéshez. Az ételt meghatározott időken, majd az emelőcsigán fogják benyújtani. Van-e még valami kívánsága vagy kérdezni-valója? Nincs? Dicsértessék a Jézus Krisztus ! Az ablaktábla halkán kattánva becsukódik.

A porta melletti szoba még kisebb, még szűkebb, még sötétebb. A szürke fal nedves és foltos. Nagy, rút taplógombák barna, fehér szegélyű foltokba állnak a sarokban lévő priccs és a repedezett ósdi szekrény körül. Mária ilyennek képzelte mindig a börtönt... Az ágy nedves-hűvös és olyan piszkos, hogy megborzong. Az emelőcsiga nyílásában agyagedény áll, hideg főzelékkel és nagy darab kemény kenyérral... Igen, az étkezés ideje már régen elmúlt.

Mint egy álom, mint egyetlen, ólomnehéz, tisztátalan álom telnek el a hetek, lélekzettelen és körvonalak nélkül és egyik nap Mária megkapja a szürke köntöst. «Milyen ájtatos!» — suttogják St. Omer jámbor asszonyai és szűzei, akik a kis templomot széles, suhogó szoknyájukkal és merev főkötőjükkel megtöltik és nyakukat kíváncsian meregetik az oltár felé... «Olyan fehér, hogy szinte átlátni rajta... biztosan előkelő kisasszony, aki jópéldát mutat... most becsukta a szemét... biztosan megint egy eksztatikus testvér, mint Angelina nővér... boldog lehet a kolostor, hiszen az utolsó kéregetőtestvér szégyen volt... Hiszen maga is tudja, hogy miért kellett olyan sebtiben eltávoznia, nem is szabad beszélni erről... De az új nővér mostanig magyon dicséretesen viselkedett. Egy ilyen szép gyermeknek szívesen ad az ember valamit. Szerencséje van a kolostornak, hogy közéjük lépett... Nézze csak leányzó, milyen ájtatosan térdel, az ember azt hinné, nem hall és nem lát semmit. Igen, igen, az apátnő okos asszony, még a falak mögött is tudja, hogy mi szolgál a kolostor javára. Egy ilyen előkelő és erényes novicia, aki olyan messziről jött, ismét bearanyozza majd a

kolostor hírét és az emberek hamar elfelejtik a régi históriákat . . . Az angol kollégium páterei fundáltak így ki? Páter Keynes? Finoman szőnek-fonnak a tisztelendő páterek, mindig rátalálnak az igazi útra, jól jár az ember, ha vezetésüket követi . . . Ah, nézze csak kedves néném, az új nővér most kapja a békecsókot . . . Megható, épületes dolog egy ilyen beöltözés . . ., az ember szívesen kel fel egy órával előbb, hogy lásson mindent . . . Milyen kedves, fiatal a nővér! Milyen boldog lehet most, vágyainak céljánál! Ki tudja, talán évekig várt ő is, mint Emerentia nővér, a nénikém. Maga is hallott róla . . . Nézze, milyen átszellemült most . . . igen, igen, a beöltözés . . .»

Mária ismét a portásfülkében áll, nehéz, szürke köntösben, halálsápadtan, kezeit szorosan összekulcsolva. Megvolt hát ez is. Reggel, rövid, vad pillanatokra, amikor lelke szinte öntudatlan alvásból ébredt föl, még azt gondolta: «Inkább a halált, ó, ezerszer inkább a halált . . . ó, mennyivel jobban szeretnék a Tyburn felé vivő taligán ülni, amelyről annyit álmodtam . . .» De egy hang elleneszlött: «Qui vos audit, audit me . . .» Ők tudják ezt biztosan, a szerzetesek, a páter és az apácák, akik a szent országban nőttek fel, ahová ő csak mint egy eltévedt madár vetődött. Magas és szent hivatás . . . Aki ezt választja, annak tökéletesnek kell lennie . . . Ki is mondta ezt . . .? ki is mondta ezt olyan gyakran, hogy nem hagyott nyugtot, míg el nem indult, messze át a tengeren, hogy megtalálja a paradicsomot, mely hazájában elveszett? Ó, Margaret Garret, te csak a keresztút magas liliomait láttad, csak a piros rózsákat a kút keresztjén, csak a zsolozs-

mázó kart hallottad, — és semmit sem az üres, féltékeny fecsegésből, amely a kapu reteszén át is utat talál kifelé . . . És semmit sem a vallásos gögből és az idegen iránti hidegségből és semmit sem a keserű szavakból, amiket addig pletykált el nekem a néhány francia laikus testvér, míg nem tudtam tovább hallgatni? A máter főnöknő azt mesélte a noviciamesternőnek, hogy bár a koldulás igazán nem a legjobb hely a számomra, mégis gondolni kell a közösség jövedelmeire és így azért állít erre a helyre, mert az én arcom a legjobb gyógyszer arra, hogy a világiak ajándékozásra nyissák tenyerüket. Igaz ez? És igaz-e, hogy a városbeli hölgyeknek, akik lelki beszélgetésre jöttek a minap a rács-hoz és csodálták az új kandidánst, azt mondták, hogy nem szabadna ilyen fiatal és szép leányt egész napra az utcára küldeni? És igaz-e, hogy azt is mondták, hogy a terhek, melyeket cipelek, túlságosan nehezek és látni rajtam, hogy nem szoktam meg az ilyen nehéz munkát? — Igaz-e, hogy az apátnő erre azt válaszolta nekik, hogy mindez az én szívem kívánságára történik, mert nagy alázatomban így akarok szolgálni a felszentelt nővéreknek, ő pedig nem mert szembehelyezkedni a Szentlélekkel? Jaqueline nővér hallotta ezt, aki ért franciául. A hölgyek nagyon épültek a hallottakon . . . Hazugság, hazugság . . . De ki hazudott? Jaqueline testvér nem hazudik, egyszerű, erős, kicsit durva, de jó halászeány ő a környékből . . . Jaqueline testvér elhitte mindezt, csodálkozástól kerekrenyílt szemekkel mesélt és azt kérdezte, hogy angyal sugalmazta-e nékein ezt?

És igaz-e az is, hogy az apátnő nemcsak ekkor mesélte

el ezt a históriát? Igaz-e, hogy azt mondta : «az egész város így tudja?» Igaz-e, hogy azt mondta : «Kérdezze meg csak páter Keynest, aki a lelkiatyja. A páter is mélységesen csodálja ezt az alázatot. De szabad-e megakadályozni egy léleknek a tökéletességre törő vágyát?» Igazat beszélnek?

Kétségbeesésében kérdezősködött a noviciamester-nőnél, aki Angliából származik, akárcsak ő és az egyetlen, akivel anyanyelvén beszélhetett. A szíve kitárult, izzón, éhes honvágyában, legszívesebben a magas, sovány asszony nyakába borult volna, amikor beszélni kezdett. De mother Stephana Googe hideg volt és éles, nagyravágyásról és gyanakvásról beszélt, meg nem tört világias büszkeségről, amely megengedi, hogy így ítélkezzen a felsőbbség fölött — és penitenciát rótt rá.

Ó, a legjobb semmire, semmire sem gondolni . . . Úgy fáj gondolkodni . . . Jobb, ha munkája után lát az ember, lármás, nyughatatlan és holtrafárasztó munkája után, mely olyan jól esik . . . Ilyen tehát az élet a rendházban.

Babthorpe-ban azt hittem, nem lesz itt más, mint egyetlen térdrehullás a Legmagasságosabb lábai előtt és erre készültem, ebben gyakoroltam magam . . . Ó, az a csönd a reggeli kertben, amikor könyvvel a kezemben jártam az öreg fák alatt, elvadult parki utak harmattól nehéz fűvén és az eshwoldi cisztercita apácák keresztútjáról álmodoztam . . . Ó, a kápolna esti csöndje, amikor a gyertyák fénye az ablakok visszfényében tündökölt, amikor az örökmécs hintázott és a rokonok úgy térdeltek a padokban, mint nagy, szép kőszobrok a lovagi sírokon . . . Ó, az Isten közelségének

titka előtti éjszakák varázsa, amikor cipővel a kezemben osontam le a lépcsőkön és az imádott, bizalmas sötétben virrasztottam . . . Akkor elmélyült életet éltem, még fellélegezhettem nyugodalmasan, hogy imádkozzam és lelkem elmélyedjen.

Most naphosszat az utcákon és sikátorokban vándorol, korán reggel üres kosarakkal. Az utak még csöndesek, most Istenre is gondolhatna, de a csöndben számolni kell, egyre csak számolni . . . A külvárosokon át, messze, a számlálatlan, zsinóregyenes kanálisok mellett az asztalsima vidékre jár ki, az úszó kertek közé. Az utak nedvesek, az emberek szorgalmasak és nem szívesen zavartatják magukat, — de azért adnak valamit, hiszen van nekik bőven és nem fősvények. A kosarak megtelnek kelkáposztával és káposztafejekkel, fehér, vörös és sárga répával, lencsével és borsóval és babbal, néha egy nagy darab kenyér is kerül mellé, máskor meg kövér, ragyogó virágcsokor a templom számára. Jó dolog ez, de nagyon nehéz már a hazafelé való cipekedés, amikor már annyira elfáradt és még a priccstől is törődött, amelyen alig nyújtózhat ki rendesen . . . Pedig hazafelé loholni kell, zihálva és kiizzadtan, hogy még dél előtt otthon legyen. A kikoldult cók mókot a portán leadja, gyorsan eszik, legtöbbször állva, a csiga résénél, a lábaskájából, — és akkor megy tovább, kezdődik a második kör, fájó derékkel és nedves cipővel, melyben lábai már fájdalmasan sebesek és feltörtek.

De mégsem ez a legrosszabb. Sőt még a rosszindulatú kelés a térdén sem rossz, pedig éjszaka nem tud tőle aludni, akkor szerezte, amikor a ragadósan sima

kanálisparton elesett. (Néha mosolyog magában : nem a drótövet tartotta-e valamikor vezeklésnek?) Ó, nem ez a legrosszabb,! — a legrosszabbak az emberek. Nem gondolnak semmi gonoszat, de aki egész életét magányos kastélyokban és kertekben, lovagok és tisztos nemesi asszonyok között, nagy jámborságban töltötte, az okvetlen durvának és nyersnek találja a népet, mellyel az utcákon és tereken találkozik. De Mária büszkeségnek és világiasságnak tartja, hogy így gondolkodik. Eleinte nem érti a nyelvet sem, s ez nem is olyan rossz, — minden idegen még és kicsit elvarázsolt, mintha otthon volna, valamikor nagyon-nagyon régen, a fiatal rokonok vidám komédiát játszanak és ő még kicsi, valahol hátul ül a teremben és csak a csodás ruhákat és mozdulatokat látja, a szavakat nem érti. De most már velük tarthat és ez rettenetes. Ha valamelyik ajtóban, vagy kerítésnél várnia kell, mindent hall, amit az asszonyok beszélnek, hallja a sivár pletykát, a simfelést, — értetlen elképedésben kerekre nyílnak a szemei a világ fölött. Otthon az apja elbocsájtotta a cselédet, aki a gyerekek előtt durva szót vett a szájára. Ó, mi volt az és mi volt a rejtelmes susmogás Martha néni és Maggie szolgáló között ! Csupa-csupa kisleánybolondság, ha arra gondol, amit szinte naponta hall, nagyhangon kitergetve, nagy röhögés közben, — és a köntös előtt, amelyet visel. Férfiak nyúlkáltak, kiabáltak utána a kocsmák előtt, hogy nemesi vére felforrt és úgy nézett fehéren izzó haraggal az arcátlanokra, hogy azok szitkozódva húzódtak félre mellőle . . . De azután majdnem összeesett ijedtségében és halálos szégyenében, égő, fojtogató könnyekkel siratta meg-

sértett becsületét, melyért nem vehetett bosszút — siratta azt is, hogy minden porcikája bosszuért kiált — és siratta ennek az életnek egész nyomorúságát. És az sem vigasztalhatja meg, sőt még sőt és hamut szór sebeibe, hogy az öreg francia laikus testvér, aki kosarait a portán elveszi, vállvonogatva mondja: «Ne vedd úgy a szívedre kicsim . . . Az előtted való koldulótestvér olyan volt, hogy az emberek még mindig azt hiszik, hogy neked is mulatságot okoznak az ilyesmivel . . .»

Magas és szent hivatás . . . Aki ezt választja magának, annak tökéletesnek kell lennie . . . Ó, bár sohasem, hallottam volna ezt a szót!

Mother Mary Stephana, az újonc mesternő azt tanácsolja, hogy imáiban keressen vigaszt és lelki-
atyjával beszéljen megkísértetéséről . . . De hogyan is tudna imádkozni ebben a sötétségben és bénultságban! Holtrafáradt, megkínzott teste ólomsúlyként függ a lelkén és földrekényszeríti, amikor felröppenni szeretne.

Soha sincs egy magányos, egyedüli órája, most már hosszú útjain sem. Arca olyan jó gyógyszere volt a világiak bezárt markának — amint az apátnő mondta — hogy nem tudja egyedül cipelni, amit összekoldult és magával kell vinnie Jaquelinét is, aki szüntelen fecsegéssel buzdítgatja.

Éjszaka a kimerültségtől szinte öntudatlanul veti magát a priccsre, holtrafáradtan, hogy még gennyedő térdének sajgó fájdalma sem tartja ébren. Imádkozni . . . Szegény lett, nagyon szegény! Nem, nem tudhatta, hogy oly kevés joga is lehet egy embernek, hogy még az imádkozásra, megkínzott lelkének lélegzetvételére sem marad ideje. És az sem igaz, azt is csak

csaléteknek szúrták elébe a horogra, amit páter Keynes olyan fennköltén és szenten megígért : hogy egyforma regulák érvényesek a kórus-apácák és a laikus testvérek fölött. Nem vehetett részt a szent óraimádságban a templomban, ami pedig vallásos napjának ütőere volt, mióta csak olvasni tudott. Kövér zsoltáros könyve szomorúan porosodik a porta repedezett ládájának egyik sarkában. Kizárták az egyházi időszakok csodás és örök körforgásából, az ünnepélyekből és csöndes napokból és kizárták a szent mártirokkal és szűzekkel, püspökökkel és hitvallókkal, apátokkal és apostolokkal, tanítókkal és jámbor asszonyokkal tartott ünnepélyes körmenetekből. A harmadrend regulái kötelezik csak és officiuma nem több sok, nagyon sok Miatyánk-nál, amit Jaqueline testvér útközben erős óbégatással, ütemes léptekkel szór bele a világba.

És lehetetlen beszélni a lelkiatyával. Nemcsak azért, mert mindig nehezebbre esett és gyötrelmes volt az ilyen beszéd — ő, megtanult már koldulni mást is, mint kenyeret és főzelékfélét ! — hanem az is nyomasztó és megszégyenítő, hogyha hetek kínlódása után végre rászánja magát és dadogva, reszketve mutatja meg szegény, sebzett lelkét, azt kell látnia, hogy a jó gvardián egy szavát sem értette, mert még mindig meglehetősen kuszán beszél franciául. Páter Keynes ugyan megértette volna a nyelvét, de előle szelid nyakassággal kitért, valahányszor a páter a zárdát felkereste. Hiszen tőle hallotta a beöltözés előtt : «Ha mennyei angyal jönne és mondaná, hogy hagyja itt a zárdát, annak se higgyen, hanem csúfolja meg kísértését, mintha a poklok csalárd műve lenne. Ez az Ön Isten

által rendelt hivatásának helye minden bizonnyal, úgy, ahogy Szent Pál óráját is Isten határozta el Damaszkusz előtt».

És most — kicsi, keserű, szemeibe könnyeket kergető mosollyal gondol erre Mária — most saját maga lett ez a mennyei angyal . . . Hiszen én magam határoztam el, hogy itt élek és halok, panasz és zsörtölődés nélkül és Uramtól nem kértem mást ehhez, csak az ő békéjét és ha lehet : egy icipici örömet — a páter pedig jön és azt mondja : «Akárhogyan is van, Istennek az az akarata, hogy Ön itt maradjon».

Nem, nem, semmit sem akarok hallani. Legjobb Istennel egyedül beszélni. Ha ő sem válaszol, vagy ha olyan fáradt vagyok, hogy nem hallok hangját, akkor legalább nem mond semmit, ami megzavarna. Engedelmességgel léptem ide be, és csak engedelmességgel fogok innen távozni.

Sok mindent meg lehet szokni. Megtanulja az ember a kosarakat úgy vinni, hogy ne nyomják sebesre a vállakat, a láb megszokja a facipőt, a test a terheket, a gyomor a keserű fickót és még a lámpaolajat is, amelyben böjtidőn a borsót főzik. És az emberek tulajdonképpen jók, szívesek, adakozók. Néha szégyelli magát Mária, hogy a nemesi leány, aki volt, olyan megbotránkozva fortyant föl a nyers és goromba modor miatt, mely Istennek flamand gyermekeivel a világra született. Mert Isten kegyelme nem az előkelő lelkektől, halk hangoktól és mérsékelt magatartástól függ. És még azzal is megbarátkozott, hogy Flandriában nem mindegyik pap hitvalló és nagyon-nagyon magasrendű lény, mint otthon Angliában. Az angol papokat

titok és kalandosság lengte körül és a mártiromság véres glóriája ragyogta be ; Flandriában élnek olyanok is, akik nagyon erősen, sőt kicsit ragadósan állnak a földön, szeretik a jólterített asztalt és a gazdag pincét. Arcuk olyan, mint a telihold, és finom, drága öltözkükből borismerők, lószakértők, nagyurak, akik vadászatra lovagolnak és este a gazdagok házaiból inasok gyertyás kíséretében, zajos muzsikaszóval térnek haza. És vannak köztük olyanok is, a nép fiai közül, akikről mindazt a csalafintaságot el lehet hinni, amit itt Tyl Ulenspiegelről, a bolondistókról, mesélgetnek teli szívvel.

Reggel a nap az úszó kertek végtelen párájában száll fölfelé, akár hajdan a babthorpe-i park fölé. Pacsirták százai újjonganak a nedves, kék levegőben. Az éles korai fényben szinte tisztára mosottan ragyognak a csalókán kékeszöld tisztás felé a sarkos bástyák, a gömbölyű és csipkés támoszlopok, a városfal világos szürkéje és sárgája, a vörös téglafalon kúszó borostyán kövér prémje. A templomtornyok sokaságának nedves tetői ezüstösen vakítanak az olvadón fehér ég felé, láthatatlan harangok zengnek szüntelen áldást a vidék fölött. Az emberek lehúzzák a földeken és a kertekben sapkájukat és keresztet vetnek...

Itt mindennapi, jó kenyér a hit — gondolja Mária. Kicsit régi sütés, némelyiküknél talán már penészes, de mégis : *mindennapi* kenyér. Jó kemény fekete föld ez a lábak alatt, alig látják, alig beszélnek róla, de zsírosan, nedvdúsan és frissen minden onnan szökken elő, minden jó és természetes megnyilvánulása a mindennapi életnek. Nálunk más valami a hit — rendkívüli, elvarázsolt, felfokozott, állandó csoda, állandó

mese . . . megrészeztő és különösen fűszerezett . . . egy másik világból való idegen, titokzatos virág, melyet aggódó falak mögött ápolnak és védenek, piros vérrel öntöznek, meztelen fegyverrel oltalmaznak . . . tündérkirálynő a hit, akinek vándor lovagok szolgálnak és nem jóságos, egyszerű anya, aki mindennapi kenyeret szel övéinek . . . A másik hitnek, a miénknek is megvan a varázsa, de az itteni egészségesebb, egyszerűbb, igazibb . . . Itt kéne nagyra nőni, ide kéne gyermekeinket áthozni, felnőni engedni, ebben az országban, ahol a papok nem úgy tűnnek elő és foszlanak el, mint a szellem a flaskából, itt, ahol a templomok az Atya házai, amelyben ki-bejárhat az ember, és ahol nem fontoskodó, rendkívüli és balladából érkező látványosság az, aki rózsafüzért imádkozik.

Ó, Anglia, én Angliám ! Mikor leszel megint Isten boldog kertje, ahol szorgalmas kezek szabadon, a világ előtt vetik Isten vetését, várják Isten virágait, aratják Isten aratását ! . . . Karját a szélnek tárja, amely sósan, viharosan jön nyugat felől, a tenger felől, a haza határai felől.

— Honvágya van? — kérdi Jaqueline halkan. Ó, ismeri ezt ő is, ha nem is jött messziről, csak a tengerpart kicsi halászkunyhójából.

— Honvágy? — szól Mária — nem, nem hiszem, ez már nem honvágy. Csak azt érzem, hogy a hazám valamit mondani akar nekem, ujjaival szívemen kopog, mint ahogy a börtön foglyai adnak egymásnak jeleket. És én még nem értem ezt az üzenetet . . .

Március tizenkettedike van, Szent Gergely napja. «Ő az én védszentem» — jelenti ki Mária a hű Jaqueline-

nak, aki nyitott szájjal hallgatja mindig és minden szavát elhiszi — «Úgy értem, hogy a *mi* védszentünk. Ő küldte az első hithirdetőket a szigetünkre.»

És míg a fiatal testvérek a sötét portaszobában kiválogatják és szétosztják a kosarakból és a zsákokból az összeszedett alamizsnát, Mária elmeséli a flamand leánynak a régi, szeretett, meghitt történetet : Hogyan látta meg a nagy Gergely pápa Róma rabszolgapiacán fogoly etiópiaiak, szíriaiak, fürge, barna egyiptomiak és a többi sötét népség között a tejfehér, szőke angolokat és hogyan határozta el szépségüktől és anyagi nevüktől megilletve üdvösségüket, hogyan itta Ella király hőseivel csarnokában a sört, hogy a téli vihar eltévedt verebet kergetett be, majd úzótt vissza a sötét éjszakába, és egy öreg harcos megszólalt : «Akár ennek a madárnak a röpte, olyan az ember élete, király . . . senki sem tudja, honnan jön és hová megy. Ha ezek az idegenek erre felelnek meg nekünk, azt hiszem, akkor beszélhetnek . . .» Szent pápa, Szent Gergely, mikor küldesz megint követet a te népednek?

— Mára nem kell még egy utat megtennünk — mondja Jaqueline testvér — máma vizitációt kaptunk. A generális vizitátor atya van itt. Maga is látja majd, kedves testvér, mindig kérdezősködik az angolok felől. Csuda tudós férfiú a vizitátor atya, ő kormányozza az összes zárdákat Flandriában, Alsónémetországban, Irlandban és Lotharingiában, bár jó maga spanyol és a régensné gyóntatója Brüsszelben . . .

És délután Mária már valóban a magarangú úr előtt áll, aki nehéz, kékes szemhéjak alól tekint rá és meglehetősen jó angolsággal kérdegeti. Jól megy a

sora — mondja Mária — de nagyon fiatal és erős. Nem hinné, hogy honfitársai, akármilyen sokan jöjjenek is, olyan könnyen feltalálnák magukat a flandriai zárdákban. A generális vizitátor figyelmesen húzza magasra a szemöldökét. Hiszen javarészt nemesi nők érkeznek ide — folytatja Mária, amikor a páter barátságosan bólint feléje — akik soha életükben nem végeztek még nehéz munkát. És itt mingyárt az első napon gyapjúfehérneműt porolhatnak, maró lúgban moshatnak, a kikövezett zárdafolyosókat javíthatják, a hatalmas szövőszékek mellett dolgozhatnak . . . Csupa olyan munka ez, amely férfiaknak, vagy megtermett holland parasztleányoknak való. Nem dölýfősség beszél belőle, a legtöbben szívesen vállalják Isten kedvéért a nehéz munkát, de valahogyan mégsem így van ez rendjén. A lélek beteg lesz, ha a test nagyon gyötri fájdalmaival és fáradtságával. Hiszen végeredményben azért lépnek zárdába, hogy Istent imádsággal és kontemplációval dicsérjék, így azonban minden csak tompa és terhes tűrés, és ahogy a csütörtöki vesperás zsoltára mondja : «mint egy igavonó állók színed előtt, én Istenem».

— Hm — mondja a vizitátor és megsimítja hosszú fekete szakállát : mit javíthat ő ezen?

— A generális megbízottnak hatalma van azt tenni, amit jónak lát — mondja Mária elfogódottság nélkül. — A város két klarissza zárdájából, amelyekben egyaránt van flamand és angol testvér, az apácákat anyanyelvük szerint válogathatja ki, két egyenlő konventet alkothat és mindegyik konvent megkapná a maga épületét és saját nemzetbeli papok vezetése alá kerülne. És ez a lelki előmenetelre is sokkal gyümölcsözőbb lenne

— fűzi még hozzá fájdalmasan emlékező kicsi mosollyal.

— Jól van, jól van — mondja a páter és még mindig szakállát simogatja. — De a kis terv, sajnos, megvalósíthatatlan, mert St. Omer mindkét klastroma más regulákat követ. Maga azonban alaposan átgondolhatta mindezt!

— Igen — mondta Mária. — Angol vagyok, és összekovácsol bennünket, amit a hitünkért kellett elszenvednünk. A kolostorban sem szabadulunk meg a gondoktól és a tervezgetésektől.

— Jól van, jól van — mondja a generális vikárius megint és kicsit jobban kinyitja nehéz szemeit. — Mária laikus testvér a zárdában? Hm. És mi a munkája, a koldulás? Hm. St. Omerban az utcán hever az arany, akár utcakövezésre is használhatják. Fejét rázva nevet magában és Mária kicsit barátságtalanul érzi magát. Mária akármilyen magas, a spanyol páter még magasabb, a szemei nagyon éberek és igen-igen jószágosak. Különös angolsággal így szól: «Még nem tette le a fogadalmat, maga még szabad. Lépjen ki, olyan gyorsan, ahogyan csak lehet. Megértette? Hiszen ez égbe kiáltó! Ki volt az a bolond, aki ezt kitalálta? Próbálja más módon Istent szolgálni. Ha segíthetek magán, szívesen segítek.»

De még egy kicsit viharos megbeszélés van a királyi gyóntató, az apátnő, a noviciamesternő és páter Keynes között, aki emelkedetten és mindenre fogadkozik, hogy már régen mondta, hogy addig nem nyugszik, míg ezt a szerencsétlen dolgot, amiről már az egész város beszél, igazságosan el nem intézik.

Jaqueline testvér, aki valami különös módon, mint mindig, most is megtudott mindent, az újdonsággal a portára szalad, de meghatottan lopózik megint vissza. Mária térdel sötét szobájában, fehér arca világosabban fénylik, mint faggyúmécsese és míg könnyei megváltón csorognak arcán, felemelt kezekkel egyre csak azt énekli :

Anima nostra sicut passer erepta est de laqueo venantium, laqueus contritus est, et nos liberati sumus.

Ó, igen : lelkünk madara megszökött a vadász hálójából, a háló elszakadt és mi szabadok vagyunk !

Két hét mulva, amikor a franciskánusok vizitátora hálaadás után kilép a brüsszeli udvar aranyosfekete sekrestyéjéből, egy fiatal leány áll barna utazókabátban és magas kalapban az ajtónál. «Emlékszik még rám?» — kérdezi Mária — «Eljöttem, hogy a régensnővel egy angol klarissza kolostor alapításáról tárgyaljak. Angol ajánlóleveleket kaptam hozzá nagynéném-től, Lady Mary Percytől, aki a brüsszeli bencés zárdában él. És ha emlékeztethetem atyaságodat az ígéretére . . .»

Az infánsnő magánlakosztályán történt a megbeszélés. Mária egyáltalán nem találta ijesztően fenségesnek a kövér és hatalmas, barátságos, kettős tokája alatt számtalan gyöngysort viselő Izabellát. Sok jót hallott már soha nem fáradó adakozó kedvéről, mellyel minden vallásos intézmény irányában viseltetik és hallotta, hogy különleges barátságot érez a jámbor angol emigránsnők iránt. Albrecht főherceg, vékony szőke szakállával és rövidlátó kék szemeivel szinte a babthorpe-i sir Ralphra hasonlít. Egyik nővére szegény klarissza apáca Madridban s a főherceg már ezért is hajlandóságot mutatott a tervre.

Friss hangon, vállalkozón ragyogó szemekkel mondta el Mária tervét a magas uraságoknak és a franciskánus atyának, aki nehéz pillákkal, szüntelenül szakállát simogatva állt előtte: konventet kell alapítani ama angol nemeshölgyek számára, akik szerzetesi hivatással érkeznek a kontinensre. Szent Klára szabályzatait kell szem előtt tartani, eredeti tisztaságában, de alkalmazni kell az angol életmódhoz mindabban, amit az étkezés és munka jelent az életmód-fenntartás számára. Blaise Öeminenciája, St. Omer püspöke, aki maga is Szent Ferenc fia, aztán Bertin apátja és az angol kollégium páter rektora, már megadta beleegyezését.

— És talán maga a római Szentatya is? — kérdezte páter Andres Soto haragosan.

— Nem, — válaszolta Mária ártatlanul. — Ez még nem fontos. Csak az yperni püspököt kell még megkérdezni, akinek egyházmegyéjében fog létesülni a rendház.

— Milyen rendház?

— Az újonnan alapítandó ház, — hiszen Mária nem zaklatná a fenségeket, ha a dolog nem lenne már legalább ennyire. Nagyon szép ház lesz ez Ecchelstbeker falucskában, Gravelines-en túl, melyet kolduló útjain már régen alkalmasnak talált erre a célra. Az angol páterek közvetítették a vásárt Guernonval gróffal, Gravelines kormányzójával és a tízezer forintot tanuk előtt már letétbe helyezték.

— Ki ajándékozta a pénzt? — kérdezte a régens.

— Én magam — mondta Mária elcsodálkozva. — Kilépésem után visszakaptam a vagyonomat s így nem kérhettem idegen pénzt tervemhez.

— És Önnek mi marad meg? — kérdezte megint a

régens. A főhercegnő kerekre tárt szemekkel csodálkozott rá.

— Nékem nem lesz semmi gondom, — mondta Mária és nevetett. — Ha megkapom legkegyelmesebb engedélyüket, én is a nővérek közé lépek.

Ilyen gyorsan azonban mégsem ment. Hetek telnek el tárgyalásokkal a brabanti udvarban, hetek telnek el ünnepélyes látogatással, türelmes várakozással a hercegi és prelátusi szobákban, míg minden felsőbbség kimondja a maga fontos szavát, míg minden kívánságot teljesítenek és minden mulaszthatatlan szempontot és meggondolnivalót számbavesznek. Az apródok és a kisasszonyok, akik a lépcsőket és a teremcsarkokat flamand, francia, német és spanyol fecsegéssel töltik be, hamarosan ismerik már Máriát és kíváncsian, tisztelettel köszöntik, ha karcsún és magasan, begina-szürke ruhában ki-bejár a fenségek szobáiban. Hosszú órákat ül együtt a főherceg titkárával, diktálva, számolva, aláírva, míg a telket kicserélik, a magisztrátusok új kezességet nyújtanak, míg ki nem bérlik a házat St. Omerban, amely az új épület felépüléséig befogadja a konventet és míg minden nővérnek, akit más rendházakból vesznek át, meg nem szerzik a püspöki engedélyt. Nem volna más az új munka Isten Országáért, csak papír, papír? semmi más, mint tinta, irodai por, futárpénz és paragrafus? Ennek is meg kell lennie, — gondolja Mária, — hiszen Isten akaratából újabb meg újabb meglepetéseket kell megérnie.

És aztán elmúlik ez is. Az új klarissza kolostor frissen építve, még nyers fa gyantáját és új festéket illatozva áll egy csendes utcában, a templomot is fölszentelték végre és a világosszürke folyosókon és termekben

ott lakik és ott járkál az ifjú angol konvent. És a beöltözés is megvolt már, — a második beöltözés, amely annyira más, mint az első volt : a gravelines-i kolduló utak locspocsos, ólmos, ködös napjai után akár egy ragyogó júniusi reggel, melyen csendes ünnepet ünnepe-
 nek, tele rózsákkal és liliomokkal. Mint egy álom sápad el az utolsó tizenennyolc hónap és vékonyan, valószínűtlenül, mint egy álom, foszlik szét a brüsszeli udvar képe. Minden olyan, mint amikor Mária tizenhétéves szíve Margaret Garret lábainál a szerzetesi élet után kívánczozott, a lelki élet után. Megint úgy érzi magát, mint a babthorpe-i boldog, ifjú napokban, csak még édesebben, mondhatatlanul mélyebben, mert az játék volt, ez pedig a valóság.

A zárdában eredeti tisztaságában tartják meg Szent Klára kemény reguláit. Sohasem kerül hús az asztalra, még a betegek számára sem. Elég egyetlen étkezés is naponta, csak karácsony szent ünnepén esznek még egyszer. A nővérek vászon helyett durva darócot viselnek a fejükön, szalmán alszanak és éjfélkor kelnek fel az ünnepélyes zsolozsmázásra. Majdnem egész nap néma hallgatás uralkodik a gravelines-i házban. Minden úgy van, ahogy lennie kell. Minden úgy van, ahogy a szentek tanítják. A világ messze, nagyon messze elsüllyedt ritkán kopogtat valaki a kapun, az emberek élete valahol mint egy nagy áradat zajlik, — szent szigeten élnek megint, ahová senki sem teheti be a lábát. Mit változtat az, ha szinte egész esztendőben nem tudnak aludni az éhségtől? Az önlegyőzés fájdalmai, mint az áldozati tűz füstje, illatoznak Isten előtt. A szív elcsöndesedett. Most már minden rendben van. Most minden úgy van, ahogy lennie kell.

Május másodika van és Athanasius, a szent püspök és hitvalló ünnepe. Máté evangéliumának tizedik fejezetét olvassák, melyben barátságtalanul villámlanak föl a közelgő szükség és veszély, menekülés és üldözés és a véres halál jelei. Régen, az angol hazában, olyan közel volt mindez és olyan valóságos, — most az oltárról hangzanak az igék és mintha csak egy távoli, elvonuló vihar közömbös morgását hallanák. A testvérek reggeli munkájuknál ülnek, festetlen padok négyyszögében, franciskánus övet fonnak s Mária halkan a lorettói litániát imádkozza, hogy készülő övének jövőendő viselője mentes legyen a nehéz bűnöktől.

És ekkor hirtelen történik valami : homályos, soha meg nem élt, óriási, hangtalan összeütközés veti Mária lelkét a földre, vakító fényesség önti el és az isteni akarat mint a sas csap le reá. Félelmes félóráig függ szívében a szakadék fölött, az extázis néma és láthatatlan villámlása szaggatja és rendíti meg. A nővérek csöndben ülnek a körben, ájtatosan lesütött szemük nem lát semmit, nem látják a legifjabb novicia dermedten halálos sápadtságát, sem remegő kezében a kézimunka segélytelen reszketését. Pintyőkék huznak bele hangosan a zavartalan csöndbe a kolostorkert fehér cseresznyefa ágairól. Minden olyan, mint mindig.

A déli harangjel tisztán csendül végig a házon, az apácák hosszú sora leengedett fátyollal siet a kicsi szürke templomba és a kóruson fölzendül az antifóna. Minden olyan, mint mindig. Senki sem veszi észre, hogy valami történt. Senki sem tudja, hogy közējük, a békés házba lecsapott Isten villáma, amely örök életére megmunkált egy emberi lelket. Senki sem tudja, hogy Mária

úgy jár és ül közöttük, mint a szökevény, aki egyetlen éjszakára idegen, vendéglátó asztalhoz telepedett, mint a megjegyzett, akinek nincs maradandó helye sehol.

S Máriának ismét mennie kell. Csak ezt tudja tisztán és irgalmatlanul, amikor a belső kinyilatkoztatás vakító rémületéből ismét magához tér. Ez a ház többé nem a hazája. Gyökerestül tépték ki a megszentelt, mondhatatlanul szeretett talajból, amelyben pedig virágozni és gyümölcsöt teremni akart a boldog halálíg. A búcsú bágyasztó, fájdalmas gyöngédsége lep el egyszerre mindent, a tárgyakat, az embereket és ismerős sugárzással fénylik fel előtte minden, hogy szemébe szökik tőle apadhatatlanul a könnye. Meg szeretné ragadni önmagát, de tudja, hogy gyengéden és biztosan minden kicsúszik a kezeiből. Nem tartozik már ide. Nem tartozik már semmihez. Élt már hozzá hasonló, — valaki, aki semmihez sem tartozik? Nem, nem lát új utat maga előtt. A küszöb elé utasították csak kegyetlenül — és lábai előtt eltűnt a talaj.

Mary Stephana anya, — régen a szigorú és szeretett noviciamesternő St. Omerben, most pedig a még szigorúbb apátnő, akit Mária fájdalmas és rajongó tisztelettel szeret, — felháborodva utasítja el, amikor lábai elé vetve magát, bevallja, ami történt. Vége azoknak az időknek, amikor az ifjú testvéreknek látomásuk volt. Kézenfekvő dolog, hogy az ilyesmi csak az ördög kísértése, büntetés a titkos nagyravágásért, melyet egyedül imádsággal, böjtöléssel és vezekléssel lehet legyőzni. Azt hiszi talán Mária, hogyha egyszer a gondviselés eszközeül választotta ennek a háznak alapítására, most mindig így lesz majd és mindig és mindenben kivétel lesz? Ha ilyen kép-

zelgései vannak, hagyja ott a munkáját, akármit is csinál és fenyítse meg önmagát, bármennyiszer kell is egy nap. Akkor aztán majd elhagyják ezek a furcsaságok.

Mária hallgatagon csókolja meg a földet és megy. De a lelkiatya is csak így beszél, amikor Mária kikéri a tanácsát. Ahelyett, hogy saját esztelen útjait járná, tartsa be szigorúbban és kövesse pontosabban a szent regulákat. Legyen boldog, hogy ebben a házban végre otthont és szoros keretet talált, legyen boldog, hogy az Úrnak ilyen tökéletes módon szolgálhat s ne kergessen agyrémeket és ne vegye bűnösen játéknak a szent hivatás kegyelmét.

A vezekléstől Mária hamarosan olyan lesz, mint egy múmia. De ez sem használ. A belső hang követi, nappal és éjszaka. Szívesen vállalna tízszeres vezeklést, hogy megszerezze békéjét. Ó, mennyire nem ismerik őt a felettesei, ha azt hiszik, hogy ingatagon és bizonytalanul mindig valami új után kívánczozik. Lelke kétségbeesetten karolja át az eltűnő hazát, — ó, milyen könnyű volt a búcsú Angliától akkor régen! Mert igaz lehet-e, hogy a benső bizonyosság, mely hét esztendeig tartotta ezen az úton, nem más, mint ördögi csalás? Üres hiúság minden fényesség, minden vágyakozás, minden kétségtelen ösztönzés a szerzetesi életre? Beképzeltség lenne minden, amire életét építette, amiért hazáját odaadta? Nem tartozik-e a kiválasztottak közé, akik ezen az úton követhetik Istent? Vagy pedig — és mint a láz égeti a félelem, mert nem szűnik meg kételkedni egész korábbi életében, — volt hivatása és ezt a hivatását veszítette volna el megint? Ki volt a hibás? Büntetik, amikor ismét kitaszítják a világba, melyről már lemondott?

Senki sem ad tanácsot. Szigorú és szomorú pillantással nézik a felettesek, a nővérek imádkoznak érte és résztvevően, kérdezve, félénken, oldalról tekintenek rá. Valami úton-módon a különös történet kiszivárgott a klauzurából, a városkában az ájtatos pletykafészek nyelvének van kelepelni valója : a bolond külföldi leánynak fejébe szállt a nagyravágyás, már a jámbor klarisszák regulái sem elég jók neki és nem lesz jó vége, biztosan nem. Hiszen előre látta mindenki : egy fiatal leány, aki komolyan gondol a kolostori életre, az nem utazgat világi udvarokba, még hozzá egészen egyedül ! Már a brüsszeli utazás is milyen furcsa volt . . . !

És végül páter Lee azt mondja barátságatlan vállvonogatással :

— Boldognak boldog lehet, akár elmegy, akár ittmarad.

Még ez sem sok, de már elég. És az apátnő is megelégszik a nyílt ellenszegülés helyet a sértődött hallgatással. Virágvasárnap, egy szürke jeges márciusi napon, a primák után, Mária elhagyja a kórust. A portán leteszi Szent Klára köntösét, az övet és a ruhát, a fátylat és a homlokkendőt és térdenállva, tiszteletteljesen megcsókol minden egyes darabot.

A kicsi portásnővér megdöbbenve és sírva néz utána : «Csak hűtlen ne legyen az Údvözítőhöz !» És Mária öreg, szürke utazóruhájában, rövidrenyirt haját főkötőbe rejtve, felfelé lépdel az utcán, a piac felé.

HARMADIK RÉSZ.

Milyen furcsa dolog szobát bérelni, a háziasszony-nyal a bérrel és az étkezésekről beszélni és pénzt kifizetni! Milyen furcsa dolog emberek között lakni, akik egész nap csak fecsegnek! Az utcakölykek Mária után kiabálnak: «A kiugrott apáca! A hamis próféta! A jó barátok, persze inkább kíváncsian, mint résztvevőn látogatják meg, jó tanácsokat adnak, sajnálkozva sóhajtoznak és szent Terézia és más szentek életrajzát kölcsönzik, hogy Mária a helyes útra térjen. De mindennek fölött leginkább a szenzációt élvezik. Lassanként unalmas lesz ez is. Annál is inkább, mert Mária szelid nyakassággal minden kérdezősködés és puhatolózás elől visszahúzódik, nem tesz vallomásokat és seholsem keres vigaszt és pártfogást. Az emberek felmérgesedve vonulnak vissza tőle: majd megtanulja Mária a saját kárán, hogy aki nem becsüli meg az idegen segítséget, annak nem is fog segíteni senki.

A londoni Ward-házban, ahová sír Marmaduke egy idő óta egész háztartásával átköltözött, nem sokat beszélnek arról, hogy Mária egy napon, éppen csak egy kurta levél híradása után, ismét megjelent. Békében hagyták és Mária mondhatatlanul hálás volt, hogy mindannyian úgy tettek, mintha az volna a dolgok rendje, hogy ismét köztük üljön, a fiatalabb testvérekre

vigyázzon és anyjának járjon a keze alá. Sir Marmaduke röviden és szárazon közölte vele, hogy időközben lord Neville a st. omeri jezsuiták közé lépett, — de nem, Mária nem hallott róla egy szót sem. A katolikusok helyzete sem változott sokat, de azért nem volt bizonytalan Londonban élni. A két testvérke pedig, Elisabeth és Barbara, már eladósorba kerülnek. Az udvar közelsége kevésbé volt veszélyes, mint a sík vidéken való tartózkodás. Mária némán, hallgatagon alkalmazkodott a családhoz.

— Megint visszatért a világba? — kérdezik szerény kíváncsisággal az ismerősök és rokonok. — A kolostor nem nagyon megfelelő egy nemesi származású leánynak, ugy-e? Biztosan túlságosan szigorú volt a maga számára az élet? ! Néha egészen különös dolgokat hall az ember.

Az idősebb hölgyek mosolyogva csóválják a fejüket. Lám, lám, ez a fékezhetetlen ifjúság álmainak a sorsa! A legmagasabb csúcsokat ostromolják meg, a legkülönösebb dolgokat próbálják meg... — és később mennyivel szerényebbek, mennyivel okosabbak lesznek! Megelégszenek az elérhetővel, a jó előírt úttal. Ez a csalódás jó lecke lesz Mária számára. És máris mintha tanult volna valamit, — régebben elvonult minden szórakozástól, mintha ártatlan életünk apró örömei Isten tudja milyen bűnösök, világiasak és méltatlanok lettek volna. Most mintha már nem ilyen sötéten vélekedne. Ott látni őt minden társaságban, sőt még táncol is. Megjelenik a kerti ünnepségeken és színjátékoknál, a gondolókbán és bárkában, melyek este, koszorúsan, családi színekkel fellobogózva flóta-

szóban és lant hangja mellett viszik lefelé a Themsén az arany-ifjúságot . . . A hosszú, kemény kolostori élet után, mintha kicsi földi éhséggel éhezne a világnak ezelőtt megvetett örömeit . . . De végül is : még mindig fiatal, ha nem is a legfiatalabb és szép, nagyon szép . . . Senkisem tudhatja . . .

Igy beszélnek az asszonyok, akik kíváncsian és a széles legyezők mögött mosolyogva, figyelemmel kísérik Máriát. Milyen jó, hogy olyan vakok, olyan ártatlanok, olyan biztosak kicsi, megszokott látókörükben, hogy még azt sem veszik észre, ami tisztos, puderos orruk előtt lejátszódik.

Mert Mária valami újat ismert meg : a vadász ösztönét. És vadászterülete az egész város s mindenekelőtt az udvar és a nemesség. Mennyire megtanult látni a st. omeri hosszú, fájdalmas hónapokban ! Milyen engedelmes, áttetsző eszköze lett isteni elhívatottságának a noviciátus hosszú, boldog hónapjai alatt !

Pillantása, mely az ifjúság távoli, ájtatos éveiben csak befelé irányult és a másik világ fölött csak bizonytalan derengéssel siklott tova, most egyszerre éber lett és éles, mint a nemes sólyomé. Látja a bizonytalan és megtört, zavaros, lobogó szemeket a merev csipke-örv fölött és az elszántan bólongó tollak alatt. Felismeri a keserű vonást a kifestett szájak körül, melyeket keskennyé és keménnyé tett az elhallgatott fájdalom, vagy petyhüdtté és segélytelenné a gyengeség és a gyönyör. Keresztüllát a pompázatos ruhákon és látja az emberek szívét, az emberek egyformán szegény, éhes, boldogtalan, reménykedő, csüggedt szívét. Látja, hogy mennyi titkos vágy és gyötrő honvágy emészti és pusz-

títja azokat, akik a megbecsülés és a bírvágy kedvéért eltántorodtak hitüktől. Látja, hogy milyen fáradt, kétségbeesett és kellemetlen azoknak a szíve, akik külsőleg még híven és állhatatosan tartanak ki a zászló mellett. Megérzi rajtuk tudatlanságuk tompa terhét, megérzi, hogy kérdések ostromolják őket gúnyosan, melyeket nem tudnak megoldani. Behálózva és tanács-talanul élnek az ellenséges környezetben ; a kevés pap, aki ezer áruhában járkal, el nem éri őket, mert csak a legnagyobb elővigyázatosság mellett dolgozhatnak. Vesszenek el ezek az emberek? Miért riassza meg őket idegen ruhával, miért meneküljön el arról az útról, ahol egyedül találhat csak rájuk?

Hiszen a parkokban és a labdajáték közben, a báltermek ablakmélyedésében, a koncertek szüneteiben, a bárkák skarlát mennyezete alatt is beszélhet Istenről, halkán és ügyesen és tévedhetetlen szemmel, mint biztosan kilótt nyilat ejtve ki az egyetlen kérdést, amelyről szó lehet.

Magyarázhatja egy gavallérnak a tánc szüneteiben, a lombok alatt kimérten sétálva is a katekizmust és megsúghatja neki a rejtekhelyet, ahol holnap a szent áldozatot bemutatják. És bizalmasan, a legyező mögött csevegve, az agy és szív zavarait is megkönnyítheti, s beszélhet a hitvallók börtöni szenvedéseiről és megmondhatja, hogy mikor indul a következő hajó St. Omerba.

Díszes hölgyek körében, a gyepen szép takarókon ülve, míg a tiszafák mögött muzsikások hegedülnek és nótáznak, egész teológiai felolvasásokat tarthat, konvertitákat oktathat, lelkiismereti kérdéseket világíthat

meg és adományokat gyűjthet a szegény és szorongatott hittestvérek számára.

Az ifjabb barátnőt a nyeregben is előkészítheti a gyónásra, vagy Jézus szegény életéről és a nagy szerzetes rendek erényének fényéről is addig beszélhet neki, míg a barátnő feltüzesedve megígéri, hogy a Kármel meredek útját fogja követni, vagy szent Benedek családját választja. Ó, mennyi mindent tehet az ember, amiről régen még csak álmodni sem mert!

A világ Isten pompás vadászterülete. Csak vakmerőnek és ébernek kell lenni, minden nyomra ügyelni, a támadásra vagy az elővigyázatosságra alkalmas pillanatot villámgyorsan megragadni . . . vagy a hangot és az arcot, a nevetést és a mozdulatokat kell hatalmukban tartani, mint a színészek és az államférfiak . . . És egyetlen kártyára kell feltenni mindent, mint a játékosok . . . Mert dicső és mámorító játék ez, melyben az ember kockára teszi életét, becsületét és biztonságát, hogy halhatatlan lelkeket, testvérek és hugok lelkeit nyerje meg helyettük Krisztusnak. Milyen boldogság hűvös fejjel és forró szívvel, ujja hegyéig feszültséggel töltve, belevetni magát ebbe a kalandba, ennek a nagy vadászatnak számlálhatatlanul vakító, elhallgatott kalandjába! Néha mintha a vihar előtti, ereken és idegeken fékezhetetlenül átáradó különös, bizsergő érzés futna végig Máriában.

«Nem is sajnálja elvesztett álmait», — mondják a jámbor ismerősök rosszalóan, — «no, hamar megvigasztalódott». Szeme tiszta és acéléles, pedig régen milyen sötéten álmodó volt még és tagjai rugalmasak, amikor egyenes, pompás lépésekkel úgy közeledik, mintha

támadni akarna. Fejét magasan tartja, mint a tüzes paripa és azelőtt gyengéd, lágy szépsége most különös veretet kapott, — «a vadászó Diana», — mondja róla egy németalföldi festő, amikor az egyik esti mulatságon a leányok seregének élén, himbálózó lampionok alatt száguldva megpillantja, — és igaza van. De nem tudja ő sem, és nem tudja senki sem, hogy ruhájának nehéz sötétvörös bársonya és széles csipkegallérja alatt tüskés vezeklőköntös szorítja és surolja testét, az egyik emlék, amit szent Klára klastromból magával hozott. A másik emlék pedig a sok-csomós bőrkorbács, melyet szinte minden este megsuhogat a vállain. Otthon sem tudja senki, hogy ha Mária későn hazaérkezik a végefogyhatatlan ünnepségekből, — melyből gavallérjainak apródjai kísérik el, akik lámpásokkal ugrálnak és porzanak gyaloghintója körül, — még hosszú órákat térdel a sötétben, holtfáradtan a puszta fölödön, imába süllyedve, úgyhogy gyakran ágyrahajtvá a homlokát alszik el.

De ismerik őt a szegény-negyedekben is, melyeket éjszakánként keresztül-kasul jár, kendővel a fején, cselédruhában, hogy a katolikus családok üldözött, börtönből menekült hitvallóit, halál elől elbúvó számkivetettjeit, segélytelen és gondozatlan betegeit, öregeit, kicsinyeit szedje össze. Ismeri a barakkokat és a mocskos zúgokat, tele patkánnyal és férgekkel, melyekből néhány év múlva a nagy pestis fog elindulni és ismeri a kikötői söntéseket, tele katonákkal, nyomorékokkal, utazókkal, nőszemélyekkel, kémekkel és csempészekkel. Mindenütt vannak katolikusok, akik szinte már nem is tudják, nem is akarják tudni, hogy azok, de fivérek

és nővérek mégis, akikért Mária lesz felelős majd az utolsó ítéleten, ha Isten szólítja. És Mária nem akar Kain válaszával felelni . . .

Az álruhába öltözött papoknak mutat utat, miután már mindent előkészített : — húsz év után az egyetemes gyónásokat, a felnőttek keresztelését, az utolsó kenetet, az elkésett esketést, az elpártoltak visszatérítését ; mert a páternek gyakran még ugyanazon az éjszakán kell tovább lovagolnia. Késlekedés nélkül, egy-kettőre kell mindent végrehajtani. A pap átengedi a bátor leánynak az újonnan megtértekről, a visszatérőkről, a betegekről, a tanítás nélkül maradt gyerekekről való gondoskodást. Vállalkozón villámló szemekkel engedi magára rakni a terheket Mária, s még a sok sem elég a számára. Nem sokára annyi a gondjára bízott lélek, hogy a neveket meg sem tudja jegyezni, csak az arcokat, de ez is elég. Ó, mennyiszor köszönti egy-egy titkos intés vagy szemrebbenés az utcai tolongásból, ha másnap, mintha semmisem történt volna, nagy társaságban lovon vagy kocsin vonul végig a parton ! S ő ártatlanul, kicsit elcsodálkozva mosolyog vissza . . .

Hamarosan azonban már nem magányosan járja útjait, persze nem a titkos, vakmerő utakat a kikötői negyedben, sem pedig a még veszélyesebbeket mindenki szeme előtt az udvarban és a szalonokban. A fiatal leánysereg, akiket a németalföldi festő csodálkozva nevezett Diána nimfáinak, egyre szorosabban csatlakozik hozzá. Eleinte csak úgy, mint a fiatalok a megcsodált eszménykép köré : mindig keveselve jelenlétét, írgyelve egymást, ha megszólítja valamelyiküket, vagy ránéz valamelyikükre. És féltékenyen, a nyomain járva,

küzdenek kegyeiért. Később aztán a született vezér felszökő ujjongásával veszi észre, hogy mi az, ami izzani és élni kezd bennük. Egyiket a másik után vonja meghitt beszélgetésbe, megismeri a fiatal álmodók lelkének most még ködös tükrében önnön izzásának visszfényét. Kérő és parancsoló hívással ébreszti hívásukra őket és szép varázsának erejével meggyőzi azokat, akik már készségesek. És hogy a veszélyes féltékenységgel, — mely a leselkedő és tanakodó feszültségben és a fájdalmas bizonytalanságban virágzik ki legjobban — egy nagyobb közösség nemes fegyverbarátságává, tiszta önzetlenségévé legyen, közelebb viszi egymáshoz a leányokat. Titkos összejöveteleket rendez a szobájában, lezárt ajtók és ablakok mögött, egyetlen hallgatag gyertya körül. És száll a szó Isten országáról, az Egyház nagy sanyarúságáról, — s elmondja nekik, hogy milyen a világ egy katolikus országban és mit jelent szerzetesi életet élni.

Egyik este megint együtt ülnek. A tűz a kandallóban még megropog néha, London fölött nehéz, borsószínű novemberi köd függ, melyen az előbb egyenkint lopták magukat keresztül, mert a ház lassanként nyugtalanítani kezdi az élesszemű spicliket. Egymás mellett ül Mária és a húga, Barbara, aki a családban egyedül tudta meg az idősebb testvér titkát, és körülöttük a többiek: — Mary Poyntz, aki még csak tizenhatéves, de mindegyiküket felülmúlja merész beszédével és erős ítélőképességével (ma azonban eltompult, heves, sugárzó merészsége, mert tegnap adta vissza a szavát egyik rokonának és udvarlójának, Jézus Krisztus szeretete kedvéért és szíve még fáradt, még fáj a nagy

győzelem után) , — a szőke Winifred Wigmore, nagyon halkán és tévedhetetlenül szilárdan, Mária egyetlen, igazán meghitt barátnője, — Susan Rokwood, az udvarhölgy, aki éppúgy harminc esztendő, mint a hű Joanne Browne, és a világjárt, higgadt, de most mindannyiunk tüzétől elragadott teremtés: Catherine Smith, aki úgy lovagol, mint egy ördög és úgy táncol, mint egy olasz nő, és akinek, akár egy ifjúnak, mindegy a fáradtság és a veszély.

Mária halkán elcsodálkozva néz körül a jólismert körben, mi történt velük? Lángol az arcuk és úgy sugdolóznak, lökdösődnek, sürgető pillantásokkal, mint az iskolásleányok. Végül Mary Poyntz szólal meg hirtelen :

— Mary, csak azt akarjuk mondani, végre is meg kell tudnod, hogy elhatároztuk, hogy soha többé nem szabadulsz meg tőlünk. Mi hatan egészen egyszerűen melletted maradunk, mehetsz oda, ahová akarsz. Engedelmeskedni akarunk neked, mint ahogy te engedelmeskedtél a főnöknődnek, St. Omerban. Mindenünk, amink csak van, a rendelkezésedre áll, beszéltünk már az apánkkal is, és ha te külföldre mész, veled megyünk mi is. Ha pedig szerzetbe lépsz, valamennyiünket magaddal kell vinned, mert mi összetartozunk. Megértesz minket?

Mária először nem felelt semmit, csak csodálkozva nézett végig rajtuk, aztán becsukta a szemét, mint aki nagy rémületéből, vagy nagy örömeből eszmél föl. S ebben a pillanatban hatalmas szárnycsapásokkal három évet visszafelé és évszázadokat előre röpi a lelke. Láta magát a gátak és az úszó kertek között,

a gravelinesi országúton, Jaqueline testvér mellett. A nehéz koldustarisznyáikat kicsit letették és pihentek. A szél nagy, sós hullámokkal érkezett a lapos tájra, Mária feléje nyújtotta kitért karjait, és Jaqueline testvér halkán kérdezte: honvágya van? És Mária hallotta, ahogy válaszol neki: nem, csak valami sok-sok ujjal kopog a szívemen, mintha foglyok adnának egymásnak jeleket... de én még nem értem meg ezt a híradást...

Most már értette, ami akkor, pillanatra, szinte félálomban osont végig a lelkén. Ismét felnyitotta a szemeit, mosolyogva nézett a társnőire és azt mondta:

— Rendben van... Akkor a következő hajóval St. Omerba utazunk, házat veszünk és minden kisleányt, akit csak elérünk, összegyűjtünk a rokonságunkból. Mert Anglia következő asszony-nemzedéke katolikus földön, katolikusként fog felnőni.

S most egy nagy öreg házban, St. Omer főutcájában lakik a hat angol kisasszony. És nem sokára már többen vannak, mert Barbara Babthorpe, aki gyerekkorában Máriával együtt hallgatta az öreg Margaret klastromi történeteit, nemsokára utánuk utazott és lady Grace minden okossága és szókészsége megtorpant elhatározása előtt. És azonkívül mindegyik magával hozta hű cselédjét, akit megnyertek életmódjuk számára. Két év múlva pedig az új közösségnek már fél-száz tagja van...

A bennszülött lakosság már megszokta, hogy reggelente hosszú processzió indul el az utcákon a dóm vagy Sankt Bertin felé, a nagy zarándoklatok napjaiban pedig a közeli Notre Dame des Miracles kegyhelyére. Elöl mennek a tanítónők hosszú fekete ruhában és

fekete selyemfátyluk alatt fehér főkötőben, az előkelő özvegyek öltözetében, mögöttük az angol bentlakók tarka serege, szépen párosával, ünnepélyes hallgatásban, melyet itt-ott hangos vihogás és fecsegés zavar meg. Megszokták azt is, hogy gyakran áll magas egyház-íjedelmek, brüsszeli udvari követek, előkelő emigráns hölgyek hintója vagy hordkocsija a Szent György képével díszített kapu előtt, míg a magas látogatás az iskolát szemléli meg és a legrégibb angol családokból származó kisleányok egészsége felől érdeklődik. De nem fecsegnek róluk többet a kelleténél, mert ezek a különös «Angolkisasszonyok», ahogy őket mindenütt nevezik, hasznára vannak az egész városnak. Mert nem csak a nemesi bentlakókat tanítják, hanem még egy munkaiskolát is létesítettek, ahol a lakosság kisleányai egy «Isten fizesse meg» fejében írni, olvasni és varrni tanulnak. Ilyesmi pedig nem volt még sohasem a városban. Winifred Wigmore, aki öt nyelven beszél, franciául és flamandul tanítja őket, némelyik tehetséges tanítvány pedig megtanul tőle angolul s a nyelvet a növendékek között módjában van gyakorolni is. Az új iskola minden növendékét arról lehet megismerni, hogy olyan illedelmesen viselkednek, mintha valamennyien kisasszonyok lennének.

Legtöbbet a papok és a sok klastrom apácái beszélnek róluk a városban. Hiszen szép és jó dolog, hogy ezek a leányok olyan buzgó munkásai a keresztény felebaráti szeretetnek és különösen a gyermeknevelésnek. Az új közösség belső életéről sem hallani mást, mint épületes dolgokat. Az ember nem is hinné, hogy világiak ilyen szent életet is élhetnek. Korán kelnek,

szalmazsákon alszanak, csak egyszer esznek napjában, akár a szegény klarisszák — ezt valószínűleg az új család alapítónője hozta magával még klarissza novicia korából — és a mellett ezek a furcsa testvérek valamennyien előkelő családokból származnak. Most pedig igen egyszerű szobákban laknak, melyek szinte hajszálnyira hasonlítanak egy igazi klauzura celláira, szigorú hallgatást tartanak és sokat imádkoznak, ájtatoskodnak együttesen. Mit akarnak tehát? Úgy élnek, mint a legszigorúbb regulájú apácák és a mellett egészen egyszerű világi nők, akiket nem kötelez semmilyen szent szabály. Nem viselnek szerzetesruhát, bár a hosszú özvegyi ruhás sor — pedig még valamennyien leányok! — egészen szigorú és szerzetesi benyomást kelt. Zsolozsmáznak, hallgatnak és böjtölnek, mint az apácák, és amellet a szórakoztató tanítással foglalkoznak, amely naponta közel hozza őket a világiakhoz, a magistrátushoz, a gyerekek szüleikhez! Szégyenkezés nélkül lépnek ki az utcára, nem egyszer magányosan, növendékeiket a templomba vezetik, még akkor is, amikor az utcákon és tereken a nagy zarándokjárások lármás élete áramlik. Hogyan illik ez a szigorú szerzetesi élethez, melyben máskülönben annyira kitűnnek?

Csupa ellenmondás ez, se hús, se hal. Senki sem tudja, mit gondoljon róluk. Ha szerzetesi hivatást éreznek és Isten dicsóságára s lelküknek üdvösségére szigorú életet akarnak élni, miért nem lépnek be az Egyház által annyszor elismert, nagyhírű rendek egyikébe? Hiszen minden utcában van egy kolostor, amely örömmel fogadna be ilyen jámbor jelentkezőket. Ha pedig nincs hivatásérzetük, hanem csak a testi és lelki irgal-

masság cselekedeteit akarják végezni — melyről tanítói buzgalmuk is tanuskodik — akkor minek ez a furcsa, apácás viselkedés a négy fal között, melyről az egész város beszél? Meg kéne végre tudni, hogy mi van velük, mert ez az összevisszaság rossz jel. Éppen elég — fűzik hozzá egyesek, de nem valami hangosan — hogy a Jézus-társaság atyái ilyen különös, minden szokásnak ellentmondó viselkedést vezettek be: szabadabban élnek, mint a világi klérus és szigorúbban, mint a régi szerzetek és megfoghatatlanul, vakmerőn, de fölötte hatékonyan működnek az Egyház érdekében. Mindez nagyon jól van és mégis csak nyugtalanító valahogyan. De hogy asszonyok csináljanak ilyent— jámbor szüzek! Csak nem valami új rendalapításra készül végeredményben a Fő-utcai ház?

És Mária egyszerre rengeteg papi látogatót kap, fekete és lila talárban, sőt mindenféle csuhában. Egyenesen, nagyon egyenesen ül támlátlan székén, kezeit lazán összekulcsolva és szemeit lesütve, míg apásan és jóakarón tervei és céljai felől kérdezősködnek. Nem érzi-e hivatásának, hogy valamelyik régi rendbe lépjen? Talán csak nem az riasztja meg túlságosan és kicsit elhamarkodva, hogy ifjúkori kísérletezése a Kláraklastromban balul ütött ki? Áttanulmányozta-e egyszer alaposan Szent Terézia anyja életét? Vagy pedig Szent Benedek atya reguláit? Mutatott-e hajlandóságot a testvérek egyike-másika valamelyik szerzet iránt, mert Máriának tudnia kell, hogy ebben az esetben lelkiismerete arra kötelezi, hogy ne állítson semmit se Isten hívásának és az ő szentjeinek útjába? S vajjon jobbnak találja-e életmódjukat, mint a többi szerzet életmódját?

Barátságosan és nagyon szerényen azt válaszolta erre, hogy nagyon jól ismeri a szerzeteket és nagyra is becsüli őket, de Isten még nem adta tudtára akaratát és neki várnia kell Isten hívására. Testvéreinek szerzetesi hivatásáról nem tud semmit, de az bizonyos, hogy két és fél esztendő alatt a régi tanítványok közül tizen-négyen léptek be Szent Benedeknek Brüsszelben, Antwerpenben és más egyébütt létesült zárdáiba . . .

A kanonok még egy kérdést engedett meg magának: tisztában van-e Mária a trienti szent zsinat határozataival, vagy pedig sajnálatosan nem hallott róluk a szomorú angol viszonyok között? Ugyanis a női kolostorokban megszigorították a klauzurát és püspöki fennhatóság alá helyezték a rendeket. A laikusok között, s különösen azokban az országokban, ahol az eretnek-ség uralkodik, annyi meggondolni való tévedés forog közszájon az úgynevezett egyetemes papságról, s ezek között annyi goromba hamisítást terjesztenek az egyházi közösségen belül az asszonyok Isten által rendelt természetéről és helyzetéről, hogy a Tanítás védőinek nagyon elővigyázatosaknak kell lenniök. Kéri a jámbor testvéreket, hogy imádkozzanak ezeknek a téves tanításoknak kiírtásáért és hangsúlyozottan óvják tőlük neveltjeiket.

Mária ezt is megígéri, a látogatót illő udvariassággal egészen a kapuboltig kíséri és az ajtóban oly szívesen kéri imádságát megvilágosodásáért, hogy a kanonok először gyanakvóan emeli rá szigorú pillantását, majd ennyi vidám alázattól szinte megriasztva, határozatlanul elfordul és gyorsabban távozik, mint ahogy érkezett.

Mária lassan fölmegey a társalgóba és most már

fejét csóválva mondja a hü Winifrednek, aki gyengéden és halkan, mint mindig, de kicsit mégis sápadtan áll az ajtóban:

— Képzeld csak el, Winnie, ezek azt hiszik, hogy tudják, mit csinálunk mi Angliában!

És erre felszabadultan nevetnek mindketten.

Igen, Anglia! Alig múlik el egy kurta idő és Mária megint feltűnik odaát. Kicsi közössége Spitalsfieldben vitéz munkát végzett. Két pap lakott náluk állandóan, s még sem volt letartóztatás közöttük. Most azonban nyugtalan idő kezdődött számukra. Hamarosan sok vadászkutya lesz a sarkukban, többször kell lakást változtatniok, Máriát állandóan a segélykérők egész serege veszi körül — katolikusok és eretnekek, hitvallók és aposztaták — akik titokban megtudták, hogy megérkezett és néhány szaváért tusakodtak. Most első-sorban a köznép hitoktatásával foglalkozott, akiknek nem álltak rendelkezésére a követségek kápolnái, mint a nemesi katolikusoknak, és akik annyit szenvedtek a nyers erőszak alatt, hogy néhányan már meginogtak.

Ó, azok az éjszakák az istállókban és cselédkamrákban, elcsigázott, álmos emberek között, akik búzlóttek az izzadtságtól és a pálinkától, akik nyitott szájjal figyeltek és mint a gyerekek imádkozták az oktatás végén a rózsafüzért! Ó, azok a hazamenetelek a tüskebokrok és falak mögött, egy hü doggtól kísértén, lámpa nélkül a mély nyári éjszakák tejfehéren csorgó csillagfénye alatt! Van-e valami, ami szebb ennél?

És aztán a találkozás a testvérekkel, akik a legfurcsább viseletekben, mintha farsang lenne, egy kicsit üzötten és a kalandtól feldúltan érkeznek, tele az Élet

és Halál játékanak fékezhetetlen és vakmerő örömeivel ! És mégsem volt illetlen jókedv, ami csillogva tört elő minden szemből. A kimondhatatlan állt e jókedv mögött, amelyet egyikük sem érintett és amit mégis tudtak egymásról mindannyian : a titkos vágyakozás, hogy méltónak találtassanak az utolsó bizonysgon ... Ó igen, szebb volt ez, mint a titkos és udvarias harc a társalgóban, papírral éa pecséttel a gyanakvóan sértődő jóakarók és patrónusok ellen, akik előtt minden szóra vigyázni kell, akik kicsinyes lelkek irígy gyanúsításai felé olyan készségesen nyitják ki fülüket ...

A következő ős himlőt hozott, mely rohanó gyorsasággal terjedt el az iskolában és a penzionátusban. Ápolás közben maga Mária is megkapta a betegséget és halálos betegen feküdt ágyba. Az orvosok tehetetlenül mormogva csóválták a fejüket és a St. Bertin apátja elhozta az utolsó útravalót. A közösség keserű félelmében zarándoklást fogadott, gyalog végig Flandrián és Brabanton és még onnan is tizenöt mérföldnyire Löwenen túlra, Miasszonyunk montaigue-i csodatevő képéhez, ahol Izabella főhercegnő új temploma áll. Winifred Wigmore egyedül maradt a beteg Mária mellett.

Ekkor történt, hogy amikor a beteg kamrája melletti furcsán üres és csöndes szobában végigment, Máriát hangosan beszélni hallotta. Azt hitte, a láza emelkedett megint és halkán kinyitotta az ajtót. Mária egyenesen ült az ágyban, fehéren és hűvösen, és szeméből olyan fény áradt, hogy Winifred megremegett : az Urat látja már? De ekkor feléje intett a beteg, és amikor félelemmel telve térdreesett az ágy előtt, Mária viharos, ismeretlen gyengédséggel vonta magához.

— Winnie, mondjunk köszönetet az Úrnak ! Végre már látom a mi utunkat ! Nem, nincs már lázam, figyelj csak, figyelj nagyon jól, egyszer meg kell esküdnöd még, hogy ezt mondtam neked ebben az órában és nem mást. Hallgasd csak . . . Egészen nyugodtan, megenyhülten feküdtem itt, most először fejfájás és kábultság nélkül, és lelkem mintha hűvös vízbe merült volna. És ekkor, ebben a csöndben és tisztaságban szavakat hallottam, világosan, de minden külső hang nélkül, szinte csak a lelkemben : «Kövesd a Jézus-társaságiak szabályait. A páter generális nem egyezik bele sohasem. Menj el hozzá mégis . . .» Az üzenet éppolyan világos volt, mint Szent Athanáz napján az a másik, hogy lépjek ki. Ezeknek a szavaknak az értelmét betűszerint kell venni, egy szótagot sem szabad hozzátenni, egy szótagot sem szabad megváltoztatni ! Lényeg és forma szerint kell a jezsuiták reguláit követnünk, amennyire nekünk, asszonyoknak csak lehetséges.

És mély, üdvözült sóhajtással tette hozzá :

— Mintha rendben lenne bennem minden. Most már csak a kegyelemhez kell hűnek maradnom.

— És hogyan akarod mindezt keresztülvinni? — kérdezte Winifred vonakodva.

— Ez már Isten dolga. Nehéz lesz, de . . . Ó, Winnie, Winnie, tudod te, mi az, hogy végre tisztán látom az utat? Azt hiszem, más ember lettem ebben a pillanatban. És most már meg is fogok gyógyulni.

Féloldalra feküdt, egy perc alatt elaludt, s nyitott ajkai mosolyogtak. Winifred halkan kiment a szobából.

Valóban nem könnyű ilyen megbízatást végre-

hajtani. Péter Lee, aki az alapítás óta hű gonddal vezeti az intézetet és Mária lelkiéletét és akihez engedelmességi fogadalom fűzi, tekintélyének teljes súlyával egészen egyszerűen azt parancsolja, hogy Mária verje ki fejéből ezt a gondolatot. Adhat-e parancsot Isten Isten ellen? Mária észreveszi, hogy ebben az esetben a páterből inkább a huzavonák fölötti ijedtség, mint valami különös meggyőződés beszél, és közömbösen, tisztelettudóan várja meg, míg a pap megnyugodva maga nem beszél a dologról.

Winifrednek azt mondja, hogy Isten a fizikai és az erkölcsi bátorságot különös módon megosztotta a nemek között, és tíz férfi közül, akiket egy meztelen kard, egy vad paripa, egy rablóbanda még csak meg sem rémíthet, nincs egy sem, aki egy síró vagy sápitózó asszony, vagy egy felindult felettes előtt megállná a helyét. A felettesek úgy határoztak, mondja péter Lee, hogy ez a gondolat csupán a gonosz ellenség kísértése . . .

— Azt azonban tudja-e a páter — feleli Mária szeliden, de szemei harciasan felvillannak — hogy a zsidók magát a mi Urunkat is bűnösnek nevezték, és azt mondták, hogy az ördög szállta meg?

. . . De Szent Ignác kifejezetten megtiltotta, hogy fiai nővér-szerzetek vezetésével foglalkozzanak . . .

— Épp ezért kaptam én és nem Ön ezt a megbízatást — vélekedik Mária nagyon udvariasan — egyébként pedig Szent Ignácnak ezt a kijelentését teljesen meg lehet érteni azok után a rossz tapasztalatok után, melyek Donna Izabellával érték. És éppen e miatt nem kell isteni kinyilatkoztatásnak tartani véleményét.

— Ez az életmód nem való nőknek — mondja páter Lee — és nem való az irányítás függetlensége sem.

Mária már majdnem türelmetlen: miért kell a férfiaknak inkább a súlyos argumentumokkal aláépített, ünnepélyes elhatározásokkal felcímerzett teória? Miért nem nyitják ki helyette a szemüket és miért nem kérdezik meg a tényeket? ! Hát nem látja páter Lee a saját szemével, hogy ez az «életmód» mennyire alkalmas mindannyiuknak? Van elég kolostori tapasztalata s így maga is csodálkozik, hogy minden súrlódás nélkül szökik virágba kicsiny közösségük. Ami pedig a lehetetlen kormányzási módot illeti: a páter okvetlenül tudja, hogy Barbara Babthorpe Mária betegsége óta nemcsak — amit megszokott — a noviciákat, hanem az egész háztartást is vezeti, ami gyakorlatban annyit jelent, hogy ő a házfőnöknő. Mária arra azonban nem gondol mégsem, hogy kiadja kezéből a legfőbb vezetést. Így aztán végeredményben máris az állítólag keresztülvihetetlen állapotban élnek, egy általános főnöknő irányít az alárendelt házfőnöknők segítségével, mert ha a lüttichi ház, amelynek megalapításáról tárgyalnak, valóban megnyílik, annak szintén szüksége lesz egy házfőnöknőre, akit az anyaház kell, hogy irányítson. Mi hát akkor a keresztülvihetetlen, a fantasztikus? A házfőnökséget éppúgy kipróbálták már, mint a többi hivatalt: a prokurátorságot, a kulcsárságot, a tantestületet, a portásságot és mind a többit. Hogy mindaddig nem kötik magukat egyenruhához és klauzurához, míg elsősorban az angol missziót tartják szem előtt, azt a páter éppúgy tudja, mint ő. Hogy ragaszkodik a jogához, hogy az alkalmatlan és hivatást nem érző tagokat

még a fogadalom után is önhatalmúlag küldje el, az elengedhetetlen az ilyen veszélyes támadási vonalon végzett munkánál, ahol a munka alapja minden órában egyesegyedül az egyesek feltétlen megbízhatósága. Ezek lennének a hírhedt «soha-nem-volt kivételek». Mindegyikük okosan és teljes önállósággal felkészült a végzendő munkára — hogyan rendezné el a dolgokat másként a páter?

— Irjon Rómának — szólt végül páter Lee és föladta a harcot.

Mária így is cselekedett, és ékes latinsággal írt ívek rengetege, egy egész köteg indult útnak valamelyik angol ügynök útipoggyászában, selyemmel átkötözve, pecsétekkel ellátva. 1616 januárja volt ez, páter Lee akkoriban halt meg Dünkirchenben . . . Még utoljára is aggódón bátorította Máriát: a Caraffa pápa izzó előmozdítója volt az ellenreformáció minden művének, sok új szerzetesrend alakult és virágzott föl uralkodása alatt — a lazarista atyák, a keresztény iskola-testvérek, Néri Szent Fülöp papi családja és újfajta női szerzetek is így a Sarlósboldogasszonyról nevezett jámbor asszonyok, melyet Ferenc genfi püspök és Chantal Franciska alapított, az annunciáták és néhány más rend. A páter azt azonban már nem mondta el, hogy Sales püspöke eredetileg valami nagyon hasonlót akart, mint Mária, de a klauzura szabadsága körüli harcban mégis ő húzta a rövidebbet.

A levélre Lanzelotti kardinálistól érkezett válasz. Blaise, St. Omer püspöke álljon védelmével és áldásával a jámbor angol hölgyek mellé. A Szentszék mérlegelni fogja a megerősítést, ha — mint Rómában remélik — a jó munka aratása még gazdagabb lesz.

St. Omerban nyugodtan ment minden tovább a maga útján. A közösség franciskánus vonásai, a sanyarú szegénység és a testi szigorúság észrevehetetlenül olvadt át a szerzetesi élet szent-ignáci formájába. A következő esztendő újabb megtelepedést eredményezett Lüttichben, szentéletű patriciusnők sürgető és személyes kérelmére. Ferdinánd hercegérsek, a bajor választófejedelem testvére, kegyelemteljes leveleket írt: az angolkisasszonyok rendházat, templomot és iskolát építhetnek.

De Angliából mérges darazsak kezdenek zümmögni. Rómában, a Szent Officium irodájában szaporodnak az akták a «wardiánusok, vagy jezsuitanők ellen, akik a világban csavarognak és saját nemüknek az evangéliumot akarják prédikálni».

Máriának ismét Angliába kell utaznia, hogy ellenfeleit megismerje és híveit bátorítsa. Angliában a helyzet rosszabb és zavarosabb, mint valaha. Stuart Jakab még mindig sakkot játszik a kontroverziákkal és a teológiai fortélyokkal, ahelyett, hogy végre már komolyan elhatározná magát. Ma azt suttojják a katolikus követségeken, hogy Ófelsége bizalmas körben úgy nyilatkozott, hogy Rómát minden Egyház anyjának tartja és a pápát a legfőbb püspöknek, az Egyház fejének. Holnap a saját életéért való gyógyíthatatlan rettegése, mely a puszkapor-összeesküvés óta lidérckén túl a vállain, új büntetőtörvények kiadásába hajszolja katolikus alattvalói ellen, hogy a francia és spanyol ellenreformáció nagy győzelmeinek hírei véletlenül hirtelen előnyomulásra ne ingereljék a katolikusokat a trón ellen. És ma, holnap, holnapután egyformán szüksége van a királyi pénztárnak pénzre, és a bevádoltak híven és dacosan

fizetnek, ha a titkos dühtől szét is robbannak. A kémek üzlete lendületesen felvirágzik: a «korona ügynökeinek» nevezik magukat, ami a ragadós júdásгарasokat is szinte megtisztítja.

A spitalsfieldi fiatal asszonyok «nagy játszója» veszélyesebb, mint valaha. Szemük már nem szikrázik olyan jókedvűen, amikor találkoznak és már régóta nem mondják el egymásnak a szerencsésen megúszott kalandokat, nehogy kelleténél jobban terheljék egymást. Mária úgy találja, hogy az arcok keményebbek, józabbak lettek, a nevetésük majdnem keményen csendül és a tekintetük nagyon megfeszült. Az örökös komédia kifárasztja őket. A nagyon kalandos sárga párizsi fodor (amelyről egy jámbor kopó sietve értesíti Rómát), a színjátzó taft, a jól felpuffadt ruhaujj, melynek redőiben titkos levelek rejtőznek, valahogyan kísértetiesek, mint egy haláltánc maszkái. Mindegyiküknek két arca van. Soha sem lehet tudni, hogy nem rántja-e ki egyszerre a kardját és a király nevében nem kiált-e hirtelen fogdmegek után a társaságban egy mélyvörös atlaszba öltözött gavallér, aki a gallér köré tekert hosszú fürtökkel, legyecskével az állán hosszú pipát szív és olyan furcsán, tolvajul figyel, vagy pedig nem az alkalomra vár-e csak, hogy egy gáláns udvarló arcával és mozdulataival odasúgja: «A nevem father Ingleby, Calaisből, és azt szeretném tudni, hogy éjfélig értesítheti-e a jóónni akarókat...»

Sohasem lehet tudni, hogy nincs-e méreg az édességes selyemskatulyában, melyet egy ismeretlen nyújtott át a kapubolt homályában? Sohasem lehet tudni, hogy nem egy katolikus kém kísérletezik-e így, a méretnél is

mérgezöbben, aki a gyűlölt «jezsuitanők» hírért akarja kétértelműen befecskelni, hogy aztán suddogassa: «... titokban ajándékokat fogadnak el ismeretlen uraktól...»? Sohasem lehet tudni, hogy talán mégis csak úgy van-e, ahogy a mellékelt szonett mondja és valóban egy ismeretlen gavallér gyulladt lángra valamelyikük szép szemeitől és vette komolyan a fodrokat és a legyezőjátékot? És sohasem lehet tudni, hogy nincs-e a skatulya mélyén egy feltűnést nem keltő cédulán, citromlével, mely gyertyalángnál barnul csak meg, láthatatlanul írva a szivettépő híradás: «Férjem, aki a múlt évben eltántorodott hitétől, leesett a lóról és ki szeretne békülni az Egyházzal... Jöjjön hamar és Isten szerelmére hozzon magával papot is, mert néhány órája van csak hátra»?...

Most Knightsbridgeben laknak egy protestáns barátjuk házában. A szorgalmas ügynök, aki a hosszú leveleket küldi Rómába, arról tudósíthat, hogy a nevezett szüzek nemcsak, hogy egy eretnek házában élnek, hanem éjszaka, csodálatosan felcicomázva, átosonnak a parkon a pavillonba, s a felbérelt zenészek a rácsos kapunál és az ablakok alatt lármás szerenádjukkal a pogány templomocskában kiejtett minden szót túl-lármáznak. A Szent Officium titkára összeráncolt homlokkal olvassa ezeket az értesítéseket, a csúnyább passzusokat piros ceruzával húzza alá és az egészet egy barátságatlanul dagadó iratcsomóra teszi.

De senki sem írja meg Rómának, hogy ezeken az estéken a rózsalugasos kerti pavillonban hány újra visszatérő, halálrafáradt, eltévedt, kétségbeesett lélek talál vígasztalást, megbékélést és hányan veszik maguk-

hoz az Úr szent testét! És senki sem meséli el, hogy egyszerre a kettősére duzzad a bevádoltak száma és különösen a nők vannak sokan, és arról is hallgatnak, hogy a canterbury-i érsek Máriát nagyobb átoknak és nagyobb veszélynek nevezi, mint hat jezsuitát.

Egy napon Mária, aki meghallja a mindenféleképpen tiszteletreméltó kíváncsiságot személye iránt, elhatározza, hogy a spiont megtisztelti látogatásával. A testvérekkel fogadást köt, hogy nem kerül vissza épen az oroszlán barlangjából, akkor sem, ha ez az oroszlán nagyon jámbor és kegyes lélek. A társnőknek egyáltalán nincs már érzékük az ilyen kalandok iránt — de ki tarthatja vissza Máriát? Így aztán elkísérik egészen Lambeth kertjéig. A fiatal kertész, aki a tiszafák mögött rózsát nyes, szánakozva gondolja, hogy a két fiatal leány biztosan hűtlen udvarlójára vár, aki megfeledkezett a találkáról és biztosan ezért ilyen sápadtak és ezért járnak görcsösen összekulcsolt ujjakkal fel-alá, minden lépéstől összerezzenve és folytonosan vágyakozón kémlelve a rács felé. És kicsit elcsodálkozik, de mégis megkönnyebbül, amikor egy magas nevető hölgynek, aki merész léptekkel suhan el a virágágyak mellett, borulnak viharosan a karjaiba és szinte diadalmenetben vonulnak el vele.

— Sajnos, nem volt odahaza — mondja Mária nevetve — de az ablaküvegre rákarcoltam a nevemet. Még jó, hogy a gyémántgyűrű velem volt. Most legalább tudja, hogy én is gondolok rá.

Hátborzongató szerencséje van Máriának. Boszorkányos szerencséje van, mondják ellenfelei és olyasmit tuttognak, amit nem mondhatnak el hangosan. A bará-

tok pedig úgy látják, hogy különös mennyei védelem alatt áll és még akkor is, amikor végül elfogják, tovább virágzik ez a varázslat. Megfékezi az öröket, akik zavartan és büszkén állnak az ajtajánál, s nagyon fenn hordják a büszkeségtől az orrukat, ha nevetve megszólítja őket, és egyszerre nagyon kicsinyek lesznek, ha nem veszi hasznukat. De őrhelyüket mégis tartani kell a cellában. Az egyik strázsát őrségváltás után puhára verik, mert jókedvűen, mint ahogy szokásos, rátette kezét Mária apró ingóságaira, s egyikük elvörösödve viszi vissza a kristályereklyét. Amikor másodszor ül börtönben Guildhallban, már kimondják fölötte a halálos ítéletet, de a barátok messzire érő keze mégegyszer kinyitja előtte az ajtókat.

— Sejtettem, hogy kiszabadulok — mondja Mária Susan Rokwoodnak, aki értemegy és sápadt, rosszkedvű mosolyának láttán nem tudja, gratuláljon-e, vagy sem. — Folyton a halálra szerettem volna előkészülni és a mi ügyünk gondolatait ki akartam kergetni a fejemből, mint egy fészekalj csirkét a küszöbről, de tudtam, hogy magam sem hiszem el, hogy a vég már elérkezett. S akárhogy is szégyellem magam érte, azt mondogattam, hogy nélkülözhetetlen kell, hogy legyek, ha ilyen fontos tudok lenni a saját szememben. S talán ezért nem értem még meg a vértanuságra.

— Nagyobb kegyelem a lelkeket az üdvösségre vezetni, mint mártírhálált halni — mondja Susan halkán.

Lüttichben kettészakad a család. Praxedis testvér, az Ardennekből származó kicsi parasztleány, akiben különösen keveredik a néma ájtatosság és a hirtelen föllángoló vérmesség, isteni álmokat és látomásokat

nyilatkoztat ki, melyek Máriát rajongónak nevezik és helyette őt szemelik ki a munka vezetésére. Az angol kollégium páterei, akik ismerik borzalmas vezekléseit, imába süllyedt éjszakáit, szentnek tartják és a fél rendház az ő oldalára áll. Mária, amikor az angliai börtönből megérkezik, jeges arcokat talál, akik «fogadj-Istent» sem mondanak, zavartan félrepillantanak, izgatottan suttognak a háta mögött és rögtön elnémulnak, amikor kérdezősködni kezd.

Ó, nehezebb a harc az undor, az embermegvetés és a halálos fáradtság, mint az angol bírák és strázsák ellen! Könnyebb józan és tudós kálvinista prédikátorokkal vitatkozni, mint a látomást látó leány lázasan kusza fecsegésével, akiben Mária tévedhetetlen ösztöne testi ellenkezéssel érzi meg a betegséget. Nem gög-e csak és önzés, ha nélkülözhetetlennek tartja magát? Nem bűn-e, hogy önmagát tartja elhivatottnak a faji és szellemi magasabbrendűség, a titokban érzett felsőbb-ség előnye miatt? Vajjon nem választhatja-e ki Isten eszközüül a gyengét és az emberektől megvetettet is? Van szüksége az ő nemességére és műveltségére? «Te vagy az én Istenem, mert nincs szükséged javaimra» — imádkozik Mária sötét szorongatottságában — «te bárki segítségével elérheted, amit elérni akarsz . . . de én csak a számmal mondom ezt, a szívem hangosan szól ellene. Most kell meghalnom, Uram, én Istenem, a munka elvégzése előtt, hogy végérvényesen azt higgyem, hogy nincsen szükséged rám?»

Ünnepélyes bizalom tölti el, amikor azt érzi, hogy kérése valóban szívének legvégső, megvesztegethetetlen mélységéből szakadt föl. Most újra megkezdheti a har-

cot, tisztult kedéllyel. Praxedis írja le a tervét, olyan gondosan, mintha már felelős állásában egyesegyedül lenne a világon, mintha már most minden rajta dőlné el. Ómaga, Mária, ugyanezt fogja cselekedni, és az Egyház papjai döntsék el Isten nevében, hogy melyik terv viseli magán az Isten pecsétjét. Döntésüknek testestől-lelkestől alá fogja vetni magát.

— Ez nem volt okos — vélekedik Barbara Babthorpe és homlokát ráncolja. — Tudhatod, hogy az angol kollégiumban milyen vakon hisznek Praxedis képzelődéseinek. Az ember ne hívja bírálul irígyeit. Én a magam részéről a püspököt hívtam volna föl a döntésre.

Mária mosolyog és Barbara rögtön megbánja, hogy valamit is szólt. Este Praxedis azt mondja, hogy nem tud leírni semmit, mert nem érzi jól magát. Éjszaka aztán a harang a súlyosan beteg Praxedis ágyához hívja hirtelen az egész házat. Praxedis vinnyogva kapaszkodik Mária kezébe és fájdalmas nyögések között megvallja a nővéreknek, hogy nem éli túl a betegséget és mindaz, amit látott és hallott, hamis volt. Reggel Mária virraszt Barbarával a halott mellett. Borzalom tölti el és reszketve imádja Isten igazságosságát.

A Praxedis-ügy komoly intézés, hogy most már elengedhetetlen lesz életmódjuk végső egyházi megerősítése. A trieri ház megalapításánál Albercati nuncius is ezt mondja. Most már merészség új meg új közösségeket építeni föl erre a bizonytalanságra. Rómának ki kell mondania a döntő szót. De a levelek és előterjesztések útja végtelenül hosszú. Rómában a kardinálisoknak és jegyzőknek más dolguk is van, minthogy

egy flamand kisváros néhány fiatal angol kisasszonyáról gondoskodjanak. A német birodalom recseg-ropog minden ízében, már negyedik éve tombol a háború, a liga az unió ellen van. A törökök ismét mozgolódnak. Mantua és Toscana nem tud megegyezni, a francia közbenjárókban nem lehet bízni és a hatalmas újvilági missziókból izgató és ellentmondó hírek érkeznek arról, hogy az új szerzetek a régiek ellen harcolnak. És bent a Vatikánban — végül ezt is megtudja Mária — ülnek egyesek, akik helyeslik ellenük a titkos harcot, akik rengeteg levelet kapnak Angliából, de nincs köztük senki sem, aki Máriát személyesen ismerné.

— Mit tehetünk? — kérdezi Winifred és szép nyugalma lassan ingadozni kezd.

— Rómába kell utaznunk — mondja Mária — a Szentatyával kell beszélünk. Nem vagyok bolond, Winnie, de belátom, hogy így nem mehet tovább. Azt hiszed talán, hogy elolvassák leveleinket, ha naponta másokat is kapnak, melyeket nagy nevek írnak alá és küldenek el minden fontos prelátushoz, akit mi nem is ismerünk és akit a mi jó pátereink sem ismernek? Tehát legyen rá gondod, hogy hamarosan együtt legyen az útiköltségünk.

De még eltart egy ideig a készülődés. Rómában időközben meghal Pál pápa és XV. Gergelyről, aki a trónon követi, úgy tudják a kollégium páterei, hogy már öreg, beteges, önállótlan és könnyen mások kormányozhatnak helyette. Minden attól függ, hogy ki mond neki valamit először, a mellett megmarad aztán aggastyán-módra. Isten még egy szövetségést küld Mária segítségére: egy szentéletű karmelitát, a Jézus-

ról és Máriáról nevezett Domonkost, aki imádságával kiküzdötte a császáriak győzelmét a Prága melletti Fehérhegynél és aki titkos pápai megbízatásban Rómából éppen Franciaország felé tart. Trierben erősen meghül, ágyban fekszik, és Ferdinánd kölni hercegeések udvarában marasztalja. A nép tömegestül tódul a csodálatos szerzetes cellája felé, még az ajtókat is ki kell emelni ágyukból. Természetesen az angol kisasszonyok is hallanak arról, hogy Domonkos minden udvart ismer Krakkótól Madridig, Brüsszeltől Sziciliáig, hogy a diplomaták félnek tőle és a jámbor hercegnők küszöbe előtt térdelve lesik a szavát. És hallják, hogy az új pápa semmit sem tesz nélküle és semmit sem tagad meg neki, hogy a Szűzanya megjelent már előtte, hogy egyetlen pillantásával kiismeri az emberi lelketeket, hogy meg rögzített bűnösöknek megmondja titkos bűnüket, hogy látja a jövőt, hogy nem éri pestis és puszkagolyó . . .

Boldog nap Mária számára, amikor kis szívdobogással felkeresi a nagy férfiút és helyette egy kicsi, fáradt aggastyánt talál, akinek arca szinte csak két égő szem, melyek egy pillanatig irgalmatlanul vizsgálják, aztán egyszerre jók és vidámak lesznek.

— Látott már valaha fiatal hollókat, akiket szüleik kivetnek a fészekből, mert egyenetlen a tolluk? — kérdezi a szerzetes. — Ilyen csúnya, pucér hollófi, akihez senki sem tud hozzáférni, ma még az Ön intézete. De majd csak megnőnek a valódi tollai és még lábbal fogják taposni, igen, lábbal fogják taposni . . .

A szerzetes továbbutazik Brüsszelbe, ahol Albrecht főherceg utoljára vallja meg neki kicsi személyes és nagy politikai bűneit, aztán levelet ír Máriának, hogy

az özvegy főhercegnővel beszélje meg római útját. Most is abban a szobában találkoznak, ahol Mária kis hijján már tizennégy évvel ezelőtt az angol klarisszakerkolostor megalapítását kérte. Izabella nem viseli már gyöngysorait, hanem a ferences harmadrendiek barna köntösében van s csak kettős tokája maradt meg és lett jelentősen súlyosabb. Úgy találja, hogy Mária semmit sem öregedett és még mindig sokkal szebb, semhogy ilyen veszélyes és hosszú útra vállalkozhatna, és kezét nyujtva ígérteti meg, hogy Mária legalább a zarándokruha védelmét nem fogja elvetni. Mária ajánlólevelet kap Fülöp királytól és Ferdinánd császártól és az infánsnő sajátkezű levelet ír érdekében a pápához. És még egy ereklyét is kap, hogy a nyakába akassza, s ami régen nem történt már — anyai csókot. Feketébe és sárgába öltözött apród kíséretében megy lefelé a lépcsőn, és látja magát, mint fiatal leányt, ahogy barna utazókabátban vár a sekrestyeajtóban és ugyanazt a világos, bátor szívdobogást érzi egyszerre, mint akkor, ahogy türelmetlenül indul neki az új kalandnak. Nem, komolyan nincs ideje az öregedésre : most kezdődik meg a nagy harci játék második fordulója. Szent Orsolya napján, október huszonegyedikén, Mária kicsi karavánja elindul a nagy útra : öt asszony barna köpenyegben, magas fekete filckalapban és keskeny nyakfodorban, embernyi zarándokbottal a kezükben, derekuk körül övként a rózsafűzérrel. Péter Lee, elholt első barátjuk unokaöccse, mint Mr. Tomson vándorol velük, aztán egy ló következik, egy csontos öreg ló, magasan megrakva hét szorosan összefűzött iszákkal és valami útravalóval, s a ló engedelmesen

botladozik a kötőféken, melyet egy hatalmas szöke, rövidrenyírt hajú legény vezet. Robert Wright a neve és egészen különös története van.

Egy napon Mária a társalgóban talált rá, húszéves volt, hosszú gavallérfürtökkel, hibátlan csipkegallérral és manzsettával, a füle nagyon vörös volt zavarában, mint egy iskolásnak. Azt kérdezte, hogy Mária ismeri-e még — unokaöccse a Babthorpe-ágon. Rokonokat keresett az angol kollégiumban és akkor jött az a gondolata, hogy részt kér a hitvallók gyötrelmes és vakmerő életéből. De, sajnos, semmilyen hivatást nem érez a papi életre s a mellett sohasem volt alkalmas a tanulásra. Mária éppen jó tanácsot akart adni, amikor Robert maga indítványozott valamit: nincs-e szolgára szüksége az intézetnek? A mostani bizonytalan időkben egy ilyen női családnak alapos szüksége lehet egy férfirra a házban. Ő például ellovagolhatna leveleikkel, a nővéreket elkísérhetné utazásaikon, mert az utak a háborús időkben még meglehetősen bizonytalanok.

Mária mosolygott: az ötlet nem rossz, de mit szól majd a «világ», ha az angol kisasszonyok egy fiatal nemest lakótársként tartanak maguk között?

— Hm — mondta Robert Wright — de egy igazi szolgára, aki fát aprít a konyhának, a molnártól elhozza a liszteszsákokat, a növendékek csomagjait pedig a hajóról, szüksége van csak az Angolkisasszonyoknak is? ! Ebben csak nem talál majd senki kivetnivalót?

— Nem tudunk még cselédet fizetni — mondta Mária kicsit elcsodálkozva és mégjobban csóválta a fejét, amikor az ifjú minden további szó nélkül mélyen meghajolt, kalapja tollával végigsöpörte a padlót, és

eltűnt. Este azonban visszajött : megnyírt hajjal, barna bőrzekében és ormótlan flamand facipőben, hat lábnyira megállt Mária előtt és azt mondta :

— Mától fogva Jack Morris a nevem és a leghívebb szolgátok vagyok, akinek kvártélyt és kosztot kell csak adnotok. És engedelmet, hogy élete fogytáig értetek dolgozhasson.

... Így történt...

Jack Morris tehát a sor végén vándorol velük Fűszálat rágcsál vagy pedig halkán, boldogan maga elé fütyül, a lovat gondozza, kvártélyt keres az országúmenti nagyon rosszhírű fogadóokban, vagy pedig, ahol közel s távolban semmi fedél nincsen, este hatalmas tüzet rak egy-egy csendes erdőszélen, az őszi esen ködös és tarka völgy mélyén. Segít vacsorát csinálni, a kihamvadó parázs mellett pedig még őrt is áll, felhúzott pisztolyát térdére teszi, kardját, melyet mostani szolgakorában inkább csak a csomagban hord — a nedves fűbe teszi és végtelen, csillagokkal tele-teleszórt az őszi ég fölötté. Mellette Lee főtisztelendő úr fekszik a tűz mellett, kabátba burkolózva akárcsak Robert, a fegyvere mellette, és még mindig breviáriumban lapozgat. Túl-
 nan pedig, az erdő védelmében, fenyőörözsén és a talaj fagyasztó nedvessége ellen magas páfránycsomón alszik az öt asszony, kabátjukba és takarókba süppedve. Nem, Robert nem cserélne többé a nagy tengerjárókkal, Drake-kel és Raleigh-vel, gyerekeveinek körülrajongott hőseivel. Szebb annál ez a különös utazás, félig zárándoklat és félig csavargás Brüsszeltől Trierig, Lotharingián át Nancyba, mindenütt csapatok és csöcselék között, gyalog és lóháton, lármás kocsisorok és vég-

telenül áradó menekülő csoportok mellett, Elzászban a Rajna mentén, le a síkságra, amely tele van lecsupaszított gyümölcsfákkal, elhagyott szőlőkertekkel. Breisach vára őrzi a meredek dombról a folyamot, végnélkül, bozótosan és mocsarasan terjeng a Rajna láposa, ahol barátságtalan csöcselék húzza meg magát — a folyó balpartján, a Sundgaun át Bazel felé vonul a kis csoport.

Kicsit megpihennek a büszke és dúsgazdag kereskedővárosban, mely hét nyaktörő dombon trónol a Klára-előváros pompás hídja fölött, a székesegyház magasan áll a Rajna fordulójánál s amit Henrik, a szent császár épített: ma a reformáltaké, zwingliánus prédikátorok járnak ki-be az aranykapun, és Máriának az angol haza egész nyomorúsága eszébe jut, amikor a keresztút szétvert képeit látja. Aztán tovább visz az út délkelet felé, a hegyek közé. A soha nem látott mesés hegyeken hófehéren és üvegkéken csillog a hó és üres legelők, szörnyű zuhatagok mellett haladnak, és nemsokára mást sem látnak, mint havat és ismét havat, mert már Mindszentek is elmúlt és az ádvent felé közelednek. Az út egyre szörnyűbb lesz, jég és hófúvás takarja el; Szent Gotthárd mégegyszer vigasztaló pihenést nyújt, de a holtrafáradt lovat ott kell hagyniok és az iszákokat a hátukra csatolják. Aztán az olasz tavak jönnek, a táj megint zöld lesz, és a hegyek végtelen megányossága után a síkság nyüzsgő városokkal, örökké eleven országutakkal van tele. Comóból Milánóba mennek Borromei Szent Károly püspök sírjához, a toszkán földön Piacenza felé, Bolognából Anconába és Loreto, Miasszonyunk csodálatos

házához, melyet angyalok tartanak. Ó, százötven mért-föld fáradalmas utat tett meg Mária, hogy a Szűzanya megvigasztalja a kegyhelyen, de amikor ott térdel a zarándokok lármás nyüzgésében, akik a földet csókolják körülötte, térden csússzák körül a szent helyet és kitárt karokkal mondják imáikat, Mária egyszerre sohanem ismert gyávaságot érez, amely egyre csak növekszik és növekszik a sötét téli reggelben.

A testvérek halkán kérdezzetik, hogy mi történhetett édesanyjukkal — az út elején még ő volt közöttük a legboldogabb. Hogyan újjongott, ha Isten világának pompáját látta, a folyamokat és sziklákat és vízeséseket, a meghitt, őszien tarka völgyeket és elrejtőző patakokat, a magányos fák hatalmas méltóságát, a távoli gleccsereket és a naplementék örökkön megújuló glóriáját . . . Hangja túlszárnyalta valamennyiükét, ha énekelve vonultak tova és énekelve pihentek meg a tűz mellett. Fékezhetetlen volt tréfás kedve, amellyel átsegítette valamennyiüket a legkalandosabb fogadók kínos meglepetésein. Most pedig csendes, sápadt és egész nap nem szól egy szót sem, egyetlen szót sem. Nyomottkedélyű hallgatással vágnak keresztül Umbrián, a lábuk sebes, cipőjüket nyomorúságosan elhasználták és a koszt, amit útközben kapnak, szinte élvezhetetlen ; a söntések sehol sem voltak még ilyen elviselhetetlenül mocskosak. Jack Morris olyan, mint egy elvadult kutya, akit feldühít a kevés alvás, mert ezekben a szörnyűséges rablóbarlangokban el sem mer mozdulni úrnője oldaláról és az éjszakát a küszöbén tölti, hátával támasztva az ajtót. Mindezt elviselné kint tengeren, perui spanyol aranyhajók között sem lenne jobb az élete,

de hogy a csodálatos asszony, a legbátrabb, amilyen nincs több (— és a legszebb valamennyi között, teszi még halkán hozzá —) ebbe a fájdalmas és sötét hallgatásba roskadt és már észre sem veszi, meg se látja, az már több, mint amit elviselhetne. Lee főtisztelendő úr csöndesen gondolja: «Lám-lám, asszonyok ők mégiscsak, akik ne vállalkozzanak hőstettekre». De hangosan óvakodik ezt kimondani.

S egyszerre hangos kiáltással megállást jelzett Mary Poyntz, aki az élen haladt, mélyen odalent a közelgő esti város fölé, egy kupola hatalmas íve emelkedett a karácsonyi csillagok messzeségébe. Mindnyájan elcsodálkoztak, amikor Mária lassan letérdelt és mélyen meghajolva megcsókolta a földet. Amikor továbbmentek, Mária halkán, hogy senki más nem értette, mondta Winifrednek: «Alávettem magam az apostol akarátának, és tudom, hogy nem fogom könnyen elviselni».

A szentestén érkeztek meg Rómába. A város ezer fényben lángolt. Minden nemzetek zarándokai árasztották el a tereket, diadalívek és virágfüzérek himbálóztak egyik erkélytől a másikig, a processzió, középen a pápával, énekelve és imádkozva áramlott a Laterán felé, prelátusok és gárdisták, barátok és nagyurak, fáklyavívők, koldusok, klerikusok, utcakölykek, lovasok, gyaloghintók és kocsik tömték tele fulladásig az utcákat és utakat, és az örök város valamennyi harangja ostromolta a csillagos eget. Senkisem vette észre a néhány halálrafáradt, hallgatag zarándokot, az általános áradatban. Mária, mielőtt szállást keresett volna, a Szent Péterbe ment, majd az Al Gesuba, s két óráig térdelt Szent Ignác sírjánál.

A Ponte Sisto mellett, az angol kollégiumban találtak kvártélyt. Most aztán elő kellett szedniök a ajánlóleveleket. A szentéletű kármelita ismét a Vatikánban lakott és már szent István napján magánkihallgatást eszközölt ki a Szentatyánál.

— Isten alkalmas időben látta gondját Egyházának — mondta a pápa barátságosan és jóságosan, s kíváncsian nézte a lábainál térdelő angol zarándoknőt. Mária munkája minden dícséretet megérdemel s a pápa boldog, hogy annyi főúri származású asszony sereglett zászlója alá.

Ragyogó szemekkel ment vissza Mária a szállására. «Sohasem gondoltam volna, hogy ilyen gyorsan fog menni» — mondta a testvéreknek és azok azt sutogták egymás közt: «A pápa sem tudott ellenállni Mária varázsának».

De rosszul ismerték Rómát.

Néhány nap múlva becsomagolták gondosan a zarándokruhát és újra felvették ruhájukat: a fehér homlokszalagot, a hosszú, fekete selyemkabátot, amely a szűk főkötőtől egészen a lábukig ért. Az utcákon hangosan kiáltozva álltak meg előttük a rómaiak, akik pedig a föld urainak, valamennyi országának viseletéhez hozzászokhattak: a turbánhoz és kaftánhoz, a barna, fekete és sárga arcszínhez. Tenyerükbe csaptak, fejüket rázták, szinte elállták előttük az utat és a gyerekek uszályként követték őket, ahol csak mutatkoztak. Hiszen bolond dolog is volt ez: apácák, szemmel láthatóan igazi apácák — mert mi a csodának viselték volna másképp a homlokszalagot? — akik fátyol nélkül és gyalog jártak az utcákon, ahol kíséret nélkül és más-

ként, mint gyaloghintóban, senki asszony nem mutatkozhatott! A különös idegenek vastag imakönyvvel jártak a templomba és már messziről lehetett látni rajtuk a nemesi származást. A kórus rácsánál álltak, vagy ültek, szemmel láthatóan együtt imádkozták a szent officiumokat — amit csak apácák tudhatnak — az utcán azonban nem nagyon húnyták le a szemüket, hanem tiszta ártatlansággal nézték a sürgést-forgást, sőt még az üzletek előtt is megálltak, az árak felől kérdezősködtek, a gyerekekkel pedig beszélgetni kezdtek. Bolond dolog volt, meg kell hagyni! Nem laktak kolostorban, hanem egy egészen egyszerű fogadóban, de ott is csak egyszer ettek napjában és zárt ajtók mögött a litániákat énekelték. Mindezt pedig betetőzte, hogy egy pap is volt velük, meg egy ifjú szolga, aki még az utcán is kísérte őket, mint egy apród, az imakönyvüket hordta és ebédet hozott nekik. Ugyan melyik eretnek országból jöttek ezek, ahol senki sem tudja, hogy mi illik a szerzetesi tisztességhez?

Henry Lee főtisztelendő úr nemsokára már nem szabadulhatott a látogatóktól és főleg a papi vendégektől. Figyelmeztették, hogy furcsa hölgyei a lehető legkínosabban és a legneveltségesebben tűnnek föl, s hogy ő magára is felfigyelt már a Szent Inkvizíció, s jól tenné, ha legalább más szállást keresne... Papi urak jöttek, akik hosszú-hosszú beszédbe ereszkedtek Máriával és csodálkozva, boldogan vallották meg, hogy már évek óta a női szerzetekben ők is szükséges újítnak tartják Mária elképzelését. Időszerű és szinte nélkülözhetetlen szerzet lenne ez sok, nagyon sok jámbor leány számára, akik az Istentől megszentelt életre határozták

el magukat, azonban a világban való apostoli tevékenységre is erős ösztönzést éreznek.

És éppen ezek a barátok beszélték rá, hogy ne tegye kockára gondolatának jövőjét azzal, hogy éppen a kétséges pontokat beszéli ki gondolkodás nélkül és állítja közszemlére. Legalább az apácák homlokszalagjáról mondjon le addig, míg meg nem erősítik rendalapítását. Iskoláik és missziós tevékenységük által küzdjenek az általános jó érdekében és csak azután, lassan, lassan hozakodjanak elő azzal, hogy intézetüket mint szerzetet akarják elismertetni.

Feleletül Mária emlékiratot tett elébük, melyet éjjel-nappal diktált Winifrednek és melyről sok másolatot készíttetett. A Szentatyának tisztán kell látnia — mondotta. A Szentszékkal nem játszhat eltakart kártyákkal. Isten Egyházának legfőbb tanítója és pásztora jogot tarthat arra, hogy minden fenntartás nélkül megtudhassa, amit a Szentlélek az ő érdemtelen leányára bízott.

És ott állt szépen megrajzolt betűkkel :

«Alázatosan kérjük Szentségedet, erősítse meg szent hivatásunkat azzal, hogy mostantól fogva apácáknak jelent ki bennünket . . . vegye különleges védelmébe egész közösségiünket és ne engedje meg, hogy a megyéspüspökök, vagy bárki más jogos hatalmat gyakoroljon fölöttünk, vagy pedig fölöttes hatóságunk legyen.»

— Mother Mary semmit sem hallott még az egyházjogról? — kérdezte a páter felsóhajtva. — Sem pedig a tridenti zsinatról? vagy a női szerzetek érdekében létesített reformokról?

— Ez nem lesz olyan fontos — mondta Mária vállát vonva. — A Szentlélek erősebb mindezeknél.

Winifred ismerte a kicsi, egyenes ráncot Mária szemöldjei között és a kicsit visszafojtott beszédmodot, és tudta, hogy a páter hiába erőltette a tüdejét. De a pap is értett a dologból és elsietőben halkan sóhajtott maga elé: «*Sancta simplicitas* — a mi jegyzőinkkel és titkárainkkal szemben, *sit venia verbo*, még a Szentlélek is a rövidebbet húzza». S ezt még egyszer kimondta, de már valamivel hangosabban, amikor néhány nap múlva a szent város kancelláriáiban kánoni tárgyalások kezdődtek a kérelem fölött, melyek aztán nem is hallgattak el többé!

Az Angolkisasszonyok otthonosan kezdték magukat érezni Rómában. Meglátogatták a többi női kolostort, ketten a Torre dei Specchi oblátáinál vendégeskedtek, akiknél némely dolgokban rokon szellemre találtak; a félig kolostori intézmény jámbor hölgyeivel felkeresték a beteget és foglyokat, vártak és vártak a kancelláriákon és az előszobákban, kolostorok társalgóiban és a Vatikán gárdistái és kamarásai között. Máriának feltűnt, hogy az üdvözlések észrevehetően hűvösebbek lettek, a válaszok rövidebbek és bizonytalanabbak, és kérései egy további audiencia érdekében egyszerűen megfeneklettek. Mi történhetett vajjon?

— Valaki ellenünk dolgozik — mondta Winifred gyötrötten. — Ellenségeink vannak, akiket nem ismerünk.

— Meg kell hallgatnunk a vádakat — mondta Barbara — hogy visszautasíthassuk őket.

De Mária fájdalmasan felkiáltott:

— Miért gondolkoztok ti is ilyen gonoszul és aljasul a Szentatyáról? Azt hiszitek, elítélnének minket a nél-

kül, hogy meghallgattak volna és szembesítettek volna vádlóinkkal? Ó, szégyeljétek magatokat, szégyeljétek magatokat, hogy alantasan gondolkodtok, amikor gyermeki bizalommal kellene lennetek!

Mr. Lee úgy járt-kelt, mint egy beteg, alig-alig evett és éjszaka sokáig ébren volt. Többet tudott, mint amennyit megmondhatott. Egy földijük, akinek jó összeköttetései vannak a pápai kancelláriákkal, a hallgatás száz pecsétje alatt elmondta, hogy az új intézmény ügyében fontos irat érkezett Angliából. Az angol hercegek helyettese írta alá és sok más, bátor és szorgos hitvallóként Rómában igen előnyösen ismert pap. Egy memorandum volt ez, amely hét pontban terjesztette a Szentszék elé a fontosabb ellenvetéseket a furcsa intézmény ügyében, méghozzá nem ellenségeskedésből és gyűlölködésből, hanem a katolikus vallásért érzett felelősségtudatból és aggodásból, mert ez a lehetetlen szerzet csak nehéz és fölösleges terhe lenne a katolikus vallásnak. És a Jézustársaságának páter generálisa, akikhez az angol szüzek olyan előszeretettel csatlakoznának, szintén ünnepélyesen ellenük nyilatkozott, elutasította magától az új alapítás minden felelősségét, mert az Angolkisasszonyok az ő tudta és akarata ellen létesültek és kifejezetten megtiltotta a pátereknek, hogy akár lelki, akár világi ügyekben ezeknek a szüzeknek segítségére legyenek. A Jézustársaságának épp elég ellensége van és épp eleget küzdött hírnevéért, hogysem most beleavatkozhatna néhány hisztérikus jámbor asszony félbolond vállalkozásába.

A római június izzón nehezedett a kőből épült városra. A himlő kitört. Barbara Ward, a legifjabb,

nem épült föl többé. Jóbarátok vitték vissza testvérei közé, de csak meghalni tért haza. Kint sok mindent hallott, amit jámbor körökben Mária és a testvérek ellen beszéltek.

— Itt minden olyan más — mondta szomorúan, amikor Mária és Susan éjszaka az ágyánál virrasztott. — Hogyan is érthetnék meg ezek az emberek, hogy mi van nálunk Angliában? Hogyan érthetnék meg, hogy mi egymás közt is annyit egyenetlenkedünk, hogy a hívők sem bízhatnak egymásban? Azt kérdezték tőlem, hogy igaz-e, hogy mi papi teendőket végzünk, a nyílt utcán prédikálunk, hogy a családokban gyónásokat hallgatunk meg, mert jogunk van megadni az abszolúciót, ha megbánják bűneiket! Képzeld, azt is kérdezték, hogy valóban férjhez ment-e közülünk titokban néhány, amit csak a megbotránkoztatás miatt titkolunk! . . . Sírni és nevetni kell ezen egyszerre . . .

Egy napon Jack Morris a vállán gonosz szúrt sebbel jött haza. Néhány napig seblázzal feküdt, de csak Mr. Lee tudta meg, hogy vad csetepatéja volt egy bíboros embereivel, akik gúnyt űztek belőle, mert az »apostoli amazonoknál«, a »jezsuiták küldöncnőinél« szolgál. A legcsúnyább pedig az volt, hogy ezek a gonosz csúfnevek nem az olasz bandától, hanem az angol papok leveleiből származtak. A fiú elverte a csúfolódókat, de egyikük testébe szúrt a törjével . . . az igazi rágalmazókat azonban nem tudta megkaparintani . . .

Egyik nap Mária azt mondta a testvéreknek :

— Nem bírom tovább. Nem veszítek észre, hogy napról-napra rosszabb ellenünk a hangulat? Tegyenek minket próbára. Engedélyt fogunk kérni, hogy iskolát

nyithassunk, hogy előlről-hátulról megfigyelhessék munkánkat és saját szemükkel láthassák veszélyes és furcsa üzelmeinket.

— Mi csak öten vagyunk — mondta Margaret Horde gyáván. — És még olaszul is alig tudunk, és Barbara...

— Barbara Babthorpe közénk jön Lüttichből — mondta Mária gyorsan. — Két testvért hoz magával és két laikus nővért a mosásra és főzésre, hogy a tanítónők ne morzsolódjanak föl ilyen munkában. És míg a társaság megérkezik, hónapok telnek el. Azalatt a Torre dei Specchi hölgyeitől megtanulunk olaszul is...

Még ezen az éjszakán elment északra a levél. Ugyanaz a kurir egy másik levelet is vitt magával poggyászában, melyben Mr. John Bennet, az angol klérus ügynöke ezeket írta dr. Bishopnak: «A jezsuitanők itt titokban üzik viselt dolgaikat... De ahogy értésemre adták, másképpen sohasem fogják elismerni őket, mint klauzurával. Minden komolyan gondolkodó ember, akivel itt az udvarban beszélhettem a dologról, nevetséges örültségnek tartja az egészet...»

S télen megérkeztek az új testvérek. Nemsokára hatalmas iskola kezdte meg a működést. Összeszedték az utcákon és a tereken a kisleányokat, akárcsak a kegyes tanítórend atyái a fiúkat, és mikor legyőzték a gyerekek első rémületét a különös tanítónők előtt, az iskola szinte magától telt meg.

— Huszonöten spiónkodnak utánunk — mondta Mária testvérének, Barbarának, akinek betegszobája a ház vígasztaló nyugvópontja lett. — Maga Mellino kardinális mondta ezt nekem. Mintha üvegből épült

házban élnénk. A gyerekeknek otthon el kell mondani minden egyes szót, amit tőlünk hallanak, tudják, hogy mit főzünk és mennyit költünk konyhára, tudják, hogy hány darab fehérneműje van mindegyikünknek és tudják azt is, hogy ki keres fel bennünket a társalgóban... De mégis csak szép, hogy nincs semmi rejténivalónk...

Kimondhatatlan a gondja a szeretett beteg miatt, kimondhatatlanok fáradozásai és éjszaka a könnyei. Mert Barbarának már csak napjai voltak hátra, és Mária tudta ezt és tudta, hogy nem segítettek Barbara életén a baráti kolostorokban az eget viharosan ostromló imádságok és misék, nem segített a vastag gyertya, melyet Szent Ignác sírjánál égettek. Al Gesu szeretet-házában a szigorú generális a sekrestyében hirdetésen közölte, hogy az atyák emlékezzenek meg róla szent-miséikben. Mária tudta, hogy a másik parton győzelmet aratnak, de ez nem vigasztalhatta meg. Ó, miért vitte magával a borzalmas útra éppen legkisebb és leggyengébb testvérét, Barbarát! Ez lenne a büntetése? Hogyan fog majd felelni érte, ha Isten megengedi, hogy viszontláthassa még valaha szüleit? A testvérek sok-sok rokona, sógora, akik a római angol kollégiumban tanultak, tisztelettel teli üdvözléseket és imaígéreteket küldtek. A tanítványok kosárszám hozták a virágot és a gyümölcsöt.

Az új esztendőben, január huszonötödikén, aztán meghalt Barbara. Mária elküldte a többieket és egyedül mosta meg és öltöztette föl a halottat. Szinte nem is volt szomorú, hanem inkább különösen ünnepélyes, mintha nemcsak a húga testét tartotta volna a kezében. Csak amikor Margaretnek a baráti papokhoz intézett

imakéő leveleket diktálta, érezte egyszerre, hogy most temeti el az ifjúságát, a kicsi Angliát és a gyerekkort, melyet Barbara gömbölyű, vidám arcában annyira szeretett.

A barátok száma ismét növekedett. Az angol kisasszonyok iskolája igazolta önmagát, a spiónból dicsőítők lettek. Von Hohenzollern német kardinális, akit Mária még kölni kanonok korából ismert, gyakran lépett közbe érdekükben. Trescio bíboros, a szigorú ferences harmadrendi és a salernói hercegérsek, Gimnasio kardinális, a szentéletű Domonkos kármelita barátja, mellettük nyilatkozott. A szent kongregációk elnöke és az angol klérus protektora, Bandino bíboros, egyszer azt mondta barátjának, hogyha papi méltósága nem tiltaná, már régen a lábuk elé borult volna és áldásukat kérte volna.

De Mária mégis nehezebbnek találta Rómában a levegőt, hogy közössége itt szabadon kibontakozhasson. El, el messzire a barátok és ellenségek leskelődéseitől, a kíváncsi tekintetek hálójából, a jószándékú, de használhatatlan tanácsok fárasztó rajából! Nápolyban, a spanyol alkirály és Caraffa hercegérsek rezidenciájában, akik mindketten az öreg, hű Izabella főhercegnő barátai, egészen más eredményt érhetnének el.

És most nagy úton vannak megint. De csak négyen mennek: Mária, Winifred és két hűséges emberük. Május van, de nem Anglia bátortalan, illatos, fehér és zöld májusa, hanem az erős római nyár, veszélyes viharokkal, fehérén izzó porral a kemény utakon és halálos kigőzölgésekkel a mocsaras talajon. Csak néhány skudójuk van, és ezúttal nem ló, hanem egy öreg

számár totyog mögöttük. De amikor a város, a szent és bűnös város hosszú porfelhőben mögöttük marad és a láthatatlan hegyekből érkező hatalmas szél diadalmasan rájuk támad, egyszerre megállnak, mintegy parancsszóra, egymásra néznek és hangosan, ok nélkül, nevetni kezdenek, és egy pillanatra megfogják egymás kezét, mint a gyermekek. Jack megint az egész áldott nap füttyöl, pedig nem füttyölt már másfél esztendő óta.

Meg sem érzik a kétszáz mértföldet az égető kora nyárban! nem árt nekik a rossz víz, a még rosszabb fogadó, a sebes láb, a gyulladt szem, az állandó banditaveszély, s az urak és zászlósúruk csak valamivel jobb csapatai! Tiszta és szabad célt látnak maguk előtt. hosszú, gyötrő elfojtódás után ismét szabadon mozoghatnak, szabadon nyújtózhatnak! Amikor Nápolyt eléri, Máriának természetesen megint baja van, vacog, borzong és izzik a lázban, és mindjárt takarókra, köpenyekre kell fektetniök a házban, melyet egyik barátjuk ajánlott föl nekik, de ami nem áll másból, mint négy falból és egy nyomorúságos tetőből. A számár meglegedetten rágja le a magas bogáncsot a küszöbről. Így talál Máriára egy pap, aki megbotránkozva csapja össze a kezét, lebegő kabáttal elfut és hirtelen rákiált az egyik jámbor életű kereskedő-asszonyra: «Szégyen-nyalázat, hogy magának annyi ágya van ott-hon, egy szentnek pedig a földön kell feküdnie!» S még azon az estén rendes fekvőhelyet kap Mária, amiért azonban számtalan látogatást kell eltűrnie.

A csodálatos kikötőben, a zsákutcákban, a nagy, ragyogó tenger partján, a tarka-barka piacokon szedik össze a mocskos, higany-eleven, lusta utcagyerekeket,

megtanítják őket olvasni, írni, imádkozni, varrni és hímezni. A nép egyrészt gúnyosan nevezi ki őket értelmetlen és fölötté fölösleges fáradozásukért, másrészt csodálkozva, mint a szentekre, bámul föl rájuk. A hercegérsek barátságosan, de meglehetősen elővigyázatosan és távolságot tartva tűri meg őket. A jámbor asszonyoktól, akik az első napon áradozó rajongással robogtak be az ajtajukon, az elkövetkező időben is inkább udvarlást, néha pedig virágot és édességet kapnak, mint használható segítséget. És Margaret Horde, a legnyomorúságosabb kolduló-leveleket kénytelen a lüttichi testvéreknek írni, mert egyiküknek sincs már ép fehéreneműje a fekete köntös alatt. Mr. Lee egyáltalában nem visel már inget a testén, jóformán csak az ajándékba kapott vagy a piaci maradékból összealkudott gyümölcsön élnek, mert még kenyérre és borra sem jut, amit egy józan angol gyomor a végtelenségig nem tud elviselni. És ezt a szent szegénységet nem szabad vidáman minden szakadásból és rongyból elővillogtatni, mint Szent Ferenc fiainak, hanem szigorúan és szégyenkezve el kell titkolniuk, hogy a közösség mindennek ellenére tiszteletet és épülést ébreszsen és legalább félig-meddig erőben maradjon. Mert az iskola nemcsak a koldus-ivadékok szolgálatára van, hanem az elegáns Nápoly kisleányait is magához akarja csalogatni, hogy muzsikálni, latinul olvasni, verset írni és selyemre hímezni tanuljanak, ha ragyogó gyaloghintóban, livrés inasok kíséretében a dombon álló fehér házacskába érkeznek.

Örömnünp, ha a posta néhanapján pár dukátot hoz, de végeredményben mégis csak keveset, mert

Mária tudja, hogy ezt a segítséget a böjtös időkbe is be kell számítani. De jó, a szívük mélyén jó érezni, ezt a hűséget, a követőknek ezt a vas-kitartását, amely nem kérdezi soha, hogy meddig tart így még, hanem egyszerűen kitart, mint viharban a jó védőrség.

— Ez a mi igazi városunk — mondja Mária a testvéreknek és a Vezuv barátságtalan szakadékára mutat. — Szeretem ezeket az embereket, akik egyszerűen a fenyegető veszély oldalában telepedtek meg és minden napjukat a veszedelemre bízták. Ahogy az sem támadhat ellenük, csak ha Isten akarja, nekünk sem ártanak «jóbarátaink» a háttérben. Akkor sem, ha megpukkadnak.

De ha postacsomag jön, a szíve a torkában ver mindég. És hogy a testvérek — akik véletlenül ugyanabban a szobában tartózkodnak, ahol ő és feszülten figyelik — ne lássák, hogy mennyire fél a levelet elolvasni és mégis mennyire reszketnek az ujjai, hogy a borítékot felnyissa, kényszeredetten eltréfálkozik a postással, néhányszor körülmárja a szobáját, száraz virágokat húzgál ki a kancsóból, vagy pedig a leányiskola kézimunka-mintáit vizsgálja elmélyedően, mintha semmi fontosabb dolga nem lenne. Mert Isten nagyon sokat megenged ellenfeleiknek. Lüttichben igen rosszul áll a dolog, de ott a közösségben sem bízhat meg nagyon. Angliában egy, évekkal azelőtt soraikból kizárt testvér az intézet belső életéről «leleplezésekkkel» teli pamfleteket írogat, melyek másolatokban vándorolnak kancelláriáról kancelláriára és akkora felzúdulást és annyi mende-mondát keltenek a jámbor körökben, hogy Ferdinánd hercegérsek ünnepélyes pástörlevélben sze-

mélyesen veszi védelmébe a testvéreket és a támadókat lelki cenzurával és pénzbírsággal sujtja.

És mégis, ennek ellenére is, ősszel a perugiai hercegérsek meghívja őket, hogy iskolát nyissanak a városban. És hosszú útra kelnek megint, hetven mértföldet járnak meg a lázban izzó tengerparton, majd a sabin hegyeken át az umbriai tájra, mely kéken és lilán csillog a kora tavaszban. Assisi Szent Ferenc városában nagy ünnepélyességgel fogadják őket. Teljes ornátusban kivonul elébük az egész klérus, meg kell hallgatniok egy tizenhat strófás ódát, amelyben életüket meglehetősen csodálatosan mesélik el, ahogy azt a püspöki szekretárius költői fantáziája maga elé festette, aztán Te Deum után három püspöki kocsi viszi el őket lakásukba, amelyben magának a szent Koldusnak is öröme telt volna : négy üres fal, akárcsak Nápolyban annakidején, de ezúttal ajtó és ablak nélkül. Itáliában azonban megtanultak már egyet s mást, amit Angliában és főleg a zsíros, kényelmes Flandriában álmodni sem mertek volna. És megtanulják elviselni a hat órás végtelen frázis-sereggel és a lovagias ígéretek hullámverésével teli udvariassági látogatásokat, anélkül, hogy elveszítenék türelmüket. A jó embereknek, akik annyi gráciával lopják Isten és a testvérek napját, ugyanilyen elragadóan kell viszont-udvariaskodni, és még Lennardnak is, ahogy mostanában Robert Wrightot nevezik (mert nevüket valamennyien még könnyebben cserélik, mint a ruhájukat), meg kell tanulnia, hogy keresztényi és angol önuralommal viselje el ezt a hangos, haszontalan és mégis annyira kedves látogató-sereget.

A rossz csak az, hogy a Nápolyban kezdődött erő

fejfájások, melyeket az orvos a szokatlan ottani levegőnek tulajdonított, ide is követték Máriát és nem hagyják el a pompás szélben sem, hanem még barátságtalan, égető gyomorfájással is társulnak, amit már nem titkolhat el a testvérek előtt. Mária szinte már egy sort sem írhat le valóságos görcsök nélkül, minden megerőltetés úgyszólván megnémítja — a posta pedig hatalmasan felnövekedett. Nápolyban hirtelen meghal Susan Rokwood, s Winifred veszi át a ház vezetését, Rómában pedig ezalatt meghal a pápa, a konklávé félelmein is túlvannak: a jó diplomatának ismert Maffeo Barberini kardinálist választották meg VIII. Orbán néven pápának, akit szeretnek, akitől félnek is, aki él és élni enged, költő és merész építtető — hátha nem ad majd sokat az egyházjogászok perpatvaraira? Talán az lenne a legjobb, ha Mária megint Rómába utazna és audienciára jelentkezne. De most kevés a kilátásuk, a német háború változó szerencséje és a mantuai örökségi harc fontosabb a római udvarnak, mint az ő ügyük, és mindent elronthatnak, ha rossz időben sürgetik a döntést. Mária először San Cassianóba utazik, fürdőbe, mert most már tudja, hogy veseköve van. Imádsága meggyógyítja az öreg Trescio bíbornokot, és a könnyen lelkesedő perugiaiak már hangosan és halkán egyformán úgy üdvözlük, mint az új szentet, aki közöttük lakik... Mária tehát még vár. Mit tart kicsinek, mit tart nagynak az Úristen? Gondoskodni kell arról, hogy Margaret Horde szépen kicirkalmazott levelet írjon nagybátyjának esküvőjére — hogy Margaret kibékítő befejezéshez juttassa ifjúkori háborúságát az egyik testvérével, aki kolostorba vonul — hogy

minden ház pontos levél-regiszttert állítson föl. Semmi sem fontos és mégis minden fontos : teljesen mindegy, hogyan nevezzük el a dolgokat.

Ősszel végre sikerül a pápával Frascatiban találkozni. Sem barát, sem ellenség nem tud erről. Mária csak a Szentlélekre és saját szívére meri bízni magát. És most talán a Szentatya szívére is. A Szentatya is ember, és nemcsak egyházfejedelem. A rokoniság csodálatos érzését tapasztalja az éles kék szemű, magas feketeszakállú férfiú előtt, nyíltan és vakmerően beszél hozzá, mint soha még, mióta Rómában van. A pápa válasza barátságos, de határozatlan. Talán a pápa sem teheti néha azt, amit akar. Várnia kell, várni.

— Keresse fel a pápa testvérét, Barberini kardinálist, a bizottság tagját, aki szentéletű kapucinus — mondja páter Lee. — És elsősorban *szerzetes*, nem pedig jogász, vagy pártember. Ő meg fogja érteni, hogy Isten nagyobb dicsőségéről van szó.

Az egyházfejedelem kertjében — amely olyan szabású volt, mint a firenzei kapucinus kert, ahol ki-nevezésének híre érte — egy köpadon, napraforgók és hatalmas mályvabokrok alatt történt az audiencia.

A kardinális gondterhelten simogatta hosszú szakállát :

— Be kell látnia, tisztelendő anya, hogy mi valamennyien, az egész bizottság, mindenféleképpen jóindulattal vagyunk Ön iránt. Hiszen Bandino kardinális mondta — amit Önnek alázatát féltve legjobb lenne, ha meg sem ismételnék — hogy legszívesebben térdén állva kérné az Ön áldását. Tudjuk valamennyien, hogy a mi Urunk a legnagyobb kegyelmekben részesítette

Önt és hogy az élet, melyet testvéreivel együtt él, minden dícséretet megérdemel. De ez még nem ok arra, hogy helyeseljük alapítását. Mi ismerjük Önt, de az angliai testvérekről ennél sokkal több, de éppen nem nagyon épületes hírt hallunk.

— Nem hallanak ilyen híreket — mondta Mária gyorsan. — Csak azt hiszik, hogy vannak. Miért hisz Eminenciád inkább a vádlóknak, akiket nem ismer, mint a mi vallomásunknak, amelyet nem tarthat hazugnak?

A kapucinus kardinális csak fejét rázta :

— Mikor volt utóljára Angliában?

— Hat évvel ezelőtt — vallotta be Mária szomorúan.

— Hát így van! A vádak pedig tegnap és ma hangzottak el! Hiszen saját maga sem ismerheti a legifjabb testvéreket és nem ítélheti meg, hogy ugyanaz a szellem él-e még bennük, melyet Ön ültetett el. Nem tudhatja, hogy időközben mennyi visszaélés csúszhatott közübük...

— Ezt lehetetlenségnek tartom! — mondta Mária izzón. — Ismerem a főnöknőket, akiket magam iktattam még be, s tűzbe teszem értük a kezemet...

— Becsületére válik, amit mond, de minket ennyi nem elégíthet ki — mondta a kardinális bánatosan. — Higgye el nekem, hogy mi szívesebben hinnénk az Ön szavainak. Ön azonban tüzes lélek, mindenkit önmaga szerint ítél meg, és el sem tudja képzelni, hogy vala melyikük valaha megtagadhatná Önt. Tökéletesen megértjük, de más bizonyítékokhoz kell tartanunk magunkat. Az olyan szabású embert csapják be legkönnyebben, mint amilyen Ön.

— Levelek vannak a kezemben — mondta Mária még szenvedélyesebben — a szent Officium elolvashatja egész levelezésünket, és azt kell hinnem, hogy ez részben már meg is történt, hiszen tudom, hogy mennyire nem bíznak bennünk. Én is tudom, hogy mit csinálnak és mit végeznek a mieink Angliában.

— Csak egy részét tudja — mondta a kardinális szeliden. — Nekünk is vannak levelek és dokumentumok a kezünkben, melyeket kipróbált embereink írtak, akik naponta kockáztatják a szent hit kedvéért a vérüket, akik hitvallásukért börtönben is ültek . . . Hiszen Ön jobban tudja, mint mi, hogy mit jelent Angliában papnak lenni . . . Azt akarná ezek után mondani, hogy ezek a jámbor és tudós férfiak, akiknek az Egyház java a szíven fekszik, valamennyien arcátlan és rosszindulatú rágalmozók? Erre még csak gondolni sem merhet, ezt mi el sem hinnénk Önről sohasem, mert ha ezt gondolná, akkor nagyon ingataggá tenné bizalmunkat . . .

— Ó — mondta Mária — nem hiszem, hogy az utolsó száz esztendőben egyszer is megtörtént, hogy ilyen forró harcban álltak volna szemben egymással olyan ügyben az emberek, amiben valamennyien csak Istent keresik és szolgálják . . . Ezt Eminenciád meg nem értheti, bocsásson meg nekem, senki római meg nem értheti, milyen az élet Angliában. Nagy közöttünk a zavar, nincs vezetők, mindegyik párt azt teszi és azt akarja, amit jónak lát . . . Eminenciád maga is tudja, hogy a Jézustársaság atyái, akik több mártírt adnak az angol egyháznak, mint bárki más, mennyire küzdöttek az episzkopátus újra való bevezetése ellen . . .

A mi testvéreinket is konok szóbeszédbe fogták, mintha ők avatkoztak volna bele a dologba, pedig a kinevezést Rómában határozták el... És mindezt csak azért, mert minket odaát jezsuitanőknek neveznek... A hívők nem mernek bízni egymásban, a mi körünkben is hemzsegek az árulók és a spiónok, az üldözés nemcsak mártírokat terem, hanem a legcsúnyább hulladékot is... És ennyi titkosság, csúfnév, hamis nyom, elrejtőzés és rossz szóbeszéd közepette, melyekről senkisémit tudja, honnan származnak, a mi testvéreinkről is sok olyat mondanak, amit a jámbor férfiak az Anyaszentegyház sorsa fölötti aggodalmukban elhisznek...

— De mégsem értesítenék ezekről a dolgokról pecséttel és aláírásokkal súlyosbbitva Rómát, ha komolyan ki nem vizsgálták volna a híreszteléseket — mondta a kardinális szigorúan.

— Én ezt nem tudom és nem is tudhatom — mondta Mária erősen. — Azt azonban igen, hogy a testvéreim jók és azt cselekszik, ami kedves Isten előtt és tudom azt is, hogy az ég megáldja fáradozásukat és sok, nagyon sok minden történt már általuk az Egyház dicsőségéért és javáért. Mutassák meg nekem egyszer a vádaskodásokat és én pontról-pontra fogom őket megcáfolni. Eminenciás uram, lehetetlenség ennyire a sötétben harcolni, csak híresztelésekből értesülve arról, amit ellenünk vetnek! Nevezzék meg az angol testvéreket, akik hitünket beszennyezték, mondják meg a napot, a helyet, a tanukat és én a legszigorúbb nyomozást rendelem el, s ha igaznak bizonyul, kizárok mindenkit az intézetből, aki ilyesmit elkövetett! Mutassa meg nekem, Eminenciád, a leveleket, állítson

engem Mr. Rant elé, mert én is tudom, hogy a levelek az ő kezén mennek keresztül.

A bíboros szelíden elcsodálkozva nézett rá:

— Az ilyesmi minálunk nem szokás, az eljáráson nem lehet változtatni, mert méltányosan és mérlegelve cselekszünk.

Mária összeszorította a kezeit és nem szólt többet. Megértette, hogy reménytelen lenne minden.

— De még valamit meg kell gondolni — kezdte újra a kardinális. — Meg kell gondolni, hasznos-e az ilyen alapítás, ha önmagában véve még annyira jó is? Miért akarják éppen most kérdésekkel és újításokkal felzaklatni a kedélyeket, amikor angol hazájukban és fél Európában a legrégebb, leghitelesebb tradíciók megmentéséért és további biztosításáért küzdenek? Nem lenne fontosabb a nehezen veszélyeztetett régi jót megőrizni, mint bizonytalan kísérletekkel próbálkozni?

— Eminenciád, a régi jót, ahogy Ön nevezi, csak akkor tarthatjuk meg, ha új utakra merészkedünk. Angliát meg akarjuk tartani a régi hitben, ismét apácákat akarunk ajándékozni neki, s ma ez nem megy másként. Nem vagyok vak, Eminenciás uram, nem vagyok önféjű, megértem, hogy minket Rómában sohasem, vagy legalább is még nagyon sokáig, nem fognak megérteni, s tudom, hogy életmódunk a katolikus országokban inkább visszataszító, mint felemelő... Eminenciás uram, most először engedek indítványomból és arra kérem a tisztelendő Bizottmányt, hogy a jóváhagyást csak az északi országokra terjessze ki, ahol az intézet szükséges és lehetséges. Kérem, eszközölje ki számunkra a jóváhagyást Angliában, Flandriában és

Németországban. Ha úgy akarja, akkor csak száz rendtag számára, akiket könnyebben felülvizsgálhatok, akiket a generális főnöknő egyenként tarthat szemmel. És tegye meg ezt már azért is, hogy elnémuljanak ellenünk a többi női szerzet panaszai, akik azt vetik szemünkre, hogy előlük halásszuk el a jelölteket. De ez a panasz is mellettünk szól, mert ha nem törekedne annyi szív a miénkhez hasonló életmódra, akkor a legnagyobb erőlködésünknek sem lenne ekkora számbeli gyarapodás az eredménye.

A bíboros erre azt mondta :

— Merészség. Ön nagyon szereti ezt a szót. Mi nem szeretjük.

— Igen — mondta Mária halkán — és mégis ma és mindörökké ezen dől el Isten országának sorsa.

Nem értette meg a rendkívüli kifejezést, mellyel a kardinális ránézett.

— Vigasztalja meg és erősítse meg Önt a mi Urunk, hogy mindenben az Ő szent akaratát keresse — ezt mondta csak, törődötten felállt, áldását adta az alázatosan letérdelő Máriára és majdnem futva, fejét rázva sietett el.

Másnap reggel megkapta Mária a bíboros kongregáció levelét, hogy ügyét már elintézték : Őszentsége semmilyen feltétel alatt sem engedélyezi az intézetet. Az olasz iskolákat pedig be kell csukni.

— Most megkezdődik a harc — mondta Mária sápadtan és égő szemekkel Barbara Babthorpe-nak. V. Pál leghatalmasabb rokonának, a nép kedvencének, Borghese kardinálisnak írt, — de a levél elküldése halasztást szenvedett. Nem érkezhett döntés, mert

Veltlinben kitört a háború, Szicilia felől pedig a pestis közeledett. Mária támogatást kapott : két nagy teológus, Suarez és Lessius páter hosszú tanulmányt írt az intézetről, hivatkozva arra, hogy az intézet nemcsak, hogy nem ellenkezik az Anyaszentegyház meghagyásaival, hanem éppen ellenkezőleg, hiányt pótol.

Ó, Mária mindent megtett, ami csak szükséges volt. Az iratokat sokszorosíttatta, a kongregáció valamennyi kardinálisának megküldte, de a legkisebb biztatás reménye nélkül. Tudta, hogy a végzet, amely régen a háta mögött áll, mint ahogy a Vezuv fenyegetése Nápoly városa fölött, feltartóztathatatlanul teljesíti kötelességét. Mindennap más templomban látogatta a negyvenórás imát: csodálatos vigasztalása volt, hogy az Oltáriszentségben változhatatlan csillagként sugárzott feléje az Úr, és ezt a fényt annál világosabbnak találta, minél sötétebb lett körülötte. De most már csak bátor kitartásért könyörgött, hogy megmaradhasson az úton, melynek végét nem láthatta. Nem nagyon lepődött meg és senki sem értette talányos mosolyát és bólintását — mintha valami régen tudottat erősítettek volna csak meg —, amikor nem sokkal később az intézet bezárásának dekrétuma is megérkezett. A végzésen az sem változtatott, hogy a kislányok szüleikkel együtt nagy kiáltozással a generális vikárius palotájához és Donna Constanza Barberinihez vonultak. A testvérek összecsomagolták motyójukat és kivonultak a szent városból. S. Marco templomában Mária megegyyszer térdrehullott a titokzatosan tündöklő monstrancia előtt és szívében ezeket a szavakat hallotta : «Ki tudod majd üríteni a kelyhet, amelyet én ürítetek ki?»

— Igen, Uram — mondta Mária hűségesen. — Még nem fáradtam el.

A hosszú úton Nápoly felé szinte egy szót sem szólt. De amikor a testvérek csendes, nyomott hangulatú körében az asztalnál ült s egy vad és már-már haragos naplemente lobbant ki a kikötőben, melynek titokzatos glóriájában most már üres és néma, vidám gyermek-csicsergéstől megrablott házuk is elmerült — egyszerre mosolyogva nézett szét közöttük. Valamennyien visszafojtották a lélegzetüket, mert már nagyon régen nem látták ilyennek az arcát.

— Miért néztek rám mindnyájan ilyen szomorúan? — mondta Mária és nevetett. — Már nem lennénk a régi vidám pajtások, akik tizenhat évvel ezelőtt Hungerford Houseban a nagy játszámra felesküdtünk? Winnie, Jane, Maggie, ti mind, nektek tudnotok kell ezt még! Persze, időközben vénasszonyok lettünk, és ezt voltaképen most veszem észre először, de olyan öregek még nem vagyunk, hogy ne kereshessünk és ne találhassunk új munkát, ha innen ilyen barátságtalanul kidobnak minket. Három napot adok nektek csomagolásra és búcsúlátogatásokra, aztán Németországba vonulunk. Ott van még hely a mi számunkra.

Igen, most megint nagy úton vannak: Mária és Mary Poyntz, Elisabeth Cotton meg a kicsi Hester, és persze Mr. Lee, aki már egészen szürke, — és Lennard Morris. Márton napja van, jéghideg szél fúj az Alpeselek felől, de az utazást nem szabad elhalasztani, mert el kell érniök Münchent, mielőtt Tilly és ellenfelei, a braunschweigi és dán csapatok, Délnémetország felé vonulnának. Graubünden és Veltlin a felkelés lobogó

lángjában égne, a hágókon és az egész lombard síkságon már savoyai, francia, német, svájci és pápai hadinép nyüzsg. Az északolasz hercegi udvarok — melyek valamennyien sógorságban vannak valahogyan Ausztriával és Spanyolországgal és amelyekben, különösen az asszonyoknál, a Jézusról és Máriáról elnevezett páter Domonkos levele szinte egyérvényű a szent evangéliummal — barátságosan megnyílnak az utazók előtt, akik a páter ajánlólevelét viszik magukkal. Firenze, Parma, a Siena melletti Castiglione kastély egymással vetekszik a pompás vendéglátásban és sajnálja a zarándokokat, akik vállalkozni mernek a Német Birodalomba, Európa viharsarkába vezető útra.

Rettenetes az út a téli Lago di Como mellett, át a nagy Szent Bernáton, a behavazott hágón. Nehéz a hófúvás és jegesek a viharok, melyek az Itáliában töltött évek után kétszeresen nyerseks és borzalmasak. Nincs egy krajcárjuk sem, a graubündteni nép katolikus-ellenes, gyakran még a segítséget és a fedelet is megtagadja. Végre elérkeznek Tirolba! Ha legalább egyketten jobban tudnának közülük németül! Néha mintha megértenének valamit, ami körülbelül a plattdeutschra emlékeztet, melyet évekkel ezelőtt Flandriában hallottak, de Mária azt a néhány német szót is majdnem teljesen elfelejtette, melyet kölni tartózkodása alatt lesett el.

Karácsony estén érkeztek Feldkirchenbe. A csillagok a havas hegyek fölött álltak. Hó feküdt vastagon a tetőkön, az utcákon, és messze le a völgybe az éjféli misére igyekvők sárga fénypontjai imbolyogtak a plébánia felé.

— Éppen öt éve, hogy Rómába bevonultunk — mondja Mária. — Ki gondolta volna . . .

Nem, nem, csak nem visszagondolni, csak nem kérdezni! Isten bizonyára tudja, hogy miért történt minden így. Jó, hogy megint katolikus országban vannak, amely mégis egészen-egészen más, mint Itália, ahol sohasem érezhették magukat otthonosan. A plébánia-templom sötét és zezugos, egyszerre égni kezdenek a gyertyák, hatalmas betlehem áll az előtérben, pásztorokkal és bárányokkal, amit a zárándokok még sohasem láttak, jó istállószag gözölög a térdeplő tömegből, a férfiak bozontos kabátjából, felcsendül a rózsafüzér, álmosan és hangosan, félig értett dallamával nyugtatgatva akár egy nagy patak harsogása. Aztán a jezsuita növendékek angyalhangjai kezdenek énekelni, és egy órahosszat megint otthon érzik magukat, az egyetlen katolikus Anyaszentegyház otthonában. Az éjféli mise már régen végetért, a plébánia előtti téren a tömött embercsomó lassan hosszú fényláncokká ritkul, majd eloszlik a sötét kapukban és lent a völgyben, a földöntúlian magas és zöld óriási csillagokkal lángoló karácsonyi égbolt alatt. A betlehemben nagy, zsíros viaszkönnyekkel lobban ki egy-egy gyertya, nehéz lefröccsenésüket hallani lehet az egyre hidegebb csöndben. Az első padban reszketnek az idegenek a fájdalmas fáradtságtól, de hová mennének? Hol kereszenek éjfélikor kvartélyt? Lennard térdepelve aludt el és ifjú, éhségtől és fáradtságtól beesett arca, melyen a szalmaszárga haj egészen a régen nem borotvált pofacsontig bukik le, olyan, mint a Gyermekek körül a fából faragott pásztorfejek.

Valaki megérinti Mária karját: Cäcilie Griesmeierin leányasszony, a plébános testvére, aki az idegen szerzetesnőket az első Kyrie-eleisonnál megpillantotta már és áhítatának alapos rovására hevesen törte fölöttük a fejét. A leányasszony tisztelettudóan sutogva kérdezősködik útjuk és céljuk felől. Nem sokat ért meg feleletükből, csak annyit, hogy Rómából jönnek, és nincs hol meghuzódjanak — és most Lennard is kinyitja jó, éhes, holtfáradt gyereksemeit. Ekkor már eleget tud a leányasszony s két erős karjával úgy húzza föl az idegeneket, hogy öreg, elnyűtt kabátjuk majd szétszakad. «Először enni jöttök velem, ágyunk van elég.» Előretipeg, kék, csuklyás főkötőjét összefogva csontos piros arcán, mert az éjszakai szél élesen fúj az örök jég felől. A túlöklámpás vigasztalóan csillogva táncol előtte, s a többiek úgy követik, mintha álmodnának. Csak a plébánia nagy szobájában, a fehérre terített asztalon fenyőágak között erősen illatozó és gőzölgő tálak között, a gyertyafényben, az alacsony helyiséget tartó, melegen-arany gerenda tetőzet alatt veszik észre, hogy Mária hiányzik. Cäcilie leányasszony az elfogódottan állongó vendégeket gyorsan a kályha körüli padra nyomja és visszafut a templomba. A plébános ezalatt igen különös latinsággal Mr. Leevel próbálna beszélgetésbe ereszkedni, ha mr. Lee egyházi latinját az angolos akcentus és az olasz szótörmelékek nem tennék ugyancsak alig érthetővé.

A jászol előtt már csak egyetlen gyertya ég és valóban ott térdel még mindig az idegen asszony. Karjait kitárja és óriási árnyéka felszárnyal az oltárlépcsőkön. Cäcilie már a kapuban hallja, hogy úgy

sóhajtozik, mintha borzalmasan gyötrődne. Amikor félénken közelebb oson hozzá, látja, hogy fehér arca szinte álarccá merevedett, a könnyek végigömlenek rajta, a szemeit szélesre és rettenetesre kitarja, mint a haldoklók. És megérti a bátor vénkisasszony, aki ért a lélek világához, hogy titok játszódik le előtte, amelynek senki sem lehet hívatlan tanuja. Csak a kulcsot teszi a térdeplő Mária mellé, aki egyáltalában észre sem veszi őt, sietve megint kitipeg, s az ajtót óvatosan épp csak betámasztja. Amikor a vendégek már régen jóllakottan és átmelegedve ülnek a plébánián az üres tányérok előtt — csak Lennard eszik még boldogan, teli szájjal, mert ilyen rendes vacsorát, hússal és sörrel, sok-sok hónap óta nem látott már — és a hatalmas zöld cserépkályha álmosító felhőben árasztja a lágy meleget, jelenik meg Mária a küszöbön, és még mosolyra sem tudja erőltetni magát. Csak a vendégszoba homályában, amikor végre már hatalmas tolldunyhák alatt merülnek el, mer Mary Poyntz, akinek a félelem kiverte az álmot a szeméből, kérdezősködni. De Mária csak annyit felel: «Anglia megtéréseért imádkoztam és sok mindent láttam, amiről nem szabad szólanom».

És a hó kékeszölden derengő visszfényében, amely beömlik az ablakon, a mozdulatlan Mary még sokáig látja, hogy édesanyjuk egyenesen ül az ágyban. Aztán egészen halk zokogást hall, keserves és kétségbeesett zokogást, amelyre ezt a bátor asszonyt sohasem tartotta volna képesnek.

Másnap reggel Cäcilie leányasszony a hosszú, deszkával borított lépcsőkön felkapaszkodik velük a kis kapucinus templomba, ahol a keresztény nép nagy-

misére sereglik össze. Mária mintegy álomban mondja a testvéreknek, arcán az álmatlan éjszaka szörnyű jeleivel: «Imádkozzatok ma minden erőtből szegény Károly királyunkért».

— Veszedelem fenyegeti Őfelségét? — kérdezi a kicsi Hester szorongva, a többiek pedig elfogódottan és tanácstalanul néznek rá. De Mária gyorsan félre-fordítja a fejét, úgyhogy a testvérek könnyeit csak a hangjából hallják: «Testvéreim, ha tudnám, hogy a mi Urunk anyyira szeret engem, mint ezt a boldogtalan királyi lelket, meghalnék a boldogságtól... Ó, milyen rettenetes titok, hogy védtelenül állunk az isteni kegyelem előtt».

Délben már tudja valamennyi jámbor asszony, és leányzó, aki ünnepet kívánni vagy a hosszú búcsújárás után egy jó meleg kortyot inni jön a plébániára, hogy egy eleven szent van a fedél alatt, aki egyenesen Rómából jött és még a Szentatyát is látta, és ha Cécilie leányasszony beszélhetne, még többet mondhatna, de hát tudja, hogy mi illik... És délután Mária egyszerre csak azt veszi észre, hogy a fél egyházközség köréje sereglett, — anyák, és leányok és férfiak, sőt még néhány legény is áll az ajtóban, levett kalappal, mint a templomban, és brummogva, ájtatosan kifelé nyomulnak hamarosan. Az asszonyok nehézkesen beszélnek hozzá, némelyiküknek könny van a szemében, mások kiabálnak, mintha Mária, aki nyilvánvalóan egyetlen szavukat sem érti, süket lenne. Durva, csontos ujjak nyomogatják a kezét, szégyenkezve jó, tápláló holmikkal teli csomagokat tesznek az asztalra és gyakran áhítattal vetnek keresztet. Mária csak egyet ért meg, hiszen olvasni tud a lelkekben: sok elhallgatott

szívbeli gyötrelem tekint rá a szemekből, a kemény ajkokról. Csak egyet ismétel folytonosan: «Én imádkozom értetek, imádkozzatok ti is én érettem». És bátorítóan bólint. De az emberek, akik a lépcsőkön és a földszinti hosszú folyosón — amely már tele van tapodva hóval és sárral — tolonganak és lökdösődnek, mindenkit megkérdeznek, aki kijön: «Mit mondott?» és voltaképen észre sem veszik, hogy nem kapnak feleletet, mert hiszen csak ragyogni tudnak valamennyien, mintha saját szemükkel látták volna a Három királyokat, vagy bebocsájtó levelet kaptak volna az örök üdvösségre. És a várakozók türelmesen szorosabbra tekerik maguk köré a posztót és mint a fatuskók állnak még egy óra hosszat — és később ők is úgy vélekednek, hogy a várakozás megérte a fáradságot.

Hosszú szakállas kapucinusok, jezsuita professzorok, Mehrerauból ciszterciták és prédikátor testvérek érkeznek, akik az ünnepet Feldkirchenben töltik. Furcsa kérdéseket tesznek föl Máriának a háború kimeneteléről, egyikük még a világvégéről is érdeklődik és más mindenféle lelki dolgokról. Aztán csöndben elmennek, kicsit megszégyenítve. De mi az oka ennek? Mert arcuk mégis csak a gyermeké, aki egyszerre telisteli karácsonyi tányért kapott, pedig csak egy kopott garasra vágyakozott. Mária az ájulásig fáradt, nem tudja, hogy mit jelentsen ez az egész processzió, némán eszik még néhány teli kanállal és végül úgy alszik, mint elbágyadt harcos a csata után.

Reggel fuvaros viszi őket Innsbruck felé. Új lodenkabátban vannak valamennyien, az utazósákat Cäcilie leányasszony anyai gondossággal dagadásig tömte

szép tiroli szalonnával, kemény, kerek cipókkal, almákkal és más efféle jó, hasznos holmival. A pap és a testvére sokáig integetnek még a templom lépcsőiről a napfénytől vöröslő hóba és húsvétig a paplakban nem múlik el látogatás a csodálatos zárándoknő története nélkül. Mária pedig továbbvonul kelet felé, késő, de annál édesebb karácsonyi vigasszal a szívében. Az arlbergi hospiciumon, behavazott falvakon haladnak keresztül, ahol Szent Kristóf hatalmasan és tarkán int le a templomok faláról a völgybe, és a Trisannán át, amely tombolva szökik elő a zöldes jégtáblák közül, az Inn mentén tovább.

Az innsbrucki új várban ismét átadhatják Domonkos páter leveleit, melyek nemcsak az ajtókat nyitják meg, hanem Lipót főherceg és szép Medici-hitvese szívét is. A zárándokok felkeresik a Sillgasséban a jezsuita atyákat, üdvözléseket hoznak számukra a római kollégiumból. Csodálkozva örülnek, amikor valóban köszönthetik Artur királyt az udvari templom császársírja alatt. És egyszerre, amikor a karácsonyi díszű sötétből kilépnek, a köd felszakadt a város fölött és a Nordkette hófehéren, ragyogóan villog feléjük a villámkék égből. A főherceg kocsija viszi őket Hallba, ahol a címerekkel díszített ablakokból a kitekintő fiatal leányok fejüket csóválják a furcsa viselet fölött, a gyerekek pedig így énekelnek az udvari kocsi mögött :

«És a szép Claudia,
hejja, hajja, haj,
Domine exaudias . . .»

Aztán lassan, nagy hidegben, folyó mentén mennek tovább. Egy halli polgárleány is velük utazik, aki

az idegen asszonyok varázsának nem tudott ellenállni. Anna Maria Grünwaldin a neve, és jó, hogy végre rendes tolmács is van velük. A klastromban a kedves nővéreknél betegápolást tanult, tud tapasztalatot föltenni és gyógyító szörpöket készíteni — és ez a tudománya mindennél többet ér. Mary Poyntz még azzal is megbízza — az idősebb testvérek kicsi, féltékeny szívdobbanásával —, hogy egyedül ő szolgálja ki Máriát, akit a görcsök és rosszulletek oly borzalmasan kínoznak ismét, hogy naponta alig juthatnak tizenkét mérfölddel előre. És ennek ellenére is akkora nyugtalanság láza izzik benne, mekkoráról eddig egyikük sem tudott és amit a bizalmas útítársak nagyon meggondolandónak tartanak. Észreveszik azt is, hogy Mária minden keserves fáradsága ellenére a szokásosnál még hosszabb ideig merül imáiba, az egyedüllétet keresi, a beszélgetéseket kerüli és mióta ismerik, először siklik el pillantása úgy a testvérek fölött, mintha idegenek lennének. Most nem kérdezősködik a kis Hester fagyadagánata, Elisabeth Cotton köhögése felől, nem vizsgálja meg a pihenőkön a saját kezével a cipőket, Mary Poyntz sebes lábait, elfelejt Mr. Lee breviáriuma felől érdeklődni és nem kérdezi meg Lennardot, hogy éhes-e — és ekkor veszik csak észre valamennyien, hogy mennyire hozzászoktak fáradhatatlan, szinte megszámálhatatlan anyai kedveskedéseihez. A generális anya nagyon beteg lehet, vagy pedig az Úr mutat neki imáiban nagyon különös dolgokat.

Canterbury Szent Tamás ünnepén korai sötétben egy fogadó kályhája körül ültek együtt — Wasserburgtól ismét kocsin tették meg az utat — Mr. Lee röviden

elmélkedett az angol egyház mártirjairól, majd a nap örökké vigasztaló evangéliumát olvasta fel: «Én vagyok a jó pásztor és ismerem bárányaimat, és bárányaim ismernek engem, ahogy az Atya ismer engem és én ismerem az Atyát. És én életet adom bárányaimért. Más bárányaim is vannak, melyek nem ebből az akolból valók. Azokat is elő kell vezetnem és meghallják az én hangomat. És egy akol lesz és egy pásztor». Apró lánggal égett a lámpás az óriási kályha árnyékában, a levegőben az olaj, a füst és a zsíros ételek zavaros szaga szállt. Kint finom, végtelen pelyhekben hullott a hó, mely gyorsan nagyra nőtt az ablakdeszkákon.

— Anna Mária, leányom — mondta Mária hirtelen — micsoda «München?»

— Az a város, ahova most utazunk, ott lakik a választó fejedelem urasága . . .

— És mondd meg nekem, mi az Anger? Vannak-e ott apácák és nem Szent Jakabról nevezték-e el őket?

— Uramisten — mondta Anna Mária ijedten és keresztet vetett — ez bizony így igaz, de ezt még sehonnan sem tudhatta a tisztelendő anya . . .

— Leányom — mondta Mária halkan, hogy a többiek nem érthették meg —, mindketten odamegyünk még egyszer. Engem mint hamis prófétát visznek oda, te pedig soraikba fogsz lépni.

A napok hosszabbodnak és a tavasz a levegőben van már. Az Isaron nem úsznak a jégtáblák és nem jön vad, barna, olvadt jég a hegyekből. Néha már húsvét-kék eget tükröz a folyó. És ha a partokon még nem is tarkállanak virágok, de vasárnap mégis kicsinosított emberekkel vannak tele, akik újra örülni szeretnének

a drága napfénynek. Mert a tél halálosan hideg és hosszú volt. És senki sem tudta már, hogy milyen a zöld rét vagy a virágzó bokor, és úgy emlékeztek az utolsó nyárra, mint a gyerekkorra: — tudták, hogy igaz volt és hogy mások újra át fogják élni, az ő számukra azonban visszahozhatatlanul elmúlt mégis.

— Igen, tavasz lesz megint — Mária szólt így hangosan Elisabeth Cottonhoz, mostani titkárnőjéhez, mióta Mary Poyntz anya az új ház, a müncheni «Paradeiserhaus» főnöknője lett és mindkét keze tele van munkával. — Különös, hogy mennyire más lett a világ, Elisabeth. Mintha álmodnék, ha visszagondolok a karácsonyra. Mondd, emlékszel még rettenetes utunkra a hegyeken át? Isten próbára teszi néha akaratunkat, hogy a készségesség, amelyet előtte hangoztatunk, a számonkérő van-e csak vagy pedig komolyan veheti-e szavunkat . . . Akkoriban mintha szökevények és száműzöttek keltek volna át az Alpokon és nem volt nyugvóhely, ahová a fejünket lehajthattuk volna, — ma pedig alig tudjuk, hogyan legyünk úrrá pompás munkánkon. Irj ismét Lüttichbe, hogy küldjenek még három testvért . . .

Elisabeth anya gondosan új tollat hegyez. Ki gondolta volna, hogy a generális anya így rendbeszedi még magát, fél csoda már ez! Esztendőök óta nem volt ilyen fiatal és erőteljes, gondolja Elisabeth és gyámolatlanul, szeretettől és áhítattól dobogó szívvel néz rá, mint novicia idejében. Hatalmasan és egyenesen ül Mária karosszékében, keskeny, fehér gallérja és fehér homlokkendője keretezi arcának tiszta, friss színét a papi feketében. Olyan, mint egy szép kép, valóban.

De aki a szemeit nézi, minden mást elfelejt : csodálatosak, sötétek ezek a szemek, mélységükben mintha tiszta tűz lenne, egyenesen belelát a szívekbe, hogy szinte vissza kell tántorodni előlük, de tekintetünket mégsem lehet elfordítani felőlük. Mindent tudnak és semmit sem árulnak el ezek a szemek, melegek és bizalmasak, és mégis tiszteletet ébresztők és távoliak, akár egy gyermekkel, akár egy noviciával, akár a választó fejedelemmel vagy valamelyik prelátussal beszél. És megint tud nevetni, Istennek legyen érte dicsőség és hála : mélyen, szívből nevet, mint Lennard. De aki úgy ismeri, mint mi, az első gárdából, az persze tudja, hogy régebben, az olaszországi évek előtt egészen más volt a szája : teli és lágy, most pedig csak egyetlen merész és szoros, de kemény vonás, barátságtalanul kemény vonás néha.

— Álmodozol, ahelyett, hogy írnál — mondja Mária türelmesen. — Azt hiszem, neked fejedbe szállt a tavasz, mint az új bor. Fürgén, fürgén, kedvesem, nincs elvesztegetni való időnk. A választó fejedelem azért adta nekünk ezt a házat, hogy szorgalmasan dolgozzunk benne. A kis német leányok szorgalmasak és ügyesek, örömünk lehet csak bennük. Más iskola ez, mint a római, úgy-e? Ó, bárcsak még tíz, húsz tanítónőm lenne, kétszáz számára is tudnék eleget dolgozni !

Halkan dobol a karszéken és szája megint keményebb lesz. Ó, van elég embere Lüttichben, Trierben, Kölnben, de nem sok haszna lenne belőlük. Mi az oka ennek? A legfájdalmasabb talány, hogy egy lélek, aki elhivatott lehet erre a szent és csodás életmódra, ráléphet erre az új útra, melyet maga az Úr nyilatkoz-

tatott ki előtte Önmaga dicsőségére — és aztán mégsem felel meg ennek a magas hivatásnak, mert lusta, közömbös lesz és ami rosszabb mindennél: gyáva. Milyen furcsa: először szembeszállnak a család ellenállásával, a királyi büntető törvényekkel, elhagyják hazájukat, vakmerőn és nagylelkűn a merészség karjaiba vetik magukat — és aztán, évek múlva talán, elég egyetlen rossz híresztelés, buta fecsegés, valamelyik páter lebeszélő ítélete — és odadobnak mindent, fáradtan és rezignáltan leteszik a fegyvert, vagy pedig kilépnek és vénasszonyos zsörtölődéssel megtörik a többiek friss bátorságát, növelik az általános, fékezetlen fecsegést, amely mint gonosz rovarok felhője duruzsolja körül az intézetet és vonja el őket már-már barátaik tekintete elől is...

Az ablakok a Weinstrasse felé nyitva vannak, éppen az iskolai harang csendül végig élesen a házon. Nagy sürgés-forgás követi az alsó termekben, mintha könyvek és merev szoknyák süstörögnének, aztán már ki is árad a derűs raj a kapun. Mária elnézi, ahogy odalent állnak és futnak, csoportokba-szakadnak, fehér és színes főkötők, fodrok lebegnek a kövér és egyszerű copfok és fürtök fölött, a lépcsőkön ketten arra várnak, hogy Mary Poyntz mother megjelenjen, s akkor megrohanják és bókolvá csókolgatják a kezét. Ó, milyen vadak és védtelenek, balgák és gyengédek és áhítatosak ezek a tizennégyesztendős szívek! Van-e szebb, mint őket szolgálni, védeni és ápolni, tanítani és vezetni? Forró öröm száll magasba a szívében és nagy, sötét szomorúság. Ó, mi az, mi lehet az, ami úgy mutatja be a mi életünket az embernek, mintha merészség és

vakmerőség lenne, mi az, ami ennyi gyanakvást, ilyen gyűlöletet uszít ránk? Egyre kevésbbé tudom megérteni. Életmódunk ujdonság — rendben van. De csak *volt* ujdonság, hiszen tizennyolc év hosszú idő! Amikor elkezdtük, mostani legfiatalabb jelöltjeink mégcsak a világon sem voltak... Nem volt elég ennyi idő, hogy Isten és ember előtt helytálljunk? Nem bizonyítottuk-e be, hogy ez az élet, ez a munka igenis közel áll minden ország asszonyaihoz, kint és bent egyaránt? Mit látnak bennünk még ma is veszedelmesnek és kalandosnak? Hiszen ha békében hagynak, egymás közti testvéri életünk a legtermészetesebb, a legbékésebb, — és az iskolánk, a gyerekekkel töltött életünk sem más! Nem elégedettek-e és hálásak mindenütt a szülők? Nem gyarapodnak-e a leányok tudásban és kegyelemben Isten és az emberek előtt? Nem érzi-e valamennyiünk lelke a hűséges Isten áldását? Honnan hát ennyi ellenségeskedés?

— Tudja-e Elisabeth anya, hogy a mi jóbarátaink, a «jeruzsálemesek» — így nevezik az angolkisasszonyok ellenfeleiket, akik annyira hasznukra vannak abban, hogy kincseket szerezzenek a mennyei Jeruzsálem számára — már a mi választó-fejedelmünknel is szóltak az érdekünkben? Szép, hosszú levelet kapott Őfelsége, amelyben újra fölmelegítették azt a régi káposztát, amit nekünk sem szűnnek meg felszolgálni. És megkérdezték tőle is, vajjon tudja-e, hogy kiket eresztett be szép Münchenébe és tudja-e, hogy nyakig vagyunk az adósságban és kegyességét a hasznunkra akarjuk csak kihasználni?...

— És Őfelsége mit válaszolt? — kérdezi Elisabeth

anya egészen halkan. Ó, alig örülhetnek az új biztonságnak, a tánc kezdődik előlről!

Mária hangosan, a szívéből felnevet:

— A mi választó-fejedelmünk pompás ember! Hogy mit felelt? «Az ördög van ebben a dologban — mondta — az orrára kell ütnünk, nehogy azt higgye, hogy Bajorországot olyan könnyen felülteti.» Válaszul pedig végre folyósította számunkra az évjáradékot, és még hozzá nem ezerötszáz forintot, ahogy először elhatározták, hanem kétezret. Ó, gyermekem, ha Perugiában lett volna ennyi pénzünk!

Elisabeth anya fellélegzik.

— A felség még a befeketítő levelet is elküldte nekem — mondja még Mária. — Én magam persze nem olvashattam el, a Frauenkirche dékánja olvasta föl nekem, de jól tudom így is, hogy kitől származott. Hogy ki volt, drága gyermekem? Nem fontos, hogy maga is tudja. Elegendő, ha ellenségeinkről a mi Urunknak beszélünk és nem az embereknek, az Isten nevek nélkül is emlékezetébe vésheti őket!

Este a közösség idősebb testvérei még egy fontos tanácskozássra ülnek össze. Lee főtisztelendő úr is közöttük van.

— Jó posta érkezett ma — jelenti ki Mária. — Winifred azt írja Nápolyból, hogy a noviciátus virágozik és gyarapszik, úgyhogy azt szinte kell hinnem, jobb is, hogy nincs többé iskolájuk. Tizenkét jelölt jelentkezett, tizenkét cataniai leány. És Sziciliában is letelepedésért folyamodnak. Ez ugyan a dekrétum miatt nem fog olyan egykönnyen menni. De a jelek mégis azt mutatják, hogy intézetünk Itáliában

jobb hírnek örvend és nemsokára ismét jelentkezhettünk Rómában.

Mr. Lee kicsi, nyugtalan mozdulatot tesz.

— De van, ami fontosabb ennél: házat kell alapítanunk Bécsben. Őfelsége, Ferdinánd császár megengedte, hogy épületet ajánljanak fel a ház és az iskola számára. A mi választófejedelemünk elmesélte itteni munkánkat és a felségek úgy látják, hogy szorgos szövetségeseik lehetnénk a tévtanok elleni harcban. Nektek mi a véleményetek?

— Páter Gerard írt — mondja Mr. Lee feleletül és körülményesen széthajtogat egy ívet, amelyet nyugtalanul már összegyűrt mindkét kezében. — Úgy vélekedik, hogy legyünk óvatosabbak az új alapításokkal, inkább egyetlen mintaházat rendezzünk be jól és tökéletesen, ahelyett, hogy fáradsággal és megfeszített erőlködéssel új házakat alapítsunk, még akkor is, ha maga a császár ajánlana is föl hozzá az épületet — teszi hozzá szigorú hangsúlyozással.

— Ezt a bécsi páterek tették a fejébe — mondja Mária közömbösen. — Ez még nem vízió . . .

Mr. Lee egészen komoly marad és megismétli:

— Egyetlen jól berendezett ház, mindazzal a jóval, amit elérhet, előnyben van sok és elégtelen erővel berendezett ház fölött. Tehát csak minél kevesebb alapításra gondolni, a megalapítottakat jól vezetni, hogy látni lehessen, hogy mire vagyunk és mire *lennénk* képesek, ha elég testvérünk lenne. És a testvérek csak úgy özönlenek majd minden ország legjobb társadalmi osztályaiból, ha megerősítik a rendet. És még a mi hazánkból is jönnének . . .

Win Bedingfield anya ugyanezen a véleményen van. A kölni közösség legjobb erőit már különben is elragadta a müncheni alapítás. Lüttichben rosszul mennek a dolgok, mióta Winifred a nápolyi házát vette át. És Trierben is arról győződhetnek meg, hogy nem egészséges dolog, ha a hivatalokat túlságosan fiatal, még iskolázatlan erők veszik át rögtön a noviciátus után.

— Barbara Babthorpe húsz éves volt, amikor St. Omer főnöknőjévé tettem — mondja Mária nagyon biztosan. — Mi magunk sem voltunk idősebbek, amikor művünket megkezdjük. És tudja Isten, akkor nehezebb volt minden, mint ma... Nem tudom, hogy miért vagyunk éppen most olyan elővigyázatosak és kishitűek?!

— Más idők voltak azok. Az első keresztények kora is más volt, mint a ma.

— Más emberek voltak azok — mondja Lee fő-tisztelendő úr is halkán. Egy villanásnyira vidáman és mélázva néznek mélyen egymás szemébe a régi bajtársak.

— Többé már nem tehetjük ezt, generális anya — mondja Win még egyszer alázatosan — az elsők elsők voltak, minden szerzetben így van ez.

— De a bécsi házban mégis megkezdjük a munkát — mondja Mária egykedvűen. — A felségek kegyességét nem utasíthatjuk vissza, nagyon ártanánk vele ügyünknek a jövőben. De a mi páterünk jó tanításait mégis szívünkre vesszük, és okosak és félénkek leszünk. — Vidáman mosolyog páter Lee-re, és a férfi tudja, hogy a játszmát elvesztette. Csodálatos és szent asszony,

de a feje mintha kovaköböl lenne. És a páternek még egy kérdésre felelnie kell : — De miért írta páter Gerard mindezt *önnek* és nem *nekem*?

És erre Mária hangos nevetésben tör ki :

— Legyetek okosak, mint a kígyók, úgye? És aztán még nekünk szegény asszonyoknak hányják a szemünkre ravaszságunkat és cselvetéseinket ! Nem, páter uram, én más fegyverekkel harcolok. Elisabeth, küldjön egy levelet Nápolyba. Winnie anyja lesz a főnöknő, Jane Brown anyja átveszi helyette a noviciátust, Margaret Gennison pedig a főnöknőm lesz Bécsben.

Júniusban az osztrák örökös tartományokba utazik, de mennyire másként, mint ahogy szokott. Lennard morog, amikor az udvari hintók a ház elé gördülnek, hogy egészen Passauig vigyék őket. Linz felé dunai hajón mennek tovább. Csodálatos dolog a végtelen folyón ilyen lassan lefelé úszni, fekete erdők és meredek sziklák vannak mindkét oldalon, végtelen rétek, nedveszölden és borzasan, a part fáin, még a koronákban is, ott tapadnak a kócos, ragadós szakállak, miket a tavaszi áradás hagyott rajtuk. Miasszonyunk ereklyéi integetnek le a lány lankákról, a Pöstlingberg magasra emeli fehér templomát, Greinnél meg kell harcolni a vad örvényléssel a szaggatott sziklafogak csoportjai között. A csillogó júniusi napban pompásan és uralkodón jelenik meg Melk hatalmas rendháza a zöld folyó fölötti sziklákön. A part kicsi, meredek szántóin piros pipacs-csíkok izzanak a fehéren beérő földeken, a vizen át rózsabokrok illata árad feléjük a magas kastélyok kertjeiből. Erdős hegycsúcsokon ősrégi lerontott falak

álmodnak, kecskék másznak fel az omladozó sziklákra, amelyek közt szőlő nyujtogatja indáit a meredek földlépcsőkön. A világ elvarázsolt és meseszerű. Néha hajókkal találkoznak, melyek ár ellen eveznek, szinte mozdulatlanul a nehéz sodrásban, a magasan megakasztott fedélzetről idegenül hallatszik feléjük a férfiak magyar éneke. Tutajok úsznak gyorsabban lefelé, a folyóparti városkák fehér, magasan körülfalazott foltjai között magányos kompok kormányoznak oda és vissza. Most elhagyják Kremset, ahol a jezsuita atyák a császár nevében foglalkoznak misszióval, hogy a titokban még mindig luteránus országot a hitben meggyőzzék. Mária utánanéz a tűnő tornyoknak. Valamit beszélni hallott a hajón. Ó, nehéz titok, hogy Isten ügyét olyan különös fegyverekkel kell szolgálni! Az ifjú császár buzgalma nagy, Isten áldja meg érte. És a keresztény uralkodó joga és kötelessége, hogy kérlelhetetlen szigorral tisztítsa meg öröklött birodalmát az eretnekektől és az Anyaszentegyház iránti hódolatra kényszerítse őket... De Mária még nem felejtette el gyerekkorának mondhatatlan gyötrelmeit és nehézségeit. Ó, hogyan is felejtethette volna el! Itt mások ugyanígy szenvednek — hamis tanítások kedvéért, ez kétségtelen, — de a haza mégis csak haza, és a számkivetés mégis csak számkivetés. A börtönnek, szegyennek és a büntetés pénznek mindenütt egyforma az íze, mert egyforma az emberek szíve is, akár katolikusok, akár eretnekek. Isten legyen irgalmas valamennyiünknek. Most már Klosterneuburgot is elhagyták, magas tornyaival és tetőivel a rőt esti levegő kimondhatatlanul selymes fényében. Lágýabbak, szomorúbbak, puhábbak itt a színek. Mária

a hátsó fedélzet felé fordul. Ime, meredek hegy kel ki ferdén a vízből, csúcsát várkastély koronázza, mely összeszorított ökölként fenyeget a folyó fölött. Mögötte zöld bükkerdő fekszik nyáriasan a hosszú domboldadra. A másik parton azonban sima a táj, akár az asztal, barna rajta a mocsaras nádas, végtelenbe görög a síkság kelet felé, hogy végét nem látja a pillogó szem, és forró szellő árad felénk idegenül, lomhán. Különös, álmodó rezgés fut át Mária testén, odainti Robertet, aki némán elgondolkozva bámul, akárcsak ő, a víz felé. «Ezen a folyón utaztak őseink a Szent Sírhoz, Oroszlánszívű Richárd kíséretében. A te őseid és az én őseim, Robbie. Furcsa, hogy most gondolnom kell erre . . .»

Megint egy idegen ház, idegen város, új arcok. A ház neve : «Stoss im Himmel», és nagy, majdnem új épület még, tizennyolc család költözött ki belőle császári parancsra, hogy helyet adjon az idegen szerzetes nővéreknek, erről beszél az egész város és nem éppen mindenki épül a hallottakon. De a császár akár maga is Bécsbe költözne Burgjából, hogy helyet adjon új barátoknak vagy apácáknak, ezt is tudja mindenki. Inkább elzalogosítja hű városát, Bécset, de nem mond le egy új zárda alapításáról. Az egész udvar három napig várt a nyári Prágába való költözéssel, mert a fenségek még a házszen telésnél is mindenáron jelen akartak lenni. De végül is nem volt valami nagy a látnivaló : néhány idősecske asszonyosság, kopott fekete ruhában, merev gallérban és főkötőben, mint a polgárok özvegyei, és egy szürke pap. Ez volt minden. No, meglátjuk, mit végeznek majd? ! Ők se húzzák ki a szekeret a sárból, melybe a mi szépséges Bécsünk annyi éve

beleragadt ! Hamarabb megteszik még a jezsuita páterek, csudálatos prédikációikkal és okos professzoraikkal, no, és nem utolsónak híres gyóntatóikkal, akik kicsit mindig a gondviselés szerepében tetszelegnek, különösen az Udvarban. Maguk a fenségek is egy ilyen jezsuita atyánál, páter Lamormainnál, gyónnak. Akkor már az öreg karmelita mégiscsak más ember volt, aki Fehérhegynél az ördögbe kergette a cseheket. Őt azonban vissza nem engedné Rómából a Szentatya, hiába jár utána maga a császár. Vajjon páter Lamormain hívta-e az angol asszonyokat? Hiszen ő is csak amolyan bevándorlott. Mintha Khlesl püspök úr nem tett volna amúgy is úntig eleget az ájtatos asszonynépekért ! A St. Nikolausi apácáknak alig öt esztendeje, hogy odaajándékozta a Singerstrasse-i klarissza-zárdát, hogy leányiskolát nyithassanak. A Szent Jeromosról elnevezett testvéreknél pedig megújította az alapító levelet, s most húsz polgárúrvát kell magukhoz venniök kosztra és tanításra. Nehéz pénzekkel járul hozzá, hogy a Himelpfortstrasse-i ágostonrendi apácák újonnan berendezhessék a régi klastromot és új szárnyat is építhessenek hozzá. Gyerekeket is vehetnek magukhoz, akiket erkölcsre és jámborságra nevelnek, mintha csak kolostorfalak számára készítenék elő őket. Nohát, az angolkisasszonyok maradhattak volna ott, ahonnan jöttek, de az a hír járja, hogy titokban «Jézustársasági anyák»-nak nevezik a rendet, s biztosan ezért van minden. Jobb, ha nem beszélünk sokat róluk, hiszen úgyis meglátjuk majd az eredményt ! . . .

A «Stoss im Himmel» új nagy följáratot kap és faragott sugárkoszorút a kapu fölé, amely a szent

Krisztus-monogrammot, az IHS-t foglalja keretbe. Pénzük van elég, a császár évente hatezer forintot bocsát rendelkezésükre, a császárné négyezret. Saját kápolnája nincs a háznak, de a Paradeiserhausnak sincs, Münchenben a messi Miasszonyunkról elnevezett Szent Sír-templomba jártak imádkozni, Bécsben pedig alig néhány lépésnyire van a sarkon a Maria Stiegen. A templom kicsi és szegény, nem mérkőzhet a jezsuiták hatalmas templomával az Udvarban, az új templomukkal a Bäckerstrasseban, amelyet még most is építenek az egyetem mellett, amit néhány év óta ismét a páterek vezetnek. Az angolkisasszonyok temploma elbujhat még a Schottenkirche és az Augustinerkirche mellett is, nem is szólva a Stephansdomról. De a testvérek nem-sokára úgy vélekednek, hogy övék a legszebb templom Bécsben. Egyiknek sincs olyan csodásan kecses méhkasa a toronysisakon. Mintha harang lenne, indákból és túskeágakból szöve, az alkonypír és a hajnalhasadás átvilágít rajta, akár a bíbor a császári korona ívein. Egyikben sincs oly sejtelmes homály, melyben ősi imádságok illata függ kiolthatatlanul, egyiknek sincs olyan mély portáléja a kőből faragott baldachinok alatt, melyek bimbóként feslenek ki a kékes sziklából. Egyiknek sincs olyan hatalmas, magányos csúcsíve odabent, parttalanul áradó hitből szárnyalva fölfelé a hajó és az oltár között... A kezek maguktól kulcsolódnak imára, ha valaki csak rátekint. És éjszaka, ha nem tudnak aludni, lent a halászlépcsők felé a harsogó Dunát hallják, hogy azt hihetnék: a templom világító-toronyként őrködik a nyílt tenger fölött. Szent ez a hely, mindenki megérzi, aki betér imádkozni, tele van

elhallgatott kegyelemmel és ígérettel azok számára, akik még csak ezután érkeznek.

És Mária Stiegen árnyékában kivirágzik az új iskola is. Ősszel Helene Clifford, az iskola rektora, a négyszázadik bejáró növendék nevét vezeti a regiszterbe, akikhez sok kosztos növendék is járul még az erdős környék kastélyaiból és a Thaya mellékéről. A Bäckerstrasse atyái jó szomszédságot tartanak, nem-sokára már dicsérik a szép latin füzeteket, majd a példás templomi éneket, ha ugyan még mindig saját fiúkórusuknak adják is az elsőbbséget — dehát ez nem a vezetés, hanem a hangok érdeme! A császárnő elküldi uvdarhölgyeit a kézimunka-iskolába és megmutattatja magának a legszebb mintákat. Így van ez rendjén, gondolja Mária. A leányok nem sokat tanultak eddigelé. Ha az utolsó nemzedék anyái képzetebbek lettek volna a hitben és az erkölcsben, nem hagyta volna el annyi férj és fiú a szent hitet. Mindenekelőtt tanuljanak latinul, hogy maguktól megérthessék az Anyaszentegyház istentiszteleteit és megmagyarázhasák gyermekeiknek és házuk népének, máskülönben a szent cselekedet babonává, játékká, vagy nyugtalan-kodássá süllyed. Amennyi időt csak áldozhatnak, a szent nyelv tanulására fordítják, s csak az oltár számára készülő kézimunka előbbrevaló ennél. Az atyák azt beszélték, hogy az asszonyok tudása a nagyravágyást táplálja és az erényt kezdi ki? Nincs semmi aggódásra ok, olyan egyetemesnek kell lennie a mi tudásunknak, hogy senkinek sem lesz oka panaszra. Mindez annyira a szívéen fekszik, hogy Elisabeth anyával elküldeti Münchenből a legszebb füzeteket, melyeket tengernyi

munkája közben is maga néz át, hogy a legszorgalmasabb tanítványokat dícséreteivel és színes képecskékkal buzdítsa. «Csak attól félek, hogy a ravasz kis teremtéseknek valaki segíteni fog odahaza, de te biztosan ügyelsz majd erre is», írja Mary Poyntznak.

Ősszel újabb megtisztelő, de veszélyes ajánlat érkezik : nem nyitnának-e házat Pozsonyban is? Pázmány bíboros aki Magyarországon a katolikus újjáépítést vezeti, hallott a munkájukról és úgy érzi, nagyon a szíve szerint dolgoznak, s még császári uránál is kegyesebben gondolkozik. Miért törjék meg fenytéssel, száműzéssel, adókkal és dragonyosokkal az ellenszegülőket? Csak keserű lesz ettől a lélek és titkos, de annál mérgezetebb gyűlölség száll belé. A térdeplő anyák szívébe, a bölcsődalokba, a gyerekek játékába, az ifjúság mulatásaiba költözzék vissza ismét a régi hit, az asszonyok és menyasszonyok ültessék a szívekbe : az új intézményt Isten küldte eszközül a bíbornok tervei számára.

Mária keserű küzdelemben habozik. Mr. Lee elővigyázatosan útravalóul adta leghívebb és legrégibb barátjuk levelét. «Minden észszerűség ellen szól ilyen messzire menni», írja sürgősen és könyörögve. És mégis, — bűn lenne Isten és az emberek iránti szeretet ellen, várni, amikor egy ilyen kapu mögött egy egész ország nyílik meg előttük !

Isten óvjon meg a bölcsességtől, mely a szeretetnek ellentmond. Ó, milyen széles a munkatér és milyen gazdag a felénk integető aratás, — nagyobb nyomorúság minden nyomorúságnál, hogy nincs elég alkalmas munkaerőnk ! Winifrednek ismét küldenie kell valakit, új noviciákat kell nevelni, húszat az esztendő végéig,

nézzen utána, hogy honnan veszi őket. Ő, persze, hallatlanul sok áldozatot kíván ez erőben és egészségben az idősebb testvérektől, de nem kell-e latbavetni mindent, amink csak van? Nem arra szövetkeztünk-e, hogy életünket áldozzuk felebarátaink lelkéért és vagyonunkat az életéért? És nemcsak a fölösleget, hanem még azt is, ami nekünk is szükséges. Kimélte magát a mi Urunk, amikor feláldozta magát érettünk? És hogy a pozsonyi magisztrátus akkora szenvedéllyel védekezik a terv ellen, amint azt barátaink írják, nem jele-e annak, hogy az ős ellenség észrevette a mi Urunk zászlójának közeledését? Karácsonykor megnyílik az új iskola, az öreg dunai erődítmény hatalmas sziklái alatt. Nagy a szaporodás, a megtérések gyorsan és könnyen történnek, a magyar nép gyermekien túláradó vérmérséklete számára sohasem volt meghitt a szigorú kálvinista tanítás. «Igen», mondja Mária örömtől sugárzón a testvéreknek, «Pázmány Péternek igaza van: ha a katolikusok hitük szerint élnének, az állam nyugodtan megadhatná a többi felekezetnek a vallásszabadságot.»

A római felség ugyan nem így gondolkozik, jel-szava: «Compelle intrare», de nagyon büszke az új intézetre, gyakran audienciára kéreti a generális anyát és meghallgatja, amit sikereikről és terveikről mesél. Ilyenkor Mária gyakran találkozik Adolf Michael Althan császári marsallal és Győr várának parancsnokával, aki a felségekkel sokat beszél a cseh ellenreformációról. A gróf maga sem régen tért vissza az Anyaszentegyházhoz, hazájának megtérése fájdalmasan fekszik a szívéen, s fél, hogy a császár túlságos erőszaka rossz vért fog csak szülni. A fehérhegyi vésztörvényszéket

még nem felejtették el, az udvar ne nagyon bízson a német hatalomban, a nép között még rengeteg a titkos lázadó, az urak hallgatnak, de összeszorított öklük a zsebükben. Ediktumokkal nem lehet megnyerni egy nép szívét, ediktumokkal csak az eretnokség nyílt tovaterjedése ellen lehet védekezni. Hallott már az apostoli felség a sok titkos prédikátorról, akik vándor kézművesként, házalóként és kintornásként járnak faluról-falura és terjesztik az új tanokat? «Ártalmatlannokká kell tenni őket», mondja Ferdinánd hidegen. Althan grófnak azonban más a véleménye: «Miért találunk ezek az emberek meghallgatásra? Miért nem kérdezi ezt meg soha senki? Mert a nép szíve és éppen a mi cseh népünk szíve mennyei eledelre éheznek, s aki éhes, nem kérdezi, hogy honnan jön az étel, amit kínálunk. Vagy talán azt hinné valaki, hogy egyrészt a nuncius rettentő szigora, másrészt a császári csapatok sivár élete és dúlása akik esztendő óta a nép nyakán élnek, bárkit is visszacsalogathatnak az Egyházhoz? Nem hívják-e ezeket a horvátokat és lombardokat, ezeket a spanyol seregeket, akiket különösen a fridlandi herceg hívott két esztendeje az országba, szintén katolikusoknak? És mit lát közöttük a mi népünk? Mit tapasztal a saját bőrén? Átkozódást, dorbézolást, fosztogatást és olyasmiket, amikről a tisztelendő anya előtt nem is szólhatok . . .»

— A marsallnak igaza van, — mondta Mária gyorsan. — Munkánk alapgondolata kezdettől az volt, hogy ne vegyünk el semmit az emberektől, ami a szívükön fekszik, a nélkül, hogy valami jobbat ne adnánk érte. Barátságos és szíves szavakkal sokkal többet érhe-

tünk el, mint nyerseséggel és úrhatnámsággal, mert a megzavart és lesújtott lélek sohasem fogja Istent tökéletesen szeretni és sohasem fog sok jót az ő dicsőségére cselekedni. Ha örömmel és szeretettel fogadják el a hitet, nem pedig rettegésből, a büntető igazságszolgáltatásnak engedelmeskedve, a szent ügynek lesz csak javára. Ezért kell zsenge gyerekkorban megkezdeni a munkát, ezért fontosabb a kisleányok katolikus nevelése, mint akár három regiment, akit az országba küldenek a szegény ábrándozók és prédikátorok üldözésére. Mert az isteni szeretet a tűzhöz hasonlít, melyet nem lehet körülkeríteni, s lehetetlent Istent szeretni és isteni tiszteletének elterjedéséért semmit se cselekedni.

— Brávó, brávó, — mondta a gróf — nem megyek többet Lamormain páter udvari prédikációira, hanem inkább önhöz járok iskolába, ha lelkigyakorlatot tart, tisztelendő máter. De, félre a tréfával. Mikor jön el hozzánk Prágába, megtakarítani őfelségének három regimentet, amint épp az előbb mondta? Házat ajándékozok Önnek és harminc személy számára ellátást.

Megkísértés-e ez, vagy az isteni Kegyelem intése? — gondolja Mária furcsán széttépett szívvel, amikor a gróf írásos ígéretével és a felséges úr kegyes megerősítésével a zsebében elhagyja a Burgot. A St. Michael nyitott templomajtájából vigasztalón sugárzik ki az örökmécs a behavazott térre, s Mária egy pillanatra be kell, hogy lépjen. Ó, Uram, lehetek ennyire merész? Nem a Te ujjmutatásod-e, hogy a gróf éppen ma volt az udvarban? Nem több-e ujjmutatásnál, nem a gondviselés műve-e, tisztán, akár egy parancs, hogy leg-

utóbbi nehéz betegsége óta azt hiszi, hogy a mi szegény imádságunk gyógyította meg s ezért megható buzgalommal viseli szíven intézetünk ügyét? Nem láncszemek kapcsolódnak-e itt sorba, olyan világosan, hogy még az én gyáva szememnek is látnia kell? És megy tovább, lefelé a Kohlmarkton és a Bognergassen át a jezsuita atyák nagy kollegiuma felé. Vonakodott-e Xaveri Ferenc, hogy egyedül, — hallod, gyáva lélek: egyes-egyedül! — menjen egy országba, nem, egy világba, amely nagyobb volt Csehországnál és Magyarországnál, a Németbirodalomnál és Angliánál és Flandriánál és Itáliánál? Egyedül, — de Krisztussal a szívében és az ajkán. És meghódította az Ur számára ezt az ijesztő nagy birodalmat, mert Isten szereti a bátrakat. Szégyeld magad, ha azt mondd, hogy nehezedre esik bármi is Isten szolgálatában, mert azoknak, akik szeretnek, minden könnyű. Csak Istenben való bizalmatlanságunk kötheti meg úgy a kezünket, hogy azt hisszük: nem részesíthet bennünket isteni ajándékaiban és áldásában. Az égen számtalan harang zenebonája úszik, iskolásgyerekek futnak elő. Nem angol szerzetesek voltak-e, akik ennek a népnek először hozták el a hitet?

— Angolok hozták országunkba elsőnek az evangéliumot, angolkisasszonyok segítsenek most megőrizni azt, — mondta a bajor választófejedelem, amikor nekünk adta a müncheni házat. Talán vezeklésnek fogadja el Isten a mi munkánkat félrevezetett népünk bűneiért, a mártírok és hitvallók vééréért és könnyeieért, — hogyan is alkudhatnánk, számolhatnánk, hogy nem kerül-e tulságosan sok áldozatba, nem kéne-e lemondanunk

róla? A hű rektoraim azt mondják, hogy az újoncok nagyon fiatalok, nagyon gyengék, az utánpótlás még nem nagyon ért be és tulságosak a terhek... Nem tudom, mért lesz ez egyszerre divatos? — Megáll a szűk, sötét utcácskában, melyben éppen halad, szemben vele egy öreg ház hatalmas, fekete ablaktáblái előtt a hatalmas ablakrácskosarak öblösödnek, a baloldali utolsó ablakon átüt rubinvörösen az örökmécs. Alig volt tizenhét éves a kicsi lengyel herceg, aki egy emberöltővel ezelőtt ebben a házban lakott s akinek hálószobáját a páterek kápolnává szenteltették.

A kapu nincsen bezárva. Felbotorkál a csigalépcsőn, belép a kicsi ajtón, mely mögött az apró szentség fekszik, pompásan és színesen és gyengéden, akár egy kagyló belseje, arany girlandokkal és keskeny, festett virágokkal a mennyezeten. Ahol az ágy állott, mely előtt a kis diák imádkozott és korbácsolta magát, most a kicsi, diszes oltár áll kövér, apró aranyos angyalkákkal. Mária mosolyog, méltó szobája ez most is egy fiatal hercegfőúrnak. Itt feküdt tehát betegen a kicsi Szaniszló és kicsapongó bátyja meg a luteránus háziúr nem engedett papot hozzá. És ekkor Miasszonyunk, Szent Borbála és a menyeyi udvar szállt le hozzá és hozta el neki az Élet Kenyerét ahogy az oltárkép is mutatja... És a kicsi, gyengéd, elkényeztetett ifjú volt olyan bátor, hogy kitörjön aranyos börtönéből, egyedül meneküljön hegyen, vízen át a lovasok paripái előtt, akiket bátyja küldött utána és megtalálja végül vágyva-vágyott otthonát a dillingeni kollégiumban. És most már Rómában az oltárokról int le, a szigorú Alajossal együtt, aki szintén huszonegyéves korában

lépett Isten szentjei közé. Nem, az ifjúság nem akadályozhat meg, hogy Istent teljességgel szolgáljuk. A kedves kápolnában, amely némán tündöklük az örökmécs himbálódzó fényében, hirtelen Mária ifjúságának régen elmerült képe tűnik ismét elő . . .

Ó, a babthorpei park, a titkos őrségek kastélykápolnák mélyén, a lélek izzó, balga gazdagsága, a szárnyak növekvésének ideje! Mária letérdel és elfödi arcát, mert képek és képek tornyosulnak elébe . . . Nem, nem, — amit az okos, száraz emberek beszélnek, nem más, mint balgaság, rövidlátó balgaság! Nagyot kell gondolni az emberekről. A hőst növesztik bennük naggyá, ha bizalommal szól hozzájuk valaki! — Az ifjúságunk szívét ébresztem fel bennem és társaimul rendelt hű testvéreimben ha kicsinyhitű lennék. Milyen fiatalok voltunk, amikor kiköltöztünk hazánkából! Hozzá akarok fogni a prágai házhoz . . . add áldásodat munkámhoz, Szaniszló, kicsi testvérem. Igen, testvérünk vagy, mert mi is a te atyád, Szent Ignác reguláit követjük és olyan néphez készülünk, mely rokonod neked, szláv a vére, mint neked, kicsi szent herceg. — Nagy léptekkel siet a zsidóváros falai mellett, szívét vigasz önti el s a zsidóvárosból nem szólnak hangok, szombat van és Mária siet a Wipplingerstrassen át, ahol még kocsik gördülnek a városháza irányában, a «Stoss im Himmel» felé. Drága templomuk méhkasa most már csak halk árnyék a hulló hó alkonyatában. Winifred utazzon Nápolyból Münchenbe . . . Hatalmassá növekedik benne a kívánság, hogy a régi, első bajtársak leghívebbjét maga mellett tudja. Mary Poyntz vegye át a prágai ház vezetését . . .

Boldogan alszik el és új zászlóbontásról álmodik.

De a május is itt van már, amikor Mária először érkezik Prágába, a mesés Moldva-menti városba, a száztornyú Prágába. A Hradzsín kertjeiből fehér és lila orgona nehéz pompája ömlik a magas falakra, az éjszakák világosak, a nemesség palotáiban hangosak a szerenádok, a tűzijátékok. Középujt fekete várfal-szigetként a leghatalmasabb, de leggyűlöltebb cseh urak egyikének, Friedland hercegének, kastélya fekszik, aki messze északon, Stralsund előtt állomásozik. És eljön a június eltűnnek az orgonák, a királyi kertekben rózsák virítanak a strahovi kolostor-kertekben, a feszes selyemruhás prágai Kisjézust őrző karmelita apácáknál lilomok fehérsége szikrázik és virágzanak a hársfák, mézillatba és méhzümmögésbe merül a város. De Althan gróf háza és szép nagy temploma még mindig üresen áll. Harrach kardinális elleneszegül és a nunciusok is az ő pártjára álltak. «Katolikus ujjaépítés, minden erőből», — ez az ő programja is, hiszen ezért hívott kapucinusokat és jezsuitákat az országba. De a régi hitet vissza kell állítani és vele mindazt a jót, régít, amely a vallási forradalom előtt volt érvényben; a sokaktól annyira megvetett tradíciónak kell ismét kérelhetetlenül jogot szerezni. Az újítóktól szétszaggatott Csehország ne fogadjon be újabb nyugtalanságot szítókat, — még katolikus köntösben sem. Még katolikus asszonyokat sem, akik kalandos, soha-nem-volt életmódot követnek, nyilvános iskolákat tartanak leányok számára, apácáknak adják ki magukat és közben nem törődnek a klauzurával. Hogyan szerezzen a kardinális megbecsülést a tridenti zsinat dekrétumainak, ha saját

városában megtűri ezt a társaságot, melynek életmódja szöges ellentétben áll a szent konzilium kifejezett parancsaival? Ebben a nyugtalan, ellenszegülő országban mindent meg kell tenni a központi hatalmak megerősítésére, — s ekkor ismerjen el egy intézetet, mely még püspöki törvényhatóságát sem akarja elfogadni?

És a híres páter Valerio, a kapucinus provinciális, akit a pápa küldött Milánóból északra, aki tehát a forrástól érkezik, szintén a legsürgősebben lebeszélte a dologról. Mennyi mindent hallott Rómában erről a lehetetlen intézetről! Életfeladatának tekintette, hogy a kereszténységet, és különösen a kereszténység vezetőit, felvilágosítsa erről a csalásról, Itáliában számtalan prédikációt tartott ellenük. Nem más ez, mint hirtelen kitört álarcos eretnokség, asszonyok önkormányzata, ami soha nem volt szokás az Egyházban, hivatalok megvetése, érzelmek veszélyes túláradása, szerzetesi kalandkeresés. És ha már így van ez Rómában és Itáliában, mennyire inkább így van azokban az országokban, ahol a hitet minden oldalról veszélyeztetik, ahol a hagyomány iránti érzék annyira ingadozik, ahol az újnak, a soha-nem-voltaknak áldatlan keresése még a katolikus kedélyeket is megmérgezte...

— Micsoda világ ez, ahol a jó útjában áll a jónak? — mondta Mária, amikor ezeket hallotta, szomorúan. — Fekete viharsarok áll ismét művük nagynehezen ki virágozott kertje fölött. Ó, sokáig nem gondolt a háttérben hallgató Vezuvra... És most egyszerre ismét remegni kezd lábuk alatt a föld.

A bayreuthi püspöknek háromszáz jámbor leányzója van az egyházmegyében, akik Orsolya-zárdában

próbáltak egyesülni. A gondolat azonban elvetődött. Most az jut eszébe Őeminenciájának, hogy akoltalan báránykát a Paradeiserhausnak ajánlja föl. Mindjárt fogadalmasként kell felvenni őket, mert a szent szerzetesi életre érzett hivatásukról már első kísérletükben tanuságot tettek. Cserébe az angolkisasszonyok intézete átveheti a közösség házait. Mária kicsit zordonan nevet, amikor Winifred kétségbeesett levelét olvassa. Szinte tréfás válasz ez újoncokért esdő imádságaira. Őrült lenne azt gondolni, hogy kipróbálatlan, egész más életmódra beállított újoncok ekkora seregével éppen most megterhelhetné munkájukat! Az ajánlat elhárítása akkora vihart kelt Münchenben, hogy szinte veszélyezteti magát a Paradeiserhaust is. Szerencse még, hogy legalább a választófejedelemben megbízhatnak. A müncheni magas klérus szemmeláthatóan eltávolodik tőlük. Családok, melyek az elutasított orsolyákkal rokonságban vannak, sértődötten veszik ki leányaikat és húgaikat az iskolából.

«Majd csak megnyugszanak» — mondja Mária és vonást húz a hiób-hírrrel érkezett levél alá, ami azt jelenti, hogy végleg elintézte a dolgot. Barátságtalanabb azonban az ugyanaznap érkező bécsi posta: Khlesl kardinális, a még mindig nagyon hatalmas bécsi hercegérsek, egyszerre különös érdeklődésével tünteti ki a Salvator-gassei házat. Két kanonok-megbizottja nemrégiben valóságos vizitációt tartott a házban, megmutattatták maguknak a szent regulákat, megvizsgálták az officiumok beosztását, bepillantást kértek a tanulók listájába, résztvettek a tanításokon, megkérdezték a fogadalmasoknak és a ház többi tagjának

nevét és életkorát, és végül mindent ünnepélyesen protokollba foglaltak. Mit jelentsen ez? Szálak húzódtak Prágából Bécsbe. Mégegyszer elolvassa a levelet és hirtelen halkán, alaposan füttyent a fogai között. Hiszen ott áll, olvashatja: «Schuchmayr domkurátor úr azt mondta, hogy a hercegérsek úrnak egyszer meg kell tudnia, hogy milyen közösség telepedett meg egyházmegyéjében . . .» Sancta simplicitas! Lehetséges lenne, hogy mindeddig nem tudott volna semmiről? Nem bíztuk-e az Udvarra hűséges szívvel, egyszerűen, hogy világosítsanak fel minden magas és legmagasabb fórumot? És a császár azt hitte, hogy elég lesz az ő beleegyezése?!

Mária nagyon jól ismeri a világ nagyjait, hogy tudja, mennyire megbosszulhatja magát egy elfelejtett tisztelgés, egy elmulasztott udvariassági látogatás . . . Tudja azt is, hogy Prágában semmisem okozott nagyobb nehézségeket, minthogy a hercegségi palota helyett inkább a Kleinseite palotáiban, Althan gróf barátainál és rokonainál tettek látogatást. Megbocsájthatatlan ostobaságot cselekedtek. Ó, a kicsinyek bölcsességével való közlekedésben, az ifjúság nagylelkűségével való érintkezésben könnyen el lehet felejteni a kicsinyes balgaságokat, melyet a felnőttek között megtörhetetlen törvényként érvényesek!

És a bécsi hercegérsek szorgalmas, de uralkodni vágyó uraság — ezt tudja Mária. Minden kolostor és szerzet nyög a keze alatt, akármilyen gyengéd és nagylelkű is a kezesekkel szemben . . . Hatalmában tartja a férfikolostorokat, mennyire szemet szűrhatott már neki egy hatalmától független női zárda! Annál is

inkább, mert nemcsak becsvágya, hanem egyik legkedvesebb terve az, hogy az elszegényedett és visszafejlődött bécsi női klastromokat újjáélessze és leánynevelési célokra tegye alkalmassá — persze a legósdiabb módon, szigorú klauzurával a gyerekek és az apácák számára . . .

És egyszerre ismét hírek rajzanak, hogy Rómában is ellenük fordult a hangulat. A bécsi és prágai kardinálisok panaszt tettek, hogy nem fogadták el törvényhatósági jogukat, és utasítást kértek, és ez könnyen annyit jelenthet, mint felbolygatni a darázsfészket. Mindezt éppen most, amikor a fanatikus kapucinus a legrégibb ágyúkat vonultatja föl ismét ellenük . . . De a jeruzsálemesek nem tehetnek többet, mint amennyit Isten megenged. Meglátjuk, hogy ki lesz a győztes.

De közben megint gondolni kell egy kicsit számártestvére is, mert a hólyagfájdalmak aggasztóan tűnnek ismét föl. Milyen jó az Éger fürdő körüli végtelen cseh erdőségek csendje ! Késő nyár van, az esztendő legtisztább napjai. A kék árnyalataiban sorakoznak egymás mögé a hegyhátak. Köztük a learatott földeken ott állnak a kalangyák, guggolva, akár az alvó gnómok, ha a rőt aratási hold vándorol a földek fölött. Különös, gondolja Mária, aki vágyódó szívvel merül a csöndbe, különös, hogy levelek vannak, pénz van, sértett magas uraságok vannak ! Hogy lehet az, hogy nem mindenki érti, mit jelent : Isten, egyedül csak, örökkön csak : Isten. A kegyelem segítségével meg akarom javítani életemet, hogy méltó lehessen azt cselekedni, amit Isten végtelen kegyelmével és kegyességével nékem

tenni rendelt. Miasszonyunk álljon mellettem ebben a fordulatban...

Most új nyugalommal és világossággal tér vissza a harcba. Bécsbe utazik, Pozsonyba, Münchenbe, kicsi földalatti lökések reszkettetik alatta mindenütt a földet. Talán legjobb lenne elmenni a földrengés gózába, Rómába. Winifredet nagyon megijeszti Mária terve. Nem hozunk védőt magunkkal, mint a búcsúkor gondoltuk, mert csak újabb és veszedelmes ellenfeleket szereztünk, új ismeretlen vádak hálójába futunk...

— Én is tudom ezt, Winnie — mondja Mária nyugodtan. — Tudom, hogy én is bűnös vagyok ebben. Bár hagytam volna az új alapításokat! Páter Gerardnak ez egyszer megint igaza volt, és igazatok volt nektek is, csak az én kemény fejem az oka mindennek. Igen, de most nem segít, ha a kiöntött tejet siratom, most meg kell ennem, amit kifőztem nektek. Ezt pedig én tehetem meg legjobban. Te tudod, hogy a Szent-
atya jóságosan vélekedik rólam.

— És mit csinálunk most? — kérdezi Winifred gondterhelten. Nagyon jól ismeri barátnőjét és vezetőjét. Senkisé is kér alázatosabban és becsületesebben tanácsot, mint ő, még a legfiatalabb testvér is megmondhatja véleményét, Mária mindenkit tisztelettel, sőt hálával hallgat meg, és végül mégis csak azt teszi, amit jónak lát, még ha az életébe kerül is. És a római útnak könnyen ez lehet most az ára. Az égeri kura jobbat tett a léleknek, mint a testnek, ilyen betegséget, mint ami most egyszerre és ravaszul kitört rajta, nem látott még orvos. Nem tud sem állni, sem feküdni, a karosszékekben ül csak, ha ugyan mértéktelen görcsök-

től rázkódó kuporgását ülésnek lehet nevezni. Mint a kisgyereket, ringatni kell, hogy kicsit elaludhasson, és gyomra már nem tartja meg az étekelet. Nem lehet végignézni, ahogy a rohamok közti szünetekben irományos kis asztalát ágyához viteti és diktál, vagy maga is ír, sorról-sorra, néha-néha ájultan bukva előre.

Szomorú a karácsony a Paradeiserhausban. A gyerekereg lábujjhegyen jár a hosszú folyosókon, tudják, hogy a tisztelendő anya rosszabbul van, mint valaha, a testvérek vörösre sírják a szemüket, az udvartól naponta küldönc jön, aki a választófejedelmi párnak viszi a híreket. Éjszaka nehéz lépések osonnak a lépcsőkön, és Lennard néha egész éjszaka a küszöbön ül kabátjába burkolózva, mint hajdanában az itáliai fogadókban, de pisztoly helyett most rózsafüzért vesz a kezébe, és hűséges szíve tele van csodálatos, kimondhatatlan fájdalommal.

Újesztendő napján a rémület kiáltása fut végig a Paradeiserhauson, mintha a török közeledne, mert Mária az ágyánál jókívánataival összegyűlő konventnek barátságos mosollyal azt feleli: «Bárcsak meghallgatná imáitokat a mi Urunk és a Szűzanya, hogy jól utazhassam, mert ma délben Rómába indulok. Az ember csak egy valamitől félhet: attól, hogy túlságosan fél.» Így beszél a kétségbeesett nővérekhez, barátságosan, de ellentmondást nem tűrően megtiltja a további látogatásokat és Winifred ellentmondását lelki nyugalommal szakítja félbe: «Ha még valamit kifogásolsz, nem vislek magammal az útra». Hosszú listát állít össze a következő idők számára, tele megbízással és intézkedéssel, valakit átszalaszt levelével a választófejedelem

hitveséhez, és délután három órakor, amikor havas fürgeteg zúdul München fölé, mely szinte föl a Frauenkirche tornyáig akarja elborítani a várost, gyaloghintója elhagyja az Isartort. Két testvér és a két barát kíséri.

Az utazás egyetlen gonosz álom. De rosszabb a kísérők, mint Mária számára, mert egész idő alatt senki meg nem tudná mondani, hogy testében tartózkodik-e vagy testén kívül? Szegény, megkínzott testét hallatlan görcsök facsarják, és kicsi tápláléka, mindaz, amit a beteg számára magukkal hoztak, ezúttal nem több, egy kis zsák, levesnek való zablisztnél — nem marad meg benne. Mintha elmerült volna a tompa fájdalmak zavaros és viharos tengerében, ha néha fölmerül, egy hosszú útról idegenül és némán visszatérő utashoz hasonlít. Így aztán mindig csak azt kérdi: «Hol vagyunk tulajdonképpen?» És furcsán megvonaglik beesett arca, ha észreveszi, hogy milyen csiga-lassan vonszolja magát betegszállító hintója a fáradalmas téli utakon. Ritkán van éberen, s ilyenkor szelleme messze előre siet az úton. Hányszor volt már Rómában azóta, hogy hófergetegben sáppadt el mögöttük az Isartor! hányszor feküdt a Szentatya lábainál! hányszor hallotta már jóságos, vigasztaló szavait! hányszor hitte már, hogy kezei között tartja a megváltó dekrétumot! . . . Ó, anynyira világosan érezte ezt, hogy szinte tapintotta a pergament bársonyos szárazságát és érezte a nagy pecsét viaszos illatát! De még csak Innsbruckot sem érték el!

— Én már nem aggódom — mondja Winifred mr. Leenek — Isten kinyilatkoztathatta előtte, hogy

elérkezik Rómába, mert máskülönben már régen nem élne.

És mégis szinte meghaladja az ember erejét hallgatni a gyaloghintó sűrű függőnye mögött a halk, visszatartott nyögést és jajgatást. A négy hű társ szorgalmasan váltogatja egymást, nem szólnak egy szót sem, de tudják, hogy időnként inkább lelkileg, mint testileg kell felfrissülniök. A hintót vívőknek, akiket újonnan fogadnak meg minden faluban, az a véleményük, hogy az utazó társaság egyenesen a bolondok házába megy — mert istenkísértés egy ilyen félholtat átcipeltetni a hegyeken. De rendesen fizetnek, és a többi végeredményben nem tartozik rájuk.

Vannak órák, legtöbbször estefelé, amikor Mária egyszerre magához tér, összeszedi magát és vidám, sokat beszél, kérdezősködik, elbeszéli magának a történeteket, együtt imádkozik a társakkal, — ezekből az órákból merítenek erőt valamennyien. És persze vannak órák, amikor Mária komolyan felteszi magának a kérdést, hogy ne kérje-e a hűséges pátértől az utolsó kenetet. Tudja jól, hogy utipoggyászukban a halotti gyertyát és a halottas inget is magukkal hozták. De nem, így hirtelen végeszakadna a testvérek bizakodásának. Nem, jobb ha nem tudják, hogy milyen nehéz az út az örökkévalóság peremén. Röviddel az elindulás előtt Münchenben egyetemes gyónást végzett. Azóta mindennap úgy veszi magához az Úr testét, mintha utóljára tenné. Néha azt gondolja, hogy mégis utasításokat kellene adnia, ha «a dolog» bekövetkezik, mert a római utat semmiféleképpen nem szabad megszakítani. Ha már ő nem érhet el az örök városba,

harcolja ki Winifred az igazságukat. De ránéz az el-sápadó arcokra és tudja, hogy egyikük sem viselné el ezt a gondolatot. Mosolyt erőltet megint, nevet, ami persze nagyon cserepesen hallatszik és amikor Elisabeth azt kérdezi, hogy «Komolyan azt hiszed-e . . .?» megint csak ugyanazt felelheti: «Nem tudom, kedvére van-e a mi Urunknak, hogy csodát tegyen velem . . . De akkor is, mi baj érhet, akár fedél alatt, vagy akár bokor mögött halok meg, Isten azonban hűségben talál rám...? Testvéreim, életünkben és halálunkban egyformán jó Urat szolgálunk . . .»

Erre megoldódik a hű szemek rettenetes aggodalma és amikor Mária ismét kemény párnáira hull, türelmes mosollyal azt gondolja: «aludjatok csak, pihenjétek csak . . .» — Ó, hűségesek ők mindnyájan, hűségesek talán egész a sírig, de egyetlen egy sincsen közöttük, aki éber szemmel felmérhetné a helyzetet, egyetlen egy sem, aki előtt ne kellene az erősebbet játszania . . . Mindnyájan rátámaszkodnak, mindnyájan csak vezettek és megvigasztaltak akarnak lenni . . .

Igy érkeznek el Rómába. Máriát az országútról egyenesen az ágyba viszik, egyetlen jó ágyába a régi háznak, amely még mindig az övék, de üresen, piszkosan, dohosan áll. Három hétig nem kelhet föl, az első hét után azonban, — amikor élet és halál között ködlött el fölötté a világ, — Elisabethnek papírosívekkel, tollal és tintatartóval kell ágya mellé ülnie és Mária órák hosszat diktál, senki meg nem zavarhatja. Hosszú és pontos tudósítást mond tollba az utolsó húsz esztendő-ről, életmódjukról, munkájukról, tapasztalataikról. Tudjon és lásson mindent a Szentatya, hogy helyesen íté-

hesse meg őket. Miért említsék meg az ostoba vádakat és híreket? ! Életük tényei jobban megcáfolják azokat, mint a legjobb vitairat.

Március első napjaiban nyeri el az audienciát.

A Szentatya sokáig fel és alá jár a kihallgatás után. Milyen különös volt ez az asszony, aki éppen az előbb térdelt előtte, lesoványodva mint egy árnyék, az arcából semmi más nem látszott, mint két óriási, égő szeme ! Milyen alázatosan ajánlotta föl a teljes meghódolást. Mintha most is hallaná a szavait : «A Szentatya csak parancsoljon és én vakon engedelmeskedem, egyetlen szóval nem ellenkezem még akkor sem, ha azt látná jónak, hogy szétromboljam, amit annyi fáradságos esztendőn át építettem . . . » És milyen tántoríthatatlanul hirdette mégis, hogy isteni sugalmazásra cselekedett ! Mit jelentett mindez? Meddő rajongás volna benne is, ugyanaz, ami ezekben a szerencsétlen, erjedő időkben itt is, ott is fellángol? Szentéletű lélek, ez bizonyos, de terve annyira oktalan, annyira minden egészséges emberi értelem ellen való, annyira ütközik a hagyomány minden consensusával, a kánonjogászok és egyházpolitikusok hideg ítéletével, sőt még a hívő nép jámbor érzéseivel is . . . ! A kérdést mégegyszer külön kardinális kongregáció elé terjesszük, Ward Mária nem kívánhat többet. Rossz úton jár végtelen memorandumjaival, a Szentatya maga el sem olvashatja őket, a prelátusoknak sincs ideje hozzá, legjobb lesz, ha az iratokat mégegyszer megrövidíti és a bizottmány két emberének adja át, akik a vádakat is ismerik, — a Szentatya maga még nem tanulmányozta át közelebről a dolgot, ez a Propagandára tartozik, *de minimis*

non curat praetor. Az ügye meglehetősen bonyolult lehet. Ha mindezt megtette, látni fogja az eredményt.

— Még csak el sem akarta olvasni a mi szép memorandumunkat! — mondja Mária porig sújtva a testvéreknek.

Hiába írták tele szívük vérével, gyónásukkal, vallo-másukkal, újjongó hálával a lapokat, — dátumok és paragrafusok sovány kivonatává kell egybeszorítani a dobogó valóságot! És az új bírák maguk is ellenségek: az angol klérus protektora, akinek eszeágában sincs, hogy kedvükért vitába szálljon klienseivel, — és a Jézustársaságának generálisa, aki minden követ megmozgat, hogy kapcsolatba ne hozzák az intézettel, aki minden eszközzel védekezik a fel-felbukkanó gyanúsítás ellen, hogy a Rend érdekközösségben van az új alapítással... Nem választhatták volna ki ügyetlenebbül a bírákat. Vagy talán szándékkal történt így?

Mária protestálni próbál a pápánál, de VIII. Orbánt eltéríteni egyszer már eltökélt szándékától akkora feladat, melyről Máriánál ügyesebb diplomaták is kétségbeesetten lemondottak már.

— Ha olyasmiben bizzuk magunkat az emberek igazságosságára, ami érdekeik ellen szól, látjuk csak, hogy milyen rosszul állunk az igazságossággal... — mondja keserű mosollyal Winifrednek. *Omnis homo mendax.* De mi magunk mások lennénk, Winnie?

De a pápa csak a javukat akarja. Mária hallatlan szívóssága, amivel újra és újra támadásba indul, szinte már elveszett ügyének érdekében, a pápa cézári természetében elismerést ébreszt. Meg kell adnia neki a lehetőséget akkor is, ha minden hagyomány ellenére van is.

Védje meg ő az ügyét, ha megfoghatatlan együgyűségből vagy isteni küldetése fölötti meggyőződésből nem akar vagy nem tud védőügyvédet találni. Álljon szemtől szembe a bizottmánnyal, a teljesen újonnan összeállított bizottmánnyal és mondja el annak, ami a szívéen fekszik. Mert Mária nem az az ember, aki irományok mögé sáncolja el magát. — Természetesen az elmúlt esztendő júliusában szó volt már egy betiltó dekrétumról, amit a nunciusok küldöttek volna szét a püspököknek. Ugye, akkor történt ez, amikor a prágai és bécsi kardinálisok panaszolták föl az ügyet? Azóta semmit sem hallottak a felterjesztésről, talán ott porosodik még mindig valamelyik íróasztalon az ügy. Ez az utolsó vakmerőség talán erőszakot vesz a dolgok eddigi állásán, — ha pedig a bizottmány megerősíti a betiltó végzést, akkor legalább még egy utolsó nagy és rendkívüli lehetőség állt nyitva Mária számára.

Mária mintha csak álmodna... Álom az egész, mint egy csodálatos kaland, melyből felébredve, azt hisszük, hogy tükörképe csak egy régen átélt, távoli valóságnak. Forró a márciusi nap a kertek és szökőkutak fölött, merevek és fényesek a gárdisták alakjai, halkan csikorog lépteik alatt a homok, márványosan hidegek a hosszú oszlopcsarnokok, kettősen visszhangzik Máriának és az ajtóig kísérő Winifrednek a lépése, — ó, mintha a színházat néznék, amit Münchenben és Bécsben játszottak a kisleányok, mintha betanult mozdulattal szorítaná meg Winifred a kezét és mondaná: «Isten áldjon meg!» És most megsuhog egy függöny, a tompított világításban bizonytalanul megvillan egy padló mozaikja, a karszékek alatt piros árnyékot vet

a fehér lépcsőkre a prelátusok bíbora és közöttük fehér és fekete prédikátor köntösben tűnik elő Scaglia bíbornok. Valaki ünnepélyes latin mondatokat mond, az ülést vezető Borgia kardinális jelt ad. Mintha köd mögött látná, veszi észre Mária Barberini kardinális hosszú kapucinus szakállát és elcsodálkozva gondolja: «Milyen fehér lett a szakálla!» Egy pillanatig a napraforgók tányérnyi barnás arcait látja, melyek ama hajdani beszélgetést árnyékolták be bólogatva, — és egyszerre meghallja beszélni a saját hangját. Csak cserben ne hagyja a hangja, napok óta kínos köhögés gyötri, — reggel minden szirupot és szörpöt megivott, amit Anna Grünwaldin a testvéreknek becsomagolt... De rendben megy minden, még a legkisebb karcolást sem érzi a torkában. Mintha valahol messze-messze lenne, hallja a szavait. Néha tompa csodálkozással veszi észre, hogy jobbkeze kicsi mozdulatot tesz, mintha szavait akarná világosabbá tenni, látja, hogy ruhauja nagyon elvászott, — és hallja, ahogy beszél, beszél: «... nem csodálkozom, hogy az Anyaszentegyház nehezen erősíti meg ennyire új tervünket és mély tisztelettel hajlok meg elővigyázata előtt... Tíz évig arra törekedtünk társnőimmal, hogy megtudjuk Isten szándékát hivatásunk felől... A bizonytalanságban eltűrt gyötrelmek és szenvedések akkorák voltak, hogy minden betegséget és fájdalmat, amivel Isten meglátogatott, mint gyermekjátékot álltam meg, amióta úgy tetszett, hogy Isten tudtomra adta akaratát... és nem hiszem, hogy a jövő keményebb lehet... Én nem keresek más dicsőséget, csak azt, hogy halálom órájában hűségben találjon engem az én Istenem. Ha tehát Őszentsége és emi-

nenciátok jobbnak találják, hogy feladjam ügyemet, határozatuknak minden további ellenkezés nélkül alázatosan úgy vetem alá magam, mintha Isten akarata szólalt volna meg. Én magam azonban hűtlen lennék Isten hívásához, ha tervemen változtatnék vagy más cselekednék a helyett. Eminenciátok kezeibe adom át magamat . . .»

A prédikátor-köntös halkán megzizzenve a kapucinus csuha mellé hajlik, Borgia kardinális fejét másik tenyerébe támasztja, mozdulatlanul hallgat a pápai udvar állam-prefektusa. A nap útra kel és alatta a piros baldachin izzik, mint egy vörös rózsa szirma. Mária hallja, ahogy tovább beszél: «Ha csak Isten akarata dönt a magam és testvéreim sorsa fölött, boldog leszek. Nekem és enyéimnek nem sürgős semmi, ami ma meg nem történhet, megtörténik majd holnap. Meg tudom várni az időt és a Mindenható akaratát. Mert az embernek az a rendeltetése, hogy kövesse Istent, nem pedig az, hogy hanyathomlok megelőzze őt . . .» És megállotta ezt az órát is.

— Azt hiszem, — mondta Borgia kardinális egy óra múlva VIII. Orbánnak — Isten akarata Ward Mária ügye és annak elleneszegülni sem nem szabad, sem nem akarok. De az én befolyásom gyöngé, ellenfeleik pedig hatalmasok és kibékíthetetlenek. Nem hiszem, hogy barátaik megküzdhetnek velük. Legalázatosabban kérem a Szentatya engedelmét, hogy visszaléphessenek az ügytől.

— Visszautazunk Münchenbe, — mondta Mária ugyanezen az estén testvéreinek, — megtettem, amit tennem kellett. Kérlek titeket, ne tegyétek még nehezebbé a szívemet, mert azt kell majd hinnem, hogy csak

szegény testemmel, semmirevaló fejemmel és rebellis bensőmmel törődtök igazán, nem pedig legkedvesebb gyermekemmel, a szent üggyel. Nincs pénzünk, Winnie? Nem baj, hiszen kitaláltam valamit, ami nem fogy ki egész úton : amíg nem tagadjuk meg egyetlen koldusnak sem az alamizsnát, vendégek vagyunk a mi Urunk asztalánál.

Furcsa dolog az országúton töltött sok-sok hét után ismét Münchenben, városban lenni. Gyönyörű volt az út, mintha felejtetni akarta volna a téli római vándorlás borzalmait. Mária egészsége szinte új erőre kapott, az utolsó néhány hét, lefelé az Alpokon, majd sugárzó júniusi időben végig az Inn mentén, minden egyes napjával ajándék volt. Hegyek, csillagok, fehér-felhős holdas éjszakák, tisztaságos, hallgatag ég alatt friss napfelkelte, vörös sziklákon porzó fehér vízesések fátyola, völgybe, Isten tenyerébe simuló falvak, — ki hinné, hogy tizenegy esztendő óta háború dúl az országban? Ki hinné, hogy a barátságtalan északi fenyegetés egyre közelebb kúszik? És ki hinné el, hogy néhány tollvonással úgy fojtják el Rómában az ő szent, szeretett ügyüket, mintha karácsonykor neki sem merészkedtek volna a halállal fenyegető útnak, hogy mindent egyetlen, végső kártyára tegyenek föl?

Kívánság nélkül, furcsán kiszakítva éltek a hosszú úton, szinte elfelejtették, hogy mi nagy és mi kicsi, és megértették az örök zarándokokat és csavargókat, akiket a derék polgárok rémületére rabul ejtett ez a varázslat, és akik cél nélkül, otthontalanul vándorolnak esőben, szélben az országban . . . Komolyan itt az ideje megint, hogy nyakunkra vegyük az igát — mondja Mária Winifrednek.

De a vállak mintha valóban elszoktak volna a terhektől, ezt érzik a kötelességteljesítés hosszú, lebegő hídjának két állomása között. Vagy csak azért gondolják, mert egyszerre minden annyira sürgős? Vagy, mert olyan a helyzetük, mint Jóbnak és a küldöncöknek? Hány rossz hírt hordó kurir száguldott el mellettünk a nélkül, hogy észrevettük volna! A nápolyi házat, mely most már olyan régóta noviciátus, felüggesztették. A hercegérsek sokáig tünődött, hogyan találjon kibuvót, de meg kellett tennie, ami a kötelessége. A noviciáknak és fogadalmasoknak hazájukba kellett menniök, szüleikhez. A nemesség könyörgő feliratát, melyben azt írták, hogy «nekünk férfiaknak annyi segítségünk van, hogy nem szabadna elrabolni az egyetlen segítséget az asszonyoktól sem» — elutasították. A nápolyi ház megírta a pápának, vajjon nem tudják-e Rómában, hogy visszatérésük útját az angol hazába a katolikusok ellen hozott törvények lehetlenné teszik? Félig-meddig még gyerekek és az iskola szolgálatában elnyűtt öregek vannak közöttük — mi legyen azokkal? És nem a nápolyi házat éri-e majd a rágalmak minden szégyene, ha először az ő kiutasításukat foganatosítják?

— A fogalmazvány sikerült — mondja Mária sötéten összeráncolt homlokkal. — Most csak azt kell megvárni, hogy a levél el is jusson a címzetthez.

Mert Mary Poyntz úgy tudja, hogy postájuknak valami titokzatos módon nyoma vész és a levelek szem melláthatóan megrongált pecséttel érkeznek meg. A spiónok ismét munkába álltak.

Tovább! Levelek jönnek Flandriából, Isten segít-

sen meg minket ! A lüttichi ház a legnagyobb kereszt a nyakunkon. Mintha a szerencsétlen Praxedis szelleme élne még mindig közöttük . . .

— Szóval megint azzal akarják biztosítani a fönnmaradást, hogy velem szakítani törekszenek és «mérsékelt» regulákat, püspöki fennhatóság alatt klauzurát akarnak behozni ! Megörültek ezek az asszonyok? Megerősíthet valaha is a Szentszék egy rendet, amely egymás között is széthúz? Melyik püspök lesz bizalommal az olyan közösséghez, mely megtagadja vezetőjét és a saját feje szerint akarja megmenteni bőrét? Irj csak, Elisabeth, írj csak . . . Hát ennyire félnek a felfüggesztéstől? Ki mondta, hogy felfüggesztés fenyeget minket északon is? Nem abban egyeztem-e meg a kardinálisokkal, még négy év előtt, hogy munkánkat a Délen földadjuk, mert az ottani egyháziak sohasem érthetnek meg, a hitnek északi csataterein azonban egészen más a feladatunk? Ird meg nekik, hogy félelmük, amely arra szorítja őket, hogy elszakadjanak és otthagyják a zászlót, üres fecsegésen alapul, ami, úgy látszik, nem ok nélkül asszonyi félelmükre számítt, hogy elhatározásra bírja őket. Ird meg nekik, hogy a hűségesekek nagyobb dolgokra is felkészültek. Az úgynevezett felosztási dekrétum hamis okokra támaszkodik, más-különbén nem szóltak volna róla nékem egy szót sem a baráti kardinálisok Rómában? Ha tehát bármit is parancsolnak erre hivatkozva, a mieinknek nem szabad semmiféleképpen engedelmeskedni. Teljes tisztelettel és szerénységgel kérjenek bocsánatot és feleljék azt, hogy tőlem megtudták, hogy a dekrétum értelmi szerzője ellenséges lábon áll velünk : saját hatalmára

támaszkodva, a Szentatya engedélye nélkül, az ügy elintézésével megbízott kardinálisok előzetes tudta nélkül írta azt. Ha püspökök és nunciusok ki is mondják az exkommunikációt, amit nem hiszek, ám cselekedjék. Könnyen találunk ellene segítséget. Nekünk az a sorsunk, hogy szolgáljuk az intézetet és üldözést szenvedjünk el érte, s nem bánom, ha rendkívül szigorúnak találunk is ezért.

— A testvérem, Elisabeth Ward, is a szakadárok között van? Eltépte és lábbal taposta a képemet? — Mária csendesen ül. Elisabeth Cotton halkán kimegy, lámpát hoz, mert az alkonyat betölti már a házat.

A télen volt hat esztendeje, hogy Barbara meghalt. A levél, melyben belépésedet bejelentetted, utolsó öröme volt . . . «Hátha nem rosszindulatból vétkeztek és később meg fogják bánni» — mondja szeliden Elisabeth Cottonnak, aki zavartan, kezében a gyertyával visszatér.

De Mária egész este nem tudja a keresztnévén szólítani Elisabethet . . . «Winifred azonnal Lüttichbe utazik és magával viszi a leveleket. Szívesen adnék pihenést neki, de túlságosan sok forog most a kockán. Én pedig Bécsbe indulok, mert nálunk nincsen nuncius, s nekem tudnom kell, ami Rómában történik.»

Istennek legyen hála, a bécsi házat nem érte még vihar. A császári kegy napja nem sötétedett el. Mintha Khlesl bíboros is kegyesebben ítélné meg a dolgot. Sőt még virágot is ajándékozott májusi oltárunk számára. Az iskola virágzik. Helen Clifford nyugodtan hasonlíthatja össze kisleányait a jezsuita növendékekkel. Latin iskolai drámákat is előadnak, Isten szent meny-

asszonyának, Ceciliának mártiromságát és hasonló szép dolgokat, melyeket Genoveva anya ír a számukra. A bájos kosztümöket a varróiskola maga varrja meg. Az Udvar hölgyei, akik olasz operákhoz és angol komédiásokhoz szoktak, rettentően lelkesen tapsolták meg őket, előadás után pedig édességekkel látták vendégül a csemetéket. Vadonatúj könyveket szereztek a bibliotéka számára, a konyhának pedig egy újonnan föltalált hússütő nyársat, amely rengeteg fáradságtól kíméli meg őket. Ó, csakhogy *ekkora* gondok és *ekkora* örömek is vannak még!

Mária úgy merül el ebben a békésen sürgő-forgó, apró-cseprő gondokkal teli életben, mint egy csillapító, nyugalmas fürdőben. Milyen sokáig nem volt része ilyesmiben! Messze ven innen, nagyon messze, az országutak rémsége és gyönyörűsége, még messzebb a római udvar, a kardinálisok előszobái, a nagy római templomok... És messze vannak a fáradságos hajszák új házak alapítása után, a véget nem érő tárgyalások adakozó, de önző urakkal és jámbor, de büszke dámákkal, akiknek sohasem vigyázhatnak eléggé kívánságaira, ha nem akarnak jóakarót hirtelen veszedelmes ellenséggé változtatni... Itt semminek nyoma sincs. Egyik nap olyan, mint a másik. A lassacskán ősziessen homályos hajnalokon Maria Stiegen felé tartanak, s indulnak már a gazdasszonyok is a nagy piacra, kosárral a karjukon, magas főkötőben még nagyon álomszuszék arcuk fölött. Majd a leányok sereglenek elő, fecsegve és vihogva, némelyik gyaloghintón, sőt még kocsiban is egyesek, legtöbbjüket cselédleány vagy valamelyik rokon kíséri. És a ház zümmög, mint a méhkas.

Mária szobájában ül, melynek ablaka a szűk, magas Salvatorgassera nyílik és pillantást enged a meredek templomtetőre és a csodálatos harangsisakra is; az intézet egyes házainak leveleit olvassa, diktál és imádkozik. Hónapok óta most van először ideje, hogy lelki gyakorlatok régi följegyzéseit olvassassa és rendezgesse, irányelveket és utasításokat foglaljon írásba leányai számára. És ideje van arra is, hogy visszavonuljon az oratóriumba és hosszú órákat áldozzon elmélkedéseinek. Néha kopognak, ha elgondolkozva üldögél papirosai között, az «ávéra» benyit egy-egy idősebb növendék, vagy valamelyik a sok ifjú novícia közül, akik Angliából jöttek át és akiket Winifred a nyugtalan flandriai kedélyek miatt Münchenbe vagy Bécsbe küld tovább. És akkor ott ül Isten kicsi teremtménye izzó orcával a kerek zsámolyon, szégyenlősen lehúnyja a szemét, ujjai sebesen játszanak és kicsi, de ó, milyen fontos kérdéseket dadog, melyek a szerzetesi élet első időszakát megzavarják... Mi a Szentlélek iránti igazi áhítat forrása és milyen penitenciát fogad legszívesebben az Úr... hogyan tehet szert a testvéri szeretetre és a belső elmélyülésre, amely sehogysem akar menni... hogyan fékezhetné meg érzékenységét és hegyes nyelvét... És vajjon elmehe-e egyszer a ferences páterhez gyónni, aki nemrégiben Maria Stiegenben prédikált és aki bizonyára Istennek egyik kiváltságos szolgája, hiszen a szavai szinte összemorzsolták őt...

Ha ügyetlen kézcsókkal, lángvörös fülekkel és mély térdhajtással eltűnnek, Mária sokáig az ajtót nézi még... Gyerekek, boldog gyerekek, akik azt hiszitek

még, hogy csak ebből áll Isten követése! . . . Van-e boldogabb idő a szerzetesi élet első szereteténél, és igaz lehet-e, hogy egyszer valamikor Mária is ismerte ezt az érzést? Boldog, boldog gyerekek, akik még beszélhetnek arról, ami szorongatja őket! Meg lehet ezt tanulni még egyszer?

Mióta Rómában volt, valami szétpattant benne, maga sem tudja, hogyan. Csak azt tudja, hogy a kegyelem erős vizei, melyek eddig minden viharban és üldözésben hordozták, egyszerre elapadtak és most száraz sziklákon, izzón elzárt ég alatt vándorol, mely mögött elérhetetlen messzeségben hallgat az Isten. Mit vétett, hogy Isten elfordult tőle? Hűtlennek találtatott, nem tudta jól megőrizni a rábízott javakat, pusztulás felé halad, mint egy halálraítélt hajó — és vele vannak a hűséges, bízó lelkek is. Minden nap zátonyra futhatnak és akkor minden összeomlik, a többiek szenvednek meg miatta. És mégis, ki a bűnös? Ő, csak ő egyedül. Isten nem akar lehetetlenséget, Isten hű és bölcs tanácsadókat adott melléje, mindent megmenthetett volna, ha határtalan gőgje nem parancsol mást. Hallgott-e valaha is a mások tanácsára? Alávetette-e magát valaha a véleményüknek? Előtte hevernek a cédulák, melyeket St. Omerben a lelkigyakorlatok alatt elméldéskkel és tervekkel írt tele . . . Igen, akkoriban még mindent lehetségesnek látott, azt hitte, hogy a helyes úton jár, és valóban helyes is volt az útja, Isten nem fukarkodott kegyelmével és kinyilatkoztatásaival — és most? Volt-e napjainkban valaha is más kiválasztottság, mint az övé, melynek az lett volna a feladata, hogy angyalok és emberek színjátékául, Isten dicsőségére

terjessze ezt az új életmódot? Mikor játszotta el a kegyelmet? Mikor kanyarodott tévútra az élete? Nem tudja.

Csak azt tudja, hogy a belső világosság, a megzavarhatatlan öröm, mely eddig árkon-bokron feléje világított, most kialudt, nyomtalanul kihamvadt. Talán azért, mert szent és nagy küldetését, a rábízott munkát gőgje, könnyelműsége, mulasztásai, a szakadék szélére vezették. És az Úr így szólt a gonosz szolgálóhoz: «Saját száddal tanítlak ki téged . . .» Ó, hát nem azt gondolta büszkeségében, hogy harminc, hatvan, százszoros aratást hoz az Úrnak, ha elérkezik a betakarítás ideje? És most magasan állnak a vetések, de tudja, hogy föltartóztatlanul közeleg a jégeső fellege. Megszámláltatott, megmértetett és könnyűnek találtatott . . . Esztendőkkel ezelőtt azt kívántam, bár hálnék meg, ha nem működöm áldásosan Isten munkájában. Isten megengedte, hogy éljek. Így büntetett volna meg?

A testvérek épülnek azon a megható szorgalmon, mellyel a generális anya a napi rendet kiosztja — és többet cselekszik ennél. Munkát ad a noviciáknak, föl szolgál az asztalnál, tányért mosogat a konyhában, hajtogatja a fehérneműt. És boldog mosoly nélkül tesz mindent. Mintha egész nap voltaképpen térdenállva kéne bocsánatot kérnie a többiektől, hogy itt van, hogy részese az életüknek, hogy életét az övékhöz kovácsolta, hogy előljárójuk kell, hogy legyen. Megtörténik, hogyha a noviciák valamelyik kérésük vagy útbaigazításuk után a szobát elhagyják, Mária lassan, nehezen letérdel és a padlón vezeklésül megcsókolja a lábuk nyomát — és fájdalmas az alázata . . .

— Milyen ártatlanok még ezek a gyerekek és

hogyan izzanak a tiszta készségességtől! Nincs bennük a bűn nehézsége. Én pedig... Mit tettem a lelkemmel azóta, hogy ifjú volt és tiszta, mint az övék? Ha utolsó római útjára gondol, a borzalmas útra élet és halál között, megborzong az iszonyattól. Örült voltam? Elvette a betegség az eszemet? Hogyan merhettem éppen most a bíró elé állni? Uram, uram, csak egy kicsit légy még türelmes...

Igy telik el az ádvent, mondhatatlan belső sötétségben, a karácsony sem vet fényt a megkinzott szívbe. Mindenszentek óta az öreg, szent kármelita, a császári pár barátja, mint pápai legátus tartózkodik Bécsben, ő talán segíthetne. De az ember elfelejti a beszédet, a szavakat önnön szegény lelke érdekében. Amikor végre Vízkereszt körül annyira van, hogy meg meri törni kétségbeesett hallgatását és a nehéz útra vállal, kozik a Burg felé, meghallja, hogy a kármelita súlyosan beteg. Előreengedik, de az ágy körül sok idegen ember áll és páter Domonkos olyan meggyötrött, hogy Mária akkor sem terhelné, ha csak ketten lennének a szobában. Az öreg kármelita még megismeri, gyengén a nagy, fekete fátylas asszony felé nyújtja a kezét, a többiek tiszteletteljesen hátrálnak előttük és a páter spanyolul, amit St. Omer óta még Mária is ért, azt mondja: «A sötét éjszaka... igen, a sötét éjszaka... áldassék az isteni fenség...»

Szóltalanul köszön és visszamegy a hosszú lépcsőkön, a végtelen folyosókon és amikor a Szent István temető mellett lépdel, harangok vihara szólal meg fölötte és ő tudja: most halt meg a szent. Késő éjszaka jut eszébe, hogy a kármelita «sötét éjszaka» alatt a lélek egyik

kegyelmi állapotát értette, de most ennek sem tud örülni. Végtelenül idegen és közönyös minden. Még a legokosabb, ha lemegy a konyhába és sorra pucolja a testvérek és a növendékek kicsi és nagy cipőit. Így legalább hasznos szolgálatot tehet, hasznosabbat mint a számlálhatatlan üres szavak püspökök és fejedelmek előtt, amikről még egyszer számot kell adnia.

Egyre tisztábban látja, hogy mindez a sok beszéd csak üres szalmacséplés volt. A nunciaturán egyik látogatásán félre nem érthetően közlik vele, hogy Rómában nagyon veszedelmes terveket szönek.

— Akkor engem a sintérek árkába temethettek, — mondja az esti pihenéskor a testvéreknek, — hiszen tudjátok, hogy a Szent Officium nem érti a tréfát, ha valaki egyszer a fekete listára kerül . . .

Valaki a legfiatalabbak közül sírni kezd: «Nem hiszem, hogy megbocsájthatnék azért az Úrnak . . .»

— Ha így gondolkodna, — mondja Mária szinte keményen — nem hiszem, hogy szeretni tudnám tovább. Ne engedje, hogy még egyszer ilyen gondolat merüljön fel Önben.

És a szívében azt gondolja: «Ó, bárcsak ezek volnának leggonoszabb gondolataim! Milyen boldog volnék . . .»

A dekrétum megjelent, de a császár nem engedi az örökös tartományokban kihirdetni. A felségek az Egyház leghűségesebb szolgálói mindenben, ami lelkük üdvösségét érinti. De ha pusztá ostobaságból, ami valamelyik pápai jegyző lelkén szárad, a hit megszilárdításában a legjobb segítőnket akarják megsemmisíteni, aki ellen tartományainkban semmi panasz nincs, —

akkor a császári protektorátus érvényes Róma szava fölött. Tudtára adják, hogy Mária maradjon egészen nyugodtan Bécsben, Khlesl kardinális és páter Lamormain megerősítik a császári határozatot. Ausztriában haja szála se görbülhet meg.

— Vajjon Münchenben is ekkora biztonságban lennék?

A püspöki titkár elgondolkozva ingatja hosszú fejét.

— A bajor választófejedelemről azt mondják, hogy skrupulózus lélek. Az lenne csodálatos, ha bármiben is ellenszegülne egy római dekrétumnak. Nem tenné meg, még akkor sem, ha saját maga családjának valamelyik tagjáról lenne szó.

— Így áll a dolog? — mondja Mária és megköszöni a felvilágosítást.

Dobogó szívvel siet végig a Rotenturmstrassen és a Hoher Markton. Szombati gyertyafény és különös ének tör feléje a zsidók utcájából. Vastag hó fekszik kékesen a kicsi téren. A testvérek már asztalnál ülnek. Mária elvégzi a későn érkezők penitenciáját és jelenti a házfőnöknőnek :

— A mai utolsó postával Linzbe utazom.

Uram, kezeidbe ajánlom lelkemet.

Münchenben a sietős utazás után görcsök szegzik az ágyhoz. De ott is rövid köriratot fogalmaz valamennyi intézeti házhoz : ha a bulla megjelenik, — s ez bármelyik percben várható — Elisabeth Cotton küldje szét a leveleket és utasítsa feltétlen engedelmességre a testvéreket. Most már csak várni tudnak.

Gyertyaszentelő is végetért, Mária éppen a vespe-

rást olvasta Mary Poyntz-cal és titkárnőjével, amikor a kapus testvér kopogtatott. Golla, a Frauenkirche dékánja és két úr akar beszélni a tisztelendő anyával . . .

A kicsi fehér cserépkályha közelében öreg karszékében ült, hosszú rojtos nagy gyapjúkendő a vállain.

A dékán megállt az ajtóban, keresztet vetett, a testvérek felálltak, hogy bevezessék, de Mária hirtelen mozdulattal intett neki.

Az öreg úr egy levelet bontott ki köszönés nélkül és nekifogott az olvasásnak, ügyetlenül torkát köszörülve, reszketeg hangon : «Tartóztassa le Maria Wardot, mint eretneket, szakadárt és az Egyház elleni lázítót.»

A folytatást senki sem hallja. A testvérek térdre vetik magukat Mária előtt, átkulcsolják karjukkal, a kanonokok úgy állnak az ajtóban, mint a bot, nagyon szerencsétlen arccal. A dékán azonban lángvörösen, reszelős torokkal keresztülbukdácsol az irat többi részein is és panaszosan így fejezi be :

— Ne tegye nekem még nehezebbé ezt az átkozott dolgot, tisztelendő anya, nagyon szépen kérem, mert máskülönben a világi karhatalmat kéne hívnom.

— Ettől a fáradságtól megkímélhetem, — mondja Mária mosolyogva — mert eszemágába sem jut, hogy ellenállást tanúsítsak. Készségesen megyek bármilyen börtönbe.

Minél megalázóbban, annál szívesebben. Eretnek, szakadár, — nem, ez a szó is elég tagló már. De nekem vezekelnem kell, senki közületek nem tudja . . .

Hangosan pedig csak azt kérdezi :

— Tud a dologról a fejedelem?

— Igen. A dekrétum szent Sebestyén napján jött.

Nincs olyan nagy baj, mint ahogy első pillanatban látszik, — mondja az öreg prelátus segélytelenül. — A klarissza apácák kolostorába kell mennie, az Angerre, nagyon jól tudja, hogy a legjobb híruk van ezeknek a testvéreknek... Ott megbecsült visszavonultságban élhet... Az átköltözést éjszaka is végrehajthatjuk, hogy elkerüljük az utcai lármát...

Mária vállát vonja :

— Miért beszél tisztelendőséged becsületről, amikor eretneknek nevez és eretnekként bánik velem? Mit számít az, ami a becsületemmel történik! Egyébként köszönöm ajánlatát, de semmi áron nem fogadom el: mennél többen tudnak róla, annál jobb. Csak kárára lenne ártatlan ügyemnek, ha a sötétséget keresném. De az urak még az ajtóban állnak. Bocsássanak meg. Mary, gyermekem, ne csinálj ekkora színházat, hanem hozzád gyorsan még két széket és egy üveg bort. Utóljára, megegyeszer, csak vendégül láthatom önöket?

És most valóban körben ülnek körülötte, Elisabeth remegő ujjakkal tölti be a bort és nyújtja át a harapni-valót. Ez az asszony lenne eretnek? — gondolja a fiatalabb pap. Akár most rámhúzhatják az ujj-csavarót, ha ezt el kell hinnem! De a parancs parancs. Rettegetes tévedés történhetett. Szent Annára mondom, hogy ezért nem szeretnék felelni az Utolsó Ítéleten.

— Vajjon Rómából jött-e a parancs? — kérdezi Mária. — Nem hinném, hogy Ószentsége tud róla. Még Rómából írtam neki. És ő jóakarattal viseltetik irányomban. «Tiszta arany lenne az intézet, ha elfogadnák a klauzurát», mondta nekem utolsó látogatásomkor. A dekán úr volt Rómában?

Nem, de ismeri von Zollern kardinálist. És van egy képe, amelyet a Szent Péter templomban az apostol sírjához érintettek.

És Mária mesélni kezd: a templomokról és kegyhelyekről, a Scala Santáról, a katakombákról, s lassan egész sötét lesz, az ablak kékesen világít a szűk szobában.

— De lassan már indulnunk kell, — mondja Mária hirtelen, elfogódottság nélkül. — Nem tarthatom fel ilyen sokáig az urakat. — És a férfiak kínos ijedtséggel emlékeznek rá, hogy miért jöttek.

— Elbúcsúzhatom a közösségtől? Nem, inkább nem? Ahogy akarják. De a cellámtól csak elbúcsúzhatom, hogy még egyszer az én Uram kezébe ajánljam magamat...?

Letérdel és vele együtt letérdelnek a többiek is. most már eszméletlenül sír mind a két testvér és a papok nagyon nehezen lélegzenek. Aztán csendesen az ajtó felé fordul. A dékán kocsit hozatott, Anna Turner, mint betegápoló, Máriával mehet...

A klarissza kolostorban már régóta várnak a nagy eretnekre. Az apátnő tele van félelemmel és haraggal, — mit csinál békés házában az ilyen emberrel? Szigorú parancsot kapott, hogy éjjel-nappal őrséget állítson a kettősen elrekesztelt és elzárt ajtó elé. A nővérek sem szóban, sem írásban nem érintkezhetnek a fogollyal, a legszükségesebb kiszolgálásnak is teljes némaságban, az exkommunikáció büntetése mellett kell megtörténnie. A ferencesek gárdiánja és néhány markos laikus testvér készen áll a fogadásra. Mindenre elő kellett készülni: kiabálásra, sírásra és erőszakra,

ilyesmitől mindig tartani kell, ha tomboló asszonyokkal van dolga valakinek. S ekkor megáll kint egy kocsi és amikor a töretlen csendben a klauzura ajtaja vonakodva kinyílik, egy mosolygó asszony áll a küszöbön nagyon sápadtan és egy ifjú laikus testvér karjára támaszkodik fáradtan. Mély meghajlással lép az apátnő elé és nyugodt hangon kér bocsánatot a felfordulásért, amit okoz. Meg fogja próbálni, hogy lehetőleg csak nagyon keveset legyen a terhükre.

A nővérek szótlanul bámulnak rá. Katharina anya, akit a világban Bernardin grófnőnek neveznek, meghajol, mint valamikor régen a bécsi udvarban és nem talál szavakat. A ferencesek sóhajtanak.

— Ennyire sajnálnak? — mondja Mária gyorsan és különös mosoly villama fut végig at arcán. — Úgy bánnak velem, mint egy szenttel. Énvelem ! Ó, nem fáj, ha valakinek jó lelkiismerettel szabad szenvednie !

Kicsi, alacsony ajtó áll nyitva a folyosó végén. Reszkető ujjakkal és még mindig szótlanul mutat feléje az apátnő. A fogoly lassan az ajtó felé megy, a küszöbön megfordul, némán és mosolyogva mégegyszer köszönti a folyosót egészen a sötét lépcsőig libegő, csöpögő gyertyákkal megtöltő konventet. Aztán a komisszárius bezárja a kettős lakatot és fölteszi a láncot.

Anna Turner világosságot csinált, az ablakdeszkán üres üvegben kanócot talált. Nehezen bajlódott vele, mert minden nedves volt.

— Ez lehetett a betegszoba, — mondta Mária közönyösen, amikor a vékony fény betöltötte az apró odut, — a miénk otthon ugye tisztább, testvérem?

Egyik sarokban szalmazsák hevert a földön, go-

romba gyapjútakaróval betakarva, szemmelláthatóan az ápolónő számára. A másik sarokban pedig egy alacsony ágy, középen mélyen benyomva, vászonnal behúzva, amely furcsa foltokkal volt elborítva. Különös, csípős szag ült nehezen a tüdőre. Mária közelebb ment az ágyhoz.

— Még egészen meleg . . . — mondta meglepetten. Úgy látszik beteget kergettünk ki belőle. Adja csak kezembe a lámpást. Azt hiszem, a szegény lélek a fél tüdejét az ágyra és a padlóra köhögte, minden ragad még.

Majd megállapította azt is, hogy az ablakdeszkákat szorosan beszögezték, és egerek is vannak.

— No, leányom, magát sem vittem valami kastélyba magammal.

Anna Turner még mindig megdöbbenően állt a sarokban.

— Nem baj — mondta Mária — a börtön, melyben a jó nagyanyám feküdt, sokkal rosszabb volt. Gyerekkoromban rengeteget csodáltam a botot, melyet egészen szétrágtak a patkányok. Most pedig menjünk aludni. Mivel betegebb vagyok, mint maga, én a szép, puha ágyba fekszem, magának pedig csak a szalmazsák jut. Hogy ez nem megy? Kedves leányom, ilyen hamar nem oldom föl az engedelmesség alól . . . A szegény beteg, aki magát ilyen irtózáttal tölti el, éppen olyan ember, mint maga vagy én. És talán még jobb is nálunk . . .

Az ajtó mégegyszer megcsikordult, utálatosan recsegett az eresztékekben, és kinyílt a folyosó felé. Mária és Anna Turner csodálattal látta, hogy előttük, a bejá-

ratnál, négy másik ágyat is megvetettek az örség számára. A küszöbön azonban egy öreg klarissza térdepelt fölemelt karokkal és hosszan, ájtatosan sugárzó mosollyal nézett rá, mint egy imábamerülő a kegyképre. Aztán újra becsapódott az ajtó.

Éjszaka van a cellában, szurokfekete sötétség. Nedves hideg kuszik elő a falakból, egerek zizegnek és rágcálnak, az ágyból utálatos szag párája száll föl. Mária úgy érzi, mintha jégtakaró olvadna meg a szívén, az utolsó hónapok súlyos, fájdalmasan keményrefagyott jégtakarója. Ó, milyen boldogító, hogy az Úr a legnehezebb terhet ismét kezeibe vette! Most csak szenvednie kell és várni, mert a cselekvés kicsúszott a kezei közül. A kompletórium zsoltáros szavai visszhangzanak a szívében mondhatatlan jelentéssel: hangoz az Úrhoz kiáltott, én az Úrhoz kiáltottam, és ő meghallgatott engem... Szorongattatásom napjaiban kerestem az én Istenemet, feléje nyújtottam karomat és nem csalatkoztam benne... Az én lelkem elutasította a vigasztalást, de én hittem az Úrban és megcsillapodtam: És próbára tétettem ismét, és ismét visszautasította őt az én szívem... Igen, igen, így volt... Megzavarodtam és hallgattam... Elmult napokra gondoltam és az örökkévalóságot hordoztam eszemben... Ó, milyen kemény volt a kegyelem hajdani napjaira gondolni és a közelgő örökkévalóságra! *Et dixi: nunc coepi: haec mutatio dexteræ Excelsi!* És szóltam: Most elkezdtem, ez a változás a Magasságosnak jobbja felől jön... Igen, a Magasságosnak keze lenyúlt és megfordított mindent. És most előlről kezdek. Visszaadom Néki a művet, melynek nem lehet-

tem gazdája. Vezesse ő tovább, mert vannak, akik alkalmasabbak a vezetésre, mint én. Én kevésnek találtattam, de belevetem magam az Ő irgalmasságának karjaiba. A legyőzött harcost is nyugalomába fogadja, ha az csak küzdött. És én se cselekedtem egyebet. És lám, behúnyt szemei előtt egyszerre felvillan az irgalmatlan belső fény, melyet olyan jól ismer, és a néma hang, mely előtt minden zár felpattan, azt mondja: «Hogyan? Pihenni akarsz, mielőtt elbocsátanálak? Nem elég a türelem, amíg cselekednivaló is van. Igyekezz befejezni fogságodat, mert sokat kell még harcolnod!» Ó, van-e nagyobb és rettenetesebb Isten, mint a mi Istenünk? Ő az Isten, aki csodákat cselekszik. Egy börtönajtó nem zárhatja el akarátát... Megmutatja hatalmát a népeknek és megváltja népét karjának erejével... Tengerek és mélységek remegnek meg Arca előtt. Nem, az Ő akarata nem a száműzetés. Az Ő akaratának birodalmát meg kell építeni. Uram, bocsásd meg gyáva fáradtságomat! A győzelmet akartam látni és ezért torpantam vissza. Lépted úgy jár a világ fölött, mint a tengeren, nem látjuk nyomaidat, de rajtunk áll mégis, hogy akaratom szármára utat vágjunk. Azt akarom, csak azt az egyet akarom, hogy légy közelemben kegyelmeddel! Halkan maga elé mormolja a nyolcvanötödik zsoltár örökkön vigasztaló szavait: «Mert nagy a te irgalmad fölöttem, én Uram. A mélységek mélységéből mentetted ki a lelkemet. Én Uram, az igaztalanok ellenem támadtak és a hatalmasok tanácsa üldözte lelkemet... De te, Uram, irgalmas és megbocsátó Isten vagy, türelmes és irgalommal teli és hűséges. Engedd, hogy jele legyek

a te jóságodnak . . . » Végtelen nyugalommal alszik el, szívét régen elfelejtett öröm telíti csordultig tele.

Máriát felüdíti a mély álom, csak Anna Turner nem csukta be tegnap óta a szemét. Az elmúlt éjszakánál azonban jobban fél a következőtől, mert fölfedezte, hogy a cella ablaka a kolostor temetőjére nyílik.

— Leányom — mondja Mária tünődve — semmit sem tanít hiába az élet. Most köszönöm meg Istennek, hogy fiatalságomat az eretnek Angliában töltöttem. Okvetlenül szükség van az italomba citromra, értette? Minden más mindegy, de citromból sohasem lehet elég nálunk.

Anna Turner csodálkozik a megbízáson, de még jobban meglepődik, amikor megtudja az értelmét. Citromlével írni lehet anélkül, hogy másként, mint a tűzhöz tartva, elolvasni lehetne a melegben megbarnuló betűket. A fogság nagyon enyhe: az apátnő megtudta az öreg Jakoba Brunnhuberin testvértől, aki olvasni tud a szívekben, hogy a fogoly valójában igen nagy szolgálója Istennek. A dolog nagyon kínos, még ha örül is, hogy ilyen kiválasztott lény lépte át a küszöbüket, s megtesz mindent, hogy az első éjszaka rossz benyomása elmosódjék. A konvent ugyan egyetlen szót sem válthat a fogollyal, és ahhoz is túlságosan szegények, hogy nagyobb kényelmet nyújthassanak neki, de a Paradeiserhaus testvéreit megkéri, hogy tisztelendő anyjuk ágyneműjét adják le a portán. És naponta nagy fazekat állítanak némán, tele kisebb edényekkel, a küszöbre, melyben a gyomorbeteg számára alkalmas ételek vannak. Anna Turner citromot kér, hogy köhögé elleni szörpöt keverjen mézből és tejből, s így lassan

szorgalmas levélváltás kezdődik minden kicsi papiron, mely a Weinstrasseból jön és amely finoman, tisztán összehajtogatva — ahogy illik is a kolostori takarékos-sághoz — megy vissza a kosárban.

A nap egyetlen nagy pillanata, amikor a cédulát este a lánghoz tartják, mert a többi levél, amit megkaphat, először Golla dékán elé kerül. És a Paradeiserhausban azokból a kicsi, zsíros, gyűrött papír-rongyokból élnek, melyeket este Mary Poyntz és Elisabeth Cotton olvas föl, és melyeket egy elzárt szekrényben őriznek meg gondosan. Könnyek között mesélik a családnak, hogy Édesanyjuk boldog és jókedvű, s azt írja, hogy most már ő a legtisztább klauzurált apáca. A testvérek jók hozzá, az apátnő szinte leányának tekinti, hiszen egyszer ő is Szent Klára ruháját viselte. Hacsak lehet, minden másnap tegyük tiszteletünket az apátnőnél, «udvariasan, tisztelettudóan, és hálásan», egyszer pedig ezüst szentképet is ajándékozzunk neki.

Mary Poyntz úgy találja, hogy ez aztán igazán nem járja, hogy még hálások is legyenek! Jó lélekkel alig tud már szerzetesi ruhára nézni... Még az oltárnál sem... De Elisabethnek igaza van, hogy Édesanyjukat fájdalmasan érintené, ha megtudná ezeket a rebellis érzéseket. Bárcsak többet tehetnének érte, s nemcsak mézeskalácsot és szép litániás könyvet küldhetnének neki... Anna Turner titokban még azt is a levélhez írja, hogy Mária egészsége a rettenetes igában, amely még az egészségest is elpusztítaná, alaposan megrongálódott, jóformán csak feküdni tud, mintha a dereka megbénult volna, s ehhez még véraláfutás is van a balkarján. Erre a fejedelem hitvese orvost küld

a kolostorba, aki pontosan, aggódó arcot vágva és mégis csodálkozva meséli el jelentésében a Paradeiserhausnak, hogy ekkora fájdalmak és ekkora gyengeség mellett még sohasem látott ilyen vidám, szinte jókedvű beteget...

Mária terve elkészült, tollbamondja, halkan és óvatosan, de villámló szemekkel. «Leányom, mit lógatja az orrát? Igazán rosszul áll egy szerzetesi léleknek, ha ennyire kishitű! Nem megy-e rendben minden, még így is? Szeretném, ha egyszer bepillantathatna angol hittvallóink valamelyik börtönébe! Nekem semmi kifogásom nem lenne néhány heti pihenés ellen itt a klauzúrában, a szentnek csontjai fölött, de szavamat adtam, hogy visszatérek a harcba, csak előbb lélegzetet veszek. A testvérek írjanak Rómába, persze nem azt, hogy jó dolgom van, ezt csak egymás közt mondjuk. Irjanak csupa panaszt, hogy kétfelé álljon a fülük. Javára lesz ügyünknek, ha mártírt csinálnak belőlem, borzalmasat, vastagon aláhúзва. Irja meg, hogy nyílt erőszak történt, amely ilyen szegény és gyenge teremtnak az életébe kerülhetett volna. Utolsó szóig igaz, kedves leányom, nem sok van belőlem már éppen. Ezt meg kell, hogy gondolja a pápa és a kardinálisai. Őszentsége mégegyszer adjon engedelmet, hogy feleljek magamért és nyilvánosan védjem meg ügyemet, ha már nyilvánosan gyaláztak meg... A testvérek attól félnek, hogy Rómába cipelnének? Az sem ártana meg, kilenc élet van bennem, mint egy macskában. De talán ez lenne legnagyobb hasznára az ügyünknek. De mindegy, hogy hol halok meg, Rómában-e vagy Münchenben, ha Isten úgy akarja, nem akarok tovább élni én sem. Elisabeth

anya még egyszer küldje szét a köriratot valamennyi háznak, a dékánt máskülönben nem lehet megnyugtítani. Margaret Genison anya Bécsben igazodjon páter Lamormainhez, mr. Lee gondoskodjon az összeköttetésről. Mary Poyntz ne hagyja elaludni a fejedelem hitveséhez fűződő kapcsolatainkat. Nagyon a javára írom a müncheni Udvarnak, hogy az utolsó két hétben, amikor tudtak már a letartóztatási parancsról, sem hívös tartózkodással, sem visszavonulással nem mutatták, hogy bizalmuk megrendült, vagy hogy kevésbé szívélyes a megbecsülésük. Nem lehetett könnyű nekik ölbetett kézzel hallgatni és nézni, amikor hittek ártatlanságomban».

Semmisem változott, Mária mintha az elárvult családban élne még mindig. «Olvassák-e szorgalmasan a legendákat? Este ne maradjanak sokáig fenn, mert az gyertyapénzbe és munkaerőbe kerül. Pontosan hét órát aludjanak, hat óra előtt és esti tíz óra után senki sem térdelhet a kápolnában. Cecily anya ápolja elfagyott ujjait. Legyenek mindnyájan vidámak és nyugodtak, senkise csalódjon a jó Mesterben. Pfuj, gyáva rektor-anya! Egy bölcs rektor, aki sír! A rektor-anya mindennap, amíg csak itt vagyok, egy vidám dalt énekeljen! A Rómába küldött leveleket elkobozták, sürgősen újra kell írni őket. Keys anya éber szemekkel vigyázzon a postára. Ha kérvényetek egyszer a pápa kezébe jut, ne fukarkodjatok a kardinálisokhoz írt hasonló tartalmú levelekkel se. Engedjétek, hogy gyorsan és szívesen cselekedjen az ügyünkben. Gyors és határozott cselekvés mindent jelenthet, és ha ennyit megtesznek értünk, akkor nyugodtan Istenre bízhat-

juk magunkat, hogy ő méltasson bennünket az ő világosságára és bocsánatára . . . Legyetek óvatosak mindenben, amiről itt a kolostorban beszélnek, ne panaszkodjatok senkire, sem itt, sem másutt . . . Irjatok a rendes úton is, de a világ kincséért sem olyasmit, amiből gyanut foghatnának . . . Tegnap és tegnapelőtt régi betegségem erős rohamokkal látogatott meg, ma reggel ismét rohamom van, és mégis egyre több az erő és az egészség bennem, hogy Urunkat és Mesterünket szolgáljam és érte dolgozzam . . . »

Csak egy valami tölti el keserűséggel : nem részesülhet a szentségekben, sőt még a szentmisén sem vehet részt. És a betegség egyszerre súlyosodik, hiszen nem juthat friss levegőre és a kicsi cellában meg sem mozdulhat. Mária orvost kér a testvérektől, de tudja, hogy nem fog meghalni. Még véghez kell vinnie munkáját. Dr. Dirmer életveszélyesnek találja az állapotát, a Paradeiserhaus megostromolja a választófejedelmet, hogy a beteget vigyék vissza hozzájuk, cserébe mindnyájan készek lennének megosztani vele a rabságot. De a dékán szerint a választófejedelemnek többé nincs hatalmában ennek teljesítése, és Miksa herceg gondterhelten vonogatja a vállát. A szent inkvizícióval nem jó egy tálból cseresznyézni, még egy uralkodó hercegnek sem. Máriának maradnia kell, ahol van.

De Damaszkuszi Szent János hitvalló és egyháztanító ünnepén az orvos azt tanácsolja, hogy ideje lenne a beteget a halotti szentségekkel ellátni. Már csak órái vannak hátra. A testvérek térderehullanak az öreg dékán előtt és úgy könyörögnek, hogy ne engedje édesanyjukat mint egy pogányt vagy egy állatot meghalni,

hiszen — *in extremis* — az utolsó dolgokban semmis lesz minden kiátkozás és minden törvény.

Az öreg prelátus semmiesetre sem duvad, — csöndben, megrémült és aggódo csodálkozással bámulja a fogoly asszonyt, — de mégis csak hivatalnok, a szent officium szigorú megbízásával, és rendnek kell lenni! Természetesen megadhatja a haldoklónak az utolsó útravalót, de Máriának előbb kezességet kell adnia, hogy valóban alávetette magát a parancsnak, — és a papir meg a tinta mindig a legbiztosabb, azt legalább elő lehet mutatni, ha felelősségre vonják valamikor az embert.

Remegő ujjakkal fogalmaz meg egy nyilatkozatot, amiben ennyi áll: «ha valaha is szóval és cselekedettel vétkeztem a szent hit és az Anyaszentegyház ellen, most teljes szívemből érzem a fájdalmat és teljes bánatot fogadok.» Ha Mária aláírásával visszakapja ezt a cédulát, elviszi hozzá a szentségeket. Csak minél jobban siessenek, ő addig minden szükségesre elkészül.

Sötét van már a vértanu cellájában, a félig befalazott ablak mögött aranyvörösen és hűvösen áll az ég, amikor az apátnő belép. Mondhatatlanul gyengén és szegényen, már-már kihülő tagokkal fekszik Mária az ágyon. Kezébe veszi az iratot, olvassa a gyorsan elszáppadó fényben, majd rövid hallgatás következik.

— A Szentatya vagy a szent inkvizíció kéri ezt tőlem?

— Nem, — mondja az apátnő, — csak a dékán úr . . . Máskülönben nem meri.

Mosoly cikkázik át a fehér arcon. Mária földre hualatja a cédulát és félig a fal felé fordul.

— Isten óvjon meg attól, hogy bocsánatos bűnökért vezekelve, mert csak ennyit gyónhatnék meg a kegyelem segítségével, halálos bünt kövessenek el és annyi ártatlan és érdemes ember nevét bemocskoljam, amikor azt mondom : *ha* bármit is vétettem az Anyaszentegyház ellen . . . Nem, ez a «ha» alapos okot adna a világnak arra, hogy mindazok után, amit ellenségeim velem cselekedtek, még tovább is azt higgyék, hogy érdemtelenül szenvedtem . . .»

— Pusztá formahibáért nem mondhat le a szent ke-
netről! — mondja az apátnő rémületében egészen halkán.

— Nem, nem, — mondja Mária és hangja hirtelen úgy csendül, mint a tiszta érc a folyosó felé, ahol az örség visszafojtott lélegzettel hallgatózik. — Inkább az isteni irgalmasság karjaiba vetem magam s meghalok a szent-ségek nélkül.

Félig felül, arcvonásai eltorzulnak a fájdalomtól.

— Anna, leányom, jöjjön ide, adjon papírt és tintát, ha a dékán úrnak igazolásra van szüksége . . .

És a térdelő testvér karjaira támaszkodva nagy, ingatag betűkkel leírja mélyen sértett ártatlanságának legbüszkébb és legalázatosabb vallomását :

«Sohasem cselekedtem vagy mondtam semmit, légyen az kicsi, vagy nagy dolog, amivel a Szentatyát (szent akarátának mindég alávettem és alá fogom magam vetni) vagy az Anyaszentegyház parancsait megsértettem volna. Hanem éppen ellenkezőleg, huszonhat esztendeig állítottam csekély erőmet és minden tudásomat kettőjük szolgálatába és remélem, hogy erről Isten irgalmassága és a Szentatya jósága megfelelő helyen és megfelelő időben meg fog majd emlékezni.

És most sem tennék meg semmit, ami ne lenne összeegyeztethető egy igaz, hű katolikusnak, az Egyház engedelmes leányának kötelességeivel. És ha mindennek ellenére művem, melyet korábban az Egyház feje és a kardinálisok szent kongregációja megerősített és jóváhagyott és amellyel, — amennyire csekélységemtől függött, — az Anyaszentegyháznak szolgálni törekedtem és akartam, most azok, akiknek hatalmában van a döntés, az igazi keresztény kötelesség és a Szentatya iránti köteles engedelmesség ellen valónak ítélik : kész vagyok és a kegyelem erejével mindig kész leszek, a bántalmakért bocsánatot kérni és a már eddig is elviselt nyilvános gyalázat mellett szegény életemnek hátravaló részét is bűnömért bűnhődésül felajánlani.»

Röpülő lendülettel írja alá a nevét és visszahanyatlik.

— Ennyi sem lesz elég? Mondjátok meg a testvéreimnek, hogy vigyék át vallomásomat a dékánnak. Ha ő ezek után is azt akarja, hogy úgy haljak meg, mint ahogy vagyok, legyen az ő akarata. Én nem írok alá mást.

Négy teljes napig húzódik el a döntés. Lehunyt szemekkel, mozdulatlanul diktálja Mária az éjszakai citrommal írt levelet : A testvérek emeljenek vádat a szent inkvizíciónál a halotti szentségek elutasítása miatt. És közöljék utasításait a főnöknőknek halála esetére. Keresztényi kötelesség végrendeletet írni, hogy azzal a többieket megnyugtassák, — ő maga nem tudja, hogy mit akar vele az Úr.

És megszűnik az utolsó kenet és a régen vágyott szent útravaló, Máriát a templomba vitték, hogy a kórus rácsa előtt búcsút vegyen a közösségtől. A klarisszák

lélekharangja félénken jajong a hideg koratavaszi estén. Az utcákon megállnak az emberek és azt mondják : «A nagy eretnek, az Angeren, most hal meg dühében és lelkiismeretfurdalásában . . . Nyakasan elutasította a bocsánatkérést . . . na most majd meglátja, hogy mi vár a lelkére . . .» De másnap a legyőzhetetlen Mária vidáman nyitja föl a szemét és azt mondja Anna Turnernek :

— Nem tudom, mit akar velem az Úr, de mintha jobban érezném magamat.

Szemmelláthatóan gyarapodik az ereje, láza múlóban van, fájdalmai kialszanak. Minden el fog mulni, — írja haza és teste és lelke csak nyerni fog ennél a cselekedetnél.

Virágvasárnap előtti pénteken megjön a válasz Rómából. Újjongva hozzák a testvérek a pápa szabadonbocsátó dekrétumát a portára : a Szentatya valóban nem tudott Mária fogságáról. A fejedelmi pár küldönce hódoló jókívánságokat hoz, Mária furcsa kis mosollyal olvassa el a levelet. Igen, a megmentettnek könnyű már gratulálni . . . — de ki vetette volna magát érte a hullámokba? Virágvasárnapot még a cellában akarja tölteni. «Ó, tudom, hogy ez az utolsó pihenés az új küzdelem előtt. Húsz esztendeje, hogy ezen az ünnepen elhagytam a gravelinesi kolostort, szemben a bizonytalansággal. Ó, hogyan felejtethném el a búcsú percét a portásfülkében, amikor úgy vettem le fátylamat, mintha eleven bőrt szakítanék le a fejemről ! És milyen jövőnek indulok neki holnap? Világosabb lett azóta az én utam vagy most vezet csak igazán a sűrűbe és a sötétségbe? Az Úr adta, az Úr elvette, legyen áldott az Ő neve.»

NEGYEDIK RÉSZ.

Mária megint szobájában lakik, a Paradeiserhausban. A viszontlátás ujjongása gyorsan és aggodalmasan elhullámszott, nyolc nappal hazatérése után megjelent a flandriai felosztatás bullája : az intézetet felfüggesztették, kiirtották, kiutasították. A testvéreket feloldották fogadalmuk alól, hivatali címüktől eltiltották őket, viseletüktől örökre megfosztották valamennyiüket. A testvéreket szélnak eresztették, el kell hagyniok házaikat, soha többé se politikai, se lelki ügyek megbeszélésére nem jöhetnek össze. Férjhez mehetnek, vagy más rendekbe léphetnek . . . Negyven nap alatt ki kellett üríteniök házaikat. Minden tulajdonukat, még a saját szerzeményüket is, bekebelezték, évi járandóságukat elvonták. Winifred az inkvizíció börtönében ült, mert megtalálták nála a levelet, melyben Mária valamikor azt írta a lüttichi háznak, hogy a dekrétum egyetlen, föl nem hatalmazott ellenfél műve. A többiek hajléktalan koldusként hurcolkodtak ki a városból, ahol oly sokáig dolgoztak. Sokan ajtóról ajtóra jártak koldulni, hajdani tanítványaik szüleihez.

A Paradeiserhausban nyüzsgnek a napról-napra érkező új asszonyok. Minden ágy el van foglalva, a tantermek tele vannak szalmazsákkal. Mária az udvarnál és az ismerősöknél pénzért és ruhákért könyörög. Hi-

szen nemesi származású asszonyok, öregek és betegek, gyermekek vannak közöttük.

Ami könyvet, képet, bútort csak eladhatnak, azt pénzzé teszik és az elutazóknak adják, egy részük Pozsonyba és Bécsbe megy tovább, ahol az ediktumot még nem hirdették ki, legtöbben szerteszélednek, mint szétdúlt várukból a hangyák. A barátok zavartan hallgatnak, az ellenfelek hangosan és érthetően diadalmaskodnak. Sokan nem térhetnek családjukhoz vissza, mert hajdanában hivatásuk kedvéért teljesen szakítottak velük. Másoknak megtagadják rokonaik a befogadást, hiszen nevükhöz már az eretnokség szégyenfoltja tapad.

Hogy Máriában mi megy végbe ezekben a napokban, senkisé tudja. Haja egészen fehér az idegen főköthetőben, amit most hordania kell, vállalai meghajolnak a kopott barna munkaruhában. A régi tanítványok zavart biccentéssel kitérnek előle az utcán és van, aki hallatlanul mulat a tisztelendő anya komikus külsején. A templomban egy pillantás alatt kiürül a pad, ahová letérdel és nem szólít meg többé papot az utcán, mióta valamelyikük kínos zavarát észrevette, akire beszélgetésük alatt az emberek kinyújtott nyakkal bámultak. Az Udvar is visszahúzódik, hirtelen elmarad évi járandóságuk, de néha este felkeresi őket a fejedelem hitvesének küldönce, — persze livré nélkül, — és néhány dukátot, vagy hússal és kenyérrel teli kosarat hoz. S keserűen szükségük van erre, mert a flandriai menekültek az utolsó fillérüket is magukkal vitték.

Egyszer egy öreg koldusasszonnyal találkozik Mária az utcán, aki azelőtt esztendőig tőlük hordta a levest

és barátságosan érdeklődik kimaradásának oka felől. De az öreg zavartan szétnéz, ijedten legyint és sietve elbukdácsol, mert az utca másik végén egy franciskánus tűnt föl. Keserű izzal a szívében megy Mária hazafelé.

— Csodálom, hogy az állatok elfogadnak még tőlünk valamit, — mondja kinzottan Mary Poyntznak, aki morzsát szór az ablakdeszkára. De amikor kisírt szemeit látja, melyek ijedten néznek rá, gyorsan és lágyan így folytatja: — Becsületünket jobban kell szeretnünk, mint az életünket, de Jézusért mindkettőt elveszíteni is kevés.

Szinte örülni kell, hogy a város egyre jobban háborús lármával és ijesztő hírekkel telik meg, mert az embereknek végre egyszer másra is lehet gondjuk, mint az angolkisasszonyok botrányára. A svédek régóta úton vannak már Dél felé, májusban Tilly megostromolta Magdeburg erősségét, most pedig a szászok és a brandenburgi herceg is a svéd királyhoz csatlakoztak. Jönnek a menekülők, svéd és császári borzalmakról mesélnek. Mennyi tűzvész, gyilkosság, fosztogatás! Mennyi kimondhatatlan erőszak és kínzás a parasztok és a városi polgárság sorában! Mekkora nyomorúság! Félelmükben tehát hamar elfelejthetik az öregedő leányok kis csoportját, akik szomorú, ajándékozott ruhákban csendesesen élnek egy félig üres házban. Mária még segíteni is szeretne a nyomorúságon, de alig futja a maguk számára. De megtörténik az is, hogy egyesek, akik gyalázatukban visszahuzódtak tőlük, a háború borzalmas félelmében ismét az idegen, szentéletű asszonyra gondolnak és titokban, mint Nikodémus, jönnek hozzá szorongattatott szívüket kiönteni. És senki

sem megy el jóságos szeme és bátor mosolya elől vigasz nélkül.

Néhányan persze, szűk és gonosz lelkek, azt mesélik halkán és hangosan, hogy a szegény Bajorország fölött fenyegető Isten haragjáért az angol eretnek asszonyok is felelősek. A papok vonakodnak meghallgatni gyónásukat, éjszaka kő és mocsok repül az ablakukra, szalmakoszorúkat találnak a küszöbön és megtörténik az is, hogy Katharina szakácsnét egy feldühödött sekrestyés pofonokkal kergeti ki a templomból, az iskolás suhancok tomboló mulatsága közben. Ősszel Tilly harci szerencséje ingadozni kezd. A Lech melletti csatában a vasgenerális halálos sebet kap, s a katolikus városokban hiába könyörögnek az oltárok előtt, néma és halott marad még az altöttingi kegyhely is, ahová a választófejedelem menekül.

Szerencse a szerencsétlenségben, — gondolja Mária, — hogy semmi sem lett a prágai házból, mert a cseh főváros is elesett. A pozsonyi testvérek mindenkitől elzárva szinte egy szigeten élnek, mert a bécsi ház maradványa is Münchenbe költözött. De a pozsonyiakat nem kell félteni: Pázmány Péter keze vigyáz erősen rájuk. Khlesl kardinális régen halott, a bécsi udvarnak is más a gondja. Borzalmas és titokzatos hírek szállodnak Waldstein generalissimusról, melyek a müncheni udvar előtt sem maradnak titokban. A svéd király diadalmasan nyomul előre, egyik birodalmi város a másik után esik el: Erfurt, Augsburg, Nürnberg, Ulm kerül a kezére. És csapatai most már München felé menetelnek.

De Mária úgy látja, miközben hálás szívvel imád-

kozik a megszorult császárért, hogy egy hű város elvesztése nem tudja annyira megrendíteni, mint egy hű léleké. Ugye, háromszázan álltak még egy esztendő előtt a zászlója alatt? Sokuknak nyoma veszett, de nagyon sokról — ó milyen sokról! — azt hallja, hogy a köntössel együtt hivatásukat is letették és végérvényesen visszatértek a világba.

— Ó, hiszen a jogukban áll! — mondja a néhány hűségese, ha vigasztalan téli estéken fagyoskodva és sötétben együtt ülnek, mert minden olajat és zsiradékot a nyomorúságos táplálékra használnak el. — Ó, hiszen jogukban áll, az Egyház feloldozta őket fogadalmuk alól...

De a nehéz hallgatásban, mely szavait követi, egyre csak azt kérdezi: Hogyan lehet az, hogy valaki, aki testestül-lelkestül az Úrnak ajánlotta magát, az Úr szolgálatára és szeretetére, nem érzi, hogy a szívében továbbra is hozzáköti valami? Hogyan lehet az, hogy fedélért és kenyérért megtagadják legbensőbb pecsétjüket, hogy a rokonság megnyugtató végett férjhezmennek és ismét megosztják valakivel szívüket? S legtöbbjüket, ó, a legtöbbjüket, a mi noviciátusunk nevelte, a mi fogadalmunk kötelezte...! Egy tál lencséért adták el elsőszülöttségüket és most jólérik magukat és sajnálkoznak ostobaságunk fölött, amellyel nem követjük példájukat! Hogyan lehetséges ez? De ha nem az én vétkem, — és nem hiszem többé, hogy ezt követelné valaki még tőlem — akkor ezek a házak mindig az én házaim lesznek és a vágy, hogy Istennek tiszta és teljes áldozatot mutassak be, nem lesz hiábavaló és értéktelen a számomra...

Most szinte megint csak a régi közösség gyűl össze a sima sztalnál, az első, a zászló szolgálatában megöszültek csapata és néhány egészen fiatal angol leány, akik nem akartak, vagy nem mehettek haza. De nem lehet sokáig így élni a napokat. Hiszen jóformán csak abból a falusi fáradságos koldulásból élnek, melyre Anna Rörlin naponta az életét és becsületét teszi föl, mert az országutakon nyüzsgönek a szoldateszkák, a fosztogatók, a menekülők. És végeredményben a koldulás sem lesz sokáig elég, a városban nem lehet semmit sem vásárolni. És a testvérek azt suttojják ha Mária nincs közöttük, hogy csak az ő erős imádsága sokasítja meg fazekukban a borsót és a dohos kenyeret. Az Udvar elmenekült. Senki sem tudja, meddig hagyják meg őket a Paradeiserhausban, — senkisem tudja, meddig tart, míg a svédek, akik még a mainzi téli táborból rajzanak ki lassan és hatalmas ívben egyre gyorsabban szorítják körül a Pfalzot, megérkeznek.

Egy napon Mária előveszi az elzárt szekrényéből, ahol a citrommal írt levelek is hevernek, a pápai bullát, ezt az iratot, melyet soha máskor meg sem érint, mert még a rávetett tekintet is úgy égeti a szívét, hogy szinte fel kell kiáltania, — újra meg újra elolvassa.

«Az intézményt a már jelzett okokból el kell nyomni, fel kell függeszteni, ki kell írtani és ki kell utasítani. A tagok feloldatnak fogadalmuk alól, a *főnöknő*, *vizitátornő* és *rektornő* elnevezések betiltatnak, a hivatali teendők semmisnek nyilvánítatnak. A szűzek férjhez mehetnek, más szerzetbe léphetnek, vagy pedig a püspök felügyelete alatt kint a világban, vagy a hazájukban fogadalmuk szerint élhetnek...»

«A világban, vagy a hazájukban fogadalmuk szerint élhetnek», — ismétli Mária lassan, mélyen a papír fölé hajol, mert a szemei megfáradtak. — Megtiltják nekünk, hogy hamis tanításokat terjesszünk és magunkat illetlen és értelmünkig fel nem érő dolgokba ártsuk . . . De van-e egy szó is, amely azt mondaná, hogy ne taníthatnánk életfogytiglan írni és olvasni a kisleányokat? Megtilthatja ezt a bulla egyetlen egy szava, mondjátok testvéreim?

Megütközve néznek egymásra, szemükben egy szívverésre esztelen, foghatatlan remény ködlik föl, valahonnan nagyon messziről, — aztán Winifred halkan azt mondja :

— Kifejezetten megtiltották, hogy együtt éljünk, vagy tanácskozásra összeöjünk. Még az sincs egészen rendben, hogy most együtt ülünk. A dékán úr alaposan megbotránkozna, ha megtudná.

— Ó, — kiált fel Mary Poyntz harciasan, — akkor adjon más menedéket a háborús veszedelem elől, mind-egyikünknek más szállást, akkor meglehetne az akarata.

— Rosszul gondolkoztok, — mondja Mária és a régi, győzedelmes mosoly villáma fut végig rajtuk, halhatatlan emlékeket ébresztve és mindnyájan visszatartják lélegzetüket az előtt, ami most jön. — Van más kivezető út is, mert aki ezt az utolsó klauzulát megparancsolta, újra fel is függesztheti. Fel Rómába, testvéreim ! Mégegyszer a pápa lábai elé akarom vetni magamat és arra kérem, hogy Rómában házat nyithassak. Igen, ravaszdi uraim, egyetlenegy követ meghagyott a bullátok és én erre a köre fogom újra felépíteni a művemet.

És most harmadszor teszi meg ötvenesztendős korában a dicsőséges és rettenetes utat Róma felé, két testvér van vele és leghűségesebb szolgálja. A tavasz fordulójának olvadó jege megduzzasztja a feléje siető vizeket, melyek mintha üdvözlénék, a hegyek megnyitják rettenetes gyűrűjüket, amely a hivatlanokat megbabonázza, testvéri védelemmel veszik maguk közé, elrejtik nyomait a rablók és országutak csavargói elől, becsapják és büntető lavinák alá temetik az üldözőket, biztosan vezérlik át őket minden poklokon, mintha egyik hatalmas, óvó kéz adná át a másiknak és végül elérik a virágzó lombard síkságot.

Milyen jó a toszkán kastélyokban élő régi barátok szívélyes és lelkes fogadtatása az utolsó müncheni idők kínos gyötrelmei után! Minden olyan, mint régen, amikor kardinálisok és fejedelmek kísérő leveleivel, reménnyel és bizalommal a szívükben vonultak Észak felé . . .

Most vigasztaló világítótoronyként rajzolódik a Szent Péter kupolája a horizontra és Mária térdre borul az apostoli úr előtt . . . «Ó, Szentatyám, sohasem voltam és nem is vagyok eretnek!» — ó, mennyire égette ez a folt a becsületesemet, fájdalmasabban minden megpróbáltatásnál. — A pápa pedig jóságosan felemeli: «Tudjuk, leányom, tudjuk . . .»

És elfelejti az Angert és mindent, ami utána következett, s kezét az új kicsi munka felé nyújtja, amely a világra kívánczik. Miért ne engedhetné meg a pápa, hogy néhány jámbor szűz és gyermek közös életet éljen az Örök-Városban és menedéket nyújtson ifjú angol leányoknak?

— Örülünk, ha eljön és védelmünkbe fogjuk venni Önt.

Levelek szállnak keresztül az Alpokon, gondosan megválogatott álnevek alatt, mert a «jeruzsálemesek» még mindig leskelődnek postájukra és elővigyázatosnak kell lenniök, ha nem akarják, hogy az új «fonószék», az új «keresztelő kápolna» az utolsó pillanatban meg-hiusuljon . . . «Sárga selyem», — nem hangzik ez szebben és ártatlanabban, mint a kemény, gonosz «pénz»? Szükséget látnak, de minden jóra fordul, hiszen nagy és hatalmas Urat szolgálnak. És aláírhatják-e másképp a leveleket, mint Phyllis, vagy Felice, ó, igen, «felice», a «boldog»? Így érezte magát Ábrahám, amikor fel akarta áldozni az Úrnak a fiát és az angyal megmutatta a a bozótban a kost.

Az Esquilinuson épült kicsi ház furcsa tükrözése a St. Omer-i időeknek, amikor se viseletet, se regulát nem választottak még. Csak nagyon kicsikét testvérek, az emberek «mistress»-nek nevezik őket, ruhájuk az özvegyek ruhája. Házukban a Rómában nyüzsgő angol emigránsok leányai laknak. Mert Angliában napról-napra bonyolultabbak lesznek a dolgok, senki se tudja, merre tartanak. A király hatodik esztendeje uralkodik már parlament nélkül, az ország forrong, a patkányok elhagyják a süllyedő hajót.

Erre kell únos-untalan gondolnia Máriának, amikor egyre több honfitárs, katolikusok és protestánsok egyaránt, gyűlnek össze házában és suttognak sötét jóslásokat egymás között. Miért nem maradtok Angliában, ha veszély fenyeget? Miért nem óvjátok a királyt? Miért nem álltok készen? Új nyugtalanság keríti hatal-

mába. Egyre öregebb és öregebb lesz, mindjobban hanyatlik alaposan kizsákmányolt testi ereje. Köhög, láza van, epekövei gyötrik, — semmitsem használ a san cassiano-i fürdőzés, ahol megint csak fáradhatatlan spiónok veszik körül, akik aggodalmaskodva küldöztetik híreiket Rómába és a beteg idegen asszonyt a gyanakvásnak és rejtélyességnek akkora hálójával veszik körül, mintha veszedelmes összeesküvés feje lenne. A pápa hatalmas segítsége azonban, melyet most megint bizalommal kér, szétszakítja a gonosz szövevényt, nyilvánosan figyelmességekkel tünteti ki Máriát, megtetézi a ház illetményeit, kocsit és lovakat bocsájt rendelkezésükre, asztali borából küld nekik és saját házi-orvosával vizsgálztatja meg a beteget. Szép így az élet, csak akkor szorul össze a torkuk, ha a Paradeiserhausból érkeznek levelek, tele a kimondhatatlan sok német nyomorúsággal, a svéd veszéllyel, a pestissel . . . A klarisszák ispotályában már hárman fekszenek a testvérek közül, Catharinát, a szakácsnőt, tömegsírba földelték.

Most a «méhrajok», — ez az álnevük — a szegények iskoláivá lesznek és ez lassan kioltja a müncheniek ellenségeskedését is.

«Kedves Win», — diktálja Mária — «Isten óvja attól, hogy a gyerekektől ablakra, fára, vagy bármi másra egy garast is elfogadjon. Inkább hagyja futni az egészét . . .»

Segíteni nem tudnak rajtuk. Ami a római háznak nem kell, az hallgatag utakon az emigránsok közé vándorol, titkos, büszke, cifra nyomorúságukba, amely szégyenkezve ostromolja meg őket. Milyen boldogító érzés, — megint segíteni valakin! Most tudja csak

Mária, hogy az utolsó müncheni telet mi tette olyan vigasztalanná és sötétté.

Mária mostanában nagyon gyenge, sokat kell feküdnie. Ablaka előtt aranylik az ősz, az érettség lebegő fénye tükrözik előtte. Mintha a nagy, békeséges csillogás a szíve mélyéig szivárogná. Tollat és tintát kér. Mindig szerette hajszálpontos vallomásokban megörökíteni a lelkivizsgálatait, de ebben a folyékony világosságban, az árnyéktalan, testetlen, súlytalan és határtalan érzésben, amely átárad belé, nem talál többé szavakat. Messze, nagyon messze tűnt a recsegő-ropogó, összetákolt útja a felemelkedésnek, az újra és újra összecsukló létrák, a szétporló téglatákolmány, amelyet körül köre rakott össze erős akarattal . . . Most Isten hallgatag hegyén pihen és az ég közel van, akár a kezével is elérhetné.

— Ó, milyen szép a te munkádnak a rendje, Uram és Istenem! Egyszer azt mondtad, hogy az igazság a legszebb állapot. Most pedig megmutattad, hogyan érhetem el ezt az igazságot. Egyszer azt mondtad, hogy vezekelnem kell bűneimért. Most pedig megmutattad, hogy hol van a vezeklés. Egyszer megmutattad, hogy meg kell menteni magamat. És most ugyanazt mondd, egyre csak ugyanazt! — Nem, nem tud többet leírni, a szavak halottak és szegények. Dícsérd, én lelkem, az Urat.

De ez a nehéz édesség, a mézként csorgó fény, a zengő csend, melyben sohasem sejtett üzenetek szólalnak meg, aggasztani kezdik. Nem nekem való mindez, Uram. A szolgád voltam, mindig csak a szolgád. Nézd, milyen durvák lettek kezeim a munkától, milyen haj-

lottak a vállaim. Nem tudok elkezdni paradicsomi koszorúkat fonni, nem illik már hozzám. Nincs más munkád, amelyre megfelelhetnék? Hiszen még nem vagyok fáradt. Ne bocsáss még el engem, Uram, engeddd, hogy harci páncélban haljak meg. Szép a kert, melyet öregségem menedékeül adtál, de én nem lehetek kicsi, drága virágok kertésze. Nagyon nehéz volt az iskola, melybe engem befogadtál...

— Hálátlan vagyok, — mondja Mary Poyntznak, aki virágot és édességeket hoz Madonna Constanza Barberinitől. — Megfulladok ebben a puha, meleg levegőben. Mielőtt meghalok, mégegyszer a viharok szelét szeretném dobolni hallani a fülemben.

Mindenki elkényezteteti. Mint vastag, lélegzetrabló hóvihár, amelynek hava azonban lágy virágszirom, megbecsüléssel és kedveskedéssel halmozza el az udvar és a főurak. Mintha jóvá akarnák tenni életének minden keménységét. De napról-napra betegebb lesz, ereje mintha olvadni kezdene. Vidám nyugalma melankóliává lesz. Ha a sok levél jön, amelyek arról adnak tanúságot, hogy a régi barátok sohasem nagyszámú serege egyre fogy, — már alig válaszol. A müncheni választófejedelem hitvese elhunyt, páter Gerard az angol kollégiumban halt meg, — valóban hetvenkét éves volt már? — Bécsben meghal Ferdinánd császár. Nemsokára neki is köztük lesz a helye... — De nem ebből a jóllakott nyugalomból megyek közéjük, ezt már nem bírom ki tovább. Munkámat a szárazföldön befejeztem, új alapkövet raktam le, a Szentatya bizalma megvéd mindünket, a Paradeiserhaust megmentettük. Most már hazám hív vissza. Angliában akarok meghalni...

Gyaloghinton és kocsin megy észak felé, Milánón és Turinon át nyugatra. Nehezen viseli el a sok állomást, melyekre betegsége, de sokkal inkább a főurak és egyházfejedelmek lelkes vendégszeretete kényszeríti. A szorongató honvágyból sürgető parancs lesz, parancs az útra : — Spa-ba kell mennie.

Miért éppen oda? Senkisé tudja, voltaképpen ő maga sem, hiszen titkos és hét lakattal lezárt, érvényes és ellenállhatatlan belső parancs készíti rá. De tudja, hogy nem szabad várnia. Nem tarthatja föl az Alpesek tele, a rettenetes vihar a Mont Cenis ormain, amely tévútra vezeti az egész karavánt és négy utasnak rabolja el az életét. A vezető kutyája végre rátalál az útra, és elérnek Lyonba. Párisban elmarad a sürgősen várt pénz, betegsége kettőzötten tér vissza, rettenetes az utazás a háborús területen át.

— Micsoda világ ez? — gondolja Mária szótlan fájdalommal. Münchenben a svédektől féltünk, itt pedig Richelieu kardinális a Habsburgok ellen küldi generálisait, az eretnekek segítségére, katolikust a katolikus ellen. Nem lesz sohasem béke? Minden dolgok vége következik el? Olyan régen volt a béke, gondolni sem lehet már rá. A fiatalok azt hiszik, olyan volt, mint a paradicsomkert, távoli és mesészerű. Mindig fordul a szerencse. Azt mesélik, hogy a hatalmas német lovagkirály, akivel a francia anyák gyermekeiket ijesztgetik, fogságba esett és most rabul ejtett oroszlánként hurcolják Párisba, útközben talán találkozunk mi is velük. Egy esztendő múlva pedig ismét minden más. Isten az emberek kezére adta a világ sorsát — lám, mit csináltunk belőle!

Vér gőzölög a csatatereken, régen nem az igazi hit védelméről van már szó. Vagy talán a luteránusokkal és reformáltakkal szövetkező franciák az Egyházat éppen leghívebb fiai, a bécsi és spanyol Habsburgok ellen kell, hogy megvédelmezzék? Ó, felelni fog még egyszer piros kalapjáért és cselekedeteiért a kardinális! A világ lángokban áll, két tenger között csap fel tüze, az apokalipszis lovasai száguldanak a vonagló földön! Ember nem állíthat gátat a gyilkolás elé. Isten elta-
karja arcát a világ nyomorúsága előtt.

Elmúlnak a hetek Spaban, és nem hoznak sok frissülést. Máriának nincs ideje, hogy az egészségével törődjék, egy borzalmas betegséggel sujtott előkelő, agg hölgy rácsimpaszkodik, mint a pióca, és egy percre sem engedi egyedül. De amikor az Istennel régóta perben álló idegen asszony a test és lélek minden gyötrelmétől feloldottan, enyhülten és kibékülten lép ki a világból, Mária úgy érzi, hogy most már érti, miért kergette Isten ide a római békéből... Isten mértéke nem a mi mértékünk. Isten gondolatai nem a mi gondolataink.

Egy lélek ügye hangosabb visszhangot ver benne, mint Breisach erősségének sorsa, melyről panaszkodva vagy újjongva beszélnek az emberek. Hogy egyetlenegy lélek megtalálja Isten békéjét, fontosabb mindannál, amit a diplomaták Párisban, Rómában, Brüsszelben, Münchenben és Bécsben kifőznek és megtárgyalnak. Mi kicsi és mi nagy? A katona arra masíroz, amerre a trombita hívja. Így van ez a szellem harcával is. Fegyverben állanak mindég a táborok, mindég lobog a két zászló: Lucifer Babylon erősségén trónol és

gyujtogatóként küldi szét segítő társait, az üdvösség hegyén pedig Isten áll és gyűjti egybe harcosait és tanítványait. Hányszor szemlélte Mária lelkigyakorlataiban ezt a képet! Most pedig egyre csak ezt látja a szeme, ahogy a poros vagy mocsaras utakon vonuló csapatokat nézi. A lovasok kalpagjainak tollbokkrétái táncolva integetnek, büszkeségtől izzó arccal viszik a kicsattanóan ifjú zászlósok a hatalmas lobogót, és fejük fölött kalapál és lármál a dobok pergése, szüntelenül és szüntelenül . . . A világ tele van fájdalommal, a világ tele van harccal. Hogyan is élvezhetné védett kerti lugasban a napsugaras vénasszonyok-nyarát!

Fölkeresi Lüttichet, de a kép, ami eléje tárul, rosszabb, mint gondolta. Sokan, nagyon sokan élnek még hajdani testvérei közül a városban, rettenetes a testük nyomorúsága, de sokuknál még ennél is rettenetesebb a lelküké. Keserőséggel és harapós vádakkal találkoznak Máriával, akire szerencsétlenségüknek minden vétkét ráhárítják, és mintha megbosszulnák, mutatják feléje daczban és kétségbeesésben elpusztult lelküket. A kísérő testvérek csodálják nyugalmaát és jóságát, mellyel mindezt végighallgatja, de mirevaló a csodálkozás? Vezeklek így is, nem jelent ez többet. Sokuknál valóban én voltam a bűnös. Ki más szenvedne és vezekne bűneikért, mint én?

St. Omerben megvárják a hajót, mely a túlsó partra viszi őket. Ó, ez a séta a városon át, Mary Poyntzba karolva, nehezen a botra támaszkodva, végig a hajdani klarissza apáca kolduló útjain! Ó, az angol kollégium kapuja, ahol a sors — nem: Isten rejtélyes karja — kiszakította őt a gyerekkor álmaiból! Ó, milyen

raja az emlékeknek, melyek őszi madarakként szárnyalnak és köröznek életének vihartól feldúlt kertje fölött ! Május van most is, mint hajdan, amikor gyerekkorában először lépett katolikus földre. Május van most is, mint amikor Szent Athanáz napján Isten hívása szét-dúlta alig megépült fészket ! Fölkeresi az angol klarissza kolostort ; komolyan harminc esztendő telt el azóta, hogy Blaise püspök, akit Isten nyugtasson, megadta nekünk a klauzurát ? komolyan harminc esztendő telt el második beöltözésem és a soha el nem mult fájdalmas búcsú óta a portás-szobában ? Néhány öreg testvért, akivel egyszerre öltötte föl a fátyolt, a beszélőrácshoz kéret, de alig ismerik meg már, a beszélgetés nehezkesen és zavartan elapad. Ó, nagyon régen volt az már ! Nagyon sokfelé kergette őt az élet ! Ők pedig a szentelt falak mögött egyenes úton zárándokoltak az Isten felé ! Talán őket is elérte a bulla és az inkvizíció hírének rossz szele, és a lüttichi zavargás is messzi hullámokat vetett. Mária bizonytalan hangon kéri testvéri imájukat és távozik, de szemeit elsötétítik a könnyek.

Vágyódó álom-e, mely kimondhatatlan fáradtságból száll föl, vagy vigasztaló szellemjárás, hogy az álomtalan éjszakában ismét hallani véli a hangot : «Légy fáradhatatlan, nemsokára meghalsz és nagy lesz a te jutalmad?» Reggel nyugodt a szíve, bár egy kicsit még mindig nehéz, és egy hatalmas glóriára való emlékezés, amelyet az álom mutatott neki, úgy fekszik rajta, mint falon a meleg, amikor a nap már lehullott.

«Szürke, imádott tengeren, fehéren feltűnő, lapos parti sáv, föld, amelyen születtem, és amely újra magához szív, mint part a közelgő hullámokat !» Sienai Szent

Bernardin napján érkezik meg Londonba. Tizenhét év nagy idő. Meghaltak és eltűntek a hajdani ismerősök és társak, ifjú arcok, ismerős és mégis ismeretlen vonásokból furcsán keverve, viselik a meghitt neveket. De a sárga Themse még éppúgy harsog a London Bridge alatt, mint régen, a Tower még mindig olyan óriási és hallgatag, még mindig lépcsők visznek a folyóhoz és a part mentén a virágos bárkák most is rizsporos hölgyeket és hosszúfürtös gavallérokat úsztatnak a vizen. Sokkal több fegyverest látni az utcákon, mint régen, különös feketeruhás embereket, egészen rövidra nyírt hajjal. Az udvar nagyon nyomorúságos, sokkal inkább csak árnyéka az udvarnak, mert a király Skóciában tartózkodik. Adjá Isten, hogy úr legyen a lázadók barátságtalan szövetségén.

A testvérek kicsi közössége él a Sommersethouse mellett, a francia követség védelmében, a királyné hozomány-birtokán. Csupa idegen arc, a legfiatalabbak még meg sem születtek, amikor Mária utóljára volt Angliában . . . De a szellem legalább itt — ó, legalább itt ! — ugyanaz maradt, Lüttich és a bulla, és annyiuk megszegett hűsége ellenére ! Itt még az ifjúságban is a régi törzs élete kering, még nem fáradtak és törődtek, felragyogó szemmel vetik magukat a nagy kalandokba, úgy indulnak a veszedelembé, mintha ünnepeelnének, és teli tüdőből vidáman nevetnek, a fenyegető levelekről és házkutatásról beszélnek. Megzavaró álruhájukat tréfásan viselik, számukra a maszka még farsang és nem haláltánc.

Mária szinte csodálkozik, hogy a testvérek háza is csak egy az előkelő városi házak közül és a testvérek

pompás ruhában, legyezővel a kezükben, uszályal és széles csipkegallérban járnak-kelnek. Ó, nagyon hozzászokott már a keserű szegénységhez! Nevetve tiltakozik, amikor az ő vállaira is a maskarát akarják erőszakolni:

— Öreg vagyok én már ehhez. Hadd gondolják csak, hogy egy vén cseléd vagyok, aki a szépséges hölgyek maszkáira vigyáz — mondja, de keze gyengéden simogatja meg folt-hátán-folt barna munkaruháját, melyet Münchenben alamizsnaként kapott a fejedelmi udvar egyik komornájától. Szent Klára, látod, nem lettem egészen hűtlen leányoddá — királynőnkhez, a szegénység asszonyához, hű maradtam. És nem tudja, hogy az idegenek gyakran megkérdezik, hogy ki az a fölötté előkelő idős hölgy, aki mostanában a házban lakik és sokan még azért mérgelődnek, hogy társadalmi álláshoz mértén túlságosan finoman öltözködik. Mary Poyntz most látja csak, hogy milyen fejedelmi Mária tartása és mozgása — csoda ez ebben a koldusnyomorúságban. De Máriának nem szól észrevételeiről semmit.

Naponta mise van a ragyogó fehér kápolnában, a papok még szabadon járnak ki és be, legtöbbször alig öltöznek álruhába, azt beszélik, hogy Laud érsek a régi Egyházhoz vonzódik és az udvarban előnyben részesülnek a katolikusok. A nuncius, Rosetti gróf, gyakran fölkeresi a kis közösséget, a nemesség kicsi és nagyobbacska leányait hozzájuk küldi nevelésre, a mellett pedig a szegények iskolája is felvirágzik. Magától értetődően haladnak előre a dolgok.

Hirtelen megváltozik a légkör, jóformán napon-

kint házkutatást tartanak . . . Ez a parlament örökös viharainak visszhangja — állapítják meg, ha már egymás között vannak. Egyszer csillapul a vihar, máskor felkorbácsolódik, a király ingadozik és tisztázza magát, és azt beszélik, hogy a skótok nyíltan paktálnak Richelieuvel, a rettenetes francia kardinálissal.

És eljön egy nap, amikor Mária sírva térdel a kápolnában, mert a feldkirchi karácsonyt, a régen elmúlt karácsonyt, látja iszonyodó szemei előtt. A király kiadta Straffordot, nemsokára a kivégzés híre is elterjed — ó, hogyan menekülhet egy király úgy, hogy prédául odadobja leghívebb szolgájának életét! Most az ő sorsa is eldőlt, örök időkre — adná Isten, hogy ez a gyáva merénylet ne bélyegezzon meg örök időkre mindent.

Visszatérése óta először gondol megint egy római útra, mert ég a föld a talpa alatt, ahol ilyesmi megtörténhetett. De nem, ő nem a patkányok közül való, akik a süllyedő hajót elhagyják. A vezér esküszegése feloldja becsületszava alól a követőket? Nem érvényes-e Isten színe előtt a legnagyobb, a foghatatlanul vigasztaló titok, a bűnhődés? Ősszel kitör az ír felkelés, irtózatossá válnak a vérengzésekről hallani, újra fellángol a katolikusok elleni düh, a nuncius gyorsan elhagyja az országot, a királyné Hollandiába utazik, senkisem hiszi el, hogy leányának eljegyzése miatt, mert azt mesélik, hogy magával vitte a koronaékszereket, hogy municiót szerezzen és embereket verbuváljon, és szövetségre lépjen az orániai herceggel. Károly észak felé vonul, felkelése szinte jeladás, melyet a katolikusok és royalisták követtek. És már apró csatározásokról hallani Yorkshireben.

Londonban nincs maradásuk. A Sommersethousei kis kertből nemsokára három hatalmas kocsi gördül az északi országútra, aprócska és nagyocska leányok kukucskálnak ki az ablakon, a felfegyverzett kísérő lovasok között még egy St. Omer-i páter is lovagol, és Robert, az öreg háziszolga zárja be a menetet, úti-zsákjában kehely és paténa lapul jól elrejtve.

Az északi baráti urak kastélyai — Hutton Rudby, Studley Royal és Rippley Castle — hetekre menedéket nyújtanak a nagy családnak. Innen már nincsenek messze a gyerekkor tájai, s egyik nap Newby és Balthorpe felé utazik Mária. Különös így zarándokolni saját életünk tájaira, mint egy kegyhelyre — és Mária, mint Mózes, legszívesebben megoldaná saruját a hely előtt, ahol az Úr először szólt hozzá: «Vagyok, aki vagyok». Töpörödött öregeket talál itt apja környezetéből, akik sir Marmadukeról és Lady Ursuláról mesélnek, és többet tudnak testvéreiről, mint ő. Fátyol mögött megjelenik ismét a nagyszülők képe, porosan függ valahol az ámpolna, melynek fényében az ébredő gyermek először látta az idős hölgyet imádkozni és valahol, az egyik sarokban, nagyon homályosan, megtalálja még Miasszonyunk hajdani szépséges képét is a Gyermekkel, a Keresztelővel és a körtével. Mintha ma lett volna és mégis valószínűtlenül régen, amikor rózsafüzért tanult imádkozni és zsoltárt olvasni a kép alatt. Az új tulajdonosok barátságosan köszöntik és tisztelettel hagyják gondolataival egyedül. A balthorpe-i park szétzüllött, a vén fák még hatalmasabbak, nyíratlanul burjánzik a fű, az utakon őszi lombok zizegő aranya, barnája és bíbora susog, és

hervadt levelek, tűnő mulandóság illata szálldos mindenütt.

Ó, az első szerelem földje, téged el nem varázsol soha semmi! A kápolnában, amely megdöbbenően kicsi és szűk most, még mindig ott rejtőzik a hegyes tető alatt a fekete és arany oltár, más kezek gondozzák, egy fiatal leányé most is, aki olyan fiatal, mint Mária volt hajdanán. Meghitten és gyengéden rendezgeti a régi, drága tárgyakat, Mária szemmel követi, furcsa kis szúrással a szívében és mégis ünnepi örömmel. A fáklya újra és újra fellobban, mint amikor botladozva és egyedül járt még a szerzetesi élet útjain és ült az öreg Margaret lábainál. S ugyanazok a párnák fekszenek a mosókonyha ablakpadkáján most is. Mennyit álmodott ebben a csendes sarokban egy szigorú kolostor néma, világtól messzi életéről, egy csukott keresztútról, amelynek kútja körül vörös rózsák kapaszkodnak fölfelé! Ó, mennyire másképpen történt minden!

Ismét Huttonba utazik és Robert Wright lovagol a kocsija mögött. Ő is felkereste volt gyermekkorát. Némán evett az előcsarnok cselédasztalánál, kalappal a kezében állt föl, ha sógora, a Squire, végigment a termen és mint szent Alexius régesrég legendájában, senki sem ismerte meg a szürkefejű, hallgatag szolgában az ifjú apródot, aki huszonhat évvel ezelőtt átkelt a tengeren és a kontinensen nyoma veszett. Egymásra mosolyognak, amikor Róbert gondosan kísérfi aszszonyát a kocsiból, a védelmet nyújtó idegen ház küszöbe előtt, de egyikük sem szól egy szót sem.

Nincs már szükségük a szavakra.

A szent kereszt felmagasztaltatásának napján Mária a Hutton Rudby-i erdő egyik öreg házába hurcolkodik a testvérekkel és a gyermekekkel. A ház magányosan húzódik meg a völgyben, néhány szegény ember lakik csak köröskörül a kormos viskókban és a közelben egy üres karthausi kolostor, Mount Grace húzza meg magát.

Halkan zárul be az utolsó negyven esztendő gyűrűje.

Susognak és hallgatnak a fák az öreg kolostorépület körül, mértföldekkel távolabb aranyvörösén égnék az erdők, de csak az ős szelíd tüzében és nem az országot felduló polgárháború visszfényében. Az edgehilli és brentfordi lovascsaták zaja alig hallatszik erősebben bükkösükbe, mint valaha a nagy armada pusztulása a kék gyerekszobába. Egyszer szétugrasztott kerekfejük csapata téved el a völgyben, de a fiatal tisztt, mintha meséből lépne ki, kopasz feje ellenére a Kerekasztal egyik álruhás hercegének látszik. Kora hajnalban kopog a kapun, meglepődik, amikor asszonyi kárálás helyett gyengéd hangok tiszta kórusa árad feléje. Magas, fehérhajú, királyi tartású asszony barátságosan végigvezeti a házon, a láthatatlan kisleányok hangja szünetlenül kíséri lépteiket. Lassan nem tudja, hogy miért jött ide, hallatlanul lomposnak és ostobának érzi magát, valahogyan elutasítja a reggelire való meghívást, sietve visszalovagol a kékes bükkök törzsei között a völgyhajlatba, ahol emberei nehéz zsoltárok éneke mellett várnak rá. Nem felel kérdezősködésükre, mert még mindig nem tudja biztosan, hogy nem valami elvarázsolt házba került-e, bár kicsit babonásan hangzik, ha ilyesmire gondol. Nem tanácsos ködös, holdas

éjszakákon messzi fények és messzi ének után lovgolni az erdőn át . . .

Néha szökevények jönnek az ajtóhoz, vagy nyomorúságos emberek a völgyből. Ők a vendégek, minden más vendég előtt. Mária mindig maga szolgálja ki őket és sohasem engedi, hogy két ételt ugyanazon a tányéron nyujtsanak nekik. Nem így cselekedett-e az apja is? Ó, a gyerekkor napjainak árnyékában él mostanában! Koldus nem mehet el üres kézzel, mindig találnak valamit a ládákban és a szekrényekben . . . Miért őrizze a holmiját, ha semmire sem tudja már használni? . . .

Aztán a háború átömlik fölöttük is, a londoni postát egészen elvágják s nehéz szívvel szánják rá magukat, hogy átköltözzenek Yorkba. A városban nyüzsgönek a royalisták, akik a király védelmére gyülekeznek, reménykedve a reménytelenségben, mert a clanok emberei már lefelé húzódnak, hogy a parlamenti seregekkel egyesüljenek. London elesett, az ellenség már Oxford előtt fekszik, IV. Henrik nemes leánya parasztasszonynak öltözve szökött vissza hazájába. Hewarth községben, egy mértföldnyire a várostól, amely a megszállásra vár, bérelt ki Mária egy házat. A kis közösség élete változatlanul folydogál tovább, mert mi értelme lenne változtatni a napirenden, csak azért, mert az ellenség közeledőben van? Nem tartóztatná fel őt az sem!

De áprilisban Sir Thomas Fairfax megveri a lovaságot Selbynél és röviddel később Cromwell már York előtt áll. Az elővárosok népe fejveszetten tolong a biztos falak közé.

Mária szívesebben maradt volna odakint, jobban fél a megszállás szükségétől és nyomorúságától, mint a nyílt veszedelemtől. «A falu egyik végére szent Mihályt állítjuk, a másakra Szent Józsefet, az ágyúkkal pedig az Úr Jézus szentséges nevét szegezzük szembe s meglátjátok, nem árthatnak nekünk» — mondja félig komolyan, félig nevetve. De mégsem nézheti tovább a többiek félelmét. Manchester csapatai már Hewarth és York között vannak, se szekér, se ló nem hagyhatja el a tábort. Minden holmijukat, még az ágyakat is, a hátukon kell, hogy kicipeljék a házból. De ahogy veszélytelenül vágtak át hajdanában a német háborús országutakon, most is megvédi őket Mária különös varázsa, aki vidáman és jókedvűen menetel mankójával az élükön.

A megszállott erősségben, egy szűk hátsószobában székéhez bilincselve — mert egyre gyakrabban rátörő irtóztatós epegörcei miatt feküdni sem tud már — Mária hat héten keresztül az üldözött és megzavart emberek menedéke. «Nem ismeri a félelmet» — mondják az emberek. — «Erő sugárzik belőle. Félholtan mehet hozzá az ember és félóra múlva már mindent jobbnak lát . . .» És mindenki fölkeresheti, akár nappal van, akár éjszaka.

— Nem nézhetjük, hogy bárki is nélkülözzön olyasmit, amit mi tanáccsal, vigasztalással vagy jócselekedettel megadhatunk neki — mondja a testvéreknek.

— De hiszen az emberek nem köszönnek semmit és olyan hamar felejtene! — mondja Helen testvér csöndesen, félénken.

— Nem bocsájtom vásárba a szeretetemet — mosolyog Mária — sem pénzért, sem pedig köszönetért vagy dícséretért. Meg kell tanulnunk, leányaim, ajándékozni. Minden más csak alkú és vásár.

A város átadása és a royalisták elvonulása után visszatértek Hewarthba. A szép kertet egészen feldul-ták, a fákat kidöntötték, az ablakokból és az ajtókból kiszakították az ólmot és a vasat, az ablaktáblákat betörték, a szobákban magasan áll a mocsok, amit a néhány tucat katona, a betegekkel és a sebesültekkel együtt, otthagyt. A kertben halottakat földeltek el sebtiben, a júliusi hőségben pestises a levegő. De a szoba, ahol a kápolna volt és Mária kamrája — amely pedig ugyanolyan volt, mint a többi — érintetlen és tiszta, csak éppen egy kicsit poros. Még csak be sem lépett senki, a szőnyeget sem gyűrték össze. Mintha a két szoba vendégre vagy nagy ünnepségre várt volna.

És a testvérek tudják, hogy ki közeledik nem-sokára. Szinte különös már, hogy Édesanyjuk még mindig él. Mert annyira beteg már, hogy kegyetlenség életéért imádkozni.

— Erőt kell vennem magamon, hogy ne azt kívánjam, hogy az Úr szólítson magához — mondja Mária maga. És ez nagyon sok, hogy ki is mondja, a testvérek jobban megijednek szavaitól, mint egészen elváltozott arcától. De csak egy valami okoz igazán fájdalmat s ezen nem is lehet változtatni: York eleste óta nem találhatnak többé papot. A kerekfejük erős őrséget tartanak, házuk természetesen felügyelet alatt áll és a grófság katonái személyesen ismernek minden titkos utat.

Levelek sem jutnak a kezükbe, senki sem tudja, mi lett a londoni testvérekkel, valahol megakadt a római posta is és a Paradeiserhausból érkező levelek is hivatlan kezekbe kerülhettek. Ősz van a csaták viharában feldúlt nyár után, betakarították a szétzilált termés maradványait, ismét égtek az ünnepélyes erdők az elpusztult falvak körül és most már csupaszon állnak és várnak. Reggel első útjuk a kertajtóhoz vezet, hogy nem jön-e hírnök, este nem mernek elaludni, nehogy titkos kopogást mulasszanak el, Mária már nem kérdez, de a testvérek ismerik feszült tekintetét, mellyel újra és újra az ajtó felé tekint el fölöttük és aztán megdermed a fájdalmas figyeléstől mihelyt kint valami megmoccan.

Megérkezik az ádvent, kurta, sötét, havas napok, végtelen éjszakák tele zaklatott, jeges viharokkal. Nem, ilyen időben nem jön több hírnök. Mária fal felé fordított arccal fekszik, fáradt már ahhoz is, hogy tovább imádkozzon azért, hogy Isten ne engedje meghalni, mielőtt még egyszer hírt nem kap távoli gyermekeiről. Olyan gyenge, hogy nem fojthatja el könnyeit, ha este a kompletórium ezzel a könyörgéssel zárul: «Az isteni segítség legyen mindig mivelünk, et cum fratribus nostris absentibus . . .» És távollévő testvéreinkkel . . .

És ekkor halkan megmozdult Winifred Wigmore és Mária csodálkozva látja, hogy a barátnő nagy fekete utazóköpenyt visel.

— Londonba megyek és elhozom a postát.

— Az út a két sereg között visz arrafelé — mondja Mária kétkedve.

— Tudom, tudom — mondja Winifred —, szép római útjainkon mentünk mi már néhányszor két sereg között, emlékszel még? Hosszabb utakat tettünk meg, mint Hewarthból Londonig.

Egyikük sem kérdezi: «Viszontlátjuk-e még egymást?» Mindegyikük tudja, hogy a másik szeretete hallgatja el ezeket a kérdéseket és a gyengédség teszi rövidevé és józanná búcsújukat. Mit tesz a búcsú, még ez a búcsú is, amikor ketten negyven esztendeig küzdöttek egymás oldalán?!

Aztán elindul Winifred, parasztruhában, nehéz cipőkben, egy laikus testvér kíséretében. Furcsa, hogy Mária az ágyból, az elsötétített szobából még mindig látja, ahogy a havas kerten lábol át, a meztelen, nedves tölgyerdőn törí magát keresztül. És még mindig, még mindig látja a kicsi, gyenge alakot a nehéz kabátban, látja kék fejkötőjét, világos szemeit, gyermekien síma arca és kétoldalt vékony fürtjei fölött, melyek olyan észrevétlenül lettek lenszökéből selyemfehérré. Furcsa, ilyen tisztán már nagyon régen nem látott. Ó, látja-e Winifred is őt? «Most a Trent mentén vándorolnak» — mondja Mary Poyntznak, aki éjjel-nappal ágyánál ül és nem tudja: láztól vagy látomásoktól gyötrötten beszél-e? . . . «Most Nottinghamban vannak . . . Leicestersben barátokra találtak, ó, nem kell aggódnod, Mary, szerencsésen fognak megérkezni. És Win még arra is idejében jön vissza, hogy engem eltemessen . . .»

Mary Poyntz imádkozza elő hangosan az ádvent csodálatos antifónáit és a halálos beteg úgy érzi, soha életében nem tudta úgy, mint ma, hogy mit jelent ez: várni a közelgő, az elérhetetlenül elrejtett Urat. Lám,

az Úr eljön és eljönnek vele mind az ő szentjei. És a pompa fénye fog felcsillogni azon a napon, allelúja. És a mi országunk fölött is, allelúja. Jöjj, Uram, jöjj és én nem vonakodom többé.

«Uram, ébreszd föl akaratodat és gyere. Izrael pásztora, légy résen . . .
Jöjj, és mutasd meg Arcodat, Aki cherubok fölött trónolsz . . .»

És Mary Poyntz reszket, ha hangosan imádkozza : «Nyíljatok meg fejedelmi kapuk, örök kapuk táruljatok ki, mert a ragyogás királya akar bevonulni». És megint : «Ki mehet föl az Úr hegyére és ki állhat a szent helyre? Akinek szeplőtlen a keze és tiszta a szíve...»

«Jöjj és szabadíts meg minket, Uram, seregek Istene. Mutasd meg nekünk színedet és mi megmenekültünk.»

És lám, hatalmasan száll le az Úr, vele van az Ő ereje és felkeresi békében az Ő népét. Nekünk is megmondattott ez, hozzánk is szóltak a próféták. A polgárháború, a forradalom borzalmai, a hitszakadás minden nyomorúsága csak futó felhő árnyéka a Te nagy szíved előtt. Krisztus király közeleg s a királyok hallgatni fognak színe előtt, a pogányok pedig imádkozni fognak Hozzá. És az Úr örökkön uralkodni fog a népek fölött. Így szól az Írás. Ahogy az anya vigasztal, vigasztal majd ő is meg minket. A hosszú éjszakák világosak és melegnek az ígéretektől, melyek napról-napra fényesebben, gazdagabban szöknek elő a Szentírásból. Miért vonakodna és félne az ember? Vigasztalódjatok meg, kicsinyhitűek, mert lám, jön az Úr, a mi Istenünk . . .

Mária tudja, hogyan közel van már, hogy gyötrellem és szégyen a szegény test életét, amely már csak

fájdalom és undor, orvosságokkal és ételekkel mester-ségesen meghosszabbítani. De meg kell ennek is történnie, hogy a testvérek ne maradjanak magukra, mielőtt Isten elő nem készíti őket a magányosságra. Megérdemelték, hogy meghozza értük még ezt az áldozatot is. Hiszen jön, akinek jönnie kell és nem habozik már. Örök életet hoz feléje a kezében. Várj, mert ha késlekedik is, az Úr közel van. Holnap látni fogjuk az ő ragyogását.

Felködlik a karácsony és Isten légyen érte áldott : pap érkezik. Valóságos csoda, hogy át tudott siklani az örök gyűrűjén. A szent estén fényes a Hewarth-i ház, álarcosok jönnek lámpás nélkül a kék hófényen át, kopognak az ablakon, ahonnan lecsukott zsaluk résein át aranyos szálak szövődnek kifelé. A kápolna szobája kicsi lesz a sok messziről érkezettnek, a borostyánnal, fenyővel, pirosbogyós ágakkal sötétén felkoszorúzott előcsarnok fogadja be a fehér asztalt, mely a Titkot hordozza. És a testvérek énekelnek : «Az Úr szólott hozzám : a fiam vagy te . . . Gyermekek született nekünk, fiút ajándékozott nekünk az Úr . . .»

Mária fölkelt, szokatlan erő tölti el szegényt, megkínzott testét és ott van mind a három misén. Az első római karácsonyt látja, majd a feldkirchi szent estét, a német hegyipásztorok fájászola fölé hajló fájdalmas arcokat.

Néhány napig még javul az állapota, a testvérek már-már ismét csodában reménykednek, de a canterbury-i mártírpüspök ünnepének estéjén hasító fájdalom lepik meg és barátságtalan hidegség ömlik el egész testében. Megérkezett a jel.

— A kápolnába szeretnék menni, hogy feláldozzam magam Istennek . . . .

Majd riasztón csuklott össze a teste, föl egészen a nyakáig formátlanná duzzad, gyulladt szemei már alig látnak s nem tudja mozgatni a lábait. De eltorzult arcán még mindég a régi, bátor mosoly világít. Újév éjszakáján elutazik a pap, Mária az utolsó kenetet kéri még tőle. A pap mosolyogva vonakodik, hiszen az Úrnak még nagy tervei vannak Máriával, még nem szabad a halálra gondolnia. Így beszélnek a testvérek is, sokkal gyakrabban látták a halál küszöbén Máriát, hogy elhinnék, hogy egyszer komolyra is fordulhat a dolog. Talán valóban azt hiszik: kiváltságos élet az övé, természete nem engedelmeskedik a megszokott törvényeknek.

— Türelem — mondja Mária —, tehát ebben a boldogságban nem lehet többé már részem! Mert tudom, hogy később már nem adja meg nekem az Isten.

Most az utolsó borzalmas éjszaka zuhan rá. Büntetés-e, hogy a szentségek vigasza nélkül kell meghalnia? Bűnhődés-e, mert egyszer Münchenben oly büszkén lemondott róluk? Utolsó órájában elfordul felőle Isten, mintha nem lenne gyermeke! Hiszen annyi száznak szerezte meg a jó halál óráját, miért kell éppen neki kiteszítottként meghalni . . . ? Érzi, ahogy szíve ezen az utolsó, megfoghatatlan vizsgán összeszorul, ijedten megdermed és hideg lesz és fájdalmasan tompa. Az éhség, melyet többé már nem tud csillapítani, dacosan hallgat. Önzésének utolsó fel-lángolása ez, mely egy hú élet minden gyümölcsét úgy égeti el, mint valami iszonyú fagy? Tíz lépéssel a cél

előtt a szakadék felé tér le az útja? Senkisémet segíthet, senkisémet. A belső fény ellobbant, Isten nem küld több hírnököt, papja megtagadta a vigasztalást és Isten megengedte ezt neki. És a testvérek, a szerető és szeretett testvérek most sem sejtenek semmit . . .

. . . A vezér mindig egyedül van, utolsó lehelleitig egyedül . . .

Szerencse, hogy Winifred Szent Hilárus napján visszaérkezik, szomorúan, üres kezekkel, de jó, hogy itt van, hogy az ágyánál ül és egy egész élet hűsége fénylik jóságos szemeiben. De mondani neki sem lehet semmit, mert éjszakai ködben papot menne keresni, akkor is, ha útja könnyen az életébe kerülhet. Utolsó utasításait suttogja el neki — Barbara Babthorpe lesz a vikárius.

— Szerettem volna, ha valamennyien itt lennétek — mondja Mária fájdalmasan és szeme messze elnéz a kis csoport fölött. Valaha háromezrét álltak a zászlója alatt, — hol vannak ők most! Ó, szégyen-
gyalázat, hogy milyen szomorúan néztek rám, gyerekek. Inkább énekeljünk még egyszer és dicsérjük a mi jó Urunkat. Te Deum laudamus . . .

Zokogva kezdenek énekelni a testvérek is, csodálatos hangok ezek a betegszoba hideg hajnali derengésében, aztán Mária lecsukott szemekkel fekszik sokáig előttük.

— Még másról is szerettem volna veletek beszélni — szól később —, de most már nem tudok. Egyre csak halogattam, mert nem akartalak megszorítani titeket. Ezért nem küldtem még egyszer papért sem . . . Isten legyen hozzám irgalmas és ne rója fel bűnömül,

mert ez nehezedik rám most a legterhesebben. Imádkozatok értem . . .

Kint fölkel a nap, piros labdája tüzesen lebeg az ablak előtt.

— Legyetek hívek az én munkámhoz, vigyétek tovább. Isten segíteni fog nektek, ne törődjeteK vele, hogy hogyan. És ha odafent jut számomra egy kis hely, titeket foglak szolgálni . . . örökké . . . mindörökké . . .

Érzi-e még ajkán a feszületet, amely a reggeli nap fényében egy pillanatra sugarakkal tölti meg a szobát?

— Most már békesség az ő része — mondja Winifred halkán. — Könyörögj értünk, édes jó anyánk !

UTÓSZÓ.

Az «Egy hősi élet hősi legendája» cím magyarázatra szorul. Könyvem nem életrajz, a szó megszokott értelmében. Ward Mária életének forrásaihoz nem juthattam hozzá. Elbeszélésem anyaga így nagyjában követi az eddig megjelent, többé-kevésbé kielégítő életrajzokat. Minden jelentősebb epizódot ezekből a munkákból vettem. Azonkívül Mária beszédeiben és elmélkedéseiben fölhasználtam az alapítónőnek az Angol-kisasszonyok zárdáiban nagyon megbecsült mondásait és élet-szabályait. Azt hiszem, így eleget tehettem a történeti hűség követelményeinek.

«Egy hősi élet legendája» annyit jelent, hogy színes élettel próbáltam kitölteni a puszta tények csupasz vázát. De nemcsak a tájak és az évszakok színeivel, hiszen azt szerettem volna, hogy egy igaz és nagy lélek, messzihangzó és megszentelt hősiesség fénye sugározzon ki ezekről a lapokról, ennek a történetnek színes képeiből. Képek, bizonyára csak képek ezek, mert akármit is mondhatunk az emberi szívről: hasonlítani fog az mindig a valósághoz és más lesz mégis. Olyan, amilyennek a legendák festegetik, amilyennek a mesterek ecsetje meséli el őket.

Azoknak mondtam el ezt a történetet, akik nem azért ragaszkodnak a színes képekhez, hogy ízekre szedjék szét a színeket. Azoknak mondtam el, akik olvasni tudják a jeleket. Mert

«a szavak csak falak,
mögöttük hegyek kékjében
ködlik örökkön az értelem».

Drezda, Laetare vasárnapján, 1933-ban.
Egy hősi élet hősi legendája.

I. F. C.

